

100.YILINDA CUMHURİYETİN POLİTİK PSİKOLOJİSİ SEMPOZYUMU

5-6 Haziran 2023
İstanbul

Bildiri Özet & Tam Metin Kitabı

YÜZÜNCÜ YILINDA CUMHURİYETİN POLİTİK PSİKOLOJİSİ SEMPOZYUMU

SYMPOSIUM ON REPUBLIC'S POLITICAL
PSYCHOLOGY IN ITS CENTENARY

5-6 Haziran 2023
İstanbul

Kitabın Adı

**YÜZÜNCÜ YILINDA CUMHURİYETİN POLİTİK PSİKOLOJİSİ
SEMPOZYUMU
BİLDİRİLER KİTABI**

**SYMPOSIUM ON REPUBLIC'S POLITICAL PSYCHOLOGY IN ITS
CENTENARY
ABSTRACT & PROCEEDINGS BOOK**

Editör

Muhammed Köse

Basım Tarihi

2023

ISBN:978-605-81211-5-7

Yayıncı

Medeniyet Üniversitesi Yayınları

Yazılı izin alınmadan çoğaltılamaz, yayımlanamaz, bilimsel çalışmalar dışında alıntı yapılamaz.

Düzenleyen Kurumlar | Organising Institutions

İstanbul Medeniyet Üniversitesi | İstanbul Üniversitesi

Onur Kurulu | Honorary Board

Prof. Dr. Gülfettin ÇELİK	İstanbul Medeniyet Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Mahmut AK	İstanbul Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Hamza AL	Sakarya Üniversitesi Rektörü

Düzenleme Kurulu | Organising Committee

Prof. Dr. Alim YILMAZ	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Ayşegül KOMSUOĞLU	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Faruk BAL	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Haluk ALKAN	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Hamdi GENÇ	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Doç. Dr. Veysel KURT	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fatmanil DÖNER	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mesut Malik YAVUZ	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Arş. Gör. Muhammed Köse	İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Bilim Kurulu | Scientific Committee

Prof. Dr. Ahmet Kemal BAYRAM	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet NOHUTÇU	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Berat ÖZDEMİR	İstanbul Medipol Üniversitesi
Prof. Dr. Cevat ÖZYÜRT	Kırgızistan Türkiye Manas Üniversite
Prof. Dr. Erkan ERDEMİR	University of New York Tirana
Prof. Dr. Faruk BAL	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Ferda HALICIOĞLU	University of Bradford
Prof. Dr. Gül M. KURTOĞLU ESKİŞAR	Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Giray GÖZGÖR	University of Bradfor
Prof. Dr. Husnul AMİN	National Defence University of Islamabad
Prof. Dr. Hüseyin KAYA	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Lütfullah KARAMAN	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Murat TAŞDEMİR	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Özden Zeynep OKTAV	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Recep KARACAKAYA	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Tarkan OKTAY	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Yaşar BÜLBÜL	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Doç. Dr. Burcu TAŞKIN	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Doç. Dr. Erhan İÇENER	Sabahattin Zaim Üniversitesi
Doç. Dr. Hızır Murat KÖSE	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Doç. Dr. İdil TUNÇER KILAVUZ	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Doç. Dr. Muhammed A. AĞCAN	İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Saeed Ahmed KHAN	Wayne State University
Dr. Özer SELÇUK	University of Portsmouth
Dr. Sevba ABDULA	Balkan Studies Foundation
Öğr. Gör. Tasnim IDRİSS	Faculté des Sciences de Tunis

İçindekiler

DÜZENLEYEN KURUMLAR/ORGANISING INSTITUTIONS	IV
ONUR KURULU/HONORARY BOARD	IV
DÜZENLEME KURULU/ORGANISING COMMITTEE	IV
BİLİM KURULU	V
İÇİNDEKİLER	VI
TAKDİM	IX

YÜZÜNCÜ YILINDA TÜRKİYE’NİN POLİTİK PSİKOLOJİSİ SEMPOZYUMU BİLDİRİ ÖZETLERİ

BİLDİRİ ÇAĞRI METNİ	2
SEMPZYUM PROGRAMI	4
TÜRKİYE’NİN JEOPOLİTİK ÖZNELİĞİNE LACANCI BİR BAKIŞ: HAYALİ, SEMBOLİK VE GERÇEK	6
Doç. Dr. Helin ERTEM	
KIBRIS’I LACANCI PERSPEKTİFLE AÇIKLAMAK: BİR AİLE MESELESİ	7
Arş. Gör. Ceren Melis KILIÇ Nuri Fudayl KICIROĞLU	
BİR ‘BÜYÜK GRUP KİMLİĞİ’ OLARAK TÜRKİYE’DE MUHAFAZAKÂRLIK	8
Alican ÇINAR	
SİYASİ PARTİ LİDERLERİNİN GÖÇMENLERE YÖNELİK TWİTTER PAYLAŞIMLARI VE KULLANICI YORUMLARININ DUYGUSAL ETKİ ANALİZİ	9
Metin EROL	
TÜRK DIŞ POLİTİKASI KAMUOYU ALGILARI ARAŞTIRMALARININ ANALİZİ	10
Doç. Dr. Veysel KURT	
CUMHURİYETİN 100. YILINDA TÜRK DIŞ POLİTİKASI VE MATERYAL KAPASİTE	11
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah ERBOĞA	
CUMHURİYETİN DEVLET DIŞI AKTÖRLERLE İLİŞKİSİ	12
Arş. Gör. Harun KOÇAK	
MESLEĞİN HAFIZASI VE UNUTUŞU: AVUKATLIĞIN DEVLETLE İLİŞKİSİ	14
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Elyesa KOYTAK	
BİR MODERNİTE SİMGESİ: ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ MEDENİYET SÖYLEMİNDE DEMİRYOLU	15
Dr. Derya AYTEN	
DİNİ CEMAAT VE GRUPLARIN SİYASAL TERCİHLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	16
Arş. Gör. Mehmet Mazhar YILDIZ	
DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI BELGELERİNDE FRANSIZ OKULLARI SORUNU VE TÜRK-FRANSIZ İLİŞKİLERİNE YANSIMASI	17
Prof. Dr. Recep KARACAKAYA	
ŞERİF HÜSEYİN İSYANININ TÜRK-ARAP İLİŞKİLERİNDE ETKİSİ	18
Dr. Necmettin ACAR	
TÜRK-ERMENİ İLİŞKİSİNİN PSİKO-POLİTİK ANALİZİ	19
Arş. Gör. Merve BAŞARICI	
İKİNCİ DÜNYA SAVAŞINDA DIŞİŞLERİ BAKANI NUMAN MENEMENCİOĞLU’NUN DENGİ VE SAVAŞ DIŞI POLİTİKALARININ TÜRK DIŞ POLİTİKASINA ETKİSİ	20
Tuğba KÖSESOY	
İŞLETMELERDE VE YÖNETİMİNDE YAPAY ZEKA -TÜRKİYE EKONOMİSİNE MUHTEMEL ETKİLERİ	21
Prof. Dr. Ferhat SAYIM	
THE REPUBLIC OF TÜRKİYE AND ECONOMIC DEVELOPMENT	22
Doç. Dr. Cemil İNAN Dr. İbrahim ALULİS	

CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRKİYE’NİN SANAYİLEŞME VE KENTLEŞME SÜRECİNDE ÖNE ÇIKAN BİR SEKTÖR: DOKUMA SANAYİ	25
Dr. Öğr. Üyesi Kaya GÖKTEPE	
GEÇMİŞ GEÇMİŞ DEĞİLDİR: TRAVMATİK HATIRALAR VE ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRK ULUSUNUN İNŞASI	27
Dr. Öğr. Üyesi Hakan ERDAGÖZ	
2000’Lİ YILLARDAN İTİBAREN CUMHURİYET DÖNEMİNDE DÖNÜŞEN LAİKLİK ANLAYIŞI	27
Dr. Öğr. Üyesi Didem GEYLANİ	
ATATÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN KİMLİK İNŞASININ KAYNAKLARI; TÜRK OCAKLARI VE HALKEVLERİ ÖRNEKLERİ	29
Faruk SARUHAN	
CUMHURİYET DÖNEMİNDE DARBELER VE KADIN	31
Doç. Dr. Hilal GÖRGÜN	
CUMHURİYET DÖNEMİNDE KADIN İMAJI PSİKOLOJİSİ	32
Dr. Kevser Hülya YURDAKUL	
CUMHURİYET’İN YÜZYILINDA KADIN VE SİYASET İLİŞKİSİ	33
Arş. Gör. Zehra ÇELİK	
CUMHURİYET KENTLEŞMESİNİN POLİTİK PSİKOLOJİSİ	34
Prof. Dr. Azize Serap TUNÇER	
CUMHURİYET’İN ŞEHİR KAMUSU PROBLEMİ	35
Prof. Dr. H. Aliyar DEMİRCİ	
POLİTİK PSİKOLOJİNİN KONUSU OLARAK YIKICI DEPREMLER VE TÜRKİYE	36
Dr. Öğr. Üyesi Seda YURTCANLI DUYMAZ	
TÜRKİYE’NİN İSVEÇ’İN NATO ÜYELİĞİNE İLİŞKİN TUTUMU TERÖR VE İSLAMOFOBİ BAĞLAMINDA BİR İNCELEME	37
Dr. Öğr. Üyesi Fatma SARIARSLAN	
ASKERİ TEZKERE KARARLARINDA SİYASİ PARTİLERİN TUTUMLARI	38
Dr. Yunus ÇOLAK	
1964 VE 1974 KIBRIS KRİZİ SIRASINDA TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA LİDERLERİN ROLÜ OPERASYONEL KOD ANALİZİ	39
Arş. Gör. Hüseyin Batuhan ŞAR Mustafa Furkan DURMAZ	
GÖÇMEN KİMLİĞİ VE ÖTEKİLEŞTİRME SÜRECİ: PSİKOPOLİTİK BİR ANALİZ	40
Doç. Dr. Bekir GÜNDOĞMUŞ Mahmut METE	
TÜRKİYE’NİN SURİYE POLİTİKASI ÖZELİNDE CUMHURİYETİN 100. YILINDA TÜRK DIŞ POLİTİKASINDAKİ DÖNÜŞÜM	41
Dr. Öğr. Üyesi Esra ÇAVUŞOĞLU	
SİYASAL İTTİFAKLARIN SÖYLEMİNDE SURİYELİ GÖÇÜ	42
Zeynep ARPA Sabri EFE	
YÜZÜNCÜ YILINDA TÜRKİYE’NİN POLİTİK PSİKOLOJİSİ SEMPOZYUMU TAM METİNLER	
BİR “BÜYÜK GRUP KİMLİĞİ” OLARAK TÜRKİYE’DE MUHAFAZÂKARLIK	44
Alican ÇINAR	
SİYASİ PARTİ LİDERLERİNİN GÖÇMENLERE YÖNELİK TWİTTER PAYLAŞIMLARI VE KULLANICI YORUMLARININ DUYGUSAL ETKİ ANALİZİ	55
Metin EROL	
CUMHURİYETİN 100. YILINDA TÜRK DIŞ POLİTİKASI	82
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah ERBOĞA	

ŞERİF HÜSEYİN İSYANININ TÜRK-ARAP İLİŞKİLERİNDE ETKİSİ _____	93
Dr. Necmettin ACAR	
THE REPUBLIC OF TÜRKİYE AND ECONOMIC DEVELOPMENT _____	105
Doç. Dr. Cemil İNAN Dr. İbrahim ALULİS	
CUMHURİYET KENTLEŞMESİNİN POLİTİK PSİKOLOJİSİ _____	123
Prof. Dr. Azize Serap TUNÇER	
CUMHURİYET'İN ŞEHİR KAMUSU PROBLEMİ _____	135
Prof. Dr. H. Aliyar DEMİRCİ	
SİYASAL İTTİFAKLARIN SURİYELİ GÖÇ YAKLAŞIMLARI _____	166
Zeynep ARPA Sabri EFE	

Takdim

İstanbul Medeniyet Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi iş birliği ile düzenlenen “Yüzüncü Yılında Cumhuriyetin Politik Psikolojisi Sempozyumu” 5 ve 6 Haziran 2022 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. 16 farklı üniversiteden toplam 60 konuşmacının ve oturum başkanının katıldığı sempozyumda, Cumhuriyet üzerine çok sayıda değerli bildiri sunulmuştur. Politik psikoloji üzerine çalışan akademisyenlerin bir araya gelip çalışmalarını birbirleri ile paylaştığı sempozyum, iki günlük yoğun bir programın ardından sona ermiştir.

Bu kitap iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda Yüzüncü Yılında Cumhuriyetin Politik Psikolojisi Sempozyumuna bildirimleri ile katkıda bulunan akademisyenlerin bildiri özetleri yer almaktadır. İkinci kısımda ise bildirimlerini tam metne dönüştürdükten sonra bize ileten akademisyenlerin makalelerine yer verilmiştir.

Sempozyum kitabımızın politik psikoloji alanına ve Cumhuriyet üzerine yapılan araştırmalara katkıda bulunmasını diler, sempozyuma bildirimleri ve makaleleri ile katkıda bulunan bütün katılımcılarımıza teşekkür ederiz.

Editör

Arş. Gör. Muhammed Köse

**YÜZÜNCÜ YILINDA TÜRKİYE'NİN
POLİTİK PSİKOLOJİSİ SEMPOZYUMU
BİLDİRİ ÖZETLERİ**

Bildiri Çağrı Metni

Değerli Meslektaşımız,

Yüzüncü Yılında Cumhuriyetin Politik Psikolojisi Sempozyumu, Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının duygu dünyalarını, Cumhuriyetle yeniden yapılanan birçok farklı alanda yaşanan tartışmaları ve kurulan ortaklıkları, bu birliktelik ve ayrılıkların eylemle ilişkisini, politik olanla ilişkisini ve bu çerçevede politikaya dair olanın psikolojik kökenlerini ve yaşama yansımalarını bilimsel ve akademik bir zeminde tartışmayı amaçlamaktadır. Cumhuriyetin İmparatorluk mirası ise yaşanan süreklilik ve kopuşların bireyin ve ülkenin psikolojisine etkisiyle sempozyumun tarihsel olarak kapsadığı aralığının başlangıcıdır.

Dünyanın önemli değişimler yaşadığı uzun bir yüzyılda, doğu ve batıya dair birçok tartışmanın ve değişimin merkezinde yer alan bir coğrafyada kurulan Türkiye Cumhuriyeti mirası ve geleceğiyle bireylerin ve toplumların hem düşünce dünyalarında hem de eylemlerinde kırılma ve sağlam değişimleri temsil etmiştir. Sempozyum, siyasetten ekonomiye, sanattan edebiyata, tarihten sosyolojiye, kültürel çalışmalardan teknolojiye, iletişimden teolojiye uzanan geniş bir çerçevede politik psikoloji literatürüne atıfla kapsamlı değerlendirmelerin yapılmasını hedeflemekte ve sunulan çalışmaların Cumhuriyetin anlaşılmasına katkı sunmasını hedeflemektedir.

Tanzimattan Cumhuriyet'in kuruluşuna yaşanan sürecin yeni bir rejimin ilanı ile önemli bir kırılma noktasına geldiği açıktır. Cumhuriyetin geçmişten geleceğe taşıdığı hafızası, yurttaşları, başarıları ve sorunları ile değerlendirilmesi ve bu değerlendirmenin psikolojik unsurları dikkate alınarak yapılması önem taşımaktadır. Yeni rejimin bireyin yaşantısına ve toplumun kurgusuna getirdiklerini farklı disiplinleri çalışma alanlarında tartışan geniş bir ulusal ve uluslararası literatür olmakla birlikte, politik psikoloji perspektifi ile yaklaşan çalışmaların çok sınırlı olması bu sempozyumun başlangıç noktalarından biridir.

Cumhuriyet'in yurttaşı yeni rejimle birlikte -tarihsel bir sürecin kolaylaştırıcı etkisi olsa da- yeni bir ruh haline geçmiştir ya da makbul görülen ruh hali ile barışamamanın zorluklarını yaşamıştır. Bireyin ruh hali ile içinde yaşadığı sosyal ve siyasal yapı arasında doğrudan bağlantı bulunmaktadır. Sempozyum bu bağlantıya odaklanarak, Cumhuriyet Türkiye'sinde bireyin felsefi düzeyde ben algısı, buna bağlı olarak siyasal davranışları, demokrasi algısı, dinsel tutum ve davranışları, sanata ve edebiyata bakışı, geçmişine yönelik kavrayışı, üretim ve tüketim davranışları, siyasal bir varlık olarak kendisini nasıl konumlandığı, modern bir kavram olan

vatandaşlığı ve bunun hukuki/ahlaki zeminini nasıl tesis ettiği hususlarını da tartışmayı ve anlamlandırmayı da teşvik etmektedir.

Anılan bu bağlamda İstanbul Medeniyet Üniversitesi SBF ve İstanbul Üniversitesi SBF iş birliğiyle İstanbul'da 5-6 Haziran 2023 tarihlerinde düzenlenecek olan Yüzüncü Yılında Cumhuriyetin Politik Psikolojisi Sempozyumuna katılımınızı bekliyoruz.

Sempozyumda sunulacak bildiriler, basım için gerekli düzeltme ve düzenlemelerin yazarlarınca yapılmasının ardından bildiri kitabında yer alacak ve gerekli çalışmalarla birlikte titiz hakemlik sürecinden geçen makaleler bir kitapta toplanacaktır. Sempozyumun dili Türkçe ve İngilizcedir. Yüzüncü Yılında Cumhuriyetin Politik Psikolojisi Sempozyumunda sunulması için hakem sürecinden geçen ve kabul edilen bildiriler Düzenleme Kurulunca ana temalarına göre gruplandırılacak ve oturumlar bu ana temalar çerçevesinde düzenlenecektir. Sempozyuma akademisyen ve lisansüstü öğrencilerin katılımı bizleri mutlu edecektir.

YÜZÜNCÜ YILINDA CUMHURİYETİN POLİTİK PSİKOLOJİSİ SEMPOZYUMU PROGRAM

5 Haziran 2023 İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Ziraat Bankası Konferans Salonu

10.00

Prof. Dr. Haluk ALKAN, İstanbul Üniversitesi, Rektör Vekili
Prof. Dr. Gülfettin ÇELİK, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Rektör

iş r e)

AKADEMİK AÇILIŞ KONUŞMASI

Prof. Dr. Yılmaz ÇOLAK, Polis Akademisi Başkanı

I. OTURUM – CUMHURİYET VE DEMOKRASİ (DAVETLİ KONUŞMACILAR)

11.30 – 12.30 – Prof. Dr. Alim YILMAZ, İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Moderatör)

- Cumhuriyet, Demokrasi ve Sivil Toplum - Prof. Dr. Ömer ÇAHA, İstanbul Ticaret Üniversitesi
- Cumhuriyetin Politik Psikolojik Temelleri - Prof. Dr. Hayrettin ÖZLER, Dumlupınar Üniversitesi
- Son Yüzyılda Türkiye Ekonomisi: Bir Bilanço Denemesi - Dr. Öğr. Ü. Murat KORALTÜRK, Marmara Üniversitesi

12.30 – 14.00 Öğle Arası

II. OTURUM – CUMHURİYET VE SİYASAL GELENEK (DAVETLİ KONUŞMACILAR)

14.00 – 15.00 – Prof. Dr. Hamdi GENÇ, İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Moderatör)

- Politik Psikoloji Açısından Cumhuriyet ve Öncesi - Prof. Dr. Bengül GÜNGÖRMEZ, Bursa Uludağ Üniversitesi
- Cumhuriyet Döneminde Kamusal Kültür ve Reaksiyonlar - Dr. Öğr. Ü. Barış AYDIN, Akdeniz Üniversitesi
- Tarihi Gelişmeler Işığında Türk Dış Politikası İlkeleri - Dr. Öğr. Ü. Elnur İSMAİL, İstanbul Medeniyet Üniversitesi

EŞZAMANLI OTURUMLAR

1. OTURUM POLİTİK PSİKOLOJİ TARTIŞMALARI – BANKKART KONFERANS SALONU

14.00 – 15.00 – Dr. Öğr. Ü. M. Malik YAVUZ, İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Moderatör)

- Türkiye'nin Jeopolitik Öznelliğine Lacancı Bir Bakış: Hayali, Sembolik ve Gerçek – Doç. Dr. Helin ERTEM, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
- Kıbrıs'ı Lacancı Perspektifle Açıklamak: Bir Aile Meselesi - Ceren Melis KILIÇ & Nuri Fudayl KICIOĞLU, İstanbul Üniversitesi
- Bir 'Büyük Grup Kimliği' Olarak Türkiye'de Muhafazakârlık- Alican ÇINAR, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
- Siyasi Parti Liderlerinin Göçmenlere Yönelik Twitter Paylaşımları ve Kullanıcı Yorumlarının Duygusal Etki Analizi - Metin EROL, İstanbul Üniversitesi

2. OTURUM CUMHURİYET TARİHİNDE TÜRK DIŞ POLİTİKASI I – HASAN POLATKAN KONFERANS SALONU

14.00 – 15.00 – Prof. Dr. Ahmet UYSAL, İstanbul Üniversitesi (Moderatör)

- Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırmalarının Analizi – Doç. Dr. Veysel KURT, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
- Cumhuriyetin 100. Yılında Türk Dış Politikası ve Materyal Kapasite – Dr. Öğr. Ü. Abdullah ERBOĞA, Milli Savunma Üniversitesi
- Cumhuriyetin Devlet Dışı Aktörlerle İlişkisi - Ar. Gör. Harun KOÇAK, İstanbul Üniversitesi

Kahve Arası – 15.00 – 15.15

3. OTURUM CUMHURİYETİN HAFIZASINDA MODERNLEŞME - BANKKART KONFERANS SALONU

15.15 – 16.15 – Dr. Öğr. Ü. Muhammet Erdal OKUTAN, Marmara Üniversitesi (Moderatör)

- Mesleğin Hafızası ve Unutuşu: Avukatlığın Devlele İlişkisi – Dr. Öğr. Ü. Muhammet Elyesa KOYTAK, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
- Bir Modernite Simgesi: Erken Cumhuriyet Dönemi Medeniyet Söyleminde Demiryolu- Dr. Derya AYTEN, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
- Dini Cemaat ve Grupların Siyasal Tercihleri Üzerine Bir Araştırma – Ar. Gör. Mehmet Mazhar YILDIZ, Dicle Üniversitesi

4. OTURUM CUMHURİYET TARİHİNDE DIŞ POLİTİKA MESELELERİ – HASAN POLATKAN KONFERANS SALONU

15.15 – 16.15 – Prof. Dr. Selim KARAHASANOĞLU, İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Moderatör)

- Dışişleri Bakanlığı Belgelerinde Fransız Okulları Sorunu ve Türk-Fransız İlişkilerine Yansımaları – Prof. Dr. Recep KARACAKAYA, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
- Şerif Hüseyin İsyanının Türk-Arap İlişkilerinde Etkisi – Dr. Necmettin ACAR, Mardin Artuklu Üniversitesi
- Türk-Ermeni İlişkisinin Psiko-Politik Analizi- Ar. Gör. Merve BAŞARICI, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
- İkinci Dünya Savaşında Dışişleri Bakanı Numan Menemencioglu'nun Denge ve Savaş Dışı Politikalarının Türk Dış Politikasına Etkisi - Tuğba KÖSESOY, Mardin Artuklu Üniversitesi

Kahve Arası – 16.15 – 16.30

5. OTURUM CUMHURİYET DÖNEMİ EKONOMİ DİNAMİĞİ - BANKKART KONFERANS SALONU

16.30 – 17.30 – Prof. Dr. Faruk BAL, İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Moderatör)

- İşletmelerde ve Yönetiminde Yapay Zeka -Türkiye Ekonomisine Muhtemel Etkileri – Prof. Dr. Ferhat SAYIM, Yalova Üniversitesi
- Türkiye Cumhuriyeti ve Ekonomik Kalkınma – Doç. Dr. Cemil İNAN- Dr. İbrahim ELALUS, Mardin Artuklu Üniversitesi
- Cumhuriyet Döneminde Türkiye'nin Sanayileşme ve Kentleşme Sürecinde Öne Çıkan Bir Sektör: Dokuma Sanayi – Dr. Öğr. Ü. Kaya GÖKTEPE, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
- TOGG'un Sunumunda Duygusal İkna Stratejileri ve Farkına Varılmayan Milliyetçilik- Dr. Berfin ÇAKIN

6. OTURUM TÜRK SİYASAL YAŞAMI – HASAN POLATKAN KONFERANS SALONU

16.30 – 17.30 – Doç. Dr. Efe SIVIŞ, Fenerbahçe Üniversitesi (Moderatör)

- Geçmiş Geçmiş Değildir: Travmatik Hatıralar ve Erken Cumhuriyet Döneminde Türk Ulusunun İnşası - Dr. Öğr. Ü. Hakan ERDAGÖZ, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
- 2000'li Yıllardan İtibaren Cumhuriyet Döneminde Dönüşen Laiklik Anlayışı – Dr. Öğr. Ü. Didem GEYLANİ, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
- Cumhuriyet Dönemi Muhafazakar Siyasal Sosyalleşmede Türk-İslam Sentezi: Aydınlar Ocağı Örneği - Nagehan KAŞIKÇI, İstanbul Üniversitesi
- Atatürk Milliyetçiliğinin Kimlik İnşasının Kaynakları; Türk Ocakları ve Halkevleri Örnekleri - Faruk SARUHAN, İstanbul Medeniyet Üniversitesi

6 Haziran 2023 İstanbul Üniversitesi

AKADEMİK AÇILIŞ

10.00

Prof. Dr. Haluk ALKAN, İstanbul Üniversitesi, Rektör Yardımcısı
Prof. Dr. Ayşegül KOMSUOĞLU, İstanbul Üniversitesi, SBF Dekanı

CUMHURİYETİN POLİTİK PSİKOLOJİSİ VE SİYASAL KÜLTÜR (DAVETLİ KONUŞMACILAR) – KONFERANS SALONU

10.30 – 12.00 – Prof. Dr. Ahmet Kemal Bayram, Marmara Üniversitesi (Moderatör)

- Türkiye'de Siyasal Kültürün Psikolojisi - Prof. Dr. Süleyman Seyfi ÖĞÜN, İstanbul Ticaret Üniversitesi
- Türkiye'nin Politik Psikolojisi - Prof. Dr. Deniz Ülke ARIBOĞAN, Üsküdar Üniversitesi
- Türkiye'de Politik Psikoloji Literatürü - Prof. Dr. Cengiz ERİŞEN, Yeditepe Üniversitesi

12.00 – 13.30 Öğle Arası

EŞZAMANLI OTURUMLAR

1. OTURUM CUMHURİYET TARİHİNDE KADINA DAİR TARTIŞMALAR – KONFERANS SALONU

13.30 – 14.30 – Prof. Dr. Emine Zeynep SUDA, İstanbul Üniversitesi (Moderatör)

- Cumhuriyet Döneminde Darbeler ve Kadın - Doç. Dr. Hilal GÖRGÜN, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
- Cumhuriyet Döneminde Kadın İmaji Psikolojisi- Dr. Kevser Hülya YURDAKUL, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
- Cumhuriyet'in Yüzyılında Kadın ve Siyaset İlişkisi - Ar. Gör. Zehra ÇELİK, İstanbul Üniversitesi

2. OTURUM CUMHURİYET DÖNEMİNDE KENTLEŞME – VAKUR VERSAN TOPLANTI SALONU

13.30 – 14.30 – Prof. Dr. Hikmet KIRIK, İstanbul Üniversitesi (Moderatör)

- Cumhuriyet Kentleşmesinin Politik Psikolojisi – Prof. Dr. Azize Serap TUNÇER, Çankırı Karatekin Üniversitesi
- Cumhuriyet'in Şehir Kamusu Problemi – Prof. Dr. H. Aliyar DEMİRÇİ, Pamukkale Üniversitesi
- Politik Psikolojinin Konusu Olarak Yıkıcı Depremler ve Türkiye - Dr. Öğr. Ü. Seda YURTCANLI DUYMAZ, İstanbul Üniversitesi

Kahve Arası – 14.30 – 14.45

3. OTURUM CUMHURİYET TARİHİNDE TÜRK DIŞ POLİTİKASI II - KONFERANS SALONU

14.45 – 15.45 – Prof. Dr. Zeynep Özden OKTAV, İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Moderatör)

- Türkiye'nin İsveç'in NATO Üyeliğine İlişkin Tutumu Terör ve İslamofobi Bağlamında Bir İnceleme – Dr. Öğr. Ü. Fatma SARIASLAN, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
- Türk Dış Politikasının Psikolojisi – Dr. Mehmet Çağatay ABUŞOĞLU
- Askeri Tezkere Kararlarında Siyasi Partilerin Tutumları - Dr. Yunus ÇOLAK, İstanbul Üniversitesi
- 1964 ve 1974 Kıbrıs Krizi Sırasında Türk Dış Politikasında Liderlerin Rolü Operasyonel Kod Analizi - Ar. Gör. Hüseyin Batuhan ŞAR, Yeditepe Üniversitesi Mustafa Furkan DURMAZ

4. OTURUM CUMHURİYET DÖNEMİNDE GÖÇ – VAKUR VERSAN TOPLANTI SALONU

14.45 – 15.45 – Prof. Dr. Nurcan Özgür BAKLACIOĞLU, İstanbul Üniversitesi (Moderatör)

- Göçmen Kimliği ve Ötekileştirme Süreci: Psikopolitik Bir Analiz – Doç. Dr. Bekir GÜNDOĞMUŞ, Bandırma Üniversitesi - Mahmut METE, Bursa Uludağ Üniversitesi
- Türkiye'nin Suriye Politikası Özelinde Cumhuriyetin 100. Yılında Türk Dış Politikasındaki Dönüşüm – Dr. Öğr. Ü. Esra ÇAVUŞOĞLU, Marmara Üniversitesi
- Siyasal İttifakların Söyleminde Suriyeli Göçü- Zeynep ARPA-Sabri EFE, İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Türkiye'nin Jeopolitik Öznelliğine Lacancı Bir Bakış: Hayali, Sembolik ve Gerçek

Doç. Dr. Helin ERTEM

Özet

Bu çalışma, Fransız Psikanalist Jacques Lacan'ın “Hayali, Sembolik ve Gerçek” başlıkları altında, birbiri içine geçen 3 halka olarak tanımladığı ünlü “Borromean Düğümü” ile Türkiye'nin jeopolitik öznelliğine ışık tutmayı amaçlamaktadır. Modern jeopolitik tahayyüllerin, devletlerin kimlik, güç ve mekân algılarının birleşimleri olduğu hipotezine dayanan çalışma, yakın zamanda öne çıkan “Türkiye Yüzyılı” anlatısının tarihsel, kültürel ve jeopolitik inşasında, Osmanlı mirasının yarattığı duygusal ve psikolojik etkiyi, süreç takibi yöntemi ile analiz etmektedir. Çalışma, Ontolojik Güvenlik literatürünün “korku” ve “endişe” gibi soyut kavramlarından da birer analiz aracı olarak faydalanmaktadır. Çalışmanın ön bulgularına göre, Türkiye'nin yakın dönem dış politika söyleminde Osmanlı İmparatorluğu, Lacan'ın tanımladığı Borromean Düğümü'nün “objet petit a”sı, yani “arzu nesnesi” haline gelmiştir. Çalışma, Osmanlı İmparatorluğu sayesinde günümüz Türkiye Cumhuriyeti'nin; geçmişin parlak günlerine geri dönüş özlemi içinde, İmgesel alanda bir “tamlik, yeniden kavuşma ve genişleme” hissi yaşadığını; Sembolik alanda ise “Büyük Öteki” olarak anlamlandırılabilen “Batı Dünyası” ve onun koyduğu standartlarla mücadele etmek zorunda kaldığını öne sürmektedir. Borromean Düğümü'nün 3. alanı olan Gerçek ise bir yandan Türkiye'ye 100 yıl önce yaşanan travmatik kayıpları tekrar tekrar hatırlatma; diğer yandan siyasal elitleri söz konusu travmayı bastırmanın yeni yollarını keşfetmeye itmektedir. Yakın dönemin “Türkiye Yüzyılı” anlatısı, tam da bu noktada, popüler ve faydalı bir siyasal söylem olarak devreye girmektedir.

Kıbrıs'ı Lacancı Perspektifle Açıklamak: Bir Aile Meselesi

Ceren Melis KILIÇ

Nuri Fudayl KICIROĞLU

Özet

Kıbrıs konusunu kıta sahanlığı sorunu, münhasır ekonomik bölge veya enerji kaynakları gibi fiziki güvenlikle ilgili temalar bağlamında incelemek, tartışmayı geleneksel güvenliğin sınırlarına hapsedmektedir. Buna karşın, altta yatan nedenselliklerin ve kurucu mekanizmaların incelenmesi, çok boyutlu analizlere olanak sağlayabilir ve daha kalıcı ve sağlam çözümlerin yolu açılabilir. Bu amaçla çalışmada, Türkiye ile Yunanistan arasında uzun süredir devam eden Kıbrıs sorununun Lacancı yaklaşımla incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, Lacan'ın anne, baba ve çocuk arasında kurduğu üçlü yapı, Kıbrıs konusunda uzun yıllardır süregelen anlaşmazlığı incelemek için uyarlanacaktır. Anlaşmazlığın iki temel nedeninden birinin anne (Türkiye) ile çocuk (Kıbrıs) arasındaki bağın sağlıklı bir şekilde kopması ve diğerinin çocuğun babanın yasasıyla (Batı) tam olarak özdeşleşememesi olduğu iddia edilecektir. Freud, modern aile yapısını baba, anne ve çocuktan oluşan bir üçgen olarak kurgular ve özne oluşum sürecini Oedipus kompleksi ile açıklamıştır. Ancak Freud'un evrensel bir mekanizmayı açıklama iddiası yerine Lacan, Oedipus kompleksini tarihsel bir perspektiften yeniden değerlendirmiştir. Babanın yasasını tanıyan çocuk, annenin ezici varlığından kurtulur ve böylece özne oluşum süreci başlar. Çalışmada, küresel siyasetin Lacan'ın "sembolik" dediği şeyle benzerlikler taşıdığı ve Kıbrıs'ın bu "sembolik" içinde bir aktör olarak varlığının, annesinden, yani Türkiye'den tamamen ayrılmasına ve babanın yasasını tanımaya bağlı olduğu savunulmaktadır. Ancak anne bu bağın kopmasına izin vermezse ne olur? Başka bir deyişle, "yavru vatanını" terk etmemiş bir Türkiye'nin varlığında Kıbrıs'ın küresel siyasette/sembolikte bir aktör olarak var olması mümkün müdür?

Bir ‘Büyük Grup Kimliği’ Olarak Türkiye’de Muhafazakârlık

Alican ÇINAR

Özet

Bu çalışma, Türkiye’de muhafazakârlığın, söz konusu olguyu meydana getiren ve şekillendiren tarihsel süreç ve faktörler etrafında, psiko-politik bir açıklamasını yapmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede muhafazakârlık, Vamık Volkan’a ait “Büyük Grup Kimliği” yaklaşımı ve bu yaklaşımın temel bir bileşeni olarak “seçilmiş travma” kavramı dahilinde değerlendirilmektedir. Buradan hareketle bir büyük grup kimliği olarak Türkiye’de muhafazakârlığın “seçilmiş travma”sının Osmanlı İmparatorluğu’nun kaybı olduğu argümanı ileri sürülmektedir. Diğer yandan, Cumhuriyet Devrimi, F. Moghaddam’ın devrim süreçlerini faillerinin davranış tarzlarına göre ikiye ayıran yaklaşımından hareketle, içe dönük temizleme/tasfiye ve kontrol ile karakterize olan “ahtapot (octopus) devrimci hareket tarzı”nın örneği olarak değerlendirilmekte ve bu hareket tarzının yakın tarihlere dek Türk muhafazakârlığının politik bir tutum halini almasına dair etkisi tartışılmaktadır. Bu bağlamda, Cumhuriyet’in kuruluşu sonrasındaki süreçte imparatorluğun tarihsel mirasının reddinin resmi ideoloji halini alması, harf ve dil devrimi ve ilerleyen süreçte yaşanan askeri darbeler şeklinde sıralanabilecek bir dizi olgu ve olayın Türkiye’de muhafazakârlığı aynı zamanda “politik bir tutum” olarak şekillendirdiği vurgulanmaktadır. Çalışmanın alanda görülen belirgin bir boşluğun giderilmesine motive edici bir katkı sunacağı ve Türkiye’de muhafazakâr bireyin ya da seçmenin siyasal davranışlarının ve değerlerinin araştırılması ve anlaşılması noktasında alternatif bir referans çerçevesi olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Siyasi Parti Liderlerinin Göçmenlere Yönelik Twitter Paylaşımları ve Kullanıcı Yorumlarının Duygusal Etki Analizi

Metin EROL

Özet

Göçler; savaş, sağlık, ekonomik koşullar ve iklim değişikliği gibi nedenlerden dolayı meydana gelen olgulardır. Özellikle son yıllarda göçlere neden olan faktörlerin artması, dünya üzerinde göçleri ve dolayısıyla göçmen krizini tetiklemiştir. Göçler ülkelerin sadece demografik yapısını değil aynı zamanda hem göç eden kitlelerin hem de göç edilen bölgelerin politik psikojisini etkilemektedir. Bu yönüyle göçleri bu iki boyutuyla ele almak gerekmektedir. Göçmenler, bir yandan göç ettikleri bölgelerde kendilerini siyasi, kültürel ve sosyal anlamda konumlandırmaya çalışırken, bir yandan da göç edilen bölgelerde ırkçılığın yükselişine ve göç olgusunun siyasi düzlemde kullanılan bir araç haline gelmesine maruz kalabilmektedirler. Buna örnek olarak, Suriye İç Savaşı ile birlikte 2011 yılından itibaren Türkiye'ye gerçekleşen kitlesel göçler, göç konusunun Türkiye'nin siyasi gündemine oturmasına neden olmuştur. Dolayısıyla göç olgusu, Türkiye'de siyasi çıkarlar doğrultusunda, özellikle parti programlarında kullanılabilen bir araç haline gelmiştir. Bu çalışmanın amacı, parti liderlerinin göçmenlere dair söylemlerine karşılık Türk halkının duygusal reaksiyonunu ortaya koymaktır. Bu amaçla, 14 Mayıs 2023 seçimi öncesi siyasi parti liderlerinin seçim propagandasının son 3 ayında göçmenlere dair attıkları tweetler incelenecektir. Ardından Türk halkının göçmenlere dair atılan bu tweetlere verdikleri yanıtlar LIWC (Linguistic Inquiry and Word Count) yazılımı kullanılarak analiz edilecektir. Bu çalışma sayesinde politik bir araç haline gelen göç konusunun seçmen üzerinde oluşturduğu duygusal etki ölçülebilecek ve liderlerin söylemlerinin seçmenleri hangi yönde etkilediği ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırmalarının Analizi

Doç. Dr. Veysel KURT

Özet

Bu çalışma Türk Dış Politikasının kamuoyundaki algısını ve bu algının son on yıllık değişimini amaçlamaktadır. Bu bağlamda kamuoyu algısındaki değişim ve süreklilik unsurları tespit edilecek ve bu değişimde rol oynayan dönüm noktaları analiz edilecektir. Kadir Has Üniversitesi tarafından 2013 yılından beri düzenli olarak her yıl gerçekleştirilen ve sonuçları kamuoyu ile paylaşılan “Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması” verileri bu analizin başlıca kaynağını oluşturacaktır. Bu araştırma setinin temel kaynak olarak tercih edilmesinin üç temel sebebe dayanmaktadır: 1-) Son on yıldır düzenli olarak gerçekleşiyor olması, 2-) Algı ölçümünde her yıl benzer soruların yöneltilmiş olması ve yeni gündem konularının da kamuoyuna yöneltilmiş olması 3-) Sonuçların kamuoyu ile paylaşılmış olması. Ayrıca zaman zaman kamuoyu araştırma şirketlerinin dış politikaya ilişkin oluşturduğu veriler de yardımcı kaynak olarak kullanılacaktır. Bu bağlamda kamuoyunun bilgi kaynağı ve bu kaynağa duyulan güven, Türk Dış Politikası'nın öncelikli gündemi, temel tehdit alanı, tehdit oluşturan güç(ler), olası en iyi müttefik, Türkiye'nin kimliğinin tanımlanmasında tercih edilen kavramlar, dış politikayı oluşturan ve oluşturması gereken kurumların hangileri olduğu, hükümetin dış politikada başarılı olup olmadığı, hükümetin öncelik vermesi gereken konular, Türkiye'nin en yakın dostu gibi sorular üzerinden elde edilen sonuçlardaki zamansal değişime yol açan temel nedenler irdelenecektir.

Cumhuriyetin 100. Yılında Türk Dış Politikası ve Materyal Kapasite

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah ERBOĞA

Özet

Devletlerin uluslararası sistem içerisindeki konumunu belirleyen güç kapasitesi, güvenlik ve dış politika davranışlarını belirleyen ana omurga olarak karşımıza çıkmaktadır. Materyal kapasite ise devletlerin gücünü yansıtan araç olarak belirmektedir. Materyal kapasitenin iyi veya kötü olması aynı zamanda devletin gücünün seviyesini göstermekte ve bu güç seviyesi ise devletlerin savunma ve dış politika davranışlarını doğrudan belirleyebilmektedir. Materyal kapasite elbette tek başına bir gösterge değildir. Jeopolitik konum, yönetim biçimi ve diğer birçok faktör devletlerin davranışlarına etki etse de, materyal kapasitenin devletlerin savunma, güvenlik ve dış politika davranışlarında büyük bir ağırlığa sahip olduğunun altı çizilmelidir. Cumhuriyetin yüzüncü yılında Türk dış politikasının geçmiş birikimlerini ve gelecek projeksiyonunu ele almak önem arz etmektedir. Türkiye'nin dış politikada savunmacı ve saldırgan davranışlara sahip olduğu dönemlerin değerlendirilmesi ve bu dönemlerin karakteristik özelliklerinin ele alınması hiç şüphesiz önümüzdeki dönemdeki hedeflerini de etkileyecektir. Dolayısıyla Türkiye'nin tehdit değerlendirmeleri ile sahip olduğu materyal kapasite ve dış politika hedefleri arasındaki uyuma dikkat edilmesi elzemdir. Bu bildiri, neden materyal kapasite dış politika açısından önemlidir; önümüzdeki yüzyılda Türkiye'nin materyal kapasitesinin dış politikaya etkisi nasıl olacaktır; Türkiye'de kamuoyunun dış politika yaklaşımında/algısında materyal kapasitenin rolü nedir gibi soruları tartışmayı amaçlamaktadır. Buradan hareketle bildiri, materyal kapasitenin Türk dış politikası üzerindeki etkisi açısından cumhuriyetin yüz yıllık muhasebesine ve gelecek yüzyıldaki potansiyeline odaklanacaktır.

Cumhuriyetin Devlet Dışı Aktörlerle İlişkisi

Arş. Gör. Harun KOÇAK

Özet

Cumhuriyetin kurulmasının ilk yıllarından itibaren uluslararası siyasetin şekillenmesinde önemi giderek artan bir role sahip olan devlet dışı aktörler, çeşitli şekil ve koşullarda Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile her dönemde ilişki içinde olmuşlardır. Devlet dışı aktörlerin başında gelen uluslararası örgütler, 1920 yılında Milletler Cemiyeti'nin kurulması ile cumhuriyetin kuruluş yüzyılını şekillendiren dönemin başlamasına imkân sağlamış, bu dönemde birçok yönden uluslararası siyasete etki ederken genç cumhuriyetin de uluslararası siyasete katılımının ilk alanlarını oluşturmuşlardır. Milletler Cemiyeti çoğu açıdan başarısız bir girişim olsa da bu girişimden çıkarılan dersler, uluslararası örgütlerin ilerleyen dönemlerde daha da güçlenmesine temel oluşturmuştur. Bu anlamda Birleşmiş Milletler, bir uluslararası örgütün varabileceği maksimum imkân ve kabiliyete en yakın örgüt konumuna gelmiştir. Türkiye Cumhuriyeti de uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması adına gerekliliğinin farkında olduğu bu örgütlere gereken önemi vermiştir. Türkiye aynı zamanda Dünya Ticaret Örgütü ve NATO vb. çeşitli evrensel ve bölgesel örgüt ile her dönemde çeşitli şartlarda ilişkisini sürdürmüştür. Türkiye Cumhuriyeti bu dönemde uluslararası sivil toplum kuruluşları (USTK) ile de çeşitli alanlarda iş birliğinde bulunmuştur. Giderek daha da çok aktörlü hale gelen uluslararası siyasette hem etki ve kabiliyetini artırmak istemiş, hem de bu çok aktörlü uluslararası siyasetin sorunlarının çözümünde her aktörün bir rolü olduğunu düşünerek çok yönlü bir tavır sergilemiştir. Devlet dışı aktörler ile birçok alanda iş birliği içerisinde olan Türkiye Cumhuriyeti, ne yazık ki bir diğer aktör tipi olarak ele alınabilecek terör örgütleri ile de uzun yıllar mücadele içerisinde olmuştur. Uluslararası siyaseti etkileme kapasitelerini de her geçen gün artıran ulusal ve uluslararası terör örgütleri, birçok devlet ile olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti ile de ilgili sayısız sorun meydana getirmişlerdir. Amaç ve kapsamaları değişmekle birlikte çeşitli terör örgütleri Türkiye Cumhuriyeti'ne farklı dönemlerde büyük sorunlar yaratmış, birçok insanın hayatını kaybetmesine ve devletin kaynaklarının harcanmasına yol açmışlardır. Bu çalışmada Türkiye

Cumhuriyeti'nin kurulmasından bu yana geçen süreçte söz konusu devlet dışı aktörler ile olan ilişkisi incelenecek, iş birliği ve problemleri alanları değerlendirilecektir.

Mesleğin Hafızası ve Unutuşu: Avukatlığın Devletle İlişkisi

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Elyesa KOYTAK

Özet

Avukatlık Türkiye’de öteden beri siyasi ve toplumsal elitin bir parçası oldu. Weber’ci anlamda bir statü grubu olarak avukatların mesleki örgütlenmesi, devletle ilişkisi ve siyasi konum alışları bu anlamda her dönem devletle ilgili tartışmaların ortasında yer aldı. 1880’de Mekteb-i Hukuk’un kuruluşundan 1924 Muhamat Kanunu’na, 1969’da Barolar Birliği’nin kuruluşundan 2020’de iki numaralı baroların kuruluşuna mesleğin toplumsal tarihi bu anlamda Türkiye’nin sosyopolitik dönüşümünü tartışmaya izin veriyor. Meslek aynı zamanda son yirmi yılda çok katmanlı ve derin bir demografik, kurumsal ve ekonomik dönüşüm içinde. İlginç olan, mesleğin sosyolojik dönüşümüne dair içeriden açıklanma biçimlerinin, mesleğin tarihi ve politik karakterine dair farklılaşmalara sahne olmasıdır. Bir meslek grubu, nasıl olur da kendi tarihi ve politik karakterine dair farklı, hatta zıt açıklama biçimlerini üretebilir? Bu çalışmada avukatlık mesleği içinde güncel siyasi konum alışlarla, mesleğin tarihi ve devletle ilişkisine dair farklı söylemlerin nasıl birbirini kurduğu incelenecektir. Bu çalışmada iki argüman ileri sürülecektir: Birincisi, avukatlık gibi toplumsal güç ve itibarı kurumsallaşmış bir meslekte hakim olan kurumsal söylem, tam da bu güç ve itibarın kökeninde yer alan tarihsel mücadele ve çatışmaların unutulması sayesinde mümkün ve etkin olmaktadır. Mesleğin hafızası ve unutuşu bu anlamda Cumhuriyet’le yaşittir. İkincisi, meslek içinde güncel siyasi konum alışların arkasında, mesleğin devletle kurduğu ilişkinin tarihselliğinin yükü altındadır. Mesleğin devlete öteden beri kurduğu ilişki bu anlamda hem kurucu hem de özerk bir söylem ve eylem imkanlarını kapatıcı bir niteliktedir.

Bir Modernite Simgesi: Erken Cumhuriyet Dönemi Medeniyet Söyleminde Demiryolu

Dr. Derya AYTEN

Özet

Fiziksel alanı olduğu kadar, sosyal, ekonomik ve politik alanları da dönüştüren demiryolu, sanayileşme, modernleşme ve ulus inşası açısından hem Batı hem de Doğu tarih yazımında önemli bir yer tutmuştur. 1840'lardan itibaren sanayide öne çıkan demiryolu, hem modernitenin bir simgesi, hem de Avrupa medeniyetine ait olanı ayırt eden bir gösterge haline gelmiştir. Aynı zamanda, demiryollarının inşası, Kemalist modernleşmenin de çok önemli bir parçası olmuştur. Ulus inşasındaki rolünün yanında, demiryollarının gelişimi, modernleşmenin bir simgesi olarak da görülmüştür. Yeni devlet için demiryolları yalnızca siyasi ve stratejik anlamda değil, aynı zamanda tarihsel anlamını yeniden kurma hakkının da sahiplenilme mücadelesi olarak değer taşımıştır. Demiryollarına verilen bu yeniden anlamlandırma çabası, modernizasyon projesi, bilim ve teknolojinin rehberliğine dayanan devlet seçkinlerinin, modernleşme algısıyla uyum içerisinde olmuştur. Bu gerçeği yansıtacak şekilde, demiryolu, adeta her derde deva evrensel bir çare, her tür bireysel ve toplumsal hastalık içinse teknolojik bir ilaç olarak tasvir edilmiştir. Bu görüşten hareketle, dönemin devlet elitinin yeni teknolojiyi modernitenin bir simgesi olarak nasıl inşa ettiğini ve Türk toplumunun tasavvurunu nasıl yeniden şekillendirdiğini anlamak için, demiryolunun Türkiye Cumhuriyeti'nin modernleşme deneyimindeki rolünün analiz edilmesi önemlidir.

Dini Cemaat ve Grupların Siyasal Tercihleri Üzerine Bir Araştırma

Arş. Gör. Mehmet Mazhar YILDIZ

Özet

Kişilerin siyasal tercihlerini belirleyen önemli faktörlerden birisi din olgusudur. Bu gerçeklik içinde dini grup ve cemaatlerin siyasal tercihleri birçok kişi için referans kabul edilmektedir. Ancak dini grup ve cemaatlerin siyasal tercihlerinin oluşum süreci berrak değildir. Bu çalışmada dini grup ve cemaatlerin siyasal tercih süreçlerine bir ışık tutma amaçlanmaktadır. Bu kapsamda Diyarbakır ilinde 7 kurumsal dini cemaatle mülakatlar gerçekleştirilmiş ve bu mülakatlarda 2023 Cumhurbaşkanlığı seçiminde oy verecekleri adayları belirlerken başvurdukları dini referanslar, kıyas ve parametrelerin neler olduğu irdelenmektedir. Ayrıca, bu cemaatlerin kendi kurumsal yapıları içerisinde desteklenecek adayların nasıl tespit ettikleri sorgulanmaktadır. Son olarak Diyarbakır özelinde aday tercihinde öne çıkan hassasiyetlerin neler olduğu üzerinde durulmaktadır. İçerik analiziyle elde edilen bulgular göre, dini cemaatlerin siyasal tercihlerinde öne çıkan en kuvvetli parametre, adayların dini kimlikleri olmuştur. Buna karşın adayların bireysel özgürlük, eşitlik ve hukuk vb. değerlere karşı yaklaşımları ise göz ardı edilmiştir. Ayrıca ehven-i şer düşüncesi de aday tercihinde önemli bir ölçüt olmaktadır.

Dışişleri Bakanlığı Belgelerinde Fransız Okulları Sorunu ve Türk-Fransız İlişkilerine Yansıması

Prof. Dr. Recep KARACAKAYA

Özet

Bu tebliğde, araştırmaya yeni açılan Türk Dışişleri Bakanlığı arşivi belgelerinden faydalanılarak, Milli mücadelenin kazanılmasından sonraki süreçte, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile Fransa arasında ortaya çıkan Fransız okulları sorunu ve bunun Türk-Fransız ilişkilerine yansımaları incelenecektir. Yeni kurulan millî devlet, Osmanlı topraklarında asırlardan beri faaliyet gösteren, başta kapitülasyon haklarından olmak üzere çeşitli imtiyazlarla devlet içinde ayrı bir eğitim politikasını sürdüren yabancı okullara ilişkin birtakım düzenlemelere gitmiştir. Yeni Türk Devleti'nin Türkçe dışı dillerle öğretim yapan yabancı okullarda Türkçe, Türk Tarihi ve Türk Coğrafyası derslerinin Türk öğretmenleri tarafından haftalık belirlenen saatler doğrultusunda yapılması yönündeki görüşü, bu okulları koruyan devletler tarafından olduğu gibi, okul yöneticileri tarafından da tepkiyle karşılanmıştı. Yeni Türk idaresinin okullar konusundaki görüşleri Türkiye ile Fransa arasında yeni bir meselenin ortaya çıkmasına zemin hazırlamış oldu. Böylelikle Türkiye ile Fransa arasındaki yabancı okullar sorunu 1923 yılı sonlarından 1924 yılı sonlarına kadar iki ülke arasında tartışılan başlıca meselelerden biri hâline geldi.

Şerif Hüseyin İsyanının Türk-Arap İlişkilerinde Etkisi

Dr. Necmettin ACAR

Özet

Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı sürecinde yaşadığı en travmatik olaylardan birisi hiç şüphesiz Şerif Hüseyin'in başlattığı isyandır. Arap unsurların, İngiltere ile işbirliği halinde devlete isyan etmeleri sadece Arap topraklarının kaybına değil "Arap İhaneti" algısının ortaya çıkmasına, ruhsal ve fiziksel bütünlüğü derinden etkileyen eden bir travmaya yol açmıştır. Cumhuriyeti kuran kadronun, yeni rejimin seküler ve batı yanlısı ideolojisini kökleştirmek için Araplara karşı oluşan bu olumsuz algıyı etkili bir biçimde kullanmış olması da Araplara karşı kalıp yargıların gelişmesine yol açmıştır. Türkiye'nin dış ve güvenlik politikasında Orta Doğu'nun öneminin artmaya başladığı 2000'li yıllarda Türk-Arap ilişkileri yeniden gündeme gelmiştir. Geçmişte yaşanan bu travmatik hadise, içinde bulunduğumuz dönemde Türkiye ile bölge ülkeleri arasındaki ilişkilerinin derinleştirilmesinin önündeki en önemli engellerden birisidir. Son dönemde Orta Doğu ülkeleri ile Türkiye arasındaki ilişkilerin seviyesi önemli ölçüde ilerlemiş olsa da ilişkilerin kurumsal ve toplumsal düzeyden ziyade liderlerin kişiliklerinde ortaya çıkan "kişiler arası ilişkiler" düzeyinde kalması, önemli ölçüde bu travmatik olayın yol açtığı güvensizliğin bir sonucudur.

Türk-Ermeni İlişkisinin Psiko-Politik Analizi

Arş. Gör. Merve BAŞARICI

Özet

Türk-Ermeni ilişkisi, 1915 Ermeni tehciri ardında-n tarihsel olarak gerilimli bir ilişki olarak devam etmektedir. Zorunlu göç ve bununla ilgili travma yaşayan her mülteci veya göçmenin psikolojisinde keder, yas ve bu süreçlerle ilgili zorluklar olabilmektedir. Tehcirin verdiği toplumsal yas duygusu Ermenilerde yoğun şekilde görülmektedir. Bu toplumsal yas, Ermeni toplumunun kolektif hafızasını etkilemiş ve hayatta kalanların nesilden nesile aktardığı travmatik bir deneyim haline gelmiştir. Ermeni tehcirinin neden olduğu toplumsal yas süreci incelenerek Türk-Ermeni ilişkilerine etkilerinin değerlendirileceği bu çalışma psikolojik bakış açısıyla ele alınmıştır. Türk- Ermeni ilişkilerinin Psiko-politik değerlendirmesi yapılırken iki grubun kimlik oluşumlarını etkileyen büyük grup psikolojisi, Ermenilerin seçilmiş travmaları ve bu travmadan doğan mağduriyet psikolojisi gibi kavramlardan faydalanılmıştır. Aynı zamanda Türk-Ermeni ilişkilerinin mevcut durumu ve geleceğe yönelik çözüm önerileri sunulmaktadır.

İkinci Dünya Savaşında Dışişleri Bakanı Numan Menemencioğlu'nun Denge ve Savaş Dışı Politikalarının Türk Dış Politikasına Etkisi

Tuğba KÖSESOY

Özet

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” ilkesi Türk Dış politikasının temelini oluşturmuştur. Bu ilkeyi Türk Dış Politikasında en iyi şekilde uygulayan devlet adamlarından birisi de Numan Menemencioğlu'dur. Bu Çalışmanın amacı 1942-1944 yılları arasında Türk Dışişleri Bakanı olarak görev yapan Numan Menemencioğlu'nun İkinci Dünya Savaşı esnasında Türk Dış Politikasında izlediği denge ve savaş dışı siyasetinin Türkiye dış politikasını ne şekilde etkilediğini ortaya koymaktır. Çalışma yöntemi, literatür taraması yapılarak konuyla ilgili kaynakların incelemesiyle oluşturulmuştur. Elde edilen veriler tarihsel olarak sınıflandırılıp, betimsel analize tabi tutularak yorumlayıcı yaklaşımla ele alınmıştır. Elde edilen veriler sonucunda, Numan Menemencioğlu'nun kritik bir süreç olan İkinci Dünya Savaşı'nda izlediği ölçülü siyasetle ülkemizin bu yıkıcı savaştan sıyrılmasını sağlamıştır.

İşletmelerde ve Yönetiminde Yapay Zeka- Türkiye Ekonomisine Muhtemel Etkileri

Prof. Dr. Ferhat SAYIM

Özet

Bu çalışmada yapay zeka kavramı, kapsamı, diğer bilgisayar programlarından farkları, kullanım alanları kısaca tanıtıldıktan sonra sektörler bazında ekonomik aktivitelere muhtemel etkiler analiz edilmektedir. Yapay zeka, kısaca bilgisayarların insan algı ve karar alma süreçlerini taklit etmesini sağlayan yazılım algoritmaları ve teknikleri olarak tanımlanmıştır. Zekânın ortaya çıkması için insan duyularını taklit eden sensörlerin kullanımı ve sonraki sürece ilişkin tanım ve kapsamın ayırıcı özellikleri verilmektedir. Buna ilişkin beş farklı özellik çalışmada sıralanmaktadır. Yapay zeka, bir çok sektörde işletmelere pek çok alanda fayda sağla-maktadır. Fonksiyonel olarak, Yönetim Kademeleri-Tedarik Süreçleri-Üretim Süreçleri-Pazarlama ve Satış-Müşteri Hizmetleri-Muhasebe ve Finansman-İnsan Kaynakları Yönetiminde kullanılmaktadır. Yapay zekanın sektörler üzerindeki etkileri; Finans-Sanayi-İnşaat-Ticaret-Tarım-Ulaşım ve Lojistik-Turizm ve Seyahat sektörleri bazında ele alınmaktadır. Ortaya çıkan ya da çıkması beklenen etkiler; Ciro ve Gelir Artışı-İş Yapma Şekillerinde Değişim-İş Gücü Niteliği ve Miktarındaki Değişim-İş Güvenliği ve Kalite Kontrolü-Risk Yönetimi ve Denetim-Güvenlik ve Veri Analitiği-Sürdürülebilirlik ve Kaynak Yönetimi-Operasyonel Verimlilik ve Hizmet Kalitesi gibi faktörler üzerinden analiz edilmektedir. Çalışmada ayrıca kurumsal yapı ve yöneticilere yönelik; yapay zeka hakkındaki gelişmeleri takip ve geçiş süreçlerine ilişkin tavsiyeler sıralanmaktadır.

The Republic of Türkiye and Economic Development

Doç. Dr. Cemil İNAN

Dr. İbrahim ALULİS

Abstract

The Republic of Türkiye is a transcontinental country located in both Europe and Asia, with a population of more than 85 million people and the 19th largest economy in the world, with a GDP of roughly \$906 billion (World Bank, 2023). Türkiye has undergone significant economic development in the last hundred years, with a shift from an agricultural-based economy to a more industrialized and modernized one. This paper will provide an overview of Türkiye's economic development within the last hundred years, highlighting the key factors that have contributed to its success. The roots of Türkiye's economic development can be traced back to the establishment of the Republic of Türkiye in 1923. The country's first president, Mustafa Kemal Atatürk, implemented a series of policies aimed at modernizing the country and promoting economic growth. Through his policies, Atatürk sought to transform Türkiye into a modern, secular, and democratic nation-state. One of his most significant achievements was the creation of a modern legal system that facilitated economic development. In the early years of the Republic, Türkiye's economy was primarily agricultural, with little industry or infrastructure. However, the government recognized the need to shift towards industry to boost economic growth. The first large-scale industrialization initiatives were launched in the 1930s. The government established the State Planning Organization (SPO) to coordinate and oversee economic development initiatives, and the SPO's first five-year plan was launched in 1934. This first plan focused heavily on developing the country's infrastructure, including the construction of roads, ports, and airports. In the following decades, Türkiye continued to pursue policies aimed at industrialization and modernization. The country's economy continued to grow, with a focus on heavy industry, such as steel production and petrochemicals. The government also

launched initiatives to support small and medium-sized enterprises (SMEs), which helped diversify the economy and create more jobs.

During the 1950s, Türkiye's economy experienced significant growth, with an emphasis on exports. The country's strategic location, at the crossroads of Europe and Asia, made it an ideal hub for trade. The government introduced policies aimed at encouraging exports, including export subsidies and the creation of export-oriented zones. These policies helped promote the growth of the textile, furniture, and electronics industries. In the 1960s and 1970s, Türkiye underwent a major economic transformation, with a shift towards a more service-based economy. The government launched several initiatives to promote the growth of the tourism industry, which has since become a major source of revenue for the country. The government also focused on developing the finance, insurance, and telecommunications sectors. During the 1980s, Türkiye experienced economic instability, with high inflation and a balance of payments crisis. To address these issues, the government implemented neoliberal economic policies, which focused on reducing government intervention in the economy and promoting private enterprise. These policies helped stabilize the economy, but also led to growing income inequality and social unrest.

In the following decades, Türkiye's economy continued to grow, with a particular focus on technology and innovation. The government launched several initiatives to support the development of the technology sector, including the creation of research and development (R&D) centers and the establishment of technology parks. These initiatives helped promote the growth of Türkiye's technology sector, which now includes several innovative startups and established companies. Turkish President Recep Tayyip Erdogan has continuously advocated for one of his government's core objectives to focus on economic development. He aims to enable economic growth, create jobs, and promote foreign investments. This genuine commitment to economic development has seen initiatives such as the New Economic Program (NEP) launched in 2018. The NEP aims to improve fiscal discipline, limit external vulnerabilities, and ensure economic stability. It is already producing some excellent results. Türkiye's strong economic growth has seen the country rank among the top active G20 economies in recent years. Additionally, for the first time in Türkiye's economic history, the country has realized positive real growth rates for 20 consecutive years. The healthy economic growth trends have seen significant rises in exports and a climb in per capita income. The GDP growth rate has been consistently at or above 5% for the past few years, with projections of 5%

growth in 2021. Despite these achievements, the country still faces significant challenges, including youth unemployment, income inequality, corruption, and political instability. Addressing these challenges will require continued policy reform and investment.

In conclusion, the Republic of Türkiye has achieved significant progress in economic development, freedom, and entrepreneurship over the last hundred years, with a shift from an agricultural-based economy to a more industrialized and modernized one. In recent years, Türkiye has focused on developing the technology sector, which has helped drive innovation and growth. Türkiye's vast experience in macroeconomic management, proactive economic policies, and the fight against inflation have helped create an enabling environment that has supported the development of the business sector. However, challenges to the country's economic development continue to exist today. The government of Türkiye must remain resolute in their commitment to economic development, freedom, and entrepreneurship to secure the nation's future prosperity. The government should continue to implement policies that support private property rights.

Cumhuriyet Döneminde Türkiye'nin Sanayileşme ve Kentleşme Sürecinde Öne Çıkan Bir Sektör: Dokuma Sanayi

Dr. Öğr. Üyesi Kaya GÖKTEPE

Özet

XVIII. Yüzyılda İngiltere’de dokuma sanayiinde ortaya çıkan Sanayi Devrimi, üretim yöntem ve tekniklerinde önemli yenilikler ortaya çıkarmış ve bu yenilikler kısa süre içerisinde Avrupa’yı etkisi altında almıştır. Dokuma sanayiinde makineleşmeyle ortaya çıkan bu yeni durum, sermaye birikimine imkân vererek Avrupa’nın ekonomik büyümesinde önemli rol oynamıştır. Avrupa ülkelerinde dokuma sanayiinin başı çektiği hızlı sanayileşme çabaları dünyanın diğer bölgelerinde daha sınırlı bir etki ortaya çıkarmış ve bunlardan birisini de Osmanlı Devleti oluşturmuştur. Nitekim Osmanlı Devleti’nde bu dönemde daha çok askeri ve bazı sivil ihtiyaçları karşılamaya yönelik sanayileşme çabaları kendisini göstermiş ve bu durum Cumhuriyet dönemine kadar devam etmiştir.

Cumhuriyet dönemi, Türkiye’de birçok alanda olduğu gibi sanayileşme alanında da önemli gelişmelerin yaşandığı yeni bir devir olarak dikkati çekmektedir. Bu dönemin başlangıcında ilk önce özel sektör eliyle sanayileşme girişimleri denenmesine rağmen 1929 Dünya Ekonomik Buhranı’nın ortaya çıkması ve bunun Türkiye’yi de etkilemesi, devleti yeni arayışlara yöneltmiştir. Bunun sonucunda “ekonomide devletçilik” olarak ifade edilen yeni bir ekonomik model ortaya konulmuştur. Model çerçevesinde ise öncelikli olarak kamu eliyle sanayi sektörünün kalkınmada itici bir rol oynaması hedeflenmiş ve bu hedefleri gerçekleştirmek için de “Birinci ve İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı” oluşturulmuştur. Plan hedefleri doğrultusunda özellikle Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı ile birlikte 1933 yılından itibaren Sümerbank vasıtasıyla İstanbul-Bakırköy, Kayseri, Nazilli, Malatya, Adana, İzmir, Manisa ve Bursa gibi Türkiye’nin değişik kentlerinde dokuma fabrikaları hayata geçirilmiştir. Kamu eliyle oluşturulan ve üretim kapasitesi itibarıyla büyük ölçekli işletmeler olarak dikkati çeken dokuma

fabrikaları, tatmin edici düzeyde ücret geliri ile barınma ve eğitim gibi çeşitli sosyo-kültürel olanaklar sağlamaları açısından istihdam edilenler açısından birer cazibe merkezleri olarak ön plana çıkmıştır. Dolayısıyla bu sanayi tesisleri, kurulmuş oldukları yerleşim merkezlerinin gelişimine de katkı sağlamışlardır. Diğer taraftan kamu eliyle oluşturulan bu işletmeler, buldukları kentlerde sanayi bilincinin oluşumuna ve bunun sonucunda özel sektör girişimlerinin artmasına kaynaklık vazifesi görmüşlerdir.

Bu çalışmada Türkiye’de bir dönem devlet politikası olarak uygulanan kamu eliyle sanayileşme çabalarının somut şekilde uygulandığı sektörler arasında yer alan dokuma sanayiinin Cumhuriyet döneminden itibaren gelişimi ve bunun Türkiye’nin sosyo-ekonomik değişiminde oynadığı rol ele alınacaktır. Bunun için dokuma sanayiinin ülkenin üretim, istihdam ve demografik yapısında meydana getirmiş olduğu etkiler, resmi kaynaklar ve alana özgü nitel çalışmalar ışığında tarihsel bir perspektifle ele alınacaktır.

Geçmiş Geçmiş Değildir: Travmatik Hatıralar ve Erken Cumhuriyet Döneminde Türk Ulusunun İnşası

Dr. Öğr. Üyesi Hakan ERDAGÖZ

Abstract

Ulus-devlet inşa sürecinde, Türkiye Cumhuriyeti neden İngiltere ya da İsviçre gibi nispeten daha çoğulcu bir modeli değil de, Fransız-Alman modellerinin birleşimi gibi monist bir patikayı seçmiştir? Savaşlar, ulusaşırı insan hareketleri ve bölünme korkusu, hem dinen homojenleşmiş hem de seküler yeni ulus anlayışını nasıl şekillendirdi? Bu çalışma, tarihsel sosyoloji perspektifinden Türkiye’de ulus-devlet inşa sürecini, çok etnili ve çok dilli bir imparatorluğun dağılması sonrası ortaya çıkan amaçlanmamış sonuçlar kapsamında tartışmaktadır. Savaş ve kitlesel göç hareketleri, Fransız ve Alman modellerini diğer seçeneklerden daha uygun kılmıştır. Yeni Cumhuriyet, İmparatorluğun ardılı olmakla beraber, Anadolu’da Türkçe konuşan nüfusa sahip bakiye bir devlettir. Cumhuriyet, Fransız modelinden etkilenmiştir çünkü geçmişle devrimci bir kopuş, ulusun egemen ve seküler olması koşulunu beraberinde getirmiştir. Ancak ulus bilincinin oluşumu, Müslümanların Balkanlar ve Kafkasya’dan Anadolu’ya zorla sürülmesi, etnik temizlik ve dini homojenleştirme gibi travmatik olaylarla da şekillenmiştir. Bu tür öğrenilmiş deneyimler, yirminci yüzyıl başları itibarıyla Cumhuriyeti kuran kadrolar arasında kolektif bir düşüncenin kök salmasına vesile olmuştur. Bu kolektif düşünceye göre, Osmanlı İmparatorluğu’nun istikrarı ve toprak bütünlüğünü koruma adına benimsediği ve kültürel çeşitliliği önceleyen metotlar bizatihi devletin yıkımını hazırlamıştır. Bu sebeple, oluşan kolektif hafıza tek kültürlü, tek dinli ve tek dilli bir ulus inşa sürecinin yolunu açarak, bu tecrübeyi kültürel farklılığı önceleyen Alman modeline de yakınlaştırmıştır.

2000’li Yıllardan İtibaren Cumhuriyet Döneminde Dönüşen Laiklik Anlayışı

Dr. Öğr. Üyesi Didem GEYLANI

Özet

Laiklik, modern devlet sistemlerinde ortaya çıkan egemenlik ilişkilerine dair kurucu bir ilkedir. Zira laiklik esas olarak siyasal otoritenin meşruiyetini halk egemenliğine bağlayan hukuk sisteminde ortaya çıkmaktadır. Bu yönüyle dinsel hukuk sistemi yerine seküler hukuk sistemini esas almaktadır. 1783 Amerikan Devrimi ve 1789 Fransız İhtilalı ile birlikte somut olarak uygulamaya geçen laiklik, Türkiye’de de Tanzimat’tan günümüze tartışılmakla birlikte, asıl olarak Cumhuriyet’in kuruluşu ile birlikte anayasal bir ilke olarak egemenlikle ilişkilendirilmiş ve hukukun meşru kaynağını ilahi olana değil seküler olana dayandıran tezden hareketle uygulanmaya başlanmıştır. Türkiye’deki laiklik uygulamaları tek parti dönemi, çok partili dönem, 1982 Anayasası ve 2000 sonrası farklı biçimlerde yorumlanmaya başlanmıştır. Zira özellikle tek parti döneminin dini inanç temelli özgürlükleri kısıtlayıcı laiklik anlayışı, çok partili hayata geçişten itibaren yeniden yorumlanarak dini inanç özgürlüklerinin alanı tedrici olarak genişletilmiştir. AK Parti’nin 2002 yılında iktidara gelmesiyle birlikte, günümüze kadar sürdürmüş olduğu iktidar sürecinde bu hususlarda birçok yasak ortadan kaldırılmıştır. 15 Temmuz 2016 darbe teşebbüsünden sonra gelişen siyasal ortamda, ana muhalefet partisi olan CHP’nin politikalarında da laiklik konusunda otoriter yaklaşımın yerini demokratik yaklaşımın benimsenmeye başladığı görülmektedir. CHP’nin toplumun farklı kesimleriyle iletişim kurma çabası, geliştirdiği popülist politikalar ve iktidara gelme arzusu, laiklik konusunda daha demokratik bir yorumu benimsediği görülmektedir. Çalışmada, bu bağlamda, belirtilen dönemler dikkate alınarak dönüşen laiklik anlayışı ele alınıp tartışılacaktır.

Atatürk Milliyetçiliğinin Kimlik İnşasının Kaynakları; Türk Ocakları ve Halkevleri Örnekleri

Faruk SARUHAN

Özet

On sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu önce Batı Medeniyeti ile girdiği mücadelede görece olarak geri kalışına çareler aramış, daha sonra ise parçalanma evresinde ise elde kalan bakiyeden bir milli devlet kurma çabasına girmiştir. Dini azınlıklar temelinde şekillenen Osmanlı Millet sistemi, 1789 Fransız Devriminden ilham alan Hristiyan milletler ile girilen Balkan Savaşları sonunda, bu milletlerin bağımsızlıklarını kazanması neticesi başarısız olmuştur. Bu arada bir dönem Osmanlı'ya bağlı Müslüman Arap ve Türk Halklarından yeni bir ulus yaratma fikri ortaya çıkmış, ancak bu projede Arap Milletlerin Birinci Dünya savaşında Osmanlıya karşı İtilaf devletleri ile iş birliği yapmaları sonucu başarısız olmuştur. Siyasal alanda, II. Abdülhamit (1876-1908) döneminde Parlamenter Monarşi denemesinin de başarısız olması özellikle zamanın Osmanlı aydınları arasında huzursuzluğun giderek daha da artmasına neden olmuştur.

II. Abdülhamit Döneminde sürgüne gönderilen aydınların kurduğu Jön Türk Hareketi, Balkanlar'da Sultan'a karşı isyan eden asker kökenli hareket ile birleşip önce İttihat ve Terakki Komitesi adını aldı, daha sonra siyasi partiye dönüşerek güçlü bir siyasi hareket olarak Osmanlı İmparatorluğunun son yıllarına damgasını vurmuştur. İşte bu partinin kısa iktidarı döneminin başat ideolojisi olarak Türkçü ve Milliyetçi akımlar imparatorluğun son dönemine damgasını vurmuştur. Tüm bu çabalar 29 Ekim 1923 yılında milli bir devlet olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile neticelenmiştir. Bu kapsamda bu çalışma; önce bir Milli devlet kurma, sonra bir Ulus inşa etme analogisi ile tanımlanabilecek modern bir milli devlet kurma ve millet yaratma fikrinin tarihsel arka planını, milliyetçilik teorilerini göz önünde bulundurarak psikopolitik perspektiften incelemeyi amaçlamıştır.

Cumhuriyet Döneminde Darbeler ve Kadın

Doç. Dr. Hilal GÖRGÜN

Özet

Türkiye’de cumhuriyetin ilanından sonra bütün toplum kesimlerinde olduğu gibi özellikle kadınların hayatında da köklü değişiklikler oldu. Cumhuriyet devrimlerinin önemli hedeflerinden birisi de “çağdaş Türk kadını” inşa etmektir. Bu bağlamda Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren kadınların sosyal ve siyasi hayata katılımlarını teşvik edici çok sayıda kanun vs. çıkarıldı. Ancak kadınlara yönelik bu teşvik edici tavır çeşitli darbe dönemlerinde “dayatmacı” bir siyasete dönüşerek Türk kadınının haklarını genişletmek yerine aksine onun “hayat alanını” daraltmıştır. Kadınların kılık kıyafeti hakkında çıkartılan yönetmelikler ve bu bağlamda yapılan “özel alan” “kamusal alan” ayrımı darbe dönemlerinde kadınlar için neredeyse bir “işkenceye” dönüşmüştür. Bu tebliğde özellikle 12 Eylül 1980 darbesi döneminde üniversitelerin yeniden yapılanmaları sürecinde öğrencilere, özellikle de kız öğrencilere dayatılan hususlar ve bunların ferdi ve toplumsal sonuçları üzerinde durulacaktır. Çalışmada ilk elden kaynak olarak özellikle son dönemlerde tarihçiliğin önemli bir alanı haline gelen sözlü ve yazılı ben anlatılarına başvurulacaktır. Bu yönüyle bu çalışmanın yakın tarihimize yönelik kaynakların zenginleşmesine bir katkıda bulunması da beklenmektedir.

Cumhuriyet Döneminde Kadın İmajı Psikolojisi

Dr. Kevser Hülya YURDAKUL

Özet

Bu çalışma Cumhuriyet sonrası kadınların nasıl bir kimlik inşasına uğradıklarını, özellikle şekil ve kıyafet değişikliklerini ve siyasi hakları elde etme sürecini inceleyerek ortaya koymayı amaçlamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti kadın figürünü Batılı tarzda dekore ederek kıyafetlerle birlikte sosyal hayatı da değiştirmeyi istemiştir. Aslında bu toplum mühendisliği hayatın her alanında uygulanmaya çalışılsa da özellikle kadınlar Batılılaşmanın ve kabul edildiği anlamıyla ilerlemenin sembolü olarak kullanılmışlardır. Kadınlar için sosyal ve siyasal birçok yenilik getirilmiştir. Kadının toplum içerisindeki rolü iyi anne ve eş olarak belirlendikten sonra onun modernize etme çalışmaları da şeklen nasıl olunması gerektiği de TBMM tarafından kararlaştırılmıştır. Buna göre kadınların birinci rolleri modern bir eğitim için gerekli altyapıyı oluşturacak şekilde aydın annelik ve çocuk yetiştirme olarak tanımlanmıştır. Kadınlar için açılan hemşirelik, ebelik, öğretmenlik okulları da aynı bakış açısının kadının rolüne ilişkin bilinçdışını gözler önüne sermektedir. Dönemin en aydın kesimleri dahi kadının özgürleşmesi ve kadına ‘verilmesi’ gereken haklar üzerine konuşurken Yaprak Zihnioğlu’nun değimiyle ‘erkek feminizmi’ yapmışlar ve aslında hayatlarıyla birlikte onun bir parçası olan kadınları da bu batılı olma hayallerine uygun şekilde dizayn etmeye çalışmışlardır.

Cumhuriyet'in Yüzyılında Kadın ve Siyaset İlişkisi

Arş. Gör. Zehra ÇELİK

Özet

BM Kadın Birimi ve IPU tarafından 2021 yılında yayımlanan ortak rapora göre dünya parlamentolarındaki kadın oranı %25.5'e ulaşmış, Türkiye ise dünya genelinde kadın temsili açısından %17.7 oranla 129. ülke olmuştur . Son yapılan seçimler ile (14 Mayıs 2023) ile kadınların oranı ilk defa %20'ye çıkmıştır. Türk siyasi tarihinde kadınların seçme ve seçilme hakkını elde ettiği 1935 yılından itibaren ortalama temsil oranının %4.9 olduğu göz önüne alınırsa nicel temsil anlamında büyük bir ilerleme kaydedildiği görülecektir. Bu bildiri ile Türkiye merkez siyasetinde aktif siyasetle uğraşan kadınlara tarihsel bir perspektiften bakılacaktır. Kadın ve siyaset ilişkisinin yıllar içinde uğradığı değişimi ve dönüşümü daha iyi anlamak adına öncelikle belli bir sistematik içinde Türk siyasi tarihi dönemlere ayrılacaktır. Her bir dönem için genel siyasi atmosfer ve kadın siyaseti açısından öne çıkan başlıklar değerlendirilecektir. Yapılan bu dönemlendirme ile kadınların siyasetle ilişkisi tarihsel bağlamda anlaşılmaya çalışılacak, dönemler arasında bir karşılaştırma yapılacaktır. Bu karşılaştırmada her bir dönemin siyasi konjonktürü içinde kadınların siyasete girişi, siyasi kurumların kadın siyasetçileri içermeye ve dışlama eğilimleri mercek altına alınacaktır. Ayrıca belirlenen her bir dönemde siyaset sahnesinde hangi kadın kimliğinin öne çıktığına, hangi kadınların siyasette başarıyı yakaladığına bakılacaktır.

Cumhuriyet Kentleşmesinin Politik Psikolojisi

Prof. Dr. Azize Serap TUNÇER

Özet

Cumhuriyetin kentleşme politikasının kurucu başlangıç noktası, Ankara'nın kurulmasıdır. İmparatorluk görkemini olduğu kadar yönetim pratiklerini de temsil eden İstanbul'a karşı, mütevazı cumhuriyet başkentinin demokratik ve bürokratik simgeselliği çelişkisi, neredeyse değişmeksizin günümüze kadar yaşatılmıştır. Bu nedenle iki kentin politik söylemleri farklıdır. Sarp yamaçlara sırtını dayayan Karadeniz kentlerinde ise sözünü sakınmaksızın doğrudan söyleme alışkanlığı olan halkın, virajlı sahilleri yenme duygusunun ürünü “düzgün” yol tutkusu ile kent uzmanlarının, “kentnin bağına bir hançer gibi saplanan” yolların yapıldığı, şeklindeki yargıları çatışır. Son 20 yılın kentsel dönüşüm süreci ise tıpkı dönüştürülmeye çalışılan vatandaş için öngörüldüğü şekilde, kentin de hem homojen, sıkıcı, yetinmecî yüksek TOKİ bloklarına sahip olması, hem de geceleri pembe yeşil ışıklarla bu yapılara ruh verilmeye çalışılması çabalarını içerir. Selçuklu özentisi figürlerle bezenmiş kamusal yapılarıyla kentin orasına burasına yapıştırılmış bir suni tarihselliği sunan gelişmeler de aynı politik psikolojinin ürünüdür. Karşıt politik psikolojik yargı ise Türklerin kent olgusu karşısındaki duyarsızlıklarının, “batı dillerinde bu karmaşık ve çeşitli olguyu ifade etmek üzere 20'nin üzerinde kelime bulunurken, dilimizde kent anlamına gelen kelime sayısının 3ü geçmemesi” ile açıklanabileceği görüşü gibi kalıp yargılardır. Çalışma bu ekseninde, cumhuriyet dönemi kentleşme süreçlerini hem iktidar perspektifinden hem de iktidarca şekillendirilen yerel halk politik psikolojisi çerçevesinde genel bir bakışla incelemektedir.

Cumhuriyet'in Şehir Kamusu Problemi

Prof. Dr. H. Aliyar DEMİRCİ

Özet

Kamu, kamusal alan siyaset sosyolojisi alanında önemli kavramlardır. Şehirlerin de kamuları mevcuttur. Bu kamu, bir şehrin sakinlerinin şehri ilgilendiren beledi kararlarına ve meselelere dönük dikkatleri, takipleri, kanaatleri kapsamında ortaya çıkar. Mahalli basın, meslek odaları vb. mecralarda belirir. Modern Batı şehri, bu tür “kamu”larla kendi varlığını idame ettirir. Bu kamular bir müktesebata dayanır. Orta Çağ sonlarında Batı Avrupa'daki özerk şehir yönetimlerinden başlayan bir geçmişe yaslanır. Modern zamanlarda kendi içinde dönüşe dönüş mahalli düzeyde de bir kamunun ortaya çıkması mümkün olmuştur. Bu müktesebat şehirlerde sadece dikey ilişkilerin ve dikey siyasetin değil aynı zamanda yatay ilişkilerin ve yatay siyasetin de etkili olmasını sağlar. Türkiye şehirleri için Cumhuriyet'in hemen öncesinde böyle bir müktesebattan söz edilebilir mi? Cumhuriyetimiz bu yönüyle eksiklikleri içerir. Rejimin tercihleri başta olmak üzere farklı sebepler ülkemizde bu kamunun oluşmamasına ya da gelişmemesine sebep olmuştur. Cumhuriyetin katılımcı yönünün zayıf kalmasına yol açmıştır. Tebliğ iki bölümden oluşur. İlk bölümde şehir kamusu kavramı işlenecektir. İkinci bölümde Cumhuriyet modernleşmesi içinde “şehir kamusu”nun niçin teşekkül etmediği üzerine bir çerçeve çizilecek, bu durumun muhtemel sebepleri ve sonuçları ele alınacaktır.

Politik Psikolojinin Konusu Olarak Yıkıcı Depremler ve Türkiye

Dr. Öğr. Üyesi Seda YURTCANLI DUYMAZ

Özet

Gerçekleştiği coğrafyadaki bireylerin, toplumların, yaşam mekanlarının ve kurumların mücadele kapasitesini aşan şiddet ve etkiye sahip doğa ve-veya insan kaynaklı fenomenler ciddi boyutlarda kayıp ve zararlar doğurarak afet halini almaktadır. Bireysel, toplumsal ve ekonomik yaşam üzerinde belirleyiciliği olan sert bir faktör olması nedeniyle afetler kamu yönetiminin, politikanın ve hukukun konusu haline gelmektedir. Yaygın bir alanda, şiddetli depremleri yaratan pek çok diri faya ev sahipliği yapan Anadolu toprakları üzerinde kurulmuş olması nedeniyle Türkiye Cumhuriyeti'nin afet yönetimi ve politikalarının öncelikli meselesi deprem fenomeni haline gelmiştir. Depremler saniyeler içinde on binlerce insanın yaşamını yitirmesine, yüzbinlerce insanın yaralanmasına, milyonlarca insanın konutunu kaybetmesine neden olan ve çoğu zaman yaşam alanlarının terk edilmesine mecbur bırakan bir olgudur. Depremlerle ortaya çıkan sosyo-ekonomik etkiler, yıkımın boyutları ve iyileşme kapasitesinin yetersizliği nedeniyle yıllarca sürebilecek travmaları, çatışmaları, toplumsal uyum ve asayiş sorunlarını beraberinde getirebilmektedir. Her toplum, kendi iç ve güncel dinamikleri doğrultusunda tehlike algılarını şekillendirerek afetler karşısında farklılaşan tepkiler verebilmektedir. Dolayısıyla afetlerin öncesi, sırası ve sonrası aşamalarını kapsayan süreç yönetiminde kamu yöneticilerinin bu dinamikleri gözetmeleri elzemdir. Bu kapsamda 2023 depremleri sırası ve sonrasında görülen toplumsal etkiler, tehdit algıları ve kriz sürecinin yönetimi birlikte değerlendirilerek politik psikoloji perspektifinde Türkiye'de gelecek depremlere nasıl hazırlanılmalı sorusuna yanıt aranacaktır.

Türkiye'nin İsveç'in NATO Üyelğine İlişkin Tutumu Terör ve İslamofobi Bağlamında Bir İnceleme

Dr. Öğr. Üyesi Fatma SARIARSLAN

Özet

Türkiye'nin jeopolitik ve jeostratejik önemi, kuruluşundan günümüze dek bölgesel ve küresel siyasette oynadığı rolde belirleyici olmuştur. Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'nın ardından ortaya çıkan sert kutuplaşma sürecinde, Sovyetler Birliği'nden gelebilecek tehditlere karşı kolektif savunma örgütü olarak kurulmuş olan NATO'ya üye olması bu bağlamda önemlidir. NATO karar alma mekanizmasında tüm üye ülkelerin oybirliğinin sağlanması gerekliliği, üyelik süreçlerinde yaşanan gelişmelere Türkiye'nin de doğrudan müdahil olmasını beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, Rusya'nın 2022'de başlattığı Ukrayna saldırısı sonrası NATO'ya üye olmak isteyen İsveç'in ittifaka üyelik süreci Türkiye'nin yaklaşımı ile doğrudan bağlantılıdır. Bildiride, Türkiye'nin ittifaka yeni üyelik süreçlerindeki yaklaşımı, İsveç'in ittifaka üyelik tartışmalarının arttığı dönemde gündeme gelen İslamofobik Kur'an-ı Kerim yakma eylemleri bağlamında tartışılmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye'nin İsveç'ten kendi güvenliğine doğrudan tehdit oluşturan terör örgütlerini desteklememesinin yanı sıra, aynı zamanda nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan bir ülke olarak kutsal değerlerine saygı göstermesi yönündeki talep ve beklentileri ile İsveç'in Türkiye'nin bu talep ve beklentilerine ilişkin tutumu mercek altına alınmaktadır.

Askeri Tezkere Kararlarında Siyasi Partilerin Tutumları

Dr. Yunus ÇOLAK

Özet

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından alınan askeri tezkere kararları, karar alma biriminin (Decision Unit) hükümet değil, bir yasama organı olan TBMM'nin olduğu özgün dış politika kararlardır. Nitekim Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yurtdışına gönderilmesi ya da yurtdışından Türkiye'ye yabancı askeri birliklerin konuşlandırılmasına ilişkin bu tip kararlar, Türk dış politikası içerisinde de politika yapıcıların sıklıkla tercih ettiği önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı, TBMM'nin 2023 yılına kadar gündemine gelen askeri tezkere kararlarına yönelik TBMM içerisinde grubu bulunan siyasi partilerin tutumlarının/söylemlerinin analiz edilmesidir. Böylece, bir dış politika meselesine yönelik ideolojik olarak sol, sağ ve merkez olarak üç kampa ayrılacak olan siyasi partilerin tutumları ve bu tutumların ilgili tezkerenin konusu, kapsamı ve bölgesine göre gösterdiği değişiklikler tespit edilecektir. Böylesi bir analiz TBMM'nin dış politikadaki yerine dair görece kısıtlı olan literatüre bir katkı olacaktır. Dahası, tezkere kararları lehinde ya da aleyhinde irdelenecek söylemler vasıtasıyla, genel bir perspektiften, Türk dış politikasının politik psikolojik boyutu da irdelenmiş olacaktır.

1964 ve 1974 Kıbrıs Krizi Sırasında Türk Dış Politikasında Liderlerin Rolü Operasyonel Kod Analizi

Arş. Gör. Hüseyin Batuhan ŞAR

Mustafa Furkan DURMAZ

Özet

Bu makalenin temel amacı, Türkiye neden 1964'te Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunmazken 1974'te askeri müdahalede bulunmuştu sorusuna cevap vermektir. Kıbrıs sorunu üzerine yazılan çalışmaların çoğu bu soruya devlet seviyesinde ve sistem seviyesinde cevaplar verirken biz bu çalışmada bu soruya birey seviyesinde cevap vermeyi amaçlıyoruz. Bu çalışma, dış politika yapım sürecindeki en önemli bireyler olan liderlerin dış politikayı nasıl etkilediğini Kıbrıs sorunu üzerinden ele almaktadır. Bu bağlamda, liderlerin rolünü analiz etmek için Operasyonel Kod Analizi yöntemini kullandık ve 1964 ihtilafı sırasında Türkiye Başbakanı İsmet İnönü'nün ve 1974'te Türkiye Başbakanı olan Bülent Ecevit'in operasyonel kod profillerini çıkardık. Çalışmamızda veri olarak her iki liderin konuşmalarını, röportajlarını, köşe yazılarını ve mektuplarını inceledik. Verileri analiz etmek için ProfilerPlus isimli bir uygulamanın Türkçe kod kitabından yararlandık. Analizimiz sonucunda, İnönü'nün inanç sisteminin dış politikada iş birliğine, Ecevit'in inanç sisteminin ise dış politikada çatışmaya daha yatkın olduğu bulduk. İki lider arasındaki inanç farklılıkları, Türkiye'nin 1964 ve 1974 Kıbrıs olayları sırasında izlediği farklı politikalarının sebebini göstermektedir.

Göçmen Kimliği ve Ötekileştirme Süreci: Psikopolitik Bir Analiz

Doç. Dr. Bekir GÜNDOĞMUŞ

Mahmut METE

Özet

Farklı kimliklerin varlığına dayanan kompleks bir toplumsal süreç olan ötekileştirmenin etraflıca izahı politik psikolojik perspektife muhtaçtır. Bireylerin baskın grubun dışında tanımlanmasıyla başlayıp gruba dâhil ve gruptan hariç bireyler arasındaki ayırım duygusuna dayanan ötekileştirme sürecinin günümüzdeki yaygın örneklerinden birisi göçmen kimliğinin ötekileştirilmesidir. Irk, din, milliyet ve benzeri farklı grup üyeliklerine sahip olmak, göçmenlerin ötekileştirilme tecrübesinin artmasına neden olmaktadır. Bu çalışma, göçmen kimliğinin ötekileştirilme sürecini politik psikolojik bağlamda tetkik etmeyi amaçlamaktadır. Makalede sosyal kimlik yaklaşımı kullanılarak göçmenlerin kimlik oluşturma ve özdeşleşme paradigmaları mültecilerin stereotipleştirilmesi ile ele alınmış, göç politikaları ve medyanın bu süreçteki rolü üzerinde durulmuştur. Dolayısıyla politik iletişim öğeleri, makalenin bir diğer bileşenini oluşturmuştur. Çalışma, söz konusu süreçlerin psikopolitik çözümlerini analiz etme gayesi ile göçmenlerin karşılaştıkları ötekileştirilmeyi, bu sürecin toplumsal alana etkileri ve aşılması için gerekli politik önerilere odaklanarak insan haklarına dayalı ve kapsayıcı politikaların geliştirilmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Türkiye'nin Suriye Politikası Özelinde Cumhuriyetin 100. Yılında Türk Dış Politikasındaki Dönüşüm

Dr. Öğr. Üyesi Esra ÇAVUŞOĞLU

Özet

2011'de başlayan Arap Baharı ayaklanmalarının Suriye'de bir iç savaşla sonuçlanması ile başlayan süreçte Türkiye'nin Suriye'ye yönelik dış politikasında önemli değişimler ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin Suriye politikası ulusal ve uluslararası alanlarda oldukça tartışmalı bir konu haline gelmiştir. Bu çalışmada Türkiye'nin Suriye politikasında görülen önemli değişimlerin aslında Türkiye'nin genel dış politika yaklaşımlarında gerçekleşen büyük bir değişim ve dönüşüm süreci kapsamında ortaya çıktığı ve bu dönüşümün cumhuriyetin 100. Yılında Türk dış politikasının ulaştığı noktanın bir izdüşümünü yansıtmakta olduğu anlatılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti 100. Yılında yeni dış politikası ile bölgesel siyasette bağımlı ve edilgen bir aktör iken bağımsız ve belirleyici bir aktöre dönüşmüştür. Suriye politikası özelinde ortaya konan Türk dış politikasındaki değişimin ana hatları bu çalışmada, bağımsız dış politika, tutarlılık ve stratejik yaklaşım temel özellikleri ile tanımlanmaktadır.

Siyasal İttifakların Söyleminde Suriyeli Göçü

Zeynep ARPA

Sabri EFE

Özet

Ortadoğu'da demokrasiyi canlandırma ümidiyle ortaya çıkan "Arap Baharı" Ortadoğu'da demokrasi yerine savaş ve kaosu getirmiştir. Arap Baharı'nın yıkıcı etkilerine maruz kalan ülkelerden biri de Suriye olmuştur. 2011 yılında Suriye'de yaşanan iç savaştan dolayı milyonlarca insan, göç etmek zorunda kalmıştır. Türkiye'nin Suriyelilere uygulamış olduğu "açık kapı politikası" ile birlikte büyük bir kitlesel göç akını yaşanmıştır. Türkiye'nin ev sahipliği yapmış olduğu Suriyeli göçü, beraberinde birtakım sorun, değişim ve gelişmelere neden olmuştur. Ülkede yaşanan sosyo-kültürel, hukuki ve ekonomik değişim ve gelişmeler, Türkiye siyasetinde de farklı söylemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle 2023 yılı seçim arenasında Suriyeli göçü, politika üreticileri tarafından seçim beyannamelerinde ve siyasal gündemde yoğun bir şekilde ele alınmaktadır. Bu çalışmada da Cumhur İttifakı ve Millet İttifakının Suriyeli göçüne yönelik yaklaşımları ve politikaları, söylem analizine tabi tutularak analiz edilmesi amaçlanmıştır.

**YÜZÜNCÜ YILINDA TÜRKİYE’NİN
POLİTİK PSİKOLOJİSİ SEMPOZYUMU
TAM METİNLER**

BİR “BÜYÜK GRUP KİMLİĞİ” OLARAK TÜRKİYE’DE MUHAFAZÂKARLIK

Alican ÇINAR*

Özet

Bu çalışma, Türkiye’de muhafazakârlığın, söz konusu olguyu meydana getiren ve şekillendiren tarihsel süreç ve faktörler etrafında, psiko-politik bir açıklamasını yapmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede muhafazakârlık, Vamık Volkan’a ait “Büyük Grup Kimliği” yaklaşımı ve bu yaklaşımın temel bir bileşeni olarak “seçilmiş travma” kavramı dahilinde değerlendirilmektedir. Buradan hareketle bir büyük grup kimliği olarak Türkiye’de muhafazakârlığın “seçilmiş travma”sının Osmanlı İmparatorluğu’nun kaybı olduğu argümanı ileri sürülmektedir. Diğer yandan, Cumhuriyet Devrimi, F. Moghaddam’ın devrim süreçlerini faillerinin davranış tarzlarına göre ikiye ayıran yaklaşımından hareketle, içe dönük temizleme/tasfiye ve kontrol ile karakterize olan “ahtapot (octopus) devrimci hareket tarzı”nın örneği olarak değerlendirilmekte ve bu hareket tarzının yakın tarihlere dek Türk muhafazakârlığının politik bir tutum halini almasına dair etkisi tartışılmaktadır. Bu bağlamda, Cumhuriyet’in kuruluşu sonrasındaki süreçte imparatorluğun tarihsel mirasının reddinin resmi ideoloji halini alması, harf ve dil devrimi ve ilerleyen süreçte yaşanan askeri darbeler şeklinde sıralanabilecek bir dizi olgu ve olayın Türkiye’de muhafazakârlığı aynı zamanda “politik bir tutum” olarak şekillendirdiği vurgulanmaktadır. Çalışmanın alanda görülen belirgin bir boşluğun giderilmesine motive edici bir katkı sunacağı ve Türkiye’de muhafazakâr bireyin ya da seçmenin siyasal davranışlarının ve değerlerinin araştırılması ve anlaşılması noktasında alternatif bir referans çerçevesi olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Muhafazakârlık, Büyük Grup Kimliği, Seçilmiş Travma, Devrim, Türkiye.

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, e-posta: alicn.cnr@gmail.com

Abstract

This study aims to make a psycho-political explanation of conservatism in Türkiye around the historical process and factors that created and shaped this phenomenon. For this purpose, conservatism is discussed within the concept of “Large Group Identity” of Vamik Volkan and “chosen trauma” as a basic component of his approach. From this point of view, it is argued that the “chosen trauma” of conservatism in Türkiye as a large group identity is the destruction of the Ottoman Empire. On the other hand, the Republican Revolution in Türkiye is evaluated as an example of the “octopus revolutionary movement style”, which is characterized by inward cleaning and control, based on F. Moghaddam’s approach that grouped the revolutionary processes according to the behavior styles of the revolutionaries, and then the effect of this revolutionary style on the political attitude of Turkish conservatism until recently is discussed. In this context, it is emphasized that the rejection of the historical heritage of the Ottoman Empire became the official ideology after the Republican Revolution in Türkiye, the language revolution, and military coups shaped conservatism as a “political attitude” in Türkiye. It is thought that the study will provide a motivating contribution to the elimination of a deficiency in the field and can be considered as an alternative reference frame in terms of researching and understanding the political behaviors and values of conservative individuals or voters in Türkiye.

Keywords: Conservatism, Large Group Identity, Chosen Trauma, Revolution, Türkiye

Giriş

Türkiye’de muhafazakârlık üzerine yürütülen tartışmaların pek çoğunda birçok açıdan kendine özgü tarafları olan Türk muhafazakârlığı ile Batı’da liberalizm ve sosyalizm ile beraber üçüncü bir siyasal ya da entelektüel ideoloji olarak gelişen Batı muhafazakârlığı (conservatism) arasındaki farklar üzerinde durulmuştur. Bu açıdan bakıldığında söz konusu tartışmaların Türkiye’de muhafazakârlığı sıklıkla yapıldığı gibi politik ya da entelektüel ideoloji temelinde çözümlenmenin ötesine geçen değerlendirmeler yapmayı motive edici bir içeriğe sahip olduğu söylenebilir. Nitekim ilgili literatürde doğrudan Türk muhafazakârlığının Batı muhafazakârlığı gibi sosyal bir sınıf temeline dayanan entelektüel ve siyasal bir gelenek olmadığını belirten çalışmalar da bulunmaktadır (Güngörmez, 2014). Buna karşın, Türkiye’de muhafazakârlık olgusunu örneğin politik psikolojik bir çerçevede, diğer bir deyişle, Türkiye’de muhafazakâr birey ya da grupların siyasal davranışlarını, değerlerini ya da duygularını anlama ve açıklamaya dönük biçimde ele alan çalışmaların henüz yeterli zenginliğe ulaşamadığı görülmektedir. Bu bakımdan bu çalışmada Türkiye’de muhafazakârlığı bu çeşit bir incelemenin konusu haline getirmeye ilişkin bir girişim olarak söz konusu olgu Vamık Volkan’ın Büyük Grup Kimliği yaklaşımı çerçevesinde değerlendirilecektir. Bu açıdan değerlendirildiğinde Türkiye’de muhafazakârlığın bir tür duygu ortaklığı, bilinçli ya da farkında olunmadan paylaşılan bir ayniyet hissi anlamında bir “büyük grup kimliği” olarak yorumlanabileceği düşünülmektedir.

1. Büyük Grup Kimliği ve Seçilmiş Travma

Volkan, yaklaşımına adını veren “büyük grup” terimini çoğunluğunun birbirini neredeyse hiç tanımayacak ya da göremeyecek fakat aynılık hissini, yani büyük grup kimliğini taşıyan milyonlarca insan için kullandığını belirtir. Volkan’a göre, “büyük grup kimliği ortak başlangıçların mitleri ve gerçeklerinin, tarihi sürekliliklerin, coğrafi gerçekliklerin ve diğer ortak dilsel, toplumsal, dinsel, kültürel ve siyasi unsurların sonucudur” (Volkan, 2015, s. 91). Diğer yandan büyük grupların varlığı ve sürekliliği açısından belirleyici role sahip simgeleri bulunmaktadır. Yazar, büyük grupların simgeleri hususunu bir çadır metaforu aracılığıyla açıklar. Buna göre, aynı gruba ait olan binlerce, milyonlarca kişinin bir çadırın altında yaşadığının ve bu çadırın kumaşının büyük grup kimliğini sembolize ettiğinin hayal edilmesini ister. Bu metaforik çadırın kumaşının üstüne renkli desenler bulunduğunun düşünebileceğini ve bu desenlerin yalnızca bu çadırın altında milyonlarca kişiye ilişkin ve onlar için anlamlı olduğunu belirtir. Söz konusu desenler “büyük grup kimlik simgeleri” olarak adlandırılmakta

ve bu unsurların dil, bayrak, folklorik öğeler gibi somuttan soyuta değişen çok çeşitli simgeler olabileceği vurgulanmaktadır.

Büyük grup kimlik simgelerinin son derece belirleyici bir türü ise “seçilmiş travma” kavramı ile açıklanır. Seçilmiş travma, “büyük grubun tarihinde grubun düşmanların elindeyken maruz kaldığı felaketsel kayıplar küçük düşme ve çaresizlik duyguları” olarak tanımlanır (Volkan, 2015, s. 97). Yazar, çeşitli toplumlarda güçlü şekilde yaşanan seçilmiş travmalar olduğunu; örneğin, Rusların, XIII. ve XIV. yüzyıldaki Tatar ve Moğol istilasının izlerini taşıdığını, Yunanlıların İstanbul'un Türkler tarafından fethinin anısı ile yaşadığını, Çeklerin üç asır boyunca Habsburg İmparatorluğu'nun egemenliğinde yaşamalarına neden olan 1620 tarihli Bila Hora Savaşı'nı andığını, dünyadaki tüm İsrail ve İsrail dışında yaşayan Yahudilerin büyük gruplarının kimliğini Nazi soykırımına doğrudan veya dolaylı yöntemlerle tanımladığını aktarır. Ayrıca kimi dini olaylar da seçilmiş zaferler veya travmalar ya da her ikisinin karışımı olarak geliştirilebileceğini; bu bakımdan Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesinin Hristiyanlar için çok özel ve temel bir travma olarak düşünülebileceğini; aynı şekilde Kербela Vakası'nın da bugün büyük Şii grup kimliğinin oluşmasında çok önemli bir yere sahip olduğunu belirtir (Volkan, 2015, s. 101-103).

2. Bir Büyük Grup Kimliği Olarak Türkiye’de Muhafazakârlık

Türkiye’de muhafazakârlığı büyük grup kimliği olarak değerlendirmeye öncelikle Türkiye’de muhafazakârlığı meydana getiren temel tarihsel olay ya da olguların ne olduğu sorusu üzerinde durularak başlanabilir. Söz konusu sorunun cevabını muhafazakârlık tartışmalarında mutad olduğu üzere Batı muhafazakârlığı ile Türk muhafazakârlığı arasında yapılacak bir karşılaştırma aracılığıyla vermek mümkündür. Batı muhafazakârlığının en temelde Fransız Devrimi ile Endüstri Devrimi'nin siyasal, sosyal ya da kültürel açıdan müesses düzene karşı yıkıcı etkilerine gösterilen reaksiyondan doğduğu kabul edilmektedir (Nisbet, 2017, s. 19-36). Türkiye’de ise muhafazakârlığın kaynağında Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme devrinden itibaren başlayan devletin yok olabileceği anksiyetesi ve nihayetinde imparatorluğun kaybının yarattığı son derece ağır bir kitlesel travma olduğu ifade edilebilir. Daha önce Arslan (2012) tarafından tarihsel ve sosyolojik temelde öne sürülen bu tezi aynı zamanda büyük grup kimliği yaklaşımı dahilinde Türkiye’de muhafazakarların seçilmiş travması olarak düşünmek mümkün görünmektedir. Çeşitli büyük gruplara dair yukarıda aktarılan seçilmiş travma örneklerinin son derece trajik olaylar olduğu göz önünde

bulundurulacak olursa, Türk muhafazakarları açısından imparatorluğun kaybına giden sürecin ve sonuç olarak yaşanan kaybın da ne denli ağır bir travma olduğunun önemle vurgulanması gerekir. Çalışmanın amacı ve sınırları açısından bunun en ideal yollarından birisi söz konusu süreci sanatlaştıran eserlerin etkili ve özlü anlatımına başvurmak olabilir. Bu açıdan örneğin Kemal Tahir’in edebiyat tarihimizin en önemli eserlerinden birisi olarak kabul edilen Yol Ayrımı romanındaki bir karakterin imparatorluğun çöküşüne dair çizdiği resme bakmak söz konusu sürecin yol açtığı kolektif travmanın anlaşılmasına yardımcı olabilir:

Bana sorarsanız, ayrı ayrı birkaç savaş yok... Bir tek savaş sürüp gidiyor 1923'e kadar... Bin yedi yüz bilmem kaçtan beri, bizim bir tek savaşımız var: Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmaktan kurtulma savaşı... Biz de, daha önceki kuşaklar gibi, bu sürekli savaşın içinde doğduk. Hiçbirimiz de bunun dışında kalmadık. Yeni kuşaklar bizi ölçüp biçerken, kocaman bir imparatorluğun tepemizde aralıksız çatırdadığını hiç akıllarından çıkarmasınlar! Gerçekten çok zor bir yaşamaydı bu... Arada bir gövdemizden bir parçayı koparıp alıyorlar... Bundan sonra biraz rahat bırakılsanız ya... Hayır! Tartaklıyorlar sizi hiç acıymıyorlar. Üstünüz, başınız, yüzünüz gözünüz kan içinde... Güçten düşmüşsünüz. Hem bilek gücünden, hem de akıl gücünden... Tam "Bu kez aklım erdi. Derdin dermanını buldum" diyorsunuz. Bakıyorsunuz, ilaç yanlış... Nöbetler hem şiddetleniyor, hem sıklaşıyor. Tepesinde hep o çökme çatırtıları... Uyanması olmayan bir korkulu düş. Göğsünüzden karabasanların biri kalkıp üstünüze birkaçı birden çöküyor. Biraz soluk alamıyorsunuz ki, çevrenizde olup bitenlere bakabilesiniz. “Bakabilesiniz” diyorum. Akıl erdirmek başka bir şey... Bu ölüm bunaltısı içinde [...] (Tahir, 2010, s. 290-292).

İmparatorluğun kaybı sürecine ilişkin aktarılan bu fragmanın sonunda I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte “uçurumun dibine” gelindiği vurgulanır. Sürecin bundan sonraki aşaması olan Milli Mücadele döneminde ise toplumsal ölçüde ontolojik güvenlik duygusunun neredeyse bütünüyle yok olmaya yaklaştığı bizzat İstiklal Marşı'na bakılarak anlaşılabilir. Orijinal metninde “Kahraman ordumuza” şeklinde bir ithaf taşıyan ve fikir ve sanat tarihimizin en önemli düşünce adamlarından ve şairlerinden birisi tarafından kaleme alınan milli marşımızın “Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak” şeklinde bir teskin ifadesiyle başlatılmış olması bu husustaki yaygın yorumların dışında aynı zamanda yaşanan sürecin vahametini gözler önüne seren bir anlama da sahiptir. Bu anlamda Türkiye’de

muhafazakârlığın seçilmiş travması olarak imparatorluğun kaybı Türkiye’de muhafazakâr birey ya da grupları tanımlayıcı ve onların duygu ve değer dünyalarına önemli ölçüde ışık tutar niteliktedir. Nitekim Arslan’a göre,

Türkiye’de muhafazakârlık kolektif travmadan doğduğu için travmatiktir. Türkiye’de ateistken, materyalistken, liberalken bile ‘muhafazakâr’ olunabilir. Türkiye’de ortalama muhafazakâr başka her şeyi unutabilir; fakat onun için ‘imparatorluğun kaybı’ unutulması imkânsız bir şeydir, çünkü imparatorluğun kaybı aynı zamanda geçmişin, geleneğin, imanın ve ‘efendilik’ statüsünün, popülasyonun ve halkların kaybıdır. [...] Türkiye’de ortalama muhafazakâr kaybedilen coğrafyaların değil, imparatorlukla birlikte kaybedilmiş değerlerin ve kültürün nostaljisiyle yaşar (Arslan, 2012, s. 67, 68).

Bilhassa değerlerin ve kültürün kaybı anlamında imparatorluğun kaybının bir büyük grup kimliği olarak Türkiye’de muhafazakârlığın tanımlayıcı simgesi olmasının yanı sıra Türkiye’de muhafazakârlığın Cumhuriyet sonrası süreçte politik bir tutum olarak şekillenmesinde de belirleyici bir öneme sahip olduğu söylenebilir. Zira imparatorluğun manevi mirasının kaybının muhafazakârlar açısından Cumhuriyet’in kuruluşunu izleyen süreçte imparatorluğun ve imparatorluk mirasının reddi üzerine temellenen devletin resmi ideolojisinde adeta cisimleşmiştir denebilir. Bu durum Cumhuriyet devrimi ile hayata geçirilen kimi devrimci uygulamaların Türk muhafazakârlığı çadırının kumaşındaki yeni desenler halini aldığı, başka bir ifadeyle, Türkiye’de muhafazakârlık büyük grup kimliğinin başka simgeleri olarak yeni seçilmiş travmalar oluşturduğu ifade edilebilir. Bu hususu yakın siyasi tarih süreci üzerinde somutlaştırmak için öncelikle Cumhuriyet ile hayata geçirilen devrimci sürecin niteliği üstünde durmak gerekecektir. Bunu yaparken Fathali Moghaddam’ın (2018) devrimci hareketlerin temelde iki farklı davranış tarzı ile karakterize olduğunu öne süren yaklaşımından yararlanılabilir.

3. Muhafazakârlık ve Cumhuriyet

Moghaddam’a göre devrimlere yol açan kolektif hareketleri karakterize eden iki farklı davranış tarzı olduğu kabul edilebilir. Yazar, bu davranış tarzlarını “köpek balığı” ve “ahtapot” devrimci davranış tarzı olarak iki ayırarak biyolojik temelli bir tipoloji meydana getirir.

Devrimci hareketleri bu tipoloji açısından değerlendirme girişimi öncelikle bu canlıların doğalarının ve doğal yaşamlarındaki temel davranış tarzlarının hatırlanmasını gerektirir. Köpek balığı beslenmek için farklı yerlerde dolaşmaya eğilimli, sürekli hareket halinde olan bir canlıdır. Bu nedenle sürekli içerisinde kalacağı bir yuva yapmaz ya da yuvası olarak dar ve sınırları iyi belirlenmiş bir alanda yaşamaz. Aksine yiyeceklerin bulunabileceği her yere gitmeye hazırdır. Bu sayede sınırları olmayan geniş su bölgelerinde gezinerek hayatta kalır. Daima yeni sınırlara girmeye hazır olması dolayısıyla fırsatçıdır ve yeni bölgelerdeki kaynakları ele geçirmeye hazırdır. Buna karşın, ahtapot ise çekimser ve içine kapanıktır. Kayalardan ve başka nesnelere inşa edilmiş net sınırları olan bir sığınak oluşturur, izole kalır ve yalnızca yiyecek aramak için dışarı çıkar. Bu nedenle ininden çok uzağa gitmez, karanlıkta yalnız olmayı, deliklere ve yarıklara saklanmayı tercih eder (Moghaddam, 2018, s. 275).

Bu meyanda, Moghaddam’a göre her biri kendine özgü kimliğe ve kültüre sahip olmakla birlikte temelde köpek balığı ya da ahtapot davranış tarzına sahip iki tür devrimci hareket vardır. Köpek balığı devrimci davranış tarzı, enerjisini dışa dönük kullanmaya eğilimli ve yayılmacıdır. Dolayısıyla komşularla ya da coğrafi açıdan uzak rakiplerle çatışmalı bir rekabete hatta savaşımlara yol açabilirler. Buna karşın, ahtapot devrimci davranış tarzı yayılmacılıktan bütünüyle uzak, kendi içine dönük, kaynakları ve enerjisini kendine ait sınırlı bir alan içinde kullanmaya eğilimlidir. Moghaddam’a göre, “ahtapot devrimci hareketleri son derece ketum ve münzevidir. İçlerinde tam bir hakimiyete değer verirler. Dünyaya verdikleri ana mesaj şudur: ‘Bizi rahat bırakın’” (Moghaddam, 2018, s. 276).

Moghaddam’a göre bu iki tür devrimci hareket arasındaki temel fark köpek balığı devrimci davranış tarzının yayılmacılıkla beslenmesi ve ileri hareketle enerji kazanmasına karşılık ahtapot devrimci davranışın en azından başlangıçta içe dönük olarak salt hayatta kalmaya odaklanmasıdır. Yazar, bu açıdan Fransız ve İran devrimlerini yeni enerji ve kaynakların “genişleme” ve “sürekli ileri hareket”ten elde edildiği köpek balığı davranış modelinin örnekleri olarak görür. Söz konusu devrimlerin temel özelliği yayılmacılıklarıdır ve dolayısıyla devrimi yakın ya da uzak rakiplerle çatışmalar ve savaşlar izlemiştir. Öte yandan Moghaddam, en azından ilk yılları açısından, Rus Devrimi’nin ahtapot devrimci tarzına çok daha yakın olduğunu belirtir. Bu açıdan Rusya’nın I. Dünya Savaşı’ndan çekilmeye istekli olmasını Rus Devrimi’nin kendini koruyan içe dönük tarzda başlamış olmasıyla ilişkilendirir. Ona göre benzer bir eğilim Kore Savaşı’nın sona ermesinden bu yana kaynaklarını kendine ait sınırlar içinde canlı tutup dünyanın geri kalanıyla mesafesini korumaya yönelik Kuzey Kore örneğinde de belirgindir (Moghaddam, 2018, s. 276 vd.)

Türkiye’de Cumhuriyet ile başlayan devrim sürecini, kendine özgü şartları ve muhtevası olduğu hususunu göz ardı etmemek kaydıyla, ahtapot devrimci davranış tarzının örneği olarak kabul etmek mümkün görünmektedir. Zira Türkiye’de ulus devletleşme süreci, benzer örneklerde olduğu gibi yayılmacı bir karakter sergilememiştir. Bu durum bilhassa II. Dünya Savaşı ile başlayan süreçte Türkiye’nin savaşın dışında kalmaya dönük yoğun gayretinde belirginleşir. Diğer yandan, Cumhuriyet devrimini ahtapot devrimci davranış tarzının örneği olarak değerlendirmeye imkan tanıyan bir başka neden devrimin enerjisinin neredeyse tamamını imparatorluktan devralınan toplumun son derece kapsayıcı şekilde modernleşmesine yönlendirmiş olmasıdır. Bu durum bir yandan beraberinde modernleşme tarihinde görülmemiş değişimleri toplumsal düzlemde hakim kılma çabasını, diğer taraftan toplumun pek çok geleneksel kurumunun ya da değerinin tasfiyesini ya da temizliğini getirmiştir. Nitekim Moghaddam’a göre, “ahtapot tarzı devrim yapanların temel uğraşı kendi topraklarında tam kontrol sağlamak kendi evinin tartışmasız efendisi olmaktır. Hayatta kalmaları tüm enerjilerini başarılı bir şekilde ‘ev temizliğine’ odaklamalarına bağlıdır” (Moghaddam, 2018, s. 280).

Bir temizlik ya da tasfiye hareketi olarak kabul edildiğinde, Cumhuriyet devriminin imparatorluğun ve imparatorluğun tarihsel ya da manevi mirasının reddinde temellenen resmi ideolojisi dolayısıyla Türk muhafazakârları açısından imparatorluğun kaybı sürecinin yarattığı travmayı derinleştirerek artırmış olduğu ifade edilebilir. Bu açıdan imparatorluğun tarihsel ve manevi mirasının reddinin yaratmış olduğu travmanın artarak derinleşmesi hususunun modernleşme sürecinde devletin toplumun geniş kesimlerince paylaşılan dini ve geleneksel değerlerini, geleneksel kültürden yaşam tarzlarına, müzikten giyim kuşam adetlerine varıncaya dek, kamusal alandan dışlaması ya da yasaklaması üzerinde somutlaştırılması mümkündür. Yine de bir büyük grup kimliği olarak Türkiye’de muhafazakârlık açısından Cumhuriyet’in imparatorluk mirasının tasfiyesi bağlamında simgesel gücü en yüksek olayın harf ve dil devrimi olduğu söylenebilir. Zira harf devrimi ve müteakiben uygulanan öztürkçe hareketi sıkça belirtildiği gibi imparatorluk mirası ile olan tüm köprüleri yıkıcı bir niteliğe sahiptir. Bu açıdan alfabe değişikliğinin geleneksel dili paylaşan coğrafyalar ve halklar ile Türkiye arasındaki ortak aurayı çok büyük bir ölçüde ortadan kaldırdığı ifade edilebilir. Bu açıdan harf devrimi ahtapot devrimci davranış tarzının en radikal örneklerinden birisi olarak kabul edilebilir. Zira bu hamle Türkiye’yi zorunlu olarak mevcut fiziksel sınırları içinde kalmaya, imparatorluk mirasını oluşturan dışa karşı büyük ölçüde kapanmaya itmiştir.

Türkiye’de muhafazakârlık büyük grup kimliği açısından simgesel öneme sahip, başka bir deyişle travmatik bir tecrübe olarak bir başka tasfiye vakasının 27 Mayıs 1960 asker darbesi

olduğu ifade edilebilir. 27 Mayıs darbesi demokratik ve dolayısıyla meşru yollarla seçilmiş liderlerin tasfiyesi anlamında son derece trajik ve travmatik bir vaka olarak düşünülmelidir. Zira çok partili hayata geçiş, gerek öncesinde devletin neredeyse totalitarizme varan niteliğinin gerekse tüm ideolojik aygıtlarını kullanılarak hayata geçirdiği kapsayıcı modernleşme uygulamalarının nispi olarak ortadan kalkması açısından muhafazakârlar için bir çeşit manevi diasporanın sona erişini anlamına geldiği düşünülebilir. Bu bakımdan 27 Mayıs darbesinin gerek milli tarihimizde eşine az rastlanır bir şiddet örneği olması gerek demokratik hayatı bütünüyle askıya alması açısından muhafazakârlar için bir seçilmiş travma anlamı taşıdığı söylenebilir. Diğer yandan, 27 Mayıs darbesi sonrasında Türkiye’de demokratik rejimin bürokrasi merkezli bir siyasete göre dizayn edilmesi, daha özlü bir ifadeyle, ordu ve yargı vesayeti altına girmesi Türkiye’de muhafazakârlığın Batı muhafazakârlığının aksine demokrasiye karşı olumlayıcı bir politik tutum olarak gelişmesine önemli ölçüde katkı sağlamış olduğunu söylemek mümkündür.

Değerlendirme ve Sonuç

Türkiye’de muhafazakârlık olgusunun Batı muhafazakârlığının aksine siyasal ve entelektüel bir gelenek ya da ideoloji olmayıp halkın dini ve geleneksel kültürüne dayalı kültürel bir muhafazakârlık olduğu görüşünün tarihsel ve sosyolojik açıdan taşıdığı büyük doğruluk payı göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye’de muhafazakârlığı muhafazakâr birey ya da grupların siyasal davranışları, değerleri ya da duyguları nezdinde araştırmanın önemi artmaktadır. Bu çalışmada bu tarz bir değerlendirme teşebbüsünde bulunularak Türkiye’de muhafazakârlık bilerek ya da kendiliğinden paylaşılan bir duygu ve değer ortaklığı anlamında bir büyük grup kimliği olarak ele alındı. Büyük grup kimliği yaklaşımı büyük grupların simgeleri olarak bilinçli bir şekilde ya da farkında olmadan paylaştıkları ve nesilden nesle aktardıkları seçilmiş bir travmaya ya da travmalara sahip olabileceğine işaret eder. Bu açıdan Türkiye’de bir büyük grup kimliği olarak muhafazakârlığın en temel seçilmiş travmasının da imparatorluğun kaybı olduğunu düşünmek, muhafazakâr bireylerin, grupların ya da seçmenlerin siyasal davranışlarını anlamak ve açıklamak açısından anahtar bir role sahip olabilir. Nitekim Volkan, büyük grup psikolojisinde milyonlarca insanın bilinçli veya bilinçsiz olarak aynı şekilde davranabildiğini belirtmektedir (Volkan, 2015, s. 93). Bu bağlamda örneğin bilhassa seçim dönemlerinde önem kazanan devletin bekası tartışmalarının muhafazakâr seçmenlerin oy verme davranışı üzerinde farklı kesimden bireylere nazaran daha belirleyici bir etki yaratıp yaratmadığı hususu Türkiye’de muhafazakârlık büyük grubunun politik psikolojik karakteristiği ile ilişkisi çerçevesinde araştırılmaya değerdir.

Öte yandan çalışmada Cumhuriyet devriminin iç kontrol ve temizlik ile karakterize olan bir devrimci davranış tarzı ile şekillendiği vurgulanmıştır. Bu açıdan Cumhuriyet devriminin resmi ideolojisinin ve modernleşme pratikleri olarak sosyal, siyasal ve kültürel alanda kontrol ve tasfiyeye dönük icraatlarının muhafazakârların ortak simgesi olan seçilmiş travmasını, yani imparatorluğun tarihsel, kültürel ya da manevi kaybının acısını canlı tuttuğunu ve Türkiye’deki muhafazakarlığı Batı muhafazakarlığından farklı ya da fazla şekilde demokrasi yanlısı bir politik tutum olarak şekillendirdiğini söylemek mümkündür. Diğer yandan Türkiye’de yirmi yılı aşkın bir süredir kendisini “muhafazakâr demokrat” olarak tanımlayan bir parti ve onun lideri halkın seçilmiş iktidarı ve yöneticisi olma statüsünü korumaktadır. Bu açıdan Cumhuriyet ile başlayan devrimci süreci devrimi karakterize eden bir davranış tarzı dahilinde değerlendirmek, yakın siyasi tarihin anlaşılmasına yardımcı olabileceği gibi aynı zamanda muhafazakâr bir hükümet ve liderin öncülüğünde Türkiye’nin son 20-25 yıllık tarihinde yaşanan siyasal değişim ve dönüşümlerin değerlendirilmesi açısından da önemli bir fonksiyon icra edebilir. Moghaddam, devrimci davranış tarzlarının siyasi esnekliğin sınırları dolayısıyla yıllar boyunca sabit kalma eğilimi taşımakla birlikte, uzun vadede değişimlere uğrayabileceğini söylemektedir (Moghaddam, 2018, s. 275). Cumhuriyet’in kuruluşundan bir asır sonra, Türkiye’nin Bosna’da, Karabağ’da, Irak’ta ve Suriye’de, Libya’da, Akdeniz’de ve Karadeniz’de, Afrika’da ve Orta Doğu’da varlık gösterip uluslararası düzlemde ağırlığı giderek artan bir güç olarak belirmesinin Türkiye’de devletin yeni davranış tarzının ürünü olup olmadığı, cevabı aranmaya değer bir soru olarak görünmektedir.

KAYNAKÇA

Arslan, H. (2012). Jöntürkler, Jönkürtler, Muhafazakârlar: Meçhul Okurla Söyleşiler. İstanbul: Paradigma.

Güngörmez, B. (2014). Türk Düşünce Dünyasında ‘Türk Muhafazakârlığı’ Sorunsalı ve ‘Kültürel Muhafazakârlık’ Olarak Türk Muhafazakârlığı, Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 10(39), ss. 161-177.

Moghaddam, F. (2018). The Shark and the Octopus: Two Revolutionary Styles, içinde B. Wagoner, F. M. Moghaddam & J. Valsiner (ed.), The Psychology of Radical Change: From Rage to Revolution (ss. 275-291). Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Nisbet, R. (2017). Conservatism: Dream and Reality. New York: Routledge.

Tahir, K. (2010). Yol Ayrımı. İstanbul: İthaki.

Volkan, V. (2015). Büyük Grup Kimliği ve Barışı Sağlama, çev. Mine Çankaya, Özlem D. Gümüş (ed.) içinde Siyaset Psikolojisi, (ss. 91-111/Cilt 1), Ankara: Nobel.

SİYASİ PARTİ LİDERLERİNİN GÖÇMENLERE YÖNELİK TWİTTER PAYLAŞIMLARI VE KULLANICI YORUMLARININ DUYGUSAL ETKİ ANALİZİ

Metin EROL*

Özet

Göçler; savaş, sağlık, ekonomik koşullar ve iklim değişikliği gibi nedenlerden dolayı meydana gelen olgulardır. Özellikle son yıllarda göçlere neden olan faktörlerin artması, dünya üzerinde göçleri ve dolayısıyla göçmen krizini tetiklemiştir. Göçler ülkelerin sadece demografik yapısını değil aynı zamanda hem göç eden kitlelerin hem de göç edilen bölgelerin politik psikolojisini etkilemektedir. Bu yönüyle göçleri bu iki boyutuyla ele almak gerekmektedir. Göçmenler, bir yandan göç ettikleri bölgelerde kendilerini siyasi, kültürel ve sosyal anlamda konumlandırmaya çalışırken, bir yandan da göç edilen bölgelerde ırkçılığın yükselişine ve göç olgusunun siyasi düzlemde kullanılan bir araç haline gelmesine maruz kalabilmektedirler. Buna örnek olarak, Suriye İç Savaşı ile birlikte 2011 yılından itibaren Türkiye'ye gerçekleşen kitlesel göçler, göç konusunun Türkiye'nin siyasi gündemine oturmasına neden olmuştur. Dolayısıyla göç olgusu, Türkiye'de siyasi çıkarlar doğrultusunda, özellikle parti programlarında kullanılabilen bir araç haline gelmiştir. Bu çalışmanın amacı, parti liderlerinin göçmenlere dair söylemlerine karşılık Türk halkının duygusal reaksiyonunu ortaya koymaktır. Bu amaçla, 14 Mayıs 2023 seçimi öncesi siyasi parti liderlerinin seçim propagandasının son 3 ayında göçmenlere dair attıkları tweetler incelenecektir. Ardından Türk halkının göçmenlere dair atılan bu tweetlere verdikleri yanıtlar LIWC (Linguistic Inquiry and Word Count) yazılımı kullanılarak analiz edilecektir. Bu çalışma sayesinde politik bir araç haline gelen göç konusunun seçmen üzerinde oluşturduğu duygusal etki ölçülebilecek ve liderlerin söylemlerinin seçmenleri hangi yönde etkilediği ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Twitter, Seçim, Duygusal Etki, Türkiye

* İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Doktora Programı

Abstract

Migrations are phenomena that occur due to reasons such as war, health, economic conditions, and climate change. Especially in recent years, the increase in the factors that cause migration has triggered migration and thus the migrant crisis in the world. Migrations affect not only the demographic structure of countries, but also the political psychology of both the migrating masses and the migrated regions. In this respect, migrations should be handled with these two dimensions. While migrants try to position themselves politically, culturally, and socially in the regions they migrate to, they may also be exposed to the rise of racism in the regions they migrate to and the phenomenon of migration becoming a tool used in the political arena. As an example, the mass migration to Türkiye since 2011 due to the Syrian Civil War has put the issue of migration on Türkiye's political agenda. Therefore, the phenomenon of migration has become a tool that can be used in line with political interests in Türkiye, especially in party programs. The aim of this study is to reveal the emotional reaction of the Turkish public to the party leaders' discourses on immigrants. For this purpose, the tweets of political party leaders about immigrants in the last 3 months of the election propaganda before the May 14, 2023 elections will be analysed. Then, Turkish people's responses to these tweets about immigrants will be analysed using LIWC (Linguistic Inquiry and Word Count) software. Thanks to this study, the emotional impact of the immigration issue, which has become a political tool, on the voters will be measured and it will be tried to reveal in which direction the discourses of the leaders affect the voters.

Keywords: Migration, Twitter, Election, Emotional Impact, Türkiye

Giriş

Göçler; savaş, sağlık, ekonomik koşullar ve iklim değişikliği gibi nedenlerden dolayı meydana gelen olgulardır. Özellikle son yıllarda göçlere neden olan faktörlerin artması, dünya üzerinde göçleri ve dolayısıyla göçmen krizini tetiklemiştir. Göçler, ülkelerin sadece demografik yapısını değil aynı zamanda hem göç eden kitlelerin hem de göç edilen bölgelerin politik psikolojisini etkilemektedir. Bu sebeple göçleri, bu iki boyutuyla ele almak gerekir. Göçmenler, bir yandan göç ettikleri bölgelerde kendilerini siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal anlamda konumlandırmaya çalışırken, diğer yandan da göç edilen bölgelerde ırkçılığın yükselişine ve göç olgusunun siyasi düzlemde kullanılan bir araç haline gelmesine maruz kalabilmektedirler. Nitekim Suriye İç Savaşı ile 2011 yılından itibaren Türkiye'ye gerçekleşen kitlesel göçler, göç konusunun Türkiye'nin siyasi gündemine oturmasına neden olmuştur. Dolayısıyla Türkiye'de göç olgusu, siyasi çıkarlar doğrultusunda, siyasal liderlerin söylemlerinde de tebarüz eden kavramlardan biri haline gelmiştir.

Bu çalışmanın amacı, siyasi parti liderlerinin göç ve göçmen temalı Twitter paylaşımlarının ve bu paylaşımlara Twitter kullanıcılarının vermiş oldukları karşılıkların duygusal reaksiyonunu ortaya koymaktır. Bu amaçla, Cumhurbaşkanının ve 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimi öncesi siyasi parti liderlerinin seçim propagandalarının son üç ayında göçmenlere dair attıkları tweetler araştırılacaktır. Ardından siyasi parti liderlerinin göç ve göçmen temalı tweetleri ile Twitter kullanıcılarının bu tweetlere verdikleri yanıtlar tespit edilecektir. Tespit edilen tweetler, Linguistic Inquiry and Word Count (LIWC) yazılımı kullanılarak analiz edilecektir.

Bu çalışma sayesinde; (i) siyasi parti liderlerinin, seçim kampanyalarında, Twitter üzerinden göç ve göçmenler konusunda yaptıkları paylaşımların duygusal etki analizi yapılacak, (ii) politik bir araç haline gelen göç ve göçmen konusunun seçmen üzerinde oluşturduğu duygusal etki, Twitter kullanıcıların ilgili tweetlere vermiş oldukları yanıtlar üzerinden ölçülmeye çalışılacak ve (iii) liderlerin söylemlerinin seçmenleri duygusal olarak hangi yönde etkilediği analiz edilecektir.

1. Kavramsal Çerçeve

Çalışmanın bu bölümünde, metin içinde sıklıkla referans verilen ve metnin ana sınırlarını belirleyen temel kavramlarla ilgili ulusal ve uluslararası literatürde yapılan araştırmalar neticesinde elde edilen tanımlar paylaşılacaktır.

1.1. Göç Kavramı

Göç kavramı insanlık tarihi kadar uzun bir geçmişe sahiptir. Göçler, toplumların sosyal, ekonomik ve kültürel faktörlerini etkileyen ve aynı zamanda bu faktörlerden etkilenen olgulardır. Ünalın (1998), bu olguyu “iyi tanımlanmış coğrafik bölgeler veya idari alanlar arasındaki yerleşim yeri değişiklikleri” olarak tanımlamıştır. Göç Terimleri Sözlüğü’nde göç; “bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi” olarak tanımlamıştır (Uluslararası Göç Örgütü, 2013). Barışık’a (2020) göre göçler, bireylerin tek başlarına veya aileleriyle hayatlarının bir dönemini geçirmek veya kalıcı olarak yerleşmek için yaptıkları coğrafi yer değişiklikleridir. Temel olarak yer değişikliği vurgusuyla tanımlanan göçlere, genellikle siyasal istikrarsızlık, küreselleşme, iç savaşlar, düşük yaşam standartları ve sağlık gibi faktörler neden olmaktadır (Sırım ve Demir, 2020).

Göç literatüründe, göç kavramını tanımlama çabalarının ardından sıklıkla odaklanılan konu ise göç eden kişiler arasındaki ayrımlar olmuştur. Literatürde göç eden kişiler ile ilgili tanımlara bakıldığında farklı dinamiklerin farklı tanımlamalara neden olduğu görülmektedir. Bu tanımlamalarda sıklıkla karşımıza çıkan kavramlar “göçmenler”, “mülteciler” ve “sığınmacılar”dır.

Göçmenler; “çeşitli nedenlerle (siyasi, ekonomik, dini vs.) bağlı bulunduğu ülkeyi terk ederek yerleşmek amacıyla başka bir ülkeye giden kişilerdir” (Asar, 2004). Buradaki önemli ayrım, göçe dair herhangi bir dış müdahale ve zorlama olmayışı, kişilerin gönüllü olarak ülkelerini terk etmeleridir (Urk, 2010). Mülteciler ise “ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan kişilerdir”. Bir kişinin mülteci olarak adlandırılması, bu kişilerin gittikleri ülkelerde sığınma başvurusunda bulunmuş ve bu taleplerinin kabul edilmiş olmalarına bağlıdır. Sığınmacılar ise “zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişilerdir”. Dolayısıyla mülteciler, başvuruları kabul edilmiş sığınmacılardır. Bu bağlamda, zorunlu

göçlerin bir sonucu olan sığınmacılık ve mültecilik durumları, ekonomik nedenlerden dolayı oluşan göçlerden farklıdır (Uluslararası Göç Örgütü, 2013).

Gönüllü bir tercih yapmış olan göçmenlerden farklı olarak mülteciler ve sığınmacılar, güvenlik arayışı ile hareket ederler. Bu duruma yakın geçmişte yaşanan ve güncel olan birtakım olaylar örnek verilebilir. 2010 yılında başlayarak, Tunus başta olmak üzere birçok Orta Doğu ülkesini etkileyen Arap Baharı, Suriye İç Savaşı ve Ukrayna-Rusya Savaşı gibi olaylar, bu ülkelerdeki insanları, can ve mal güvenliği sebebiyle başka ülkelere göç etmeye mecbur bırakmıştır. Yaşanan bu hadiselerin Türkiye'nin komşu ülkelerinde cereyan etmesi de Türkiye'yi bu düzensiz göçlerden etkilemiştir (Kartal ve Başçı, 2014). Dolayısıyla göç konusu, Türkiye'nin de gündemini hem sosyal hem de siyasi düzlemde meşgul eden bir konu haline gelmiştir. Öyle ki göç meselesi, siyasi düzlemde bir araç olarak kullanılabilir. Diğer taraftan göç olgusunun siyasi düzlemde araçsallaştırılması, halk nezdinde de duygusal ve psikolojik birtakım farklı sonuçlar doğurabilmektedir.

1.2. Siyasal İletişim Kavramı

Günümüzde, iletişim denildiği zaman en genel geçer bilgilerden biri de iletişimin hayatımızın her alanına girdiği önermesidir. Bu önermenin doğruluğundan hareketle siyasal iletişimin de hayatımızda önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir (Özer, 2014). Siyasal iletişim, siyaset kavramı ile etkileşim sürecini tanımlayan iletişim kavramının birleşiminden oluşur (Oktay, 2002). Bu sebeple siyasal iletişim, tanımlaması ve çerçeve çizmesi zor bir kavramdır. Aziz (2013) siyasal iletişimi, siyasi aktörlerin ideolojik amaçlarını bireylere, gruplara, ülkelere ve bloklara kabul ettirmek için uyguladıkları iletişim teknikleri olarak tanımlar. Dolayısıyla siyasal iletişimin başlıca aktörleri olarak siyasi partiler ve siyasi liderler görülebilir. Dolayısıyla siyasal iletişim; bu aktörlerin halk ile iletişim kurma, ideolojik olarak etkileme, hakimiyet kurma ve ikna etme gibi amaçlarını kapsar (İnanç ve ark., 2020).

Siyasal iletişim çalışmalarının temelini gazete, radyo ve televizyon gibi geleneksel medya aygıtları oluşturur. İlk çalışmalar, yazı odaklı ve propaganda yapmaya daha uygun olan gazeteler üzerinden başlayıp, daha sonra dünya çapına hızla yayılan işitsel özellikli radyo ile hem işitsel hem görsel olan televizyon üzerinden devam etmiştir. Ancak 21. yüzyılın başlarına gelindiğinde iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler beraberinde yeni bir medya türünün doğmasına olanak sağlamıştır. Sosyal medya, siyasal iletişim alanını genişletmek ile kalmayıp, geleneksel medyanın tahtını da kısa sürede sallamaya başlamıştır. Sosyal medya çıktılarının

kitlelere ulaşma hızı, geleneksel medyaya kıyasla çok daha yüksek olduğu için siyasal iletişimde gündem belirleme çalışmaları, bu çevrimiçi platformda kendisini daha aktif bir biçimde göstermeye başlamıştır.

Özer (2014), siyasal iletişim yöntemlerinin sadece sözlü veya yazılı kaynaklara bağlı olmadığını, aynı zamanda görselliğin ve beden dilinin de bu etkileşimin bir parçası olduğunu vurgular. Özellikle iletişim kanallarının gelişmesi ve çeşitlenmesi ile birlikte tüm bu unsurlar siyasal iletişim alanında görünür hale gelmiştir. Geleneksel medya araçları, siyasi aktörlere görece daha az iletişim imkânı tanımıştır. Televizyon, gazete ve radyo gibi yazılı ve sözlü kaynaklar hedef kitleye ulaşmada siyasalere daha sınırlı bir erişim imkânı sağlar. Ancak gelişen teknoloji ve iletişim araçlarının hayatın her alanına yayılması, geleneksel medya anlayışını dönüştürmüş ve yeni medya anlayışını ortaya çıkarmıştır (Satıl, 2011).

Yeni medya hem insanlara hem siyasi aktörlere anlık erişim ve eş zamanlı bilgiye ulaşma imkânı verir. Dolayısıyla yeni medya, “kullanıcıyı, izleyiciyi, okuyucuyu ya da dinleyiciyi pasif durumdan çıkarıp aktif bir duruma sokar. Proaktif bir konuma geçiş yapan kişi de, etki gücü ya da etkileme katsayısı oranında konunun içine müdahil olur” (Bulunmaz, 2014). Buradan hareketle yeni medya araçları sayesinde iletişimin geleneksel medyaya kıyasla çok boyutlu ve çok yönlü bir hal aldığı söylenebilir. Günümüzde çok yönlü ve çok boyutlu etkileşimin en yoğun yaşandığı platform, sosyal medya ağlarıdır. Siyasal aktörler mesajlarını, sosyal medya hesapları aracılığıyla, istenilen sıklıkta ve biçimde insanlara ulaştırabilmektedir. Bu mesajlar görsel, yazılı veya sözlü olmakla birlikte insanlarla paylaşılacak içeriklerin sayısı ve zamanı da kolaylıkla yönetilebilir. Bu platformlar arasında ön plana çıkan sosyal medya ağlarından biri de Twitter’dır. Twitter, daha çok düşünce ve yazı temelli olması, gündemdeki konuların “hashtag”ler aracılığıyla takip edilebilmesi ve Türkiye’deki siyasi parti liderleri tarafından yoğun kullanılması sebebiyle, bu çalışmanın ana örnekleme olarak belirlenmiştir. Nitekim siyasi aktörler, basının haricinde, icraatlarını, vaatlerini veya açıklamalarını yazdıkları tweetler ile kitlelere duyurmaktadır. Bu durum Twitter kullanıcılarının bir tweet altında toplanmasına ve görüşlerini bildirmesine de olanak sağlamaktadır. Ayrıca, ülkede geniş yankı uyandıran olaylar üzerine yapılan yorumlar ve atılan tweet sayıları arttıkça, trend olan konular ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla Twitter kullanıcıları, gündem oluşumuna etki ederek siyasal iletişim sürecine de dolaylı olarak dâhil olabilmektedir (Bostancı, 2014). Sosyal medya platformlarında ve spesifik olarak Twitter’da varlık göstermeleri, siyasi aktörlerin insanlarla ve onların düşünce dünyalarıyla daha sıkı bir etkileşim kurmalarına olanak sağlamaktadır.

Bayraktutan ve Ark. (2012) siyasi aktörlerin sosyal medya kullanmalarının ardındaki nedenleri şu şekilde sıralamıştır:

Siyasi partilerin ve liderlerin kendilerini ve söylemlerini tanıtmak, düzenli enformasyon akışı ile seçmen kitleyi parti etkinliklerinden haberdar etmek, seçmenlerin belli konularda görüşlerini derlemek, siyasal düzenlemeler olarak tanıyorsa partiye yönelik olarak maddi destek toplamak, çevrimdışı ortamda siyasi partinin ve liderin etkinliklerine destek ve izleyen sağlamak.

Siyasi partilerin ve liderlerin yeni medya araçlarına uyum sağlamaları ve bu araçları kendi lehlerine kullanma girişimleri, siyasal liderliğin yeni bir boyutuna işaret etmektedir. Siyasal liderler, kullandıkları yeni medya araçları vasıtasıyla dijital liderlik pratiklerini deneyimlemektedir. Weber, siyasal liderliği, “ister devletlerarasında olsun ister aynı devlet içindeki değişik topluluklar arasında olsun, iktidara katılmak ya da iktidarın bölüşülmesini etkilemek amacıyla gösterilen çabaların bütünü olarak” tanımlamaktadır (Weber, 2006, s: 27 akt. Gaytancıoğlu, 2013, s: 22). Blondel (1987) siyasal liderliği, halkı harekete geçirmek için bir veya daha fazla kişi tarafından uygulanan güç olarak tanımlamaktadır. Paige’e (1977) göre ise siyasal liderlik; siyasi otoriteye sahip kişilerin ve rakiplerinin, toplumun diğer üyeleriyle etkileşim içindeki davranışlarıdır. Genel olarak güç ve yetkiyle ilişkilendirilen siyasal liderlik, günümüzde yeni medya araçları ile farklı bir boyut kazanarak, dijital liderliğin unsurlarını barındırmaya başlamıştır. Yeni medya ve dijital dönüşüm, liderlik kavramını daha da genişleterek, dijital liderlik kavramını ortaya çıkarmıştır.

Oberer ve Erkollar’a göre (2018) dijital liderlik, “yeniliğe güçlü bir şekilde odaklanan, hızlı, hiyerarşiler arası, takım odaklı ve işbirlikçi bir yaklaşımdır”. Gelişimi ve inovasyonu önceleyen bir liderlik türü olması sebebiyle dijital liderlik, literatürde, “Leadership 4.0” olarak da anılabilmektedir. Zhu (2015) dijital liderliği, “dijital çağda dijital teknolojiyi kullanan liderlik davranışı” olarak tanımlamıştır (akt. Esen, 2022). Roe (2018) ise dijital liderliğin altında yatan yedi temel özelliği şu şekilde sıralamıştır: “entelektüel merak, analitik düşünce, insan doğasını anlama, vizyon sahibi olma, tutkulu olma, iletişim becerisine sahip olma ve yetkilendirme kabiliyeti”.

Dijital dönüşümün yaşandığı bu çağda, siyasal liderlerin dijital becerilere sahip olması ve yeniliklere uyum sağlaması, liderlik kapasitesinin ve etki alanının artmasına olanak sağlamaktadır. Aksi takdirde rakip siyasi aktörlerin gerisinde kalarak halkla iletişimin ve dolayısıyla halk üzerindeki etki gücünün azalması kuvvetle muhtemeldir (Esen, 2022). Bu

alandaki yapılan birçok araştırma da sosyal medya içeriklerinin halk üzerinde etkili olabildiğini doğrular niteliktedir. Dolayısıyla siyasal liderlerde birtakım dijital liderlik özelliklerinin de bulunması her geçen gün daha büyük önem taşımaktadır.

Türkiye’de siyasal iletişim aracı olarak radyolar ve televizyonlar gibi geleneksel iletişim araçları kullanılmıştır. Kullanıldığı dönemin etkili bir aracı olan bu kaynaklar sayesinde bazı siyasal aktörler hedef kitlelerini etkilemeyi başarmışlardır. Örneğin; Demokrat Parti’nin “Yeter Söz Milletin” sloganı halkta karşılığını bulmuş ve bu anlayışa dayanan siyasal iletişim stratejisi partiyi zafere götürmüştür. Günümüzde de Türkiye’de siyasal aktörler, geleneksel ve yeni medya araçlarını kendi ideolojileri doğrultusunda kullanarak, parti tabanlarını konsolide etmeye ve muhalifleri etkilemeye çalışmaktadır. Özellikle Twitter, metin ve gündem ağırlıklı olması sebebiyle siyasal liderlerin geniş kitlelerle iletişim kurma ve etkileşimde bulunma konusunda en elverişli platformların başında gelmektedir. Bilhassa seçim dönemlerinde daha aktif kullanılan Twitter, siyasal liderlere insanların düşüncelerine ve kararlarına hitap etmenin yanı sıra duygularını da hitap etme kolaylığı sağlamaktadır. Çünkü sosyal ağlarda yapılan paylaşımlar, olumlu ya da olumsuz duygu değişimlerine neden olabilmektedir. Bu noktadan yola çıkarak bu çalışmada, siyasal aktörlerin göç olgusu üzerinden oluşturduğu söylemlerin halk nezdinde oluşturduğu psikolojik etkinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

1.3. Duygusal Etki Analizi

Rasyonel çıkarımların insanların tutumlarını ve oy verme davranışlarını çözümlemede yetersiz kalması, son yıllarda araştırmaların insan psikolojisine daha fazla ağırlık vermesiyle sonuçlanmıştır. Böylece geleneksel ve rasyonel siyasal paradigmlar daha duygu odaklı yaklaşımlara doğru kaymaya başlamıştır. Son dönemlerde siyaset bilimi, iletişim ve psikoloji alanlarındaki birçok düşünür, geleneksel kanının aksine, insanların düşünceden çok duygularının etkisiyle hareket ettikleri iddiasını öne sürmüştür (Batı, 2020). Bu durum siyasal iletişim stratejilerinin de insan ve duygu odaklı olmaya başlamasına neden olmuştur. Dolayısıyla duygular, siyasal alanın önemli bir parçasını haline gelmeye başlamıştır (Akdağ ve Özdemir, 2021). Bu gelişmelere bağlı olarak son dönemlerde siyasal iletişim stratejilerinin duygu odaklı olarak yürütüldüğü söylenebilir (Oskay, 2017). Politik psikoloji açısından ele alınan duygu türleri; olumlu/olumsuz duygu, mutluluk, neşe, üzüntü, keder, güven/güvensizlik, umut/umutsuzluk, öfke, korku, sevgi ve nefret şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu duygular siyasette karar veya oy verme davranışında düşüncenin ötesine geçebilmekte ve insanların tutumlarını etkileyebilmektedir.

Sonuç olarak; siyasal iletişim bağlamında tüm bu duygu durumlarının etki analizi yapılmakta ve böylece iletişim stratejilerinin insanlar üzerinde sebep olduğu duygu durumlarına dair bir görüş elde edilmektedir. Duygusal etki analizi kapsamında ortaya konulan çalışmalar, metinlerin belirli bir metoda göre değerlendirilmeye tabi tutulmasından ibarettir. Bu değerlendirme ölçütleri ise genellikle zıtlıklar ve nötrlük üzerinden tanımlanmaktadır. Örneğin; metin incelenirken anlamlı bir veri sunabilmesi açısından mutlu/mutsuz, umutlu/umutsuz veya nötr gibi çıkarım yapılabilir ölçütler kullanılmaktadır. Bu amaçla kullanılan çeşitli duygusal etki analizi programları vardır. Bu çalışmada ise LIWC programı kullanılmıştır.

2. Metodoloji

2.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı; Türkiye’de 14 Mayıs 2023 tarihinde gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı Seçimi ve 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimine katılan ve yüzde 1’in üzerinde oy alan siyasi partilerin¹ liderlerinin, Twitter’da şahsi hesaplarından yapmış oldukları göç ve göçmen konulu paylaşımların ve bu paylaşımlara yapılan kullanıcı yorumlarının duygusal etki analizini ortaya koymaktır.

2.2. Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evrenini 14 Mayıs 2023 tarihinde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı Seçimi ve 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimine katılan parti liderlerinin Twitter’da “göçmenler” ile ilgili yapmış oldukları paylaşımlar ve bu paylaşımlara yapılan yorumlar oluşturmaktadır. Bu evrenden anlamlı bir sonuç çıkarabilmek için çalışmanın kapsamı daraltılmıştır. İlk olarak; 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimine yirmi altı siyasi partinin katıldığı tespit edilmiştir. Yüksek Seçim Kurulu tarafından açıklanan seçim sonuçları dikkate alınarak, seçimde yüzde 1’in üzerinde oy alan partilerin liderleri tespit edilmiştir. Bu kapsamda dokuz siyasi lider araştırmanın örnekleme dâhil edilmiştir. Bu liderler; Recep Tayyip Erdoğan, Kemal Kılıçdaroğlu, Fatih Erbakan, Devlet Bahçeli, İbrahim Akın-Çiğdem Kılıçgün (eş başkan), Erkan Baş, Meral Akşener ve Ümit Özdağ’dır. İkinci olarak; 1 Mart 2023 tarihinden 28 Mayıs 2023 tarihine kadar olan sürede, ilgili siyasi aktörlerin şahsi Twitter hesaplarından atılmış

¹ Adalet ve Kalkınma Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Yeşil Sol Parti, Milliyetçi Hareket Partisi, İYİ Parti, Zafer Partisi ve Türkiye İşçi Partisi

oldukları “göç/göçmen” temalı tweetler ve bu tweetlere yapılan kullanıcı yorumları tespit edilerek, çalışmanın örnekleme dâhil edilmiştir.

2.3. Araştırma Soruları

S1: Türkiye’de 14 Mayıs 2023 tarihinde gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı Seçimi ve 28. Dönem Milletvekili Genel Seçiminin kampanya süresince, siyasi parti liderlerinin Twitter’den yaptıkları göç ve göçmen temalı paylaşımların ve bu paylaşımlara yapılan kullanıcı yorumlarının duygusal etki analizi sonuçları nedir?

2.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmanın kapsamın Türkiye’deki tüm siyasi parti liderleri dahil edilmemiştir. Twitter hesabı incelenen siyasi aktörler, 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimi’nde yüzde 1’in üzerinde oy alan siyasi partilerin liderleridir. Ayrıca ilgili siyasi aktörlerin göçmenlere dair yaptıkları basın açıklamaları gibi Twitter dışında yaptıkları açıklamalar da çalışmaya dahil edilmemiştir. Buna ek olarak seçim propagandasının yoğun olarak yürütüldüğü yaklaşık son üç ay içerisinde atılan tweetler referans almıştır. Dolayısıyla çalışma, uzun vadeli verilere sahip değildir. Son olarak, çalışmada, duygusal etki analizi LIWC programı kullanılarak yapılmıştır. Metin analizi yapılırken manuel olarak hazırlanan Türkçe sözlük kullanılmıştır. Bu sözlükteki öznel duygular sübjektif olduğu için farklı bir sözlük ile farklı sonuçların elde edilebilmesi mümkündür.

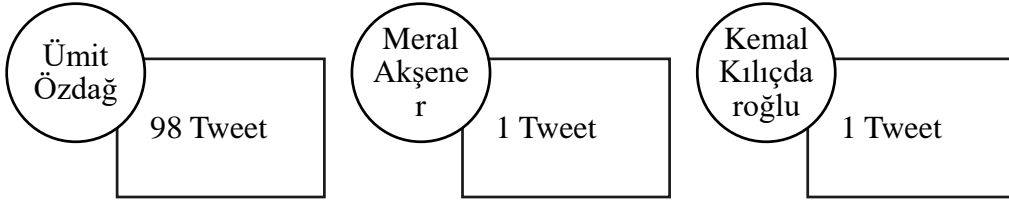
2.5. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma verisi, Twitter üzerinden LIWC yazılımı kullanılarak elde edilmiştir. Çalışma örnekleme dahil edilen siyasal aktörlerin, belirlenen tarihler arasında yapmış oldukları paylaşımlar manuel tarama ile tespit edilmiştir. Bu tweetler Word dosyası olarak arşivlenmiştir. Bununla birlikte, ilgili siyasal aktörlerin göçmenlerle ilgili yapmış oldukları Twitter paylaşımlarına kullanıcılar tarafından yapılan yorumlar, manuel tarama ile tespit edilmiş ve Word dosyası olarak arşivlenmiştir. Akabinde her iki Word dosyası da “.txt” formatına çevrilmiştir. İlgili dosyalar “.txt” formatında “UTF-8” koduyla kaydedilmiştir. Akabinde, her iki dosya da LIWC programına yüklenmiştir. Türkçe Sözlük de “UTF-8” koduyla “.txt” formatında kaydedilip, LIWC programına yüklenmiştir. Son olarak, programda hem siyasal aktörlerin yapmış oldukları paylaşımlar hem de bu paylaşımlara yapılan kullanıcı yorumları duygusal etki analizine tabi tutulmuştur. Elde edilen sonuçlar, bu çalışmada yorumlanmıştır.

3. Araştırma Bulguları

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmadan elde edilen bulgular analiz edilmiştir. Çalışma kapsamında Recep Tayyip Erdoğan, Kemal Kılıçdaroğlu, Fatih Erbakan, Devlet Bahçeli, İbrahim Akın-Çiğdem Kılıçgün (eş başkan), Erkan Baş, Meral Akşener ve Ümit Özdağ'ın kişisel Twitter hesapları incelenmiştir. Yapılan inceleme neticesinde, Zafer Partisi Genel Başkanı Ümit Özdağ'ın 1 Mart 2023-28 Mayıs 2023 tarihleri arasında göç ve göçmen temalı doksan sekiz tweet paylaştığı tespit edilmiştir. İlgili tarihler arasında, Meral Akşener ve Kemal Kılıçdaroğlu'nun yalnızca birer adet tweet attığı², diğer siyasi aktörlerin ise göç ve göçmen temalı herhangi bir paylaşımına yer vermediği gözlemlenmiştir. LIWC programının kelime sınırlamasından dolayı, Meral Akşener ve Kemal Kılıçdaroğlu'nun atmış olduğu tweetlerin duygusal etki analizi gerçekleştirilememiştir.

Şekil 1: 1 Mart 2023-28 Mayıs 2023 Tarihleri Arasında Siyasal Aktörlerin Göç ve Göçmen Temalı Tweet Paylaşımları

Aşağıdaki tabloda, Zafer Partisi Genel Başkanı Ümit Özdağ'ın 1 Mart 2023-28 Mayıs 2023 tarihleri arasında göç ve göçmen teması etrafında paylaşmış olduğu doksan sekiz tweetin LIWC analizi çıktıları verilmiştir.

² Meral Akşener'in 27 Mayıs 2023 tarihli ilgili tweeti: "Hem göç konusunda hem sığınmacıların gönderilmesi konusunda hem de terörle mücadele konusunda uzman bir Güney Ordusu'nun kurulması ülkemiz için çok önemlidir. Biz geldiğimizde bunu yapacağız!"

Kemal Kılıçdaroğlu'nun 14 Mart 2023 tarihli ilgili tweeti: "Sınırın sıfır noktasına geldim. Bir konuda kararlığımın devam ettiğini milletime söylemek için geldim. Cumhurbaşkanlığımın 2 önemli hedefi var: Birincisi Suriyelileri vatanlarına kavuşturmak. İkincisi ise, İran üzerinden kaçak gelenleri, İran'a geri göndermek. Sokak ve mahallelerimizi sahiplerine geri vermek zorundayız. Ancak bu Necip Milletimize de ırkçılık gibi bir leke sürmeyecek biçimde, hassas bir şekilde yapmak zorundayız. Bunun üzerinde çalışıyoruz. Büyük ve uluslararası bir projeyi koyacağım milletimizin önüne. Çalıştığımız programda hem sığınmacı işini çözmek hem de bu süreçte Türkiye için Akdeniz bölgesinde önemli bir siyasi liderlik rolü oluşturmak var. Milletimiz sabretsin, çok kısa sürede bilgilendireceğiz. İkinci meselem, her türlü kaçak girişi durdurmak. Bize göre mesele çok basit: Sınırın güvenliği ulusal güvenlidir. Sınır güvenliği, egemen bir ulusun en temel ve gerekli sorumluluğudur. Sınırını koruyamayan egemen olamaz. Özetle, Suriyeli misafirlerimizle 2 senede vedalaşacağız. Sınırı ise her türlü kaçak geçişe, cumhurbaşkanlığımın ilk haftasında kapatacağım."

Tablo 1: Ümit Özdağ'ın Göç ve Göçmen Temalı Paylaştığı Tweetlerin LIWC Analizi

KATEGORİ	KULLANIM SIKLIĞI
WC /Kelime Sayısı	4.408
WPS /Cümle Başına Kelime Sayısı	11,79
BigWords / Uzun Kelimeler	42,7
Dic / Sözlük Kelimeleri	61,46
Function / Yapısal Sözcükler	22,03
Pronouns / Zamirler	3,72
PersPron /Kişilik Zamirleri	1,34
I / 1. Tekil Şahıs	0,18
We / 1. Çoğul Şahıs	0,25
YouSing / 2. Tekil Şahıs	0,25
YouPl / 2. Çoğul Şahıs	0,48
HeShe / 3. Tekil Şahıs	0,14
They / 3. Çoğul Şahıs	0,05
ImpPron / Kişisel Olmayan Zamirler	2,2
Verbs / Fiiller	16,24
Negations /Olumsuzlamalar	2,04
PassVerbs / Geçmiş Zaman Fiilleri	0,48
Questions / Soru Ekleri	1,43
VerbI / 1.Tekil Fiil	0,57
VerbYouSing / 2.Tekil Fiil	0,91
VerbHeShe / 3. Tekil Fiil	3,52
VerbWe / 1. Çoğul Fiil	1
VerbYouPl / 2. Çoğul Fiil	0,73
VerbThey / 3. Çoğul Fiil	0,52
AoristTense / Geniş Zaman	0,82
PresentTense /Şimdiki Zaman	0,61
PastTotal / Geçmiş Zaman	1,43
FutureTense / Gelecek Zaman	2,22
PastDili / Dili Geçmiş Zaman	1,02
PastMişli / Mişli Geçmiş Zaman	0,39
Modalities / Kipler	1,38
MustTotal / Toplam Gereklilik Kipi	0,02
MustPast / Geçmiş Zaman Gereklilik Kipi	0,00
CanTotal / Toplam Yeterlilik Kipi	0,36
CanPast / Geçmiş Zaman Yeterlilik Kipi	0,14
DesireTotal / Toplam İstek Ekleri	0,93
DesirePast / Geçmiş Zaman İstek Eki	0,02
Imperatif / Emir Kipi	0,42
Descriptive / Sıfat	3,56
Prepositions / Edatlar	3,04
Conjunctions / Bağlaçlar	5,63
Quantity / Nicelik	1,75

Number / Sayı-Numara	2,77
Swear / Küfür	0,00
Social / Toplumsal Süreç	9,32
Family / Aile	0,16
Friends / Arkadaşlar	2,29
Human / İnsan	1,2
Affect / Duygusal Süreç	6,94
PosAffect / Pozitif Duygu	4,29
NegAffect / Negatif Duygu	2,38
Anxiety / Kaygı	0,73
Anger / Sinirlilik	1,18
Sadness / Üzüntü	0,45
CogMech / Bilişsel Süreç	13,36
Insight / Sezgi-İçgörü	2,11
Causality / Nedensellik	2,06
Discrepancy / Çelişki	2,65
Tentative / Belirsizlik	2,11
Certainty / Kesinlik	1,29
Inhibition / Kısıtlanmışlık	0,73
Inclusion / Kapsayıcılık	3,09
Exclusion / Dışlayıcılık	0,95
Perception / Algısal Süreç	0,88
See / Görmek	0,41
Hear / Duymak	0,25
Feel / Hissetmek	0,23
Biological / Biyolojik Süreç	1
Body / Bedensel	0,41
Health / Sağlıksal	0,41
Sexual / Cinsel	0,07
Ingestion / Tadsal	0,18
Relative / İlişkisel Süreç	11,55
Motion / Hareketsel Eylem	3,31
Space / Mekan	2,93
Time / Zaman	5,54
Work / İş	0,98
Achievement / Başarı	4,56
Leisure / Boş Vakit- Eğlence	0,52
Home / Ev-Yuva	0,45
Money / Para	2,2
Religion / Din	0,73
Death / Ölüm	0,75
Assent / Onaylama	0,14
Filler / Diyalog Bağlayıcı Kelimeler	0,14
Nonflu / Diğer	0,00

TotalI / Toplam 1. Tekil Şahıs	0,75
TotalYou / Toplam 2. Tekil Şahıs	1,16
TotalHeShe / Toplam 3. Tekil Şahıs	3,72
TotalWe / Toplam 1. Çoğul Şahıs	1,25
TotalYouPl / Toplam 2. Çoğul Şahıs	1,2
TotalThey / Toplam 3. Çoğul Şahıs	0,57
TotalMişli / Toplam Mişli Geçmiş Zaman	0,39
AllPunc / Noktalama İşaretleri	26,97
Period / Nokta	8,46
Comma / Virgöl	3,77
QMark / Soru İşareti	0,59
Exclam / Ünlem İşareti	0,41
Apostro / Kesme İşareti	4,11
OtherP / Diğer Noktalama İşaretleri	9,64
Emoji / Simge	0,00

Tablo 1 sonuçlarına göre incelenen tweetlerdeki toplam kelime sayısı 4 bin 408'dir. Cümle başına 11,79 kelime düşmektedir. Tüm metindeki kelimelerin yüzde 61,46'sı programa sonradan eklenen Türkçe sözlük içerisinde bulunan kelimelerden oluşmaktadır. Türkçe sözlüğe dâhil olmayan birçok özel adın, kurum ya da parti isminin kullanıldığı tweetlerde yüzde 61,46 oranında kelime Türkçe sözlükle örtüşerek kodlanabilmiştir.

Tweetlerin metin analizine bakıldığında “bilişsel”, “toplumsal” ve “duygusal” süreçlerin yoğun olarak işlendiği görülmektedir. Ümit Özdağ'ın analiz edilen tweetlerinde kullandığı kelimelerin yüzde 13,36'sı bilişsel sürece dairdir. Tweetlerde “kapsayıcılık”, “çelişki”, “nedenselliğe”, “dışlayıcılık” ve “kısıtlanmışlık” kavramlarına yer verildiği görülmüştür. Nitekim Ümit Özdağ'ın paylaştığı tweetlerdeki kelimelerin yüzde 3,09'u “kapsayıcılık”, yüzde 2,65'inin “çelişki”, yüzde 2,06'sının “nedensellik”, yüzde 0,95'inin “dışlayıcılık” ve yüzde 0,73'ünün “kısıtlanmışlık” içerdiği tespit edilmiştir. Bu nicel verilere dayanarak; Ümit Özdağ'ın tweetlerinde toplumsal konuları kapsayan aile, arkadaş, insan gibi temalara daha az yer verdiği söylenebilir. Tablo 1 verilerine göre Ümit Özdağ'ın atmış olduğu tweetlerdeki kelimelerin yüzde 0,16'sı “aile”, yüzde 2,26'sı “arkadaş”, yüzde 1,2'i ise “insan” temalıdır.

Ümit Özdağ'ın tweetlerinde “algısal süreç”lere dair kelimelerin kullanım sıklığı yüzde 0,88 iken durumlara ve olaylara odaklanan “ilişkisel süreç” odaklı kelimelerin kullanım yüzdesi ise 11,55'tir. Bu durum Özdağ'ın şahsından ziyade partisel eylem, başarı ve faaliyetlere odaklandığı anlamına gelir. Nitekim tüm kategoriler içerisinde en yüksek kullanım oranına sahip temalar; “iş”, “başarı”, “zaman”, “mekân”, “eylem” alt başlıklarını içeren “ilişkisel süreçler” altında toplanmıştır. Özdağ'ın tweetlerindeki kelimelerin yüzde 3,31'i hareketsel eyleme, yüzde 5,54'ü zamana ve 2,93'ü mekâna ait bir çerçeve sunar.

Tablo 2: Ümit Özdağ'ın Göç ve Göçmen Temalı Paylaştığı Tweetlerdeki Duygusal Süreçlerin Kelime Analizi

Affect / Duygusal Süreç	6,94
PosAffect / Pozitif Duygu	4,29
NegAffect / Negatif Duygu	2,38
Anxiety / Kaygı	0,73
Anger / Sinirlilik	1,18
Sadness / Üzüntü	0,45

Tablo 2 verilerine göre Ümit Özdağ'ın tweetlerindeki kelimelerin yüzde 6,94'ü duygusal bir arka plana sahiptir. Tweetlerindeki kelimelerin yüzde 4,29'u pozitif, yüzde 2,38'i ise negatif duygu yoğunluğuna sahiptir. Negatif duygu temalı paylaşımlar; “kaygı”, “sinirlilik” ve “üzüntü” temaları etrafında oluşmuştur. Nitekim Özdağ'ın tweetlerindeki kelimelerin yüzde 0,73'ünde “kaygı”, yüzde 1,18'inde “sinirlilik” ve 0,45'inde “üzüntü” duyguları haizdir. Buradan hareketle, Özdağ'ın siyasi tweetlerinde pozitif duygulara ağırlık verdiğini ancak kişisel hislerine dair yoğun bir söylemde bulunmadığını söylenebilir. Siyasilerin pozitif duygu içerikli paylaşımları seçmen kitlesinde olumlu bir etkiye sahiptir ancak şahsi bilişsel süreçler de olduğu gibi kişisel hislerin de daha sık siyasal söylemlerde yer bulması, siyasal iletişim stratejisini güçlendirecektir.

Tablo 3: Ümit Özdağ'ın Tweetlerinde En Sık Kullandığı Kelimeler³

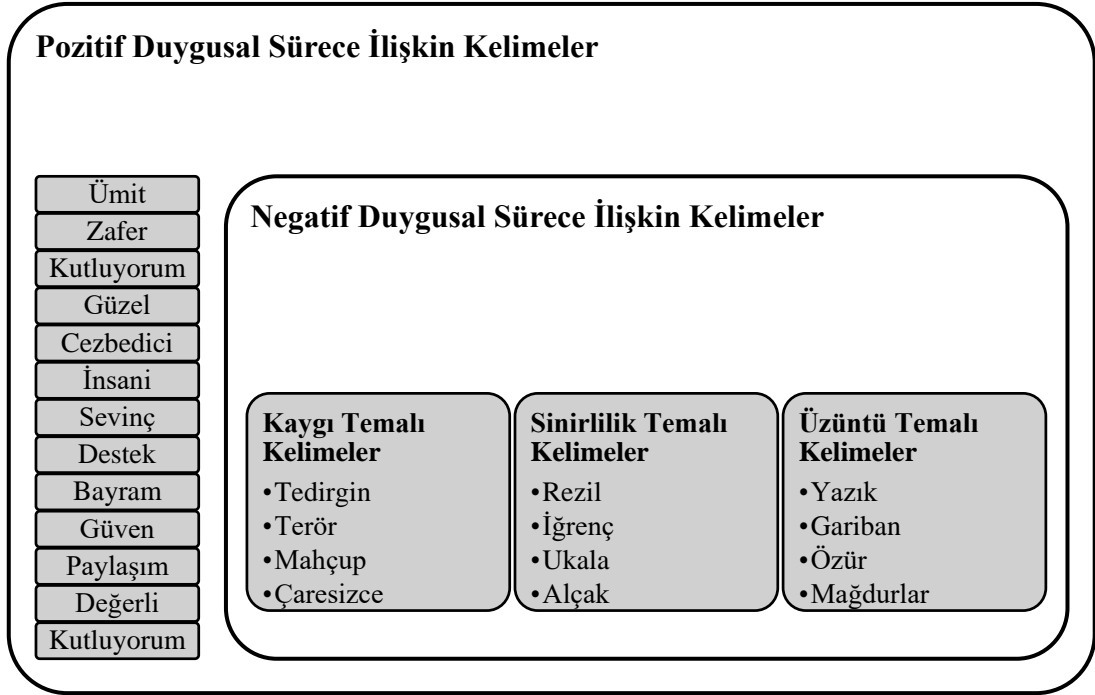
Kelime	Sıklık	Kelime	Sıklık
2023	103	Erdoğan	30
Zafer	72	Oy	28
Partisi	68	Drsinanogan	21
Türk	56	Suriyeli	19
Nisan	52	Mart	18
Türkiye	49	İstanbul	15
Sığınmacı	46	Geri	14
Mayıs	42	Kaçak	11
Zafer Partisi	40	Sevgili	10

Tablo 3 verileri dikkate alındığında Ümit Özdağ'ın tweetlerinde 2023 seçimlerine ve Zafer Partisi'ne, Türklük vurgusuna yer verildiği görülmektedir. Özdağ'ın paylaşımlarında partisini ön plana çıkarttığı, 2023 seçimine dikkat çektiği, “Türk” kelimesi üzerinden milliyetçilik vurgusuna yer verdiği söylenebilir. Ayrıca Tablo 3 verilerinden de görüleceği üzere

³ Kullanım sıklığı 10 ve üzerinde olan kelimeler listeye dâhil edilmiştir.

Ümit Özdağ'ın tweetlerinde sık kullandığı kelimelerin birçoğunun (2023, Zafer, Türk, Nisan, Türkiye, Oy, İstanbul, Sevgili vb.) pozitif duygu içerdiği görülmektedir. Buna karşın negatif duygu içeren “sığınmacı”, “Suriyeli”, “kaçak”, “geri” gibi kelimelerin, pozitif duygu içeren kelimelere kıyasla daha az kullanıldığı görülmektedir. Şekil 2’de Ümit Özdağ’ın atmış olduğu tweetlerdeki pozitif ve negatif duygusal süreçlere işaret eden kelime örnekleri bir arada verilmiştir. Şekil 2 verilerinden hareketle, pozitif duygu yoğunluğunu artıran sözcük kullanımlarının, ideolojik mesaj içerikli kavramların yanı sıra genel-geçer (sevinç, değer, paylaşım, kutluyorum, güzel, destek vb.) kelimelerden oluştuğu söylenebilir. Buna karşın negatif duygu yüklü sözcük kullanımlarında ise nefret söylemini çağrıştıran kelimelere (rezil, iğrenç, ukala, alçak vb.) yer verildiği görülmektedir.

Şekil 2: Ümit Özdağ'ın Paylaştığı Tweetlerdeki Pozitif ve Negatif Duygusal Süreçlere İşaret Eden Kelimeler

Tablo 4’te Ümit Özdağ’ın göç ve göçmen temalı paylaştığı tweetlere, kullanıcılar tarafından yapılan yorumların LIWC analizi sonuçları verilmiştir. Tablo 4 verilerine göre Ümit Özdağ’ın göç ve göçmen temalı tweetlerine yapılan kullanıcı yorumlarının toplam kelime sayısı 31 bin 726’dır. Kullanıcı yorumlarında cümle başına 13,01 kelime düşmektedir. Tüm metindeki kelimelerin yüzde 67,4’ü programa sonradan eklenen Türkçe sözlük içerisinde bulunan kelimelerden oluşmaktadır.

Tablo 4 verilerinden hareketle, kullanıcı yorumlarındaki metin analizine bakıldığında “bilişsel”, “ilişkisel”, “duygusal” ve “toplumsal” süreçlerin yoğun olarak işlendiği görülmektedir. Analiz edilen tweet metinlerinin yüzde 15,9’unda “bilişsel sürece” dair kelimelere yer verilmiştir. Bu kelimelerin “çelişki”, “belirsizlik”, “kapsayıcılık” temaları etrafında şekillenmiştir. Bu bağlamda kullanıcı yorumlarındaki kelimelerin dağılımı şu şekildedir: yüzde 3,81 “çelişki”, yüzde 3,48 “belirsizlik”, yüzde 2,59 “kapsayıcılık”. Bununla birlikte, kullanıcı yorumlarındaki kelimelerin yüzde 1,24’ü “dışlayıcılık” temasını yansıtmaktadır.

Kullanıcı yorumlarında ilişkisel süreci yansıtan kelimelerin yüzdesi ise 10,74’tür. İlişkisel sürece yönelik atılan tweetlerde “zaman”, “mekan”, “eylem” ve “başarı” bağlamları ön plana çıkmıştır. Ayrıntılı olarak bakıldığında; kullanıcı yorumlarını içeren tweetlerdeki kelimelerin yüzde 4,22’si “zaman”, yüzde 3,33’ü “hareketsel eylem”, yüzde 3,27’si “mekan” ve yüzde 3,36’sı “başarı” temalıdır.

Tablo 4: Ümit Özdağ’ın Göç ve Göçmen Temalı Paylaştığı Tweetlere Yapılan Kullanıcı Yorumlarının LIWC Analizi

KATEGORİ	KULLANIM SIKLIĞI
WC /Kelime Sayısı	31.726
WPS /Cümle Başına Kelime Sayısı	13,01
BigWords / Uzun Kelimeler	39,8
Dic / Sözlük Kelimeleri	67,4
Function / Yapısal Sözcükler	26,55
Pronouns / Zamirler	6,31
PersPron /Kişilik Zamirleri	2,89
I / 1. Tekil Şahıs	0,38
We / 1. Çoğul Şahıs	0,57
YouSing / 2. Tekil Şahıs	0,49
YouPl / 2. Çoğul Şahıs	0,78
HeShe / 3. Tekil Şahıs	0,52
They / 3. Çoğul Şahıs	0,15
ImpPron / Kişisel Olmayan Zamirler	3,32
Verbs / Fiiller	18,73
Negations /Olumsuzlamalar	3,31
PassVerbs / Geçmiş Zaman Fiilleri	0,53
Questions / Soru Ekleri	1,74
VerbI / 1.Tekil Fiil	0,92
VerbYouSing / 2.Tekil Fiil	1,14
VerbHeShe / 3. Tekil Fiil	4,09
VerbWe / 1. Çoğul Fiil	0,89

VerbYouPl / 2. Çoğul Fiil	1,08
VerbThey / 3. Çoğul Fiil	0,76
AoristTense / Geniş Zaman	1,52
PresentTense / Şimdiki Zaman	1,76
PastTotal / Geçmiş Zaman	2,41
FutureTense / Gelecek Zaman	1,53
PastDili / Dili Geçmiş Zaman	1,89
PastMişli / Mişli Geçmiş Zaman	0,47
Modalities / Kipler	1,8
MustTotal / Toplam Gereklilik Kipi	0,15
MustPast / Geçmiş Zaman Gereklilik Kipi	0,00
CanTotal / Toplam Yeterlilik Kipi	0,53
CanPast / Geçmiş Zaman Yeterlilik Kipi	0,05
DesireTotal / Toplam İstek Ekleri	0,88
DesirePast / Geçmiş Zaman İstek Eki	0,04
Imperatif / Emir Kipi	1,64
Descriptive / Sıfat	4,49
Prepositions / Edatlar	2,8
Conjunctions / Bağlaçlar	5,3
Quantity / Nicelik	2,55
Number / Sayı-Numara	2,5
Swear / Küfür	0,02
Social / Toplumsal Süreç	9,78
Family / Aile	0,38
Friends / Arkadaşlar	1,01
Human / İnsan	1,42
Affect / Duygusal Süreç	6,92
PosAffect / Pozitif Duygu	3,55
NegAffect / Negatif Duygu	3,01
Anxiety / Kaygı	0,7
Anger / Sinirlilik	1,12
Sadness / Üzüntü	1,01
CogMech / Bilişsel Süreç	15,9
Insight / Sezgi-İçgörü	2,74
Causality / Nedensellik	2,25
Discrepancy / Çelişki	3,81
Tentative / Belirsizlik	3,48
Certainty / Kesinlik	1,94
Inhibition / Kısıtlanmışlık	0,6
Inclusion / Kapsayıcılık	2,59
Exclusion / Dışlayıcılık	1,24
Perception / Algısal Süreç	1,23
See / Görmek	0,65
Hear / Duymak	0,45
Feel / Hissetmek	0,12

Biological / Biyolojik Süreç	0,95
Body / Bedensel	0,55
Health / Sağlıklısal	0,22
Sexual / Cinsel	0,07
Ingestion / Tadsal	0,18
Relative / İlişkisel Süreç	10,74
Motion / Hareketsel Eylem	3,33
Space / Mekan	3,27
Time / Zaman	4,22
Work / İş	1,92
Achievement / Başarı	3,36
Leisure / Boş Vakit- Eğlence	0,6
Home / Ev-Yuva	0,52
Money / Para	1,27
Religion / Din	0,62
Death / Ölüm	0,59
Assent / Onaylama	0,15
Filler / Diyalog Bağlayıcı Kelimeler	0,38
Nonflu / Diğer	0,02
TotalI / Toplam 1. Tekil Şahıs	1,36
TotalYou / Toplam 2. Tekil Şahıs	1,64
TotalHeShe / Toplam 3. Tekil Şahıs	4,66
TotalWe / Toplam 1. Çoğul Şahıs	1,48
TotalYouPl / Toplam 2. Çoğul Şahıs	1,87
TotalThey / Toplam 3. Çoğul Şahıs	0,92
TotalMişli / Toplam Mişli Geçmiş Zaman	0,49
AllPunc / Noktalama İşaretleri	18,46
Period / Nokta	7,91
Comma / Virgül	3,38
QMark / Soru İşareti	0,88
Exclam / Ünlem İşareti	0,99
Apostro / Kesme İşareti	1,94
OtherP / Diğer Noktalama İşaretleri	3,35
Emoji / Simge	0,00

Kullanıcı yorumlarının içeren LIWC analizi dikkate alındığında ise Tablo 5 verilerinde de görüleceği üzere Ümit Özdağ'ın göç ve göçmen temalı yapmış olduğu paylaşımlara, kullanıcıların yapmış oldukları yorumlardaki kelimelerin yüzde 6,92'si duygusal bir arka plana sahiptir. Bu tweetlerdeki kelimelerin yüzde 3,55'i pozitif duyguya, yüzde 3,01'i ise negatif duyguya işaret etmektedir. LIWC verilerine göre kullanıcı yorumlarındaki kelimelerin yüzde 0,7'si "kaygı", yüzde 1,12'si "sınırlılık" ve yüzde 1,01'i ise "üzüntü" temalarını yansıtmaktadır. Dolayısıyla duygusal süreç dikkate alındığında, Ümit Özdağ'ın yapmış olduğu paylaşımlara

kullanıcıların vermiş olduğu tepkilerde negatif duygu içeriklerinden kaygı ve üzüntüden daha çok sinirlilik duygusunun baskın olduğu söylenebilir.

Tablo 5: Kullanıcı Yorumlarının Duygusal Süreçlerinin Kelime Analizi

Affect / Duygusal Süreç	6,92
PosAffect / Pozitif Duygu	3,55
NegAffect / Negatif Duygu	3,01
Anxiety / Kaygı	0,7
Anger / Sinirlilik	1,12
Sadness / Üzüntü	1,01

Ümit Özdağ'ın göç ve göçmen temalı tweetlerine kullanıcıların yapmış oldukları yorumlarda en sık kullandıkları kelimeler Tablo 6'da verilmiştir. Tablo 6 verileri dikkate alındığında pozitif ve negatif duygu içeren kelimeler arasındaki kullanım sıklığının az olduğu görülmektedir. Tablo 5 verileri dikkate alındığında kullanıcı yorumlarındaki kelimelerin yüzde 3,55'inin pozitif duygu, yüzde 3,01'inin ise negatif duygu içerdiği görülmektedir. Bu nicel verilerin nitel karşılıkları ise Şekil 3'te verilmiştir. Şekil 3'teki kullanıcı yorumlarının LIWC analizi sonuçları dikkate alındığında, pozitif duygusal sürece ilişkin kelimelerin, Özdağ'ın şahsına ya da yapmış olduğu paylaşımlara desteğe yönelik bir örüntü içerisinde olduğu söylenebilir. Nitekim Şekil 3'teki pozitif duygusal sürece ilişkin kelimeler "iyi", "şükür", "samimi", "hoş", "tebrikler" ve "başarılı" şeklinde öznel yargıları belirtmektedir. Bununla birlikte negatif duygusal sürece ilişkin kullanılan kelimelere bakıldığında ise "kaygı", "sinirlilik" ve "üzüntü" temalarının ön plana çıktığı görülebilir. Özdağ'ın tweetlerinin kullanıcılarında "korku", "tedirginlik" ve "gerginlik" duygularına işaret edecek söylemlere sebep olduğu, bu paylaşımların insanlarda "nefret", "istismar" ve "savaş" endişesi meydana getirdiği yorumunda bulunulabilir.

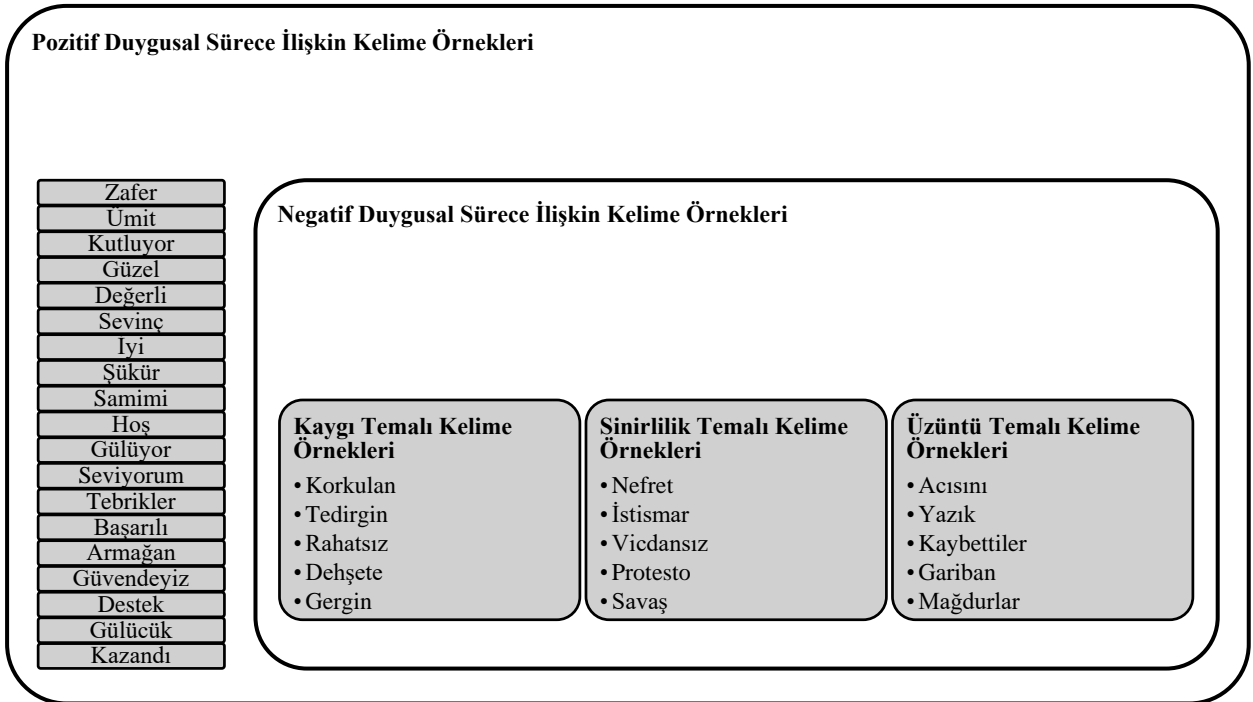
Tablo 6: Ümit Özdağ'ın Göç ve Göçmen Temalı Tweetlerine Yapılan Kullanıcı Yorumlarında En Sık Kullanılan Kelime Listesi⁴

Kelime	Sıklık	Kelime	Sıklık
2023	259	Sığınmacı	86
Türk	259	Suriyeli	63
Mayıs	200	Kılıçdaroğlu	61
Zafer	197	Oğan	61
Oy	188	Erdoğan	56
Türkiye	142	AKP	56
Özdağ	125	Destek	47
Milleti	46	Vatandaşlık	15
Başkanım	44	Kaçak	15

⁴ Kullanım sıklığı 10 ve üzerinde olan kelimeler listeye dahil edilmiştir.

Mülteci	41	Atatürk	14
Kemal	41	Afgan	13
İstanbul	40	Seçimde	12
Sığınmacılar	35	Muhalefet	12
PKK	33	Suriyelileri	12
Ülke	32	Cumhuriyeti	11
Cumhurbaşkanı	31	Gidecekler	11
Vatanlarına	30	Güvenlik	10
Gitsin	15	Sorun	10

Şekil 3: Kullanıcı Yorumlarındaki Kelimelerin Duygusal Süreçlere İlişkin

Sonuç

Sosyal medya kullanımının kolay, ucuz ve hızlı olması, dünya üzerinde milyonlarca sosyal medya kullanıcısı olmasının temel sebeplerinin başında gelmektedir. Kullanıcı sayısının milyonları, hatta milyarları bulması sosyal medyayı siyasi olarak da önemli bir konuma getirmektedir. Siyasi arenada boy gösteren aktörler, sosyal medya üzerinden tek tuşla milyonlarca kişiye ulaşabilmekte ve karşılıklı etkileşime geçebilmektedir. Hatta siyasi aktörler, sosyal medya üzerinden siyasi imajlarını inşa ederek, seçim kampanyaları süresince sosyal medya mecraları üzerinden vaatlerini, hedeflerini ve amaçlarını aktarabilmektedir.

Siyasi aktörlerin sosyal medya hesapları, oldukça fazla kullanıcı tarafından takip edilmektedir ve bu aktörlerin yapmış oldukları paylaşımlar, kısa süre içerisinde oldukça geniş

alanlara ulaşabilmektedir. Sosyal medya mecraları içinde Twitter da pek çok siyasi aktör tarafından kullanılmaktadır. Bu mecrada siyasi aktörler kişisel görüşlerini, güncel olaylar üzerinden vatandaşlara aktarabilmektedir. Bu sayede gerek gündemin gerek sosyal medya gündeminin belirlenmesinde etkin bir konumda bulunmaktadır.

T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından hayata geçirilen Sosyal Ağ Haritası platformunun 2022 yılı Twitter Raporuna göre Türkiye’deki sosyal ağ kullanıcılarının yüzde 25,1’i Twitter’ı tercih etmektedir (Sosyal Ağ Haritası, 2022). Bu oran 2023 yılı Birinci Çeyrek Twitter Raporunda ise yüzde 29,1’e yükselmiştir (Sosyal Ağ Haritası, 2023). Bu veriler, Türkiye’de sosyal medya mecralarının ve bunlar içerisinde Twitter’ın yoğun şekilde kullanıldığını göstermektedir. Bu çalışmada, Cumhurbaşkanlığı Seçimi ve 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sürecinde siyasi aktörlerin Twitter üzerinden göç ve göçmenlere yönelik yapmış oldukları paylaşımlardaki duygusal etki analizi ölçülmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda dokuz siyasi aktörün Twitter hesabındaki paylaşımlar 1 Mart 2023-28 Mayıs 2023 tarihleri arasında incelenmiştir. Çalışmada, siyasi parti liderliği dikkate alınmış ve 14 Mayıs 2023 günü yapılan Genel Seçim sonuçlarında yüzde 1’in üzerinde oy almayan partiler çalışmanın kapsamına dâhil edilmiştir. Bu sebeple Sinan Oğan ve Muharrem İnce çalışmanın örnekleme dâhil edilmemiştir. Yapılan inceleme neticesinde doğrudan göç ve göçmen temalı tweet atan üç siyasi lider tespit edilmiştir. Bunlar Kemal Kılıçdaroğlu, Meral Akşener ve Ümit Özdağ’dır. Kemal Kılıçdaroğlu ve Meral Akşener’in göç ve göçmen temalı atmış oldukları yalnızca birer tweetleri vardır. Ümit Özdağ’ın ise göç ve göçmen temalı doksan sekiz tweet atmıştır. Bu sebeple çalışmanın ana odağı Ümit Özdağ’ın göç ve göçmen temalı atmış oldukları tweetler ile bu tweetlere Twitter kullanıcıları tarafından yapılan yorumlar olarak şekillenmiştir. Bu tweetler, duygusal/psikolojik söylem programı LIWC kullanılarak analiz edilmiş ve analiz sonuçları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Çalışma neticesinde ulaşılan sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

Cumhurbaşkanlığı ve 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimi, 14 Mayıs 2023 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Cumhurbaşkanlığı Seçiminin ikinci tura kalması sebebiyle de 28 Mayıs 2023 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Seçiminin ikinci turu yapılmıştır. Bu çalışmada veri tespiti için zaman sınırı 1 Mart 2023-28 Mayıs 2023 olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla ilgili siyasi aktörlerin kişisel Twitter hesapları üzerinde seksen dokuz günlük bir tarama gerçekleştirilmiştir. Siyasal seçim kampanyaları dikkate alındığında üç aylık bu zaman diliminin, kampanya dinamiklerini anlama açısından yeterli olduğu söylenebilir. Buna rağmen bu aralıkta ilgili siyasi aktörlerin, göç ve göçmen konusuyla ilgili tweet paylaşımında çekingen davrandığı bir

gerçektir. Nitekim göç ve göçmen temalı paylaşım yapan üç siyasi aktör tespit edilmiştir. Bunlar; Kemal Kılıçdaroğlu (1 Tweet), Meral Akşener (1 Tweet) ve Ümit Özdağ'dır (98 Tweet). Ümit Özdağ, siyasi propagandasını göç ve göçmen konusu üzerine konumlandığı için konuyla ilgili yaptığı paylaşımların, beklenen düzeyde olduğu söylenebilir. Fakat diğer siyasi aktörlerin, göç ve göçmen konusuyla ilgili, seçim kampanyalarının ana araçlarından biri haline gelen Twitter'da paylaşım yapma konusunda zayıf kaldığı açıktır.

Ümit Özdağ'ın göç ve göçmen temalı atmış olduğu tweetlerdeki toplam kelime sayısı 4 bin 408'dir. Cümle başına 11,79 kelime düşmektedir. Ümit Özdağ'ın göç ve göçmen temalı tweetlerine yapılan kullanıcı yorumlarındaki toplam kelime sayısı ise 31 bin 726'dır. Kullanıcı yorumlarında cümle başına 13,01 kelime düşmektedir. Özdağ'ın göç ve göçmen konusunda yapmış olduğu paylaşımlara Twitter kullanıcıları tarafından önemli bir karşılık verildiği söylenebilir.

Özdağ'ın tweetlerinde “bilişsel”, “toplumsal” ve “duygusal” süreçlerin yoğun olarak işlendiği görülmektedir. Nitekim Özdağ'ın paylaştığı tweetlerdeki kelimelerin yüzde 3,09'u “kapsayıcılık”, yüzde 2,65'i “çelişki”, yüzde 2,06'sı “nedensellik”, yüzde 0,95'i “dışlayıcılık” ve yüzde 0,73'ü “kısıtlanmışlık” içermektedir. Buna karşın Özdağ'ın tweetlerinde toplumsal konuları kapsayan “aile”, “arkadaş”, “insan” gibi temalara daha az yer verilmiştir. Ayrıca, Özdağ'ın tweetlerinde algısal süreçlere dair kelimelerin kullanım sıklığı yüzde 0,88 iken durumlara ve olaylara odaklanan ilişkisel süreçlere yönelik kelimelerin kullanım yüzdesi 11,55'tir. Özdağ'ın göç ve göçmen temalı tweetlerinde şahsından ziyade “partisel eylem”, “başarı” ve “faaliyetlere” odaklandığı söylenebilir.

Özdağ'ın göç ve göçmen temalı paylaştığı tweetlere, Twitter kullanıcıları tarafından verilen cevapların/yorumların metin analizine bakıldığında ise “bilişsel”, “ilişkisel”, “duygusal” ve “toplumsal” süreçlerin yoğun olarak işlendiği söylenebilir. Analiz edilen tweet metinlerinin yüzde 15,9'unda bilişsel sürece dair kelimelere yer verilmiştir. Bu kelimeler “çelişki”, “belirsizlik”, “kapsayıcılık” temaları etrafında şekillenmiştir. Kullanıcı yorumlarında ilişkisel süreci yansıtan kelimelerin yüzdesi ise 10,74'tür ve bu tweetlerde “zaman”, “mekân”, “eylem” ve “başarı” bağlamları ön plana çıkarılmıştır.

Ümit Özdağ'ın göç ve göçmen temalı paylaşmış olduğu tweetlerinin yüzde 6,94'ü duygusal bir etkiye sahiptir. Özdağ'ın tweetlerinde kullandığı kelimelerin yüzde 4,29'unda pozitif duygu odaklı, yüzde 2,38'i ise negatif duygu odaklıdır. Özdağ'ın tweetleri özelinde LIWC analizi sonuçlarına göre pozitif ve negatif duygusal süreç analizi sonuçları arasında yarı

yarıya bir fark olduğu görülmektedir. Negatif duygusal süreç içerisinde sırasıyla en fazla yüzde 1,18’i “sinirlilik”, yüzde 0,73’ü “kaygı”, yüzde 0,45 “üzüntü” çağrışımı yapan kelimeler kullanılmıştır. Dolayısıyla Özdağ’ın siyasi tweetlerinde pozitif duygulara ağırlık verdiğini ancak kişisel hislerine dair yoğun bir söylemde bulunmadığı söylenebilir. Bunun yanı sıra Özdağ’ın ilgili tweet metinlerinde en çok kullandığı kelimelerden hareketle de paylaşımlarında partisini ön plana çıkarttığı, 2023 seçimine dikkat çektiği, Türk kelimesi üzerinden milliyetçilik vurgusuna yer verdiği söylenebilir. Nitekim Özdağ’ın tweetlerinde sık kullandığı kelimelerin birçoğu (2023, Zafer, Türk, Nisan, Türkiye, Oy, İstanbul, Sevgili vb.) pozitif duygu içeriklidir. Buna karşın negatif duygu içeren “sığınmacı”, “Suriyeli”, “kaçak”, “geri” gibi kelimeler, pozitif duygu içeren kelimelere kıyasla daha az kullanılmıştır (Tablo 3). Pozitif duyguyu yoğunluğunu artıran sözcükler genel geçer (sevinç, değer, paylaşım, kutluyorum, güzel, destek vb.) ifadelerden oluşmaktadır. Buna karşın negatif duygu yüklü sözcük kullanımlarında ise nefret söylemini çağrıştıran kelimelere (rezil, iğrenç, ukala, alçak vb.) yer verildiği görülmüştür.

Ümit Özdağ’ın göç ve göçmen temalı yapmış olduğu paylaşımlara, Twitter kullanıcılarının yapmış oldukları yorumlardaki kelimelerin ise yüzde 6,92’si duygusal bir arka plana sahiptir. LIWC analizi sonuçlarına göre bu tweetlerdeki kelimelerin yüzde 3,55’i pozitif duyguya, yüzde 3,01’i ise negatif duyguya işaret etmektedir. Negatif duygu yoğunluğunun yüzde 0,7’si “kaygı”, yüzde 1,12’si “sinirlilik” ve yüzde 1,01’i ise “üzüntü” temaların etrafında oluşmuştur. Dolayısıyla duygusal süreç dikkate alındığında, Ümit Özdağ’ın yapmış olduğu paylaşımlara kullanıcıların vermiş olduğu tepkilerde, negatif duygu içeriklerinden kaygı ve üzüntüden daha çok sinirlilik duygusunun baskın olduğu söylenebilir. Kullanıcı yorumlarının pozitif duygusal sürece ilişkin kelimeleri; “iyi”, “şükür”, “samimi”, “hoş”, “tebrikler” ve “başarılı” şeklinde öznel yargı belirtmektedir. Negatif duygusal sürece ilişkin kullanılan kelimelere bakıldığında ise “kaygı”, “sinirlilik” ve “üzüntü” temalarının ön plana çıktığı görülebilir. Özdağ’ın tweetlerinin kullanıcılarda “korku”, “tedirginlik” ve “gerginlik” duygularına işaret edecek söylemlere sebep olduğu, bu paylaşımların insanlarda “nefret”, “istismar” ve “savaş” endişesi meydana getirdiği yorumunda bulunulabilir.

Tablo 7: Ümit Özdağ ve Kullanıcı Yorum Tweetlerinin LIWC Duygusal Süreç Bağlamında Karşılaştırılması

	Ümit Özdağ	Kullanıcı Yorumları
Affect / Duygusal Süreç	6,94	6,92
PosAffect / Pozitif Duygu	4,29	3,55

NegAffect / Negatif Duygu	2,38	3,01
Anxiety / Kaygı	0,73	0,7
Anger / Sinirlilik	1,18	1,12
Sadness / Üzüntü	0,45	1,01

Özdağ'ın ilgili tweetlerine yapılan kullanıcı yorumlarının LIWC analizi dikkate alındığında ise bu metinlerde duygusal yöndeki reaksiyonun yüzde 6,92 olduğu görülür. Dolayısıyla Özdağ ve kullanıcı yorumlarında duygusal süreç bağlamında bir yakınlık olduğu söylenebilir. Bununla birlikte Twitter kullanıcıları tarafından Özdağ'ın tweetlerine yapılan yorumların yüzde 3,55'i pozitif duygu içeriklidir. Özdağ'da ise bu oran 4,29'dur. Dolayısıyla Özdağ'ın tweetleri, bu tweetlere yapılan yorumlara nazaran daha fazla pozitif duygu içeriklidir. Özdağ'ın göç ve göçmen temalı paylaşmış olduğu tweetlere Twitter kullanıcıları tarafından yapılan yorumların yüzde 3,01'i negatif duygu ağırlıklıdır. Özdağ'ın tweetlerinde ise bu oran yüzde 2,38'dir. Bu veriye dayanarak, Özdağ'ın yapmış olduğu paylaşımların, kullanıcıları negatif duygu yoğunluğu yüksek cevaplar vermeye sevk ettiği söylenebilir. Dikkat çekici bir diğer veri ise Özdağ'ın paylaşımlarında "üzüntü" duygusu içeren kelimelerin yüzde 0,45 iken bu oranın kullanıcı yorumlarında yüzde 1,01 olmasıdır. Dolayısıyla Özdağ'ın göç ve göçmen konulu paylaşımlarının, kullanıcılarda daha fazla üzüntü içeren duygularla karşılık bulduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

Akdağ, M., & Özdemir, M. (2021). Seçmen Kararlarında Duyguların Rolü ve İşlevi: Duygusal İçerikli Reklamlar Üzerine Bir Analiz. *Selçuk İletişim Dergisi*, 14(2).

Asar, A. (2004). *Türk Yabancılar Mevzuatında Yabancı ve Hakları* (2nd ed.). Emek Ofset .

Aziz, A. (2013). *Siyasal İletişim* (4th ed.). Nobel Yayınları.

Barışık, S. (2020). Göç Kavramı, Tanımı Ve Türleri. In S. Barışık (Ed.), *Küreselleşen Dünyada Fırsat Eşitliği Arayışında Uluslararası Göç ve Türkiye'nin Suriye Deneyimi* (pp. 1–24). Gazi Kitabevi.

Batı, U. (2020). *Kusursuz Kararlar Vermek ve İkna Sanatı*. Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık.

Bayraktutan, G., Binark, M., Çomu, T., Doğu, B., İslamoğlu, G., & Telli Aydemir, A. (2012). Sosyal Medyada 2011 Genel Seçimleri: Nicel–Nitel Arayüzey İncelemesi. *Selçuk İletişim*, 7(3).

Blondel, J. (1987). *Political Leadership*. Sage Publications (CA).

Bostancı, M. (2014). *Siyasal İletişim 2.0*. Erciyes İletişim Dergisi, 3(3).

Bulunmaz, B. (2014). Yeni Medya Eski Medyaya Karşı: Savaşı Kim Kazandı ya da Kim Kazanacak? *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 4(7), 22–29.

Esen, F. S. (2022). *Dijital Liderlik*. In Ü. B. Esen (Ed.), *Liderliğin Dönüşümü- Postmodern Liderlik Teorileri*. Nobel Yayın.

Gaytancıoğlu, K. (2013). *Politik Liderlik ve Bir Politik Lider Olarak Bülent Ecevit* [Doktora Tezi].

Kartal, B., & Başçı, E. (2014). Türkiye'ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2).

Oberer, B., & Erkollar, A. (2018). Leadership 4.0: Digital Leaders in the Age of Industry 4.0. *International Journal of Organizational Leadership*, 7(4).

Oktay, M. (2002). *Politikada Halkla İlişkiler*. Derin Yayınları.

Oskay, Ü. (2017). *İletişimin abc'si*. İnkilap Kitabevi.

Özer, M. A. (2014). Siyasal İletişimin Etkinliğinde Algılama Yönetiminin Rolü . HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 3(7).

Paige, G. D. (1977). The scientific study of political leadership. Free Press, Cop.

Roe, D. (2018). 7 Skills and Characteristics of a Successful Digital Workplace Leader. CMSWIRE. <https://www.cmswire.com/leadership/10-skills-and-characteristics-of-a-successful-digital-workplace-leader/>

Sabuncuoğlu İnanç, A., Arıca, F. A., & Dündar, G. (2020). Siyasi Liderlerin Sosyal Medya Kullanım Dinamikleri: Barış Pınarı Harekâtı Süresince R. T. Erdoğan ve D. J. Trump'ın Twitter Paylaşımları. Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi, 15.

Satıl, E. (2011). Yeni Medya ve Sosyalleşme [Yüksek Lisans Tezi].

Sırım, V., & Demir, H. (2020). Göçün Nedenleri ve Sosyoekonomik Etkileri: Tekirdağ İli Odaklı Bir İnceleme . Sosyal Bilimler Metinleri, 2020(1), 79–89.

Sosyal Ağ Haritası, 2022, Erişim Linki:
file:///C:/Users/C%C4%B0B/Downloads/Twitter%20Kullan%C4%B1m%20Raporu%20(3).pdf

Sosyal Ağ Haritası, 2023, Erişim Linki:
file:///C:/Users/C%C4%B0B/Downloads/Twitter%20Kullan%C4%B1m%20Raporu%20(2).pdf

Ünalın, T. (1998). Türkiye’de İç Göçe İlişkin Veri Kaynaklarının Değerlendirilmesi. In A. İçduygu, İ. Sirkeci, & İ. Aydınğün (Eds.), Türkiye’de İç Göç Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı (pp. 91–103). Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Uluslararası Göç Örgütü. (2013). Göç. Göç Terimleri Sözlüğü (2. Basım, s.35)

Uluslararası Göç Örgütü. (2013). Mülteci. Göç Terimleri Sözlüğü (2. Basım, s.65)

Uluslararası Göç Örgütü. (2013). Sığınmacı. Göç Terimleri Sözlüğü (2. Basım, s.74)

Urk, M. (2010). Göç Olgusu Bağlamında Mülteciler, Sığınmacılar ve İnsan Hakları [Yüksek Lisans Tezi]

CUMHURİYETİN 100. YILINDA TÜRK DIŞ POLİTİKASI VE MATERYAL KAPASİTE

Abdullah ERBOĞA*

Özet

Devletlerin uluslararası sistem içerisindeki konumunu belirleyen güç kapasitesi, güvenlik ve dış politika davranışlarını belirleyen ana omurga olarak karşımıza çıkmaktadır. Materyal kapasite ise devletlerin gücünü yansıtan araç olarak belirmektedir. Materyal kapasitenin güçlü veya zayıf olması aynı zamanda devletin gücünün seviyesini göstermekte ve bu güç seviyesi ise devletlerin savunma ve dış politika davranışlarını doğrudan belirleyebilmektedir. Materyal kapasite elbette tek başına bir gösterge değildir. Jeopolitik konum, yönetim biçimi ve diğer birçok faktör devletlerin davranışlarına etki etse de, materyal kapasitenin devletlerin savunma, güvenlik ve dış politika davranışlarında büyük bir ağırlığa sahip olduğunun altı çizilmelidir. Cumhuriyetin yüzüncü yılında Türk dış politikasının geçmiş birikimlerini ve gelecek projeksiyonunu ele almak önem arz etmektedir. Türkiye'nin dış politikada savunmacı ve saldırgan davranışlara sahip olduğu dönemlerin değerlendirilmesi ve bu dönemlerin karakteristik özelliklerinin ele alınması hiç şüphesiz önümüzdeki dönemdeki hedeflerini de etkileyecektir. Dolayısıyla Türkiye'nin tehdit değerlendirmeleri ile sahip olduğu materyal kapasite ve dış politika hedefleri arasındaki uyuma dikkat edilmesi elzemdir. Bu bildiri, neden materyal kapasite dış politika açısından önemlidir? önümüzdeki yüzyılda Türkiye'nin materyal kapasitesinin dış politikaya etkisi nasıl olacaktır? Türkiye'de kamuoyunun dış politika yaklaşımında/algısında materyal kapasitenin rolü nedir? gibi soruları tartışmayı amaçlamaktadır. Buradan hareketle bildiri, materyal kapasitenin Türk dış politikası üzerindeki etkisi açısından cumhuriyetin yüz yıllık muhasebesine ve gelecek yüzyıldaki potansiyeline odaklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Dış Politika, Materyal Kapasite

* Dr. Öğr. Üyesi, Mili Savunma Üniversitesi, Deniz Harp Enstitüsü.

Abstract

The power capacity that determines the position of states within the international system acts as a crucial framework that shapes their security and foreign policy behaviors. Material capacity, on the other hand, serves as an essential indicator reflecting the strength of states. The quality of material capacity, whether it is strong or weak, serves as an indication of a state's power level, directly influencing its defense and foreign policy behaviors. However, it is important to recognize that material capacity alone does not provide a comprehensive picture. Geopolitical positioning, the type of governance, and various other factors also influence state behavior. Nonetheless, it is imperative to highlight the significant influence of material capacity on states' defense, security, and foreign policy behaviors. As the Republic commemorates its centennial, it becomes crucial to examine the accumulated experiences and future projections of Turkish foreign policy. Evaluating periods characterized by defensive and aggressive behavior in Turkish foreign policy, as well as analyzing their defining features, will undoubtedly shape its future objectives. Therefore, it is essential to ensure coherence between Türkiye's threat assessments, its material capacity, and its foreign policy objectives. This paper aims to discuss the significance of material capacity in foreign policy. How will Türkiye's material capacity influence its foreign policy in the forthcoming century? What role does material capacity play in shaping public opinion and perception of Turkish foreign policy? These are the key questions this paper seeks to address. With this in mind, the paper will focus on assessing the influence of material capacity on Turkish foreign policy in the centennial retrospect and its potential implications for the next century.

Keywords: Türkiye, Foreign Policy, Material Capacity

1. Güç Artırımı

Çağdaş dünyada devletler güvenlik, savunma ve dış politikalarını belirlerken kendi kendine yetecek güç kapasitelerine ulaşmaya çabalamaktadırlar. Uluslararası sistemin yapısı devletlerin davranışlarına büyük ölçüde yön verirken, devletlerin bu yapı içerisinde ortaya çıkan fırsat ve tehditler karşısında konumlanabilmelerini sağlayan en etkili faktörlerden biri materyal kapasitedir (Waltz, 1979). Günümüz dünyasında devletlerin güç tanımını yapmak için elbette birçok açıklama olmasına rağmen yeni teknolojik gelişmeler çerçevesinde ortak bir zemin bulmak pek kolay değildir. Farklı parametreler farklı ülkeler için ön plana çıkmakta ve genel bir çerçeve çizmek ve kapsayıcı bir güç tanımına ulaşmak zorlaşmaktadır. Uluslararası ilişkilerde realist ekolün üzerinde durduğu materyal kapasite aslında devletlerin ekonomik ve askeri kapasitelerine işaret etmektedir (Mearsheimer, 2001). Gücün tanımı ve açıklaması bu iki alan üzerinden okunurken devletlerin güç kapasitesi de bu alanlardaki materyal varlıkları incelenerek belirlenmektedir (Beckley, 2018). Elbette ekonomik ve askeri kapasite modern dönemde oldukça belirleyici olmakla birlikte farklı coğrafyalarda değişik etkenlerinde girdi olarak karşımıza çıktığını akılda tutmamız gerekmektedir. 18. yy'dan sonra ekonomik ve askeri alandaki temel veriler özellikle Batı dünyasının ulaştığı geniş refah düzeyi nedeniyle zaten dünyanın geri kalan kısmında görülmemektedir. Bu durum II. Dünya Savaşından sonra daha belirgin hale gelmiştir. Çift kutuplu uluslararası sistemde süper güçler ve onların takipçilerinden müteşekkil yapı içerisinde dünyanın geri kalanı sadece süper güçlerin belirledikleri sınırlar içerisinde hareket etmişlerdir.

Devletler tehdit değerlendirmeleri ve güç arayışı çerçevesinde güvenliklerini sağlamak ve güç artırımına yönelmek amacıyla materyal kapasitelerini genişletmeye çalışmaktadırlar. Ancak bu istek her devletin temel arzusu olmakla birlikte hedeflerine ulaşabilmek o kadar kolay değildir. Uluslararası sistemin yapısının belirleyiciliği ile birlikte devletlerin kendi dinamikleri yani kurumsal kapasiteleri ve kaynakları da güvenlik ve güç artırımını hedefine ulaşmayı etkileyen özelliklerdir. Dolayısıyla her devletin yukarıda belirtilen özellikler ışığında sahip olduğu güç kapasiteleri diğer ülkelerle mukayese edilebilmekte ve böylece uluslararası güç dağılımındaki konumu ortaya çıkabilmektedir. Elbette yumuşak güç unsurları gibi faktörler de göz ardı edilemez ancak sistemin sert yapıya sahip olduğu süreçlerde yumuşak güç unsurlarının sonuç üretebildiğini söylemek pek olası değildir.

Bununla birlikte günümüzde birçok teknolojik yenilik başta askeri alan olmak üzere hemen her alanı domine etmeye başlamış ve artık materyal kaynakların dışında da güç alanlarının oluşmasının kanıtı olarak belirlemiştir (Craig & Valeriano, 2017). Yapay zeka,

kuantum, siber dünya ve bulut teknolojileri gibi yeni güç parametreleri klasik materyal güç kapasitesinin dışında yeni imkanları beraberinde getirmekte ve orta ile zayıf devletlerin güç kabiliyetlerine katkı sağlayabilmektedir. Örneğin siber saldırı kapasitesine sahip olan orta büyüklükte bir güç dünyanın süper gücünün altyapısına çok uzak coğrafyalardan nüfuz edebilmekte ve süper gücü çaresiz bırakabilmektedir. Veyahut mevzubahis yeni teknolojiler sayesinde istihbarat alanında çok önemli kazanımlar sağlayabilmektedirler. Bahsedilen tüm parametrelere ve yeni teknoloji unsurlarına rağmen devletlerin güç kapasitelerini büyük oranda materyal kapasite, materyal kapasiteyi ise yine büyük oranda askeri kapasite belirlemektedir dersek yanlış olmayacaktır. Elbette istisnai örnekler olduğunu da göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bu minvalde günümüz tek kutuplu uluslararası sisteminde devletler askeri kapasitelerini geliştirmeyi öncelemektedir.

Soğuk Savaş döneminde süper güçlere olan bağımlılık nedeniyle belirli sınırlar dahilinde hareket etmeye mahkum olan aktörler, Soğuk Savaş sonrası kendi ihtiyaçlarına yönelik yeni tedarik stratejileri geliştirmiş ve askeri kapasitesini artırmaya çalışmışlardır. Soğuk Savaş sonrası dönemde ise ABD'nin sistem içerisindeki oynadığı role uygun olarak değişim arz eden sert ve gevşek sistemik yapı devletlerin davranışlarını etkilemiştir. Zira devletlerin birbirlerini dengelerken iç ve dış dengeleme tercihleri sistemin yapısından kaynaklı olarak değişim gösterebilmektedir (Erboğa & ark, 2023, ss. 64-66). Sistemin gevşek olduğu süreçlerde iç dengeleme davranışı daha belirgin olmaktadır. Süper güçlerin baskısından sıyrılan ve daha az bağımlı olmaya çalışan aktörler otonomi alanlarını genişletmek adına iç dengeleme davranışı sergilemektedirler. Büyük stratejilerini saldırganlık üzerine kuran ve revizyonist eğilimlere sahip olan devletler ile statükoyu korumaya çalışan ve savunmacı davranışlar sergileyen aktörlerin dengeleme davranışları hiç şüphesiz farklılık arz etmektedir. Dönemsel gelişmeler ve sistemik etkilerin oluşturduğu şartlar altında iç dengelemeye ağırlık veren devletler için materyal kapasitenin artırımı temel önceliktir. Örneğin süper gücün uluslararası sistemde daha pasif rol oynadığı ve izolasyonist davranışlarda bulunduğu dönemler tam da devletlerin materyal kapasite artırımı için elverişli fırsatlar ortaya çıkarır. Silahlanma özellikle bu tür dönemlerde artış göstermektedir. Ancak bu sefer de devletleri silahlanırken yerli üretim ile mi yoksa dışa bağımlı olarak mı silahlandıkları problemi ortaya çıkar. Dolayısıyla tek kutuplu uluslararası sistemde devletlerin materyal kapasitelerindeki değişimi okumak aynı zamanda güvenlik, dış politika ve savunma alanlarındaki adımlarını anlamlandırmaya katkı sağlayacaktır.

2. Türkiye'nin Materyal Kapasitesi

Türkiye'nin son iki yüzyıllık periyotta karşı karşıya kaldığı meydan okumalar ve sistemik kısıtlamalar karşısında güç kapasitesini artırma noktasında ciddi bir gelişme kaydettiği söylenemez. Osmanlı İmparatorluğunun nihayete ermesinin ardından cumhuriyet döneminde iç ve dış politikada geniş bir otonomi alanının olmayışı aynı zamanda Türkiye'nin materyal kapasitesinin sınırlı kalmasını beraberinde getirmiştir. Soğuk Savaş döneminde NATO merkezli güvenlik ve savuma politikaları çerçevesinde hareket eden Türkiye, çift kutuplu dünyanın şartları altında kaçınılmaz olarak askeri kapasitesini dışa bağımlı olarak sürdürmüştür. Hava, Kara ve Deniz platformlarının büyük oranda dışa bağımlı olarak tedarik edildiği ve askeri ihtiyaçlarını müttefik ülkelerden temin edilmesi ile sağlayan Türkiye, doğal olarak müttefiklerinin baskılarını da yüklenmek durumunda kalmıştır. Bununla birlikte Soğuk Savaş yıllarında Türkiye'nin zayıf ekonomik alt yapısı ve istikrarsız siyasi durumu nedeniyle kapsamlı ve sürdürülebilir materyal gelişimi göstermesinin önündeki engeller olarak belirtilebilir. Siyasi istikrarsızlığın ekonomik gelişmişliğin önünü tıkaması, zayıf ekonominin ise askeri alanda dışa bağımlı olmayı zaruri kıldığı kısır bir döngü karşımıza çıkmaktadır.

Soğuk Savaşın ardından Türkiye'nin terörle mücadele başta olmak üzere iç politika temelli olarak gelişen gündemi siyasi istikrarsızlıklar ve stratejik planlama eksikliğinden kaynaklı sorunlar sebebiyle gerek güvenlik alanında gerekse güç artırımı noktasında oldukça sınırlı adımlar atabilmiştir. 11 Eylül sonrası dönemde ise ABD'nin dış politika tercihlerinde önce saldırgan davranışların ön plana çıkmıştır. Başkan Obama dönemi ile birlikte ise izolasyonist eğilimler görülmüş ve böylelikle sert uluslararası sistemin giderek gevşediği bir yapı ortaya çıkmıştır (Thrall & Friedman, 2018). Uluslararası sistemin en etkin gücünün küresel istikrarı tehdit eden adımları doğal olarak tüm sistemik taşların yerinden oynamasına neden olmuştur. Bu etki şüphesiz Türk-ABD ilişkilerinde rol oynamış ve özellikle Arap İsyanları sürecinin başlamasıyla ikili ilişkilerde gerilimler artmıştır. Bu gerilim alanlarından biri de savunma ve silah ihtiyaçları konusunda yaşanmıştır. ABD, başından itibaren proje ortaklarından biri olarak hareket ettiği F-35 programından Türkiye'yi tek taraflı olarak çıkarması buna örnek olarak gösterilebilir.

Kıbrıs Barış Harekatı (1974) Türkiye'nin yerli savunma konusunda ne kadar titiz olunması gerekliliğini hissettiği kritik bir eşik olarak ifade edilebilir. Bu tarihten itibaren kurumsal teşekküller başta olmak üzere yapısal olarak savunma ihtiyaçlarını karşılamak üzere hukuki, siyasi ve bürokratik zemin oluşturulmaya başlanmıştır. Turgut Özal döneminde gerek ekonomi alanında yapılan reformlar ile Türkiye'nin iktisadi kalkınmasında yeni bir modele

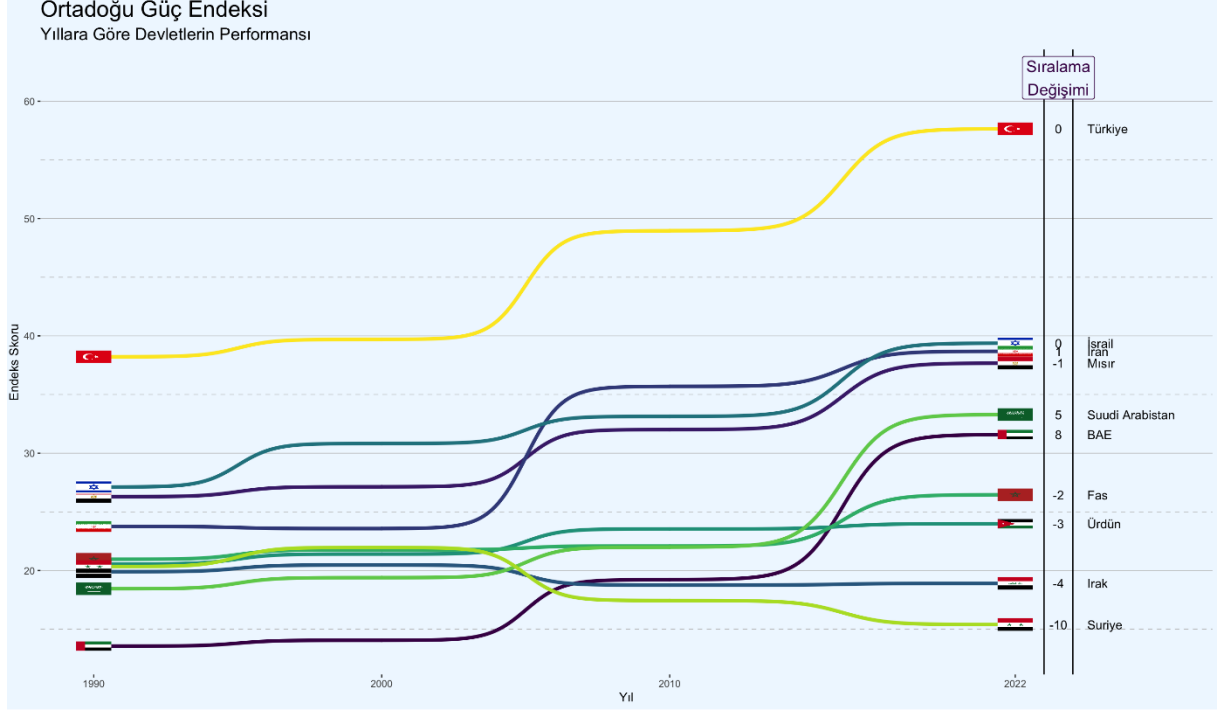
geçilmesi gerekse yerli savunma sanayii oluşumlarının gerçekleştirilmesi Türkiye'nin geç kalınmış ancak kararlı adımlarının tezahürü olarak okunmalıdır. 1990'lı yıllar ise adeta hem ekonomik anlamda hem de savunma harcamalarında adeta tüketim girdabının içine girildiği bir süreçtir. Türkiye'nin ekonomik güç kapasitesi bu yıllarda üst üste krizler ile iyice zayıflarken savunma harcamaları ve hazır alım yoluyla silahlanması nedeniyle ciddi bir maliyetle karşı karşıya kalmıştır. Tüm bu olumsuzluklara rağmen toplam güç kapasitesinde ise çok az da olsa bir iyileşme olduğunu da belirtmek gerekir. Bununla birlikte 2004 yılı itibarıyla askeri kapasitesini yerli üretim ile tedarik etme hedefini ortaya koyan Türkiye, uluslararası sistemin yapısındaki gevşekliğini fırsat bilerek, özellikle materyal kapasitesini artırma yolunu tercih etmiş ve böylelikle Ankara'nın statü arayışı ivme kazanmıştır (Parlar Dal, 2019).

2010 sonrası dönemde ise Türkiye'nin ciddi bir materyal kapasite artışına sahip olduğunu söylememiz mümkündür. Özellikle askeri alanda yerli üretimin oranının yükseldiği görülürken, platform ve silah sistemlerinde yerli üretimde başarı sağlandığı görülmektedir. Daha önceki dönemlerde kara, hava, deniz ve otonom sistemler gibi alanlarda rastlanmayan gelişmelerin bu süreçte yerli olarak üretilmesi gerçekliği karşımızda çıkmaktadır. İHA/SİHA alanında özgün ürünler geliştirmek ve üretmek önemli bir aşama ancak daha da önemli olan bu silah sistemlerin/platformların savaş alanında kendini ispatlamasıdır. Türkiye'nin Irak ve Suriye'de gerçekleştirdiği askeri operasyonlar, Libya, Doğu Akdeniz, Karabağ ile Ukrayna-Rusya savaşı gibi çatışma bölgelerinde Türkiye'nin yerli silahlarının kendisini ispat etmesi hem savunma alanındaki gelişmiş teknoloji üretme kabiliyetini hem de bu teknolojiyi diğer devletlerin kabullenmesi durumunu ortaya çıkarmıştır. Bu sayede Türk silah sistemleri dünyanın birçok ülkesine artık ürünlerini ihraç edebilmekte ve silah endüstrisinden pay alabilme imkanına kavuşmuştur.

Türkiye'nin askeri kapasite alanındaki nasıl bir gelişim sağladığına bakmak için sadece deniz kuvvetlerindeki kapasite artırımına odaklanmak bile oldukça açıklayıcı olacaktır. Son yirmi yıllık periyotta Türkiye yerli olarak ürettiği Korvet (Ada Sınıfı), Fırkateyn (İ Sınıfı), Çok Maksatlı Amfibi Hücum Gemisi (TCG Anadolu), İstihbarat Gemisi (TCG Ufuk), Denizde İkmal Muharebe Destek Gemisi (TCG Derya), Lojistik Destek Gemisi (TCG Yzb. Güngör Durmuş), İnsansız Deniz Araçları (İDA) gibi birçok platform ve alt sistemden bahsetmek mümkündür. Bunun yanı sıra deniz platformlarında kullanılmak üzere geliştirilen füze ve silah sistemlerini yerli olarak üretme başarısını göstermiştir. Özellikle bölgesel düzlemdeki rakipleriyle mukayese edildiğinde sadece deniz kuvvetlerinde dahi ciddi bir fark oluşturan

Türkiye'nin yerli olarak üretme kabiliyeti başlı başına ayırt edici bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Grafik 1: Orta Doğu'da Yıllara Göre Devletlerin Güç Performansı

Kaynak: (Erboğa & ark, 2023, s. 21).

Yukarıdaki grafikte görüldüğü gibi Türkiye özellikle 2005 yılından itibaren güç kapasitesinde ciddi bir artış yakalamayı başarmış ve bu ivme çeşitli ara dönem duraklamalarına rağmen 2022 yılına kadar devam etmiştir. Askeri, ekonomik, siyasi, kaynak ve kültürel olmak üzere beş değişken üzerinden oluşturulan güç endeksinden anlaşılacağı üzere 2000'li yıllardan itibaren Türkiye'nin güç kapasitesinde ciddi bir artış yaşanırken, bölgesel rakipleriyle arasında bir güç asimetrisi oluşmaya başladığı aşikardır. Bununla birlikte Türkiye'nin güç artırımında dikkat çeken bir diğer husus ise özellikle askeri güç kapasitesinin oluşumunu yerli imkanlar ile gerçekleştirmesidir. Orta Doğu ülkeleri ile mukayese edildiğinde kendi kaynakları ile askeri güç inşa edebilen ülke sayısının oldukça sınırlı olduğunu söylemek mümkündür. Otonom sistemler başta olmak üzere Türk savunma sanayiinde her alanda kazanımlar elde edilmesi ve birçok silah sisteminin yabancı bir güce bağımlı kalmadan üretilebiliyor olması Ankara'nın güç artırımındaki en önemli faktörlerden biri olarak ifade edilebilir. Nitekim Soğuk Savaş sonrası Orta Doğu uluslararası sisteminde yaşanan hemen her çatışma ve krizde dışa bağımlı askeri ve ekonomik materyal kapasitenin hem üçüncü aktörlerin dış nüfuzunu kolaylaştırmakta hem de devletlerin kırılganlıklarını artırmaktadır.

3. Türkiye'nin Dış Politika Seçenekleri

Materyal kapasitesi artan ülkelerin elbette dış politika davranışlarının değişim göstermesi söz konusudur. Askeri ve ekonomik olarak güçlenen aktörler nispeten güvenliklerinden daha emin hale geldikleri gibi güç artırımını sayesinde uluslararası güç dağılımındaki ve bölgesel hiyerarşi içerisindeki konumları değişim gösterebilmektedir (Lake, 2009). Buradan hareketle Türkiye gibi küresel güç olma potansiyeli bulunan bölgesel güçlerin materyal kapasitelerinde yaşanan olumlu yönde gelişmeler nasıl bir dış politika çıktısı üretir? sorusunun cevaplanması aynı zamanda önümüzdeki yüzyılda Türkiye'nin nasıl bir dış politikaya sahip olabileceğine dair tahminlerimizi de kuvvetli hale getirebilir.

Öncelikle belirtmemiz gerekir ki bölgesel güçlerin dış politika stratejilerinde belirli davranışlar daha ön plana çıkmaktadır. Sandra Destradi çalışmasında bölgesel güçlerin imparatorluk, hegemonya ve liderlik olmak üzere üç farklı dış politika stratejisine sahip olduklarına işaret etmektedir (Destradi, 2010). Hedef, yöntem ve araçları itibariyle içerik farklılıklarına sahip olan bu üç seçeneğin tahakküm ile iş birliği skalasında çeşitli tonları bulunduğunu ve sırasıyla realist, konstrüktivist ve liberal teorilere dayandıklarını belirtmek gerekir. Destradi, sert güç kullanımı ve müdahale tehdidi ile ön plana çıkan imparatorluk seçeneği, gerektiğinde zorlayarak (askeri güç kullanımı), gerektiğinde teşvik ve değer merkezli ikna girişimleri vasıtasıyla çıkarlarını korumaya (askeri güç kullanmadan) ve amaçlarını inşa etmeye çalışan hegemonya seçeneği ve son olarak ortak çıkarlar doğrultusunda önderlik rolünü oynayan veya oynaması istenen liderlik seçeneğinden bahsetmektedir. Elbette her kavramsallaştırmaların külli bir açıklama gücüne sahip olduğu iddia edilemez. İlla ki eksik kalan veya tam olarak tanıma uymayan örneklerle karşılaşmak pekala mümkündür. Ancak genel olarak teorik bir çerçeve oluşturması ve genel bir tablo çizmesi bakımından yukarıda belirtilen tasnif çerçevesinde devletlerin davranışlarını açıklamak mümkündür.

Peki Türkiye'nin güç kapasitesinin artışı bölgesel düzlemde nasıl bir rol oynamasını beraberinde getirir? Türkiye materyal kapasitesindeki artışı saldırgan bir dış politika stratejisine dönüştürür mü? Yoksa bölgedeki iş birliğinin gelişmesi için yönlendirici aktör olarak mı davranır? Veya savunmacı davranışlar sergileyerek iddialı bölgesel politikalardan uzak mı durur? Bu tür soruların sayısı artırılabilir. Ancak temel olarak üzerinde durmamız gereken konu önümüzdeki dönemde materyal kapasite artışı ile birlikte Türkiye'nin hedef, yöntem ve araçları ile uyumlu bir dış politika stratejisinin nasıl şekillenebileceğidir. Araçların yani materyal kapasitesindeki kabiliyet gelişiminin yöntem ve hedeflerini nasıl etkileyeceğinin tartışılması gerekmektedir.

Bu minvalde yukarıdaki tartışmaya bağlı kalarak materyal kapasite artışı ile dış politika davranışı arasındaki ilişkinin nasıl sonuçlar ortaya çıkaracağına dair tartışmayı yapabilmek adına öncelikle uluslararası sistemin yapısının nasıl şekilleneceğini yani sistemdeki kutup sayısında herhangi bir değişimin olup olmayacağını ve bu sistemik etkinin alt bölgelerde nasıl bir güç dengesi meydana getireceğini öngörmek gerekmektedir. Soğuk Savaş sonrası tek kutuplu uluslararası sistemin kolay kolay değişmeyeceğini, ABD'nin özellikle askeri güç kapasitesine diğer küresel rakiplerinin erişebilmesinin kolay kolay mümkün olmadığı belirtilmektedir. Bununla birlikte Çin merkezli yapılan tartışmalarda uluslararası sistemin Pekin'in özellikle ekonomi alanındaki yükselişi ile birlikte çift kutuplu bir sistemik yapının ortaya çıkmasının muhtemel olduğu inancı hakimdir. Bir diğer bakış açısı ise özellikle ABD'nin küresel siyasetten askeri olarak kendini izole etmeye başlamasından sonra farklı coğrafyalarda yükselen güçlerle birlikte çok kutuplu bir uluslararası sisteme evrileceğine yönelik yaklaşımlar mevcuttur. Elbette Çin'in yükselişi ekonomik anlamda ABD için önemli bir gösterge olsa dahi askeri boyuta bakıldığında iki güç arasından ABD lehine ciddi bir asimetrinin bulunduğu muhakkaktır. Bununla birlikte ABD'nin izolasyonist dış politika eğilimlerini uzun bir sürece yayarak ısrarcı olması durumunda küresel güç dengesinde yeni meydan okumalar ile karşılaşılması mümkündür. Dolayısıyla yakın ve orta vadede ABD'nin güç asimetrisini koruması ihtimali yüksek olmakla birlikte uluslararası sistemdeki güç dağılımına paralel olarak daha fazla revizyonist ve saldırgan davranışların sergilenmesi ihtimali yüksektir.

Tek kutuplu uluslararası sistemde süper gücün izolasyonist davranışlar sergilemesi aslında bölgesel güçler için önemli fırsatlar doğurur. Zira küresel angajmanlarını azaltmaya çalışan süper gücün bölgesel ilgisi azalır ve maliyetlerden uzak durmaya çalışır. Türkiye özellikle Soğuk Savaş'tan sonra ABD'nin dış politikasıyla uyum içerisinde olmaya çalışmış ancak bu iş birliğinin tek taraflı olarak ABD tarafından görmezden gelindiği ve Ankara'nın ulusal çıkarlarının tehdit edildiği süreçlerde Türkiye ile ABD arasındaki gerilimler çoğalmıştır. Başkan Obama döneminde tam da böyle bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte Başkan Trump yönetiminin Orta Doğu politikasının bölgesel güçlere alan tanınması Türkiye'nin elini güçlendirmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden günümüze değin geçen süreçte Türkiye'nin dış politika davranışları doğal olarak ABD'nin stratejik adımları ile zaman zaman örtüşmüş kimi zaman ise çatışmıştır. Ancak iki aktör arasındaki stratejik yakınlık bir şekilde sürdürülmeye çalışılmıştır. İki tarafında tercih öncelikleri farklı olduğu durumlarda ise bir alanda kesilen iş birliği diğer alanda devam ettirilmiştir. Dolayısıyla bölgesel uluslararası

sistemde güç boşluğunun meydana gelmesi Türkiye'nin davranışlarında etkili olurken aynı zamanda ABD ile ilişkilerini de etkileyen bir dinamiğe sahip olmuştur.

Destradi'nin kavramsallaştırmasından hareketle son çeyrek asırlık Türk dış politikası davranışlarına bakıldığında aslında Türkiye'nin 2003-2013 yılları arasında bölgesel liderlik eğilimleri gösterdiği ve 2016 yılından itibaren ise sert güç unsurlarına yöneldiği söylenebilir. Türkiye'nin gelecek projeksiyonunda Arap İsyancıları tecrübesinin önemli bir yere sahip olduğunu belirtmekte fayda vardır. Türk dış politikasının materyal kapasite artışı ile birlikte nasıl şekilleneceği konusunda Arap İsyancılarından edinilen tecrübenin yol gösterici olacağı muhakkaktır. Zira siyasi hedefler ile yöntem ve araçların uyumlu olmamasından kaynaklanan sorunların nasıl maliyetlere yol açmıştır. Arap İsyancıları sonrasında bölgesel düzen hala ciddi bir türbülans içinde olduğu açıktır. Henüz Orta Doğu coğrafyasında bölgesel düzen teşkil edilemedi. Zira uluslararası sistemdeki tıkanıklıklar ve belirsizlikler alt coğrafyalarda daha fazla sorun alanı oluşturmaktadır. Sistemik şartlara ayarlı Orta Doğu coğrafyasında devletlerin güç kapasiteleri ve dışa bağımlılık oranları bakımından saldırgan ve savunmacı davranışlar sergileyebilmektedirler. Türkiye'nin materyal kapasite artırımına dayalı güç birikimi dış politikada etraflıca ele alınmış bir büyük stratejiyi gerekli kılmaktadır. Ancak bu stratejiyi oluşturabilmek için temel sacayakların oluşturulması gerekir.

Türkiye'nin tek bir bölge ile sınırlı kalması mümkün olmayan bir güç olması ve ait olduğu coğrafyada birçok etkileşimin tam ortasında yer alması küresel siyaset ile doğrudan bağlantılı bir stratejik hesaplama yapmasını zaruri kılmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin gerek bölgesel gerekse küresel gelişmeler bağlamında tehdit değerlendirmesi birkaç farklı eksene sahiptir (Aktürk, 2021). Dolayısıyla savunma politikasını bu bağlamda kurgulamak ve savunma alanında kendi kendine yeterli olmak yani bölgesel askeri güç asimetrisi oluşturmak Türkiye için zaruri bir meseledir. Farklı bölgelerde ortaya çıkan tehditler ile mücadele için gerekli olan silahların dışarıdan alınması bağımlılık meydana getirirken, küresel ve bölgesel aktörlerin siyasi hesapları ile de zaman zaman karşı karşıya gelmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla dışa bağımlı askeri kapasite birçok açıdan Türkiye'yi kısıtlama ve dış politikada sınırlara hapsolmesine yol açma ihtimalini doğurmaktadır. Öte yandan Türkiye'nin ekonomik ve askeri alanlardaki kapasite artışı ile birlikte kurumsal ve fikişsel kabiliyetlerinin de güçlü olduğunu ancak bölgesel/küresel değer üretme noktasında daha fazla çabaya ihtiyaç olduğu açıktır. Netice itibarıyla her ne kadar birçok eksikliğe rağmen Türkiye'nin dış politika stratejisinin önümüzdeki süreçte daha iddialı ve daha kapsamlı bir çerçeveye sahip olması ihtimali yüksektir.

KAYNAKÇA

- Aktürk, Ş. (2020). Turkey's Grand Strategy as the Third Power: A Realist Proposal. *PERCEPTIONS: Journal of International Affairs*, 25 (2), 152-177.
- Beckley, Michael. (2018). *Unrivaled: Why America will remain the world's sole superpower*. Ithaca: Cornell University Press.
- Craig, Anthony J. S. & Valeriano, Brandon. (2017). Power, Conflict, and Technology: Delineating Empirical Theories in a Changing World, *Oxford Research Encyclopedia*.
- Destradi, Sandra. (2010). Regional Powers and Their Strategies: Empire, Hegemony, and Leadership. *Review of International Studies*, 36 (04), 903-930.
- Erboğa, Abdullah. ve ark. (2023). Orta Doğu Güç Endeksi 2022, Abdullah Erboğa (Ed.), İstanbul: Türkiye Araştırmaları Vakfı Yayınları, 64-66.
- Lake, David A. (2009). Regional Hierarchy: Authority and Local International Order. *Review of International Studies*, 35(1), 35–58.
- Mearsheimer, John J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W. W. Norton & Company.
- Parlar Dal, Emel. (2019). Status-seeking policies of middle powers in status clubs: the case of Turkey in the G20. *Contemporary Politics*, 25(5), 499-511.
- Thrall, A. Trevor. & Friedman, Benjamin H. (2018). *US Grand Strategy in the 21st Century: The Case for Restraint*, New York: Routledge.
- Waltz, Kenneth N. (1979). *Theory of International Politics*. Reading, MA: Addison-Wesley.

ŞERİF HÜSEYİN İSYANININ TÜRK-ARAP İLİŞKİLERİNDE ETKİSİ

Necmettin ACAR*

Özet

Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı sürecinde yaşadığı en travmatik olaylardan birisi hiç şüphesiz Şerif Hüseyin'in başlattığı isyandır. Arap unsurların, İngiltere ile işbirliği halinde devlete isyan etmeleri sadece Arap topraklarının kaybına değil "Arap İhaneti" algısının ortaya çıkmasına, ruhsal ve fiziksel bütünlüğü derinden etkileyen eden bir travmaya yol açmıştır. Cumhuriyeti kuran kadronun, yeni rejimin seküler ve batı yanlısı ideolojisini kökleştirmek için Araplara karşı oluşan bu olumsuz algıyı etkili bir biçimde kullanmış olması da Araplara karşı kalıp yargıların gelişmesine yol açmıştır. Türkiye'nin dış ve güvenlik politikasında Orta Doğu'nun öneminin artmaya başladığı 2000'li yıllarda Türk-Arap ilişkileri yeniden gündeme gelmiştir. Geçmişte yaşanan bu travmatik hadise, içinde bulunduğumuz dönemde Türkiye ile bölge ülkeleri arasındaki ilişkilerinin derinleştirilmesinin önündeki en önemli engellerden birisi olarak durmaktadır. Son dönemde Arap ülkeleri ile Türkiye arasındaki ilişkilerin seviyesi önemli ölçüde ilerlemiş olsa da ilişkilerin devletler ve toplumlar arası kurumsal ilişki düzeyinden ziyade liderlerin kişiliklerinde ortaya çıkan "kişiler arası ilişkiler" düzeyinde kalması, önemli ölçüde bu travmatik olayın yol açtığı güvensizliğin bir sonucudur.

Anahtar Kelimeler: I. Dünya Savaşı, Arap İsyanı, Şerif Hüseyin, Türk-Arap İlişkileri

* Dr. Öğretim Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Abstract

One of the most traumatic events that the Ottoman Empire experienced during World War I was undoubtedly the rebellion launched by Sharif Hussein. The rebellion of Arab elements against the state in cooperation with Britain led not only to the loss of Arab lands but also to the emergence of the perception of "Arab Betrayal", a trauma that deeply affected the mental and physical integrity. The fact that the cadres who founded the Republic effectively used this negative perception of Arabs to root the secular and pro-Western ideology of the new regime led to the development of stereotypes against Arabs. In the 2000s, when the importance of the Middle East in Türkiye's foreign and security policy began to increase, Turkish-Arab relations came back to the agenda. This traumatic event of the past is one of the most important obstacles to deepening relations between Türkiye and the countries of the region in the current period. Although the level of relations between the Arab countries and Türkiye has improved significantly in the recent period, the fact that the relations remain at the level of "interpersonal relations", which are manifested in the personalities of the leaders rather than at the institutional and social level, is largely a result of the mistrust caused by this traumatic event.

Keywords: World War I, Arab Revolt, Sharif Hussein, Turkish-Arab Relations

Giriş

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinin tıkanması, yeni pazar ve yatırım fırsatları arayışı, Irak işgalini takip eden süreçte başta ABD olmak üzere Batı ile gerginleşen ilişkiler ve bölgenin Türkiye ulusal güvenliği için ortaya çıkardığı sorunlar gibi faktörler sebebiyle Orta Doğu bölgesi 2000'li yılların başlarından itibaren Türk dış ve güvenlik politikasında öncelikli bir alan haline gelmeye başladı. Bu dönemde Türkiye, Arap ülkeleri ile ilişkilerinin seviyesini artırmak için önemli girişimler başlattı. Ancak aradan geçen yaklaşık yirmi yılın sonunda her iki taraf arasındaki ilişkiler hedeflenen seviyenin oldukça uzağındadır.

2000'li yıllardan itibaren gelişmesi için çok büyük çaba harcanmasına rağmen Türkiye-Arap ülkeleri arasındaki ilişkilerin devletler, kurumlar ve toplumlar seviyesinde bir derinlik kazanarak kurumsallaşamaması ve ilişkilerin daha çok liderler arası kişisel ilişkiler seviyesinde ilerlemesi üzerinde çalışılması gereken önemli bir husustur. Bu çalışmada Türkiye ile Arap ülkeleri arasındaki ilişkilerin derinleşmemesi psikolojik bazı faktörler üzerinden analiz edilecektir. Çalışmanın temel iddiası I. Dünya Savaşı sürecinde ortaya çıkan Şerif Hüseyin isyanının oluşturduğu travmaların Türkiye ile Arap ülkeleri arasındaki ilişkilerin gelişmesinin önünde önemli bir psikolojik bariyer teşkil ettiğidir. İsyanın ortaya çıkardığı travmatik duyguların ulus kimlik inşasında etkili bir biçimde kullanılması karşılıklı güvensizlik algısını derinleştirerek taraflar arasındaki ilişkilerin derinleşmesini engellemektedir.

Çalışma dört bölümden oluşacaktır. İlk olarak siyasi tutum ve davranışların politik karar süreçlerinde oluşturduğu etkiyi analiz edebilmek için politik psikolojiye teorik bir bakış atılacaktır. İkinci bölümde Şerif Hüseyin isyanının gerekçeleri ve isyanın Türk siyasi kültüründe oluşturduğu travmaya değinilecektir. Üçüncü bölümde Türkiye'de ulus kimlik inşasında Şerif Hüseyin isyanının "Arap İhaneti" çerçevesinde kullanılmasına değinilecektir. Son bölümde ise Türk siyasi kültüründe kökleşen "Arap İhaneti" algısının yol açtığı Türkiye-Arap ülkeleri ilişkilerinin kurumsallaşamaması ve liderler arası ilişkiler şeklinde ilerlemesine değinilecektir.

1. Dış Politika Karar Süreçlerinde Psikolojik Etkiler

Türkiye Cumhuriyeti, çoğu Batı ülkesi ile toplumsal ve kurumsal düzeyde ilişkiler geliştirebilirken Arap ülkeleri ile ilişkilerinin toplumsal ve kurumsal düzeye doğru derinleşmesinde önemli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Geleneksel uluslararası ilişkiler teorileri devletlerin rasyonel birer aktör olduğu ve ulusal çıkarlarını maksimize etmeye yönelik bir dış

politika takip ettiklerini varsayar. Ancak Türkiye-Arap ülkeleri ilişkilerinin derinleşmesinde ortaya çıkan sorunlar geleneksel teorilerin varsaydığı rasyonalitenin sorgulanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu yüzden Türkiye ile Arap ülkeleri arasındaki ilişkilerin analiz edilmesinde siyasal tutumlarda duyguların önemi üzerinde duran psikolojik unsurların anlaşılması oldukça önemlidir.

Literatürde siyaset psikolojisi olarak da ifade edilen politik psikoloji en dar tanımıyla psikolojik faktörlerin siyaset üzerindeki etkilerini konu alan bir bilimsel disiplindir. Kamuoyu düşüncelerinin, elit bakış açısının ve liderliğin kişisel özelliklerinin hükümet politikaları ve karar süreçleri üzerindeki etkisi politik psikoloji disiplininin temel ilgi alanıdır (Çalışkan, 2021). Disiplinin temel amacı çeşitli durumlarda ortaya çıkabilecek davranışların anlaşılabilmesini ve öngörülebilmesini kolaylaştıracak genel davranış yasalarını tespit etmektir (Altınoğlu, 2016). Büyük gruplar tarafından oluşturulan ulusların birbirleriyle olan ilişkilerini ele alması disiplinin uluslararası ilişkiler çalışmaları için yeni açılımlar ortaya çıkarmasını sağlamıştır.

Disiplinin uluslararası ilişkiler literatürüne kazandırdığı en anlamlı katkı, insanların kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiklerine yönelik geleneksel yaklaşıma geliştirdiği güçlü eleştiridir. İnsanların her zaman rasyonel aktörler olduğuna yönelik siyaset bilimciler arasında yaygın olan bu ön kabul psikologların yaptıkları çalışmalarda doğrulanamamıştır (Altınoğlu, 2016). Politik psikoloji disiplinin önde gelen isimleri, klasik siyaset bilimcilerin iddia ettiği gibi insan davranışlarının rasyonel değil bilişsel olduğunu kabul ederler. “Bu nedenle siyasi karar alma süreçlerimizde duygularımızın tamamen dışarıda kaldığı mutlak bir rasyonalite çerçevesi yoktur”(Arıboğan, 2020). İnsanlar karar verirken çoğu zaman diğer kişiler hakkındaki hatalı algılara dayanırlar ve kendi davranışlarının sebeplerinin farkında olmazlar. Bu yüzden sıklıkla kendi çıkarlarına, değerlerine ve inançlarına aykırı davranışlar sergilerler (Altınoğlu, 2016).

İnterdisipliner bir bilgi alanı olan, toplumların ve bireylerin psikolojileri ile siyasal süreçler arasındaki bağlantıyı çözmeye odaklanan politik psikoloji disiplininin tarihi her ne kadar Antik Yunan düşüncesine kadar götürülebilse de modern politik psikoloji disiplini ABD merkezli olarak şekillenmiştir. “İlk ‘sosyal ve politik psikoloji’ kürsüsü 1924 yılında Syracuse Üniversitesi’nde kurulmuş ve kürsüde ‘politik psikoloji’ başlıklı ilk dersi sosyal psikolojinin önemli isimlerinden Floyd Allport vermiştir” (Arıboğan, 2020). Disiplin 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren de hızlı bir gelişim kat etmiştir.

II. Dünya Savaşı sonrası tüm sosyal bilimlerde olduğu gibi uluslararası ilişkileri analiz etmede ortaya çıkan Davranışsalılık metodolojisinin güçlenmesi politik psikolojiyi alanda

daha etkili bir yaklaşım haline getirmiştir. 1960'lı yıllardan itibaren kimliğin uluslararası ilişkilerde ön plana çıkmaya başlaması politik psikoloji disiplinine yeni bir ivme kazanmıştır. Kimliğin biyolojik boyutlarına ilaveten psikolojik ve bilişsel boyutlarının da bulunduğu iddiası (Erikson, 1968) siyasi davranışların ana belirleyicisi olan toplumsal kimliği uluslararası ilişkiler alanında daha önemli hale getirmiştir. Son yıllarda siyasal karar alma süreçlerinde inançların ve bilişsel süreçlerin öneminin kavranmış olması disiplini uluslararası ilişkilere dair analizlerde daha popüler hale getirmiştir.

2. Şerif Hüseyin İsyanı ve İsyanın Türk Siyasal Kültüründe Ortaya Çıkardığı Etki

Suriye ve Lübnan bölgesi 19. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı Devleti'nin Arap vilayetlerinde ortaya çıkan Arap milliyetçiliği eğilimlerinin merkezi olmuştur. Bölgede milliyetçilik fikirlerinin yoğunlaşmasının temel nedenleri; misyoner okullarının Batılı tarzda sürdürdükleri eğitim faaliyetleri, Avrupa'da Fransız İhtilali'yle ortaya çıkan ulusçuluk düşüncesinin bölgeye etkileri, Arap dili ve edebiyatının yoğun matbuat faaliyetleri sayesinde canlandırması ve Lübnanlı göçmenlerin Amerika'da bir müddet yaşadıkdan sonra geri dönerek orada edindiği tecrübeleri bölgeye taşımak istemeleridir. Suriye ve Lübnan bölgesinin diğer Arap bölgelerinden farklı olarak Batı ile daha çok ve sıkı irtibat halinde olması ve Doğu-Batı ticarî faaliyetlerinin yürütüldüğü bir merkez olması milliyetçilik fikrinin bölgede yaygınlaştırılmasını kolaylaştıran diğer faktörlerdir (Soy, 2004). Bölgede ortaya çıkan milliyetçilik fikrinin öncülüğünü misyoner okullarında eğitim almış entelektüel kişilerden oluşan Hristiyan Araplar yapmıştır (Bilgenoğlu, 2007; Boztemur, 2013). Milliyetçilik fikirlerine öncülük yapan Hristiyan Araplar, cemiyetler kurmak yolu ile bağımsızlık söylemlerini dile getirmiş olsalar da Müslüman Araplar arasında Osmanlı'dan ayrılıp bağımsız bir devlet kurma fikri çok fazla yayılmamıştır (Boztemur, 2013; Kuran & Steih, 2014; Zeine, 2020).

II. Abdülhamid'in Panislamist politikalarla alternatif bir Arap hilafetinin oluşumunu engellemek için önde gelen Arapları üst düzey görevlere ataması, Müslüman Araplar arasında milliyetçilik fikirlerinin gelişimini zayıflatmıştır. Ancak II. Abdülhamid'in 1909'da tahttan indirilmesini takip eden süreçte Araplar arasında milliyetçilik hareketleri çok hızlı bir şekilde yayılmaya başlamıştır. 1908-1918 yılları arasında Arapların Osmanlı hükümetinden, Osmanlı sınırları dâhilinde kendi eyaletlerine yönelik otonomi talepleri yoğunlaşmıştır. İttihatçıların

otonomi taleplerine yönelik olumsuz yaklaşımları Araplar arasında bağımsızlık yanlısı fikirlerin yayılmasını kolaylaştırmıştır (Harari, 1962; Zeine, 2020). Özellikle, İttihatçıların Abdülhamid'in aksine, Panislamizm'den Panturanizm'e geçiş yaparak Türklere imparatorluk içinde öncü bir rol atfetmeleri, devletin dili olan Türkçe'nin kamu hayatının her alanında kullanılması hedefi, sıkı bir merkezîyetçi politika izleyerek imparatorluğu yeniden organize etme girişimleri, Osmanlı idaresi altında yaşayan Arap ileri gelenleri arasında tepkiyle karşılanmış ve İttihatçılar ile Araplar arasında hasmane duyguların ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Çiçek, 2012; Soy, 2004; Zeine, 2020).

Ancak 1916 yılına gelindiğinde ilginç bir gelişme yaşanmıştır. Osmanlı Devleti'ne karşı Arap siyasi hareketinin entelektüel kadrosu bilhassa Suriye ve Mısır'da oluşmuşken, Osmanlı Devleti'ne yönelik isyanı başlatan isim Mekke emiri Şerif Hüseyin bin Ali olmuştur (Kuran & Steih, 2014). Mekke emiri Şerif Hüseyin 10 Haziran 1916 tarihinde İngilizlerden aldığı silah cephane ve para yardımıyla Osmanlı Devleti'ne karşı Medine'de bir isyan başlatmıştır. İsyanı meşrulaştırmak için İttihat ve Terakki'nin İslam'a aykırı politikalarını kullanan Şerif Hüseyin, her defasında İstanbul'daki Halife Sultana olan bağlılığının altını çizmiştir. Tüm Arapları isyan hareketine dahil etmek için yayınladığı bildiriye Halifeye karşı darbe yapan, Kanun-u Esasi'yi uygulayarak Şeriata karşı gelen ve hükümetin İslam'la bağını koparan küfre sapmış İttihatçılarla her türlü araçla savaşılmaması gerektiğini vurgulamıştır (Boztemur, 2013).

İsyanın niteliğine ve gelişimine bakıldığında Şerif Hüseyin isyanının toplu bir Arap isyanına dönüşmediği ortadadır. Hatta Arap toplumunda Osmanlı Devleti'ne bu kritik dönemde ihanet etmenin İslam kardeşliğiyle bağdaşmayacağı ve Osmanlı Devleti'yle savaş halinde olan İngiliz ve Fransızların Arap topraklarında yayılcı emeller besledikleri fikri hâkimdir. Savaş sırasında Osmanlı ordusunda azımsanmayacak sayıda gönüllü Arap savaşçıya ilaveten 300 bin Arap'ın farklı cephelerde Osmanlı ordusunda görev yaptığı bilinmektedir (Kuran & Steih, 2014).

Genel olarak Araplar arasında marjinal kalan Şerif Hüseyin isyanının Arap milliyetçiliği çerçevesinde ele alınması oldukça şaşırtıcıdır. Çünkü Şerif Hüseyin isyanına sadece bazı aşiret liderleri destek vermiş Arapların büyük bir kısmı Halife Sultana sadık kalmaya devam etmiştir. Şerif Hüseyin'de isyana fikrini ortaya çıkararak iki temel faktör bulunmaktadır: büyük güçlerin desteği ve İttihatçıların Şerifi yok edeceğine yönelik endişe. İlk olarak; Şerif Hüseyin'in isyana karar vermesinde McMohan ile sürdürülen temaslar önemli bir rol oynamıştır. İngilizler bu temaslar sırasında Şerif Hüseyin'e Arap topraklarında büyük bir devlet vadetmişlerdir. İkinci olarak; Cemal Paşa'nın Suriye'deki Arap milliyetçisi hareketi yok etmesinden sonra, sıranın

kendisine geleceğinin farkında olan Şerif, İttihatçıların merkezileşme politikaları çerçevesinde Osmanlı sistemi içerisinde siyasal hedeflerine varamayacağını, hatta Mekke'deki hâkimiyetinin İttihatçı hükümet tarafından yok edileceğini hissetmiştir. Hicaz'daki otoritesini kaybetme endişesiyle isyan eden Şerif, bu isyan girişimiyle bir tür kendisini koruma refleksi göstermiştir. İsyân sürecinde Şerif, Arapçılığı da sadece bir propaganda aracı olarak kullanmıştır. Şerif Hüseyin isyanının Arap milliyetçiliği hareketiyle fikirsel bağlantısının oldukça zayıf olduğunu tespit eden konunun uzmanları, bu isyanın Arap milliyetçiliği literatüründen tümüyle çıkarılması gerektiğini savunmaktadır (Boztemur, 2013; Çiçek, 2012).

Bütün Arapları temsil etmemesi sebebiyle son derece marjinal bir hareket olan Şerif Hüseyin isyanı aynı zamanda Arap vilayetlerinin kaybedilmesinde de sınırlı bir rol oynamıştır.

Irak, Filistin, Arabistan'ın Mekke, Taif ve Akabe dışında kalan kısmı ve Suriye'nin Osmanlı hâkimiyetinden çıkmasında Şerif'in askerî anlamda etkisi oldukça azdır. Irak'ın Osmanlı hâkimiyetinden çıkmasında Basra'dan gelen İngiliz ordusu, Suriye'deki Osmanlı idaresinin sona ermesinde ise Mısır'dan hareket eden 200.000 askerlik İngiliz ordusu esas rolü oynamıştır. (Çiçek, 2012).

Bütün bu veriler Şerif Hüseyin isyanının İngiliz askeri desteği olmadan son derece etkisiz olduğunu göstermektedir.

Araplar arasında çok küçük bir zümrenin katılımıyla gerçekleşen ve Osmanlı Devleti'nin Arap vilayetlerinin kaybında son derece sınırlı bir etkisi olan Şerif Hüseyin isyanı, Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte yeni iktidar elitleri tarafından bütün Arapları temsil eden milliyetçi bir isyan olarak lanse edilmiştir (Çiçek, 2012; Kuran & Steih, 2014). İsyânın, Cumhuriyeti kuran kadrolar eliyle sonraki yıllarda "Arap İhaneti" söylemi üzerinden bütün Araplara mal edilmesi, Araplara karşı kalıp yargıların gelişmesine yol açmış ve Türkiye'de Araplara yönelik olumsuz algıların oluşmasında büyük bir paya sahip olmuştur. İsyânın Türkiye'de yol açtığı travma tüm Arapların "düşman İngilizlerle ittifak yaparak Türk ordusunu arkadan vuran hainler" olarak damgalanmasını kolaylaştırmıştır. Sonraki dönemde Şerif Hüseyin isyanı hem Türkiye'de dine karşı uygulanmak istenen reformlarda hem de Türk öznesinin tarih algısında önemli bir yere oturmuştur (Çiçek, 2012).

3. Cumhuriyet Rejimi Kimliğinin Oluşum Sürecinde “Arap İhaneti” Algısı

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte devleti kuran kadrolar Şerif Hüseyin isyanının oluşturduğu travmayı genç Cumhuriyetin ideolojisinin oluşturulmasında pragmatik bir araç olarak kullanmayı seçmiştir. I. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye Cumhuriyeti'nin seküler ideolojisini kökleştirmek için Cumhuriyet elitleri eliyle oluşturulan “Arap ihaneti” algısı Soğuk Savaş sürecinde çoğu Arap devletinin sosyalist bloğa dâhil olmasıyla daha da güçlenmiştir.

İlk olarak; II. Meşrutiyet'le beraber gün yüzüne çıkan iki taraf arasındaki anlaşmazlıkların, özellikle de I. Dünya Savaşı esnasında yaşanan Şerif Hüseyin isyanının Türkiye tarihinin daha sonraki dönemlerinde oluşacak olan Arap algısının şekillenmesinde önemli bir rolü olmuştur. Cumhuriyeti kuran kadro Şerif Hüseyin isyanına tüm Arapların iştirak etmediklerini bildikleri halde isyanı Türk ulus kimliğini oluşturmak ve yeni rejimin Batı yanlısı seküler kimliğini benimsetmek için kullanmışlardır. Arapların I. Dünya Savaşı'nda Türkleri arkadan vuran hainler olarak damgalanıp ötekileştirilmesi Türklerin tarih algısının şekillendirilmesinde, Cumhuriyetin radikal Batı yanlısı reformlarının kökleştirilmesinde ve modern Türkiye'de yapılan İslam karşıtı reformların geniş kesimlere benimsetilmesinde araçsal bir işlev görmüştür (Çiçek, 2012). Cumhuriyeti kuran kadrolar Türklüğün Osmanlı yönetimi altında tarihten silindiğini, Türklüğün yeniden var olabilmesi için yabancı kültürlerden uzaklaşması gerektiğini ve bu uzaklaşmanın da ancak Osmanlı yönetimi altındaki tüm Müslüman milletleri ötekileştirmekle mümkün olabileceğini savunmuşlardır (Çambel, 1987; Sinkaya, 2011). Araplar Cumhuriyeti kuran kadro tarafından I. Dünya Savaşı'nda Türkleri arkadan vuran hainler olarak damgalanıp ötekileştirilerek bir anlamda yeni radikal-Batıcı ideolojinin çimentosu olmuşlardır (Çiçek, 2012).

İkinci olarak; Soğuk Savaş döneminde Suriye, Mısır, Irak ve Libya gibi Arap devletlerinin önemli bir kısmının Sovyet bloğuna dâhil olmasının yol açtığı ideolojik kampaşma eğilimi (Sinkaya, 2011) Cumhuriyetin inşa ettiği olumsuz Arap imajının Türkiye toplumunda iyice yerleşmesine yol açmıştır. Soğuk Savaş sürecinde Türkiye-Orta Doğu ülkeleri ilişkileri Türkiye'nin Sovyetlerden algıladığı tehdit perspektifinden gelişmiştir. Bu dönemde Türkiye'nin İsrail'i tanınması da Arap rejimlerinin tepkisine yol açmıştır. “Dolayısıyla Türkiye'nin Batı bağlantısına paralel olarak İsrail ile geliştirdiği ilişkileri de Ortadoğu ülkeleri ile ilişkilerinin seyrini uzun bir süre boyunca olumsuz şekilde etkilemiştir” (Sinkaya, 2011).

Bu dönemde Arap dünyasında yükselen Arap milliyetçiliği ve Batı karşıtı düşünceler de Türkiye ile Orta Doğu ülkeleri arasındaki ilişkileri ve Türkiye'deki Arap imajını kötü

etkilemiştir (Çelik, 2019). Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminde Batılı güvenlik yapılanmalarına dâhil olması Batı ile düşmanca ilişkiler geliştiren Orta Doğu ülkelerinde tepkiyle karşılanmış ve Türkiye'nin Orta Doğu'dan dışlanmasına yol açmıştır. Bazı Orta Doğu ülkelerinin PKK'ya verdiği destek ve PKK lideri Abdullah Öcalan'ın uzun yıllar Suriye'de barınması ilişkilerin oldukça gergin seyretmesine yol açmıştır (Sinkaya, 2011).

Cumhuriyetin kuruluşunu takip eden süreçte Cumhuriyet elitlerinin yeni rejimin laik ve Batıcı ideolojisini kökleştirmek ve ülkede dine karşı yaptıkları reformları geniş kesimlere benimsetmek için ürettikleri Arap ihaneti algısı II. Dünya Savaşı sonrası dönemde de devam etmiştir. Soğuk Savaş döneminde Orta Doğu ülkelerinin sosyalist blokta yer almaları, yükselen Arap milliyetçiliğinin Batı ile geliştirdiği düşmanca ilişkiler ve Türkiye'nin Batılı güvenlik yapılanmalarına dâhil olması Türkiye'deki Arap imajının olumsuz bir biçimde kökleşmesine yol açmıştır.

4. Geçmişin Mirasının 2000 Sonrası Dönemde Türk-Arap İlişkilerinin Düzeyine Etkisi

2000'li yılların başlarında Orta Doğu bölgesinin Türk dış ve güvenlik politikasındaki öneminde ciddi bir artış ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin bölgeye dönük politikasında yaşanan bu değişimde Soğuk Savaşın bitmesiyle hafifleyen güvenlik endişeleri, 1990'lı yıllardan itibaren başlayan Arap-İsrail normalleşmesi ve Türkiye'de muhafazakar iktidarların iş başına gelmesi önemli rol oynamıştır. Bu dönemde geliştirilen politikaya göre "Türkiye Osmanlı geçmişiyle barışmalı ve tarihsel, kültürel ve ekonomik tüm imkanları kullanarak yakın coğrafyası ile iyi ilişkiler kurmalıdır. Türkiye, bölge dışı güçlerin desteğiyle değil, ancak bölge ülkeleri ile iyi ilişkiler kurarak kendi bölgesel çıkarlarını koruyabilecektir" anlayışı yaygın bir kabul görmektedir (Sinkaya, 2011).

2003 yılında iktidara gelen AK Parti ile birlikte Türkiye ile Arap ülkeleri arasındaki ilişkilerde yeni bir ivmelenme ortaya çıkmıştır. Bunda yeni iktidar elitlerinin İslamcı/muhafazakar kimliği kadar Türkiye'nin yeni dönemde ulusal çıkarlarının bölge ülkeleri ile yakın ilişkileri zorunlu kılmasının da önemli bir rolü olmuştur. AB adaylık süreci tıkanan, büyüyen ekonomisi için yeni yatırım ve pazar fırsatları arayan ve bölgede liderlik iddiasında bulunarak küresel ve bölgesel siyasetteki rolünü artırmak isteyen Türkiye için Arap ülkeleri ile ilişkiler oldukça önemli hale gelmiştir.

Ancak aradan geçen yirmi yıla rağmen Türkiye ile bölge ülkeleri arasındaki ilişkilerde bir kurumsallaşma ortaya çıkmamıştır. 2020’li yıllarda dahi Türkiye ile Arap ülkeleri arasındaki ilişkiler devletler ve toplumlar arası ilişkilerden ziyade liderlerin kişiliklerinden kaynaklanan liderler arası ilişkiler seviyesinde kalmaya devam etmektedir. Her ne kadar taraflar ilişkilerin liderler arası ilişki modelinden öteye taşınarak kurumlar ve toplumlar arası ilişkiler haline gelmesi konusunda önemli bir çaba sarf etseler de ilişkileri daha ileri boyutlara taşımak henüz mümkün olmamıştır.

Son yirmi yılda Türkiye’nin Orta Doğu ülkeleri ile ilişkilerinin seyrine baktığımızda ilişkilerin gelişmesinde de zayıflayıp kopmasında da liderlerin birincil derecede rol oynadığını görebiliriz. 2016 yılında Türkiye’de yaşanan 15 Temmuz darbe girişiminde bazı Körfez ülkelerinin oynadığı rol, 2017 yılında yaşanan Katar krizinde Türkiye’nin Suudi Arabistan, Mısır ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) gibi ülkeleri karşısına alma pahasına Katar’ı desteklemesi, 2018 yılında Suudi Arabistan’ın İstanbul Başkonsolosluğunda işlenen Cemal Kaşıkçı cinayeti sonrası Türkiye-Suudi Arabistan ilişkilerinin kopma noktasına gelmesi gibi olaylarda liderlerin kişisel ilişkileri önemli bir rol oynamıştır. Benzer şekilde 2022 yılında Türkiye-Mısır, Türkiye-Suudi Arabistan ve Türkiye-BAE arasındaki ilişkilerin normalleşmesinde de liderliğin oynadığı rol aşıkardır. Türkiye ile bölge ülkeleri arasındaki ilişkilerin seyrini liderlerin birincil derecede etkiliyor olması her iki toplum arasındaki ilişkilerin zayıflığının bir göstergesidir. Bu zayıflık sadece toplumlarla sınırlı da değildir. Türk-Arap medyası, akademisi ve sivil toplumu arasında kurumsallaşmış ilişkilerin yokluğu da liderleri ilişkilerin birincil derecede belirleyeni haline getirmektedir.

Türkiye ile Orta Doğu ülkeleri arasındaki ilişkilerin liderler arası ilişkilerden daha öteye taşınmamasında psikolojik faktörler önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye’de son yüzyılda inşa edilen Arap ihaneti algısı bugün Türkiye ile bölge ülkeleri arasındaki ilişkilere adeta bir tavan teşkil etmektedir. “Ulus devletler arasında siyasi, sosyal ve kültürel yaklaşımlara dayanan ittifakların oluşmasında ‘imajlar’ ilk anda görülmeyen etkenler arasında sayılabilir. Bu çerçevede kamuoyunun ve halkın tercihlerinin artan rolü özel bir dikkatle değerlendirilmelidir” (Küçükcan, 2022).

Sonuç ve Öneriler

2000 sonrası dönemde Arap ülkeleri ile ilişkiler Türk dış ve güvenlik politikası açısından öncelikli bir alan haline gelmeye başladı. Bu dönemde hem Arap ülkeleri hem de Türkiye ilişkilerini derinleştirme konusunda ciddi bir çaba sarf etmesine rağmen karşılıklı

ilişkilerin seviyesi istenilen düzeyin oldukça uzağındadır. Bugün Türkiye ile Arap ülkeleri arasındaki ilişkiler toplumlar ve devletler arasındaki kurumsallaşmış ilişkilerden ziyade liderler arası ilişkiler şeklinde ilerlemektedir. İlişkilerin devletler ve toplumlar arası kurumsallaşmış bir nitelik kazanmasının önündeki en önemli engellerden birisi hiç şüphesiz psikolojik faktörlerdir. I. Dünya Savaşı sürecinde Hicaz bölgesinde başlayan Şerif Hüseyin isyanının tüm Araplara mal edilmesi aktörler arasındaki ilişkilere bir tavan teşkil etmiştir. Kamuoyunun siyasi tercihlerinin öneminin arttığı bir süreçte Türkiye’de inşa edilen Arap ihaneti algısı ve Araplara karşı geliştirilen hain imajı Türkiye ve Arap ülkeleri arasındaki ilişkilerin gelişmesinin ve derinleşmesinin önündeki en önemli psikolojik engel olarak durmaktadır.

KAYNAKÇA

Altınoğlu, E. (2016). Martha L. Cottam, Elena Mastors, Thomas Preston, Beth Dietz Siyaset Psikolojisine Giriş.

Arıboğan, D. Ü. (2020). Politik karar, tutum ve davranışlarımızı bireyselden toplumsala uzanan bir yelpazede anlama ve açıklama kılavuzu olarak politik psikoloji. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10, 37-62.

Bilgenoğlu, A. (2007). Osmanlı devleti'nde Arap milliyetçi cemiyetleri. Müdafaa-i Hukuk Yayınları.

Boztemur, R. (2013). Arap İsyanı, 1916-1918/The Arab Revolt, 1916-1918. Mülkiye Dergisi, 35(272), 61-80.

Çalışkan, O. S. (2021). Politik Psikolojinin Tarihsel Gelişim Süreci. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(1), 179-191.

Çambel, H. C. (1987). Makaleler, hâtıralar. (No Title).

Çelik, M. E. (2019). İkinci Dünya Savaşı Bitiminden Bağdat Paktı'na Geçen Süreçte Türkiye'nin Ortadoğu Politikası. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 64, 475-497.

Çiçek, M. T. (2012). Erken Cumhuriyet dönemi ders kitapları çerçevesinde Türk ulus kimliği inşası ve "Arap ihaneti". Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi, 32, 169-188.

Erikson, E. H. (1968). Identity youth and crisis. WW Norton & company.

Harari, M. (1962). Government and politics of the Middle East. (No Title).

Kuran, N., & Steih, A. (t.y.). 1916 Arap İsyanı'nın Arap Milliyetçi Cemiyetleriyle İlişkisi ve Filistinlilerin Cemiyet ve İsyan Bağlantısı. Bildiriler Kitabı-III, 123.

Küçükcan, T. (2022). Türkiye'de Arap İmajı. MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfı.

Sinkaya, B. (2011). Geçmişten günümüze Türkiye'nin ortadoğu politikası ve batı etkisi. Adam Academy Journal of Social Sciences, 1(1).

Soy, B. (2004). Arap milliyetçiliği: Ortaya çıkışından 1918'e kadar. Bilig, S, 30, 173-202.

Zeme, Z. N., & Doğuşu, A. M. (2020). Ark Kitapları. İstanbul.

THE REPUBLIC OF TÜRKİYE AND ECONOMIC DEVELOPMENT

Cemil İNAN*

Ibrahim ALULIS**

Abstract

Türkiye has undergone significant economic development in the last hundred years, with a shift from an agricultural-based economy to a more industrialized and modernized one. The purpose of this study is providing an overview of Türkiye's economic development and exploring the key macroeconomic factors such as political instability, economic policy shifts, globalization, and changes in industry structure and so on that have contributed to its success. Türkiye's economic development can be traced back to the establishment of the Republic of Türkiye in 1923. The country's first president, Mustafa Kemal Atatürk, implemented a series of policies aimed at modernizing the country and promoting economic growth. Türkiye continued to pursue policies aimed at industrialization and modernization. During the 1950s, Türkiye's economy experienced significant growth, with an emphasis on exports. In the 1960s and 1970s, Türkiye underwent a major economic transformation, with a shift towards a more service-based economy. During the 1980s, Türkiye experienced economic instability, with high inflation and a balance of payments crisis. In the following decades, Türkiye's economy continued to grow, with a particular focus on technology and innovation.

Turkish President Recep Tayyip Erdoğan has continuously advocated for one of his government's core objectives to focus on economic development. He aims to enable economic growth, create jobs, and promote foreign investments. Türkiye's strong economic growth has seen the country rank among the top active G20 economies in recent years. The GDP growth rate has been consistently at or above 5% for the past few years, with 5.6% growth in 2022 and Türkiye ranks 48th among 191 countries in 2022 Human Development Index (HDI 2021: 0.838 very high).

Keywords: Economic development, economic growth, political economy, Türkiye

* Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, e-posta: cemilinan@artuklu.edu.tr

** Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, e-posta: alulisibrahim@gmail.com

Özet

Türkiye, tarıma dayalı bir ekonomiden daha sanayileşmiş ve modernleşmiş bir ekonomiye geçişle birlikte son yüz yılda önemli bir ekonomik gelişme kaydetmiştir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin ekonomik gelişimine dair genel bir değerlendirme sunmak ve ekonomik başarısına katkıda bulunan siyasi istikrarsızlık, ekonomi politikalarındaki değişimler, küreselleşme ve sanayi yapısındaki değişimler gibi temel makroekonomik faktörleri incelemektir. Türkiye'nin ekonomik gelişimi 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına kadar uzanmaktadır. Ülkenin ilk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, ülkeyi modernleştirmeyi ve ekonomik büyümeyi teşvik etmeyi amaçlayan bir dizi politika uygulamıştır. Türkiye sanayileşme ve modernleşmeye yönelik politikalar izlemeye devam etmiştir. 1950'lerde Türkiye ekonomisi ihracata ağırlık vererek önemli bir büyüme kaydetmiştir. 1960'lar ve 1970'lerde Türkiye, daha çok hizmete dayalı bir ekonomiye geçişle birlikte büyük bir ekonomik dönüşüm geçirmiştir. 1980'lerde Türkiye, yüksek enflasyon ve ödemeler dengesi kriziyle birlikte ekonomik istikrarsızlık yaşamıştır. Sonraki yıllarda Türkiye ekonomisi, özellikle teknoloji ve inovasyona odaklanarak büyümeye devam etmiştir.

Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, hükümetinin temel hedeflerinden birinin ekonomik kalkınmaya odaklanmak olduğunu sürekli olarak savunmuştur. Ekonomik büyümeyi sağlamayı, istihdam yaratmayı ve yabancı yatırımları teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Türkiye'nin güçlü ekonomik büyümesi, ülkenin son yıllarda en aktif G20 ekonomileri arasında yer almasını sağlamıştır. GSYİH büyüme oranı son birkaç yıldır istikrarlı bir şekilde %5 veya üzerinde seyretmekte olup 2022 yılında %5,6 büyüme kaydedilmiştir ve Türkiye 2022 İnsani Gelişim Endeksi'nde 191 ülke arasında 48. sırada yer almaktadır (HDI 2021: 0,838 çok yüksek).

Anahtar Kelimeler: Ekonomik kalkınma, ekonomik büyüme, politik ekonomi, Türkiye

Introduction

The Republic of Türkiye is a transcontinental country⁵ located in both Europe and Asia, with a population of more than 85 million people and the 19th largest economy in the world, with a GDP of roughly \$906 billion (see table 1). Türkiye has undergone significant economic development in the last hundred years, with a shift from an agricultural-based economy to a more industrialized and modernized one. Türkiye, with its unique geopolitical location and its long history of interaction with different cultures, has been one of the countries that have been significantly affected by globalization.

Table 1: Türkiye at a glance

Major indicators 2022	
Population, total	85,341,241
Population growth (annual %)	0.7
GDP (current US\$ (billion))	905.99
GDP per capita (current US\$)	10,616.1
GDP growth (annual %)	5.6
Employment rate (%)	48.92
Unemployment rate (%)	10.4

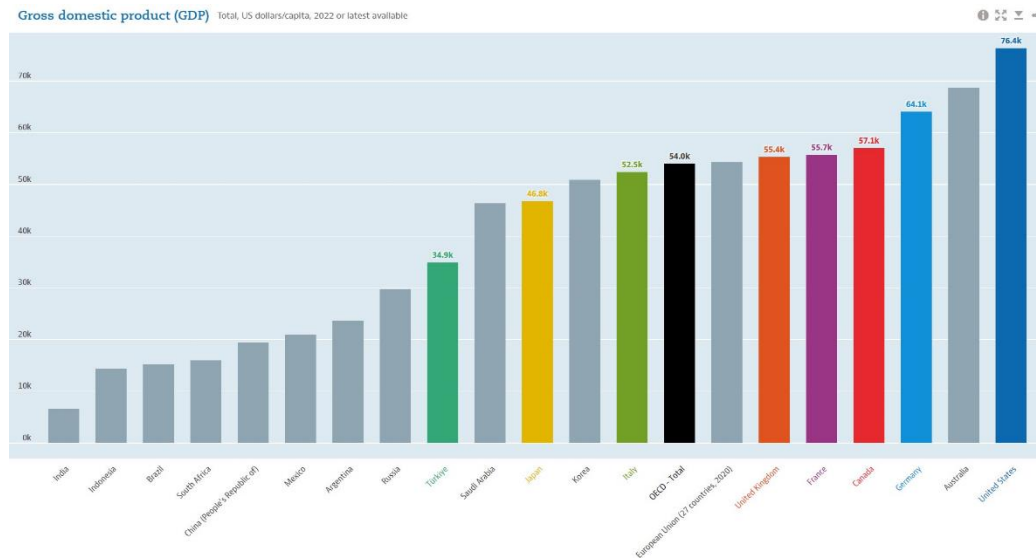
Source: data retrieved from ([Türkiye | Data \(worldbank.org\)](https://data.worldbank.org))

Türkiye has also become an important participant in the global market, and it is a member of the OECD and the G20, and an increasingly important donor of Official

⁵ Note that the United Nations classifies Türkiye as a developed country thanks to its 2021 HDI of 0.838 (Türkiye is also a member of the G20, a group composed of countries with the largest economies in the world). Türkiye is classified as an upper-middle income country, which corresponds to a developing economy, rather than a high-income country, which would classify as developed. (World Bank Classification: Developed Countries 2023 (worldpopulationreview.com)).

Development Assistance (see Figure 1). ([Turkey Overview: Development news, research, data | World Bank](#)).

Figure 1: Gross domestic product (GDP) Total, US dollars/capita, 2022

Source: OECD (2023), Gross domestic product (GDP) (indicator). doi: 10.1787/dc2f7aec-en (Accessed on 06 July 2023)

1. The Concept of Economic Development

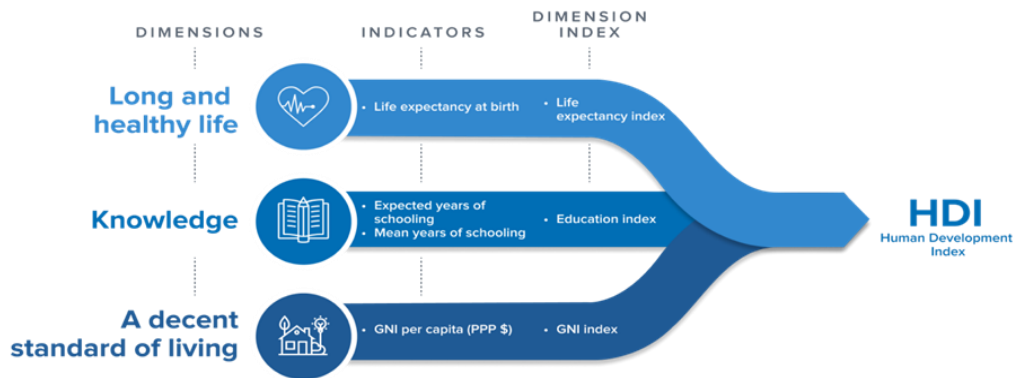
Economic development is defined as a sustained improvement in the material wellbeing of society. Economic development is a wider concept than economic growth. Apart from the growth of national income, it includes changes – social, cultural, political as well as economic which contribute to material progress. It contains changes in resource supplies, in the rate of capital formation, in size and composition of the population, in technology, skills, and efficiency, and in institutional and organizational set-up. In short, economic development is a process consisting of a long chain of interrelated changes in fundamental factors of supply and in the structure of demand, leading to a rise in the net national product of a country in the long run.

However, ‘Economic growth’ is the gradual rise in the number of products and services produced by a nation or region. This is typically assessed using GDP, which represents the total cost of all products and services produced in a nation. The term economic growth is defined as the process whereby the country’s real national and per capita income increases over a long

period of time. The increase in Per-Capita income is the better measure of Economic Growth since it reflects an increase in the improvement of living standards of masses.

According to Flammang (1979) “economic development is a process of structural change”; i.e. a “qualitative phenomenon” whereas, “economic growth is a “quantitative phenomenon”. Gross Domestic Product (GDP) is one of the most widely used indicators for measuring the economic performance of a country. Qualitative measures such as HDI (Human Development Index; see Figure 2 which shows the HDI Dimensions and Indicators)², gender-related index, Human poverty index (HPI), infant mortality, literacy rate etc. are used to measure economic development.

Figure 2: HDI Dimensions and Indicators

Source: [Human Development Index | Human Development Reports \(undp.org\)](https://data.undp.org/)

Economic development involves something more than economic growth (Ivic, 2015). Development should be explained as “growth plus change”: there are some essential qualitative dimensions in the development process that extend beyond the growth of expansion of an economy through a simple widening process (Boysoy, 2017). This qualitative difference can be in the improved performance of the factors of production, in the improved techniques of production, in the development of institutions, and in a change in attitudes and values.

If the focus on the development of a country arises to remove mass poverty, then we should put emphasis on as the primary goal a rise in per capita real income rather than simply an increase in the economy's real national income, uncorrected for population change. But, if

² Human Development Index (HDI), a measure used by the [United Nations \(UN\)](https://www.un.org/) to evaluate countries in terms of the well-being of their citizens. The HDI measures development in three areas: health, education, and standard of living. In this study, the researchers have used this index to measure Turkish economic development.

the criterion were only and increase in real national income, then it would be an improvement in living standards by aggregating output efficiently.

2. The Economic Development of Türkiye

Economic Development is a wider concept than Economic Growth as we explained in the section 1. Türkiye has significant changes occurred in the past century that shaped the current state of the Turkish economy. The country's GDP has been an essential factor in the development of Türkiye's economy, and it has undergone significant changes in the past 100 years.

The economic development of Türkiye from a comparative global perspective. With the help of GDP per capita and other series, it shows that Türkiye's record in economic growth and human development since 1820 has been close to world averages and a little above developing country average (Pamuk, 2019).

Economic development in Türkiye looks at ways to enhance citizens' quality of life through things like better infrastructure, social programs, healthcare, and infrastructure that go beyond just production. Prior researchers have investigated the economic history of Türkiye according to sub-periods signified with major changes in economic policy (Celasun & Rodrik, 1989; Altuğ et. al., 2008; Baysoy, 2017; Pamuk, 2019):

- ❖ 1923–1929, when development policy emphasised private accumulation;
- ❖ 1929–1945, when development policy emphasised state accumulation in a period of global crises;
- ❖ 1950–1980, a period of state-guided industrialisation based on import-substituting protectionism;
- ❖ 1980 – 2000, the opening of the Turkish economy to liberal trade in goods, services, and financial market transactions.
- ❖ 2000- onwards, Türkiye's economy continued to grow, with a particular focus on technology and innovation, and economic diversification.

The researchers of this study have used the sub-periods approach to overview the economic development in Türkiye. The secondary data method is used in this study to collect the needed data from the following sources:

- ❖ Turkish Statistical Institute (Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (tuik.gov.tr)),
- ❖ World Bank Database (World Bank Group - International Development, Poverty, & Sustainability),

- ❖ OECD (Türkiye - OECD Data).
- ❖ IMF (Republic of Türkiye (imf.org))

2.1. From 1923-1950: Period of Economic Reforms

The roots of Türkiye's economic development can be traced back to the establishment of the Republic of Türkiye in 1923. The country's first president, Mustafa Kemal Atatürk, implemented a series of policies aimed at modernizing the country and promoting economic growth. Through his policies, Atatürk sought to transform Türkiye into a modern, secular, and democratic nation-state (Takim & Yilmaz, 2011). One of his most significant achievements was the creation of a modern legal system that facilitated economic development (Celasun & Rodrik, 1989).

Türkiye's economy was relied heavily on agriculture, with little industry or infrastructure. Therefore, the government implemented various economic reforms aimed at modernizing the economy and improving living standards by shifting towards industry to boost economic growth (see Table 2). However, the Great Depression that stuck in the late 1920s had a significant impact on the Turkish economy (Pamuk, 2008).

The first large-scale industrialization initiatives were launched in the 1930s. The government established the State Planning Organization (SPO) to coordinate and oversee economic development initiatives, and the SPO's first five-year plan was launched in 1934 (Celasun & Rodrik, 1989). This first plan focused heavily on developing the country's infrastructure, including the construction of roads, ports, and airports.

Table 2: Turkish Economic Development Indicators: 1913-1950

	1913	1923	1950
Population (mill.)	17	13	21
Share of urban pop. (5000 inhab.) in total pop. (per cent)	28	24	25
Share of agriculture in the labour force (per cent)	80	85	84
Share of agriculture in GDP (per cent)	55	42	54
Share of industry in GDP (per cent)	13	11	13
GDP per capita, PPP adj. in 1990 US\$	1,200	710	1,620
GDP per capita as per cent of (W. Europe + US)	29	16	24
GDP per capita as per cent of developing countries	168	n.a.	188
GDP per capita as per cent of world	79	n.a.	77
Life expectancy at birth (years)	30?	n.a.	47
Adult literacy (ages above 15 in per cent)	10	n.a.	32
Annual growth rates (in per cent)	1913-50	1923-50	1950-80
Population	0.6	1.8	2.6
GDP per capita	0.8	3.1	3.1
Total agricultural output	1.0	4.5	2.9
Total industrial output	3.1	5.8	7.7

Source: Truncated data from Table 10.1. Economic and Human Development Indicators for Türkiye, 1013-2005; Pamuk, Ş. (2008). Economic change in twentieth-century Türkiye: is the glass more than half full? Cambridge Histories Online © Cambridge University Press.

2.2. 1950-1980, Period of Industrialization:

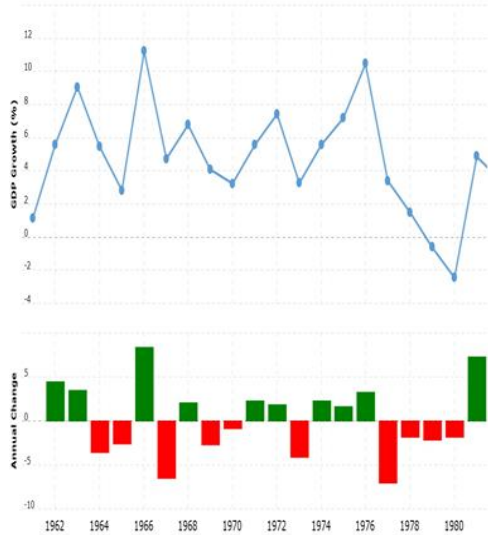
In this period, Türkiye continued to pursue policies aimed at industrialization and modernization. The country's economy continued to grow, with a focus on heavy industry, such as steel production and petrochemicals. The government also launched initiatives to support small and medium-sized enterprises (SMEs), which helped diversify the economy and create more jobs.

During the 1950s, Türkiye's economy experienced significant growth, with an emphasis on exports. The country's strategic location, at the crossroads of Europe and Asia, made it an ideal hub for trade. The government introduced policies aimed at encouraging exports, including export subsidies and the creation of export-oriented zones. These policies helped promote the growth of the textile, furniture, and electronics industries. In the 1960s and 1970s, Türkiye underwent a major economic transformation, with a shift towards a more service-based economy. The government supported various sectors and invested heavily in infrastructure, education, and technology. The economic growth increased during the 1960s and 1970s. GDP grew at an average rate of 6.7% between 1960 and 1973, driven by the manufacturing and construction sectors.

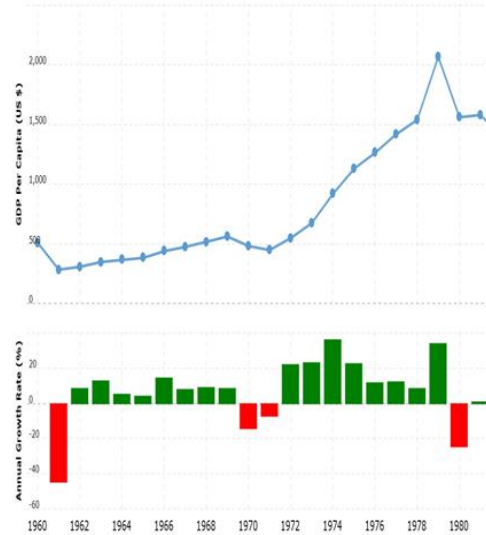
The government has launched several initiatives to promote the growth of the tourism industry, which has since become a major source of revenue for the country. The government also focused on developing the finance, insurance, and telecommunications sectors. Türkiye adopted Import Substitution Industrialization (ISI) policies to enhance domestic industry and reduce dependence on imports.

Figure 3: GDP Growth & GDP Per Capita for Türkiye: 1960-1980

Türkiye's GDP Growth 1960-1980

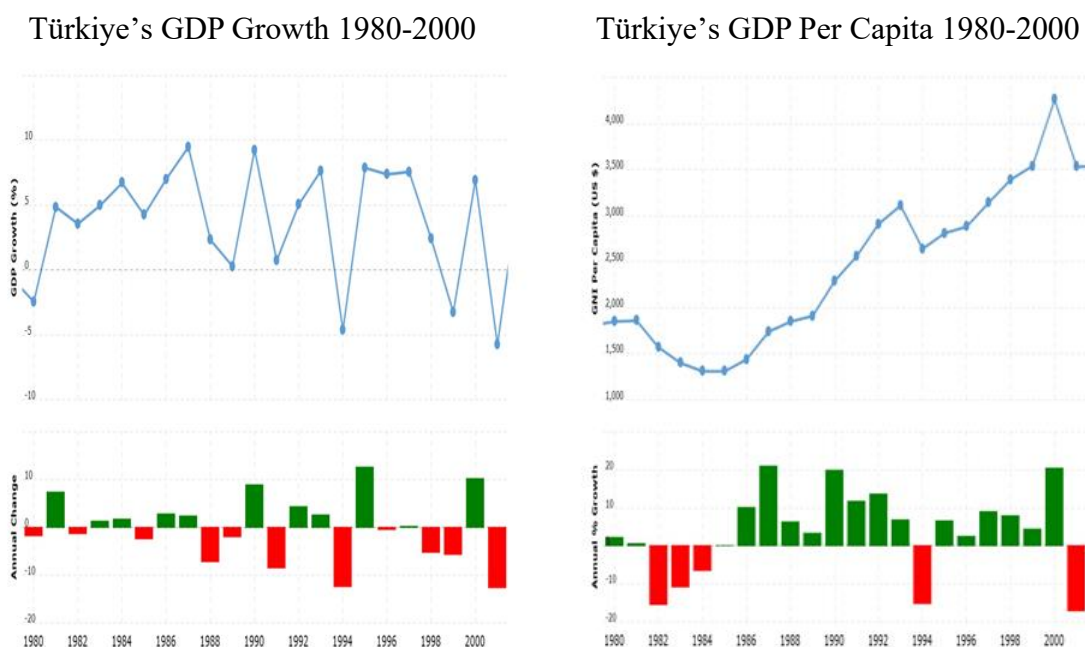
Türkiye's GDP Per Capita 1960-1980

Source: World Bank<ahref='https://www.macrotrends.net/countries/TUR/turkey/gdp-per-capita'>Source

2.3. 1980- 2000 Neoliberalism

During the 1980s, Türkiye experienced economic instability, with high inflation and a balance of payments crisis. To address these issues, the government implemented neoliberal economic policies, which focused on reducing government intervention in the economy and promoting private enterprise (Arıcanlı & Rodrik, 1990). These policies helped stabilize the economy but also led to growing income inequality and social unrest. The political appeal of this ideology eventually led to the evolution of a particular form of a mixed economy system in Türkiye, which imparted a considerable antimarket bias in the foreign trade regime and the financial system until the liberalization episode of the 1980s. (Celksun and Rodrik, 1989). Therefore, The adoption of neoliberalism, towards market-oriented policies and privatization of state-owned enterprises. The adoption of neoliberalism brought about mixed results for the Turkish economy (Atiyas, 2012). The move was driven by the need to restore the economy from a period of high inflation and debt. privatization resulted in increased efficiency and productivity, leading to an increase in GDP growth.

Figure 4: GDP Growth & GDP Per Capita for Türkiye, 1980-2000

Source: World BankSource

2.4. 2000s Onwards, Economic Diversification and Growth

Türkiye's economy continued to grow, with a particular focus on technology and innovation (Özder, 2020). The government launched several initiatives to support the development of the technology sector, including the creation of research and development (R&D) centers and the establishment of technology parks. These initiatives helped promote the growth of Türkiye's technology sector, which now includes several innovative startups and established companies (Acemoglu & Ücer, 2015).

Turkish President Recep Tayyip Erdogan has continuously advocated for one of his government's core objectives to focus on economic development. He aims to enable economic growth, create jobs, and promote foreign investments (Coskun, 2001). This genuine commitment to economic development has seen initiatives such as the New Economic Program (NEP) launched in 2018. The NEP aims to improve fiscal discipline, limit external

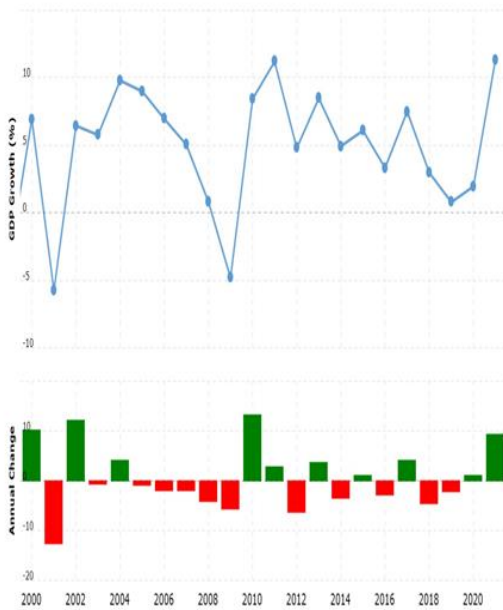
vulnerabilities, and ensure economic stability. It is already producing some excellent results. Türkiye's strong economic growth has seen the country rank among the top active G20 economies in recent years. Additionally, for the first time in Türkiye's economic history, the country has realized positive real growth rates for 20 consecutive years.

The government has also adopted the following policies:

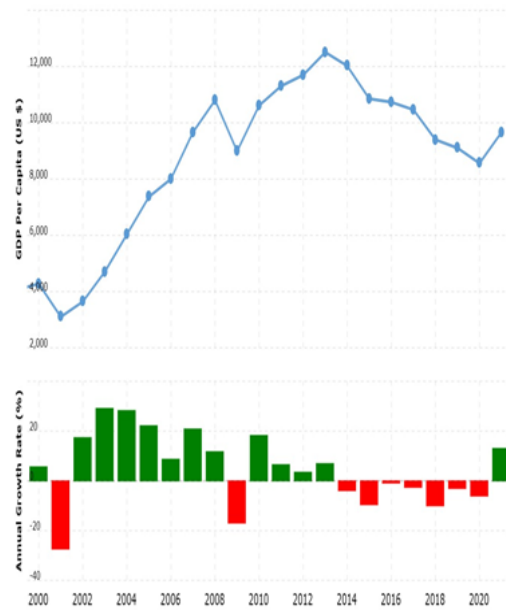
- ❖ Diversification of the Turkish economy by reducing the country's dependence on the manufacturing sector (Kar et al., 2014).
 - ❖ The government implemented policies that encouraged foreign direct investment, leading to increased economic growth (Durmaz, 2017; Qabaja & Tenekeci, 2023).
 - ❖ The rise of Tourism and the Service Sectors in Türkiye's Economy.
 - ❖ The growth of the tourism industry was driven by the country's rich cultural heritage and its climate (Zulhibri et al., 2011).
 - ❖ The service sector also grew rapidly, contributing to the country's economic diversification (Saygılı et al., 2017).
 - ❖ Enhancing the role of research and development, and of the education system.
 - ❖ The Effects of Foreign Direct Investment on GDP Growth (Demirbag et al., 2007; Benghoul & Aydın, 2019).
 - ❖ Reducing poverty rates (see Figure 10) and increasing employment opportunities through robust industrialization efforts and foreign investment opportunities.
 - ❖ The government's commitment to investing in infrastructure projects such as transportation systems and energy facilities.
- ✚ All these indicators demonstrate the limitless potential for Türkiye's economic future, making it an exciting time for both investors and citizens alike.

Figure 5: GDP Growth & GDP Per Capita for Türkiye, 2000-2020

Türkiye’s GDP Growth 1980-2000

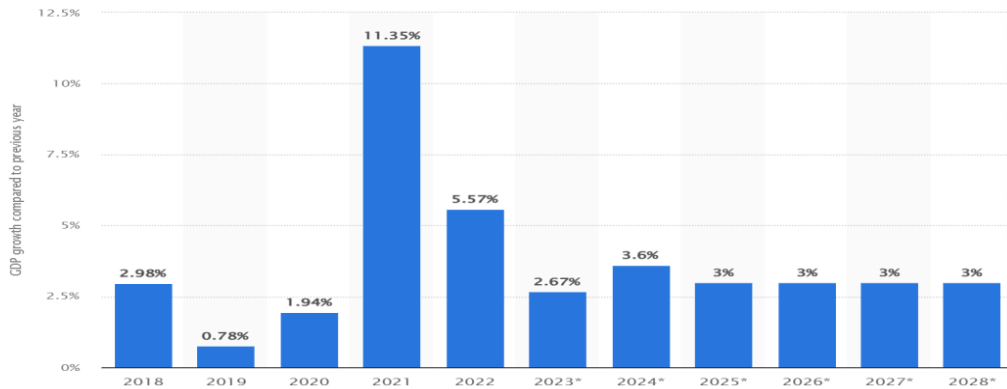
Türkiye’s GDP Per Capita 1980-2000

Source: World BankSource

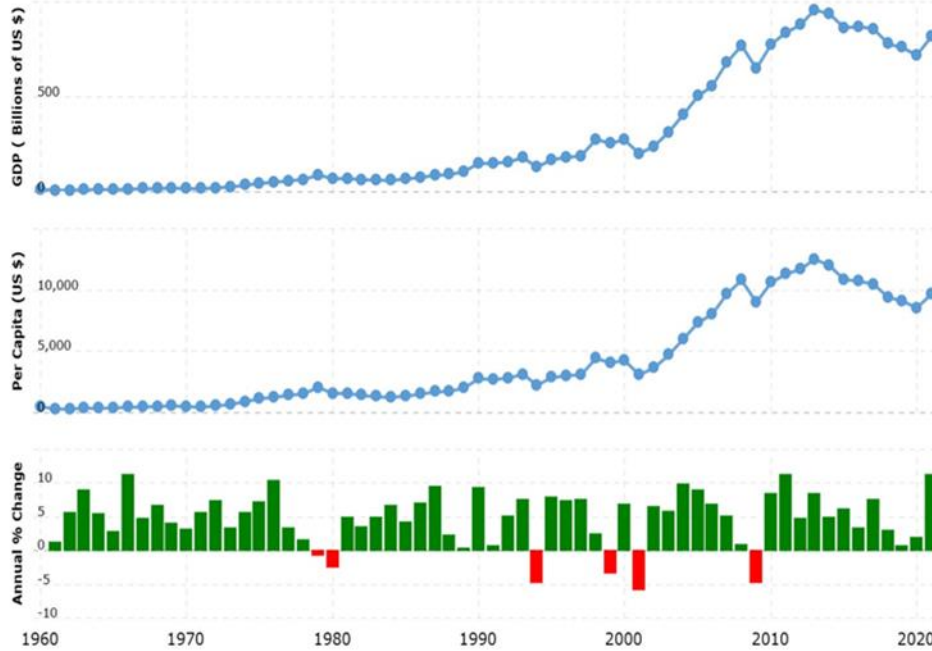
The healthy economic growth trends have seen significant rises in exports and a climb in per capita income. The GDP growth rate has been consistently at or above 5% for the past few years, in 2022, the growth of the real GDP in Türkiye was at approximately 5.57 percent compared to the previous year (Türkiye - Gross domestic product (GDP) growth 2028 | Statista).

Figure 6: Türkiye: Growth of the GDP from 2018 to 2028

Source: Turkey - Gross domestic product (GDP) growth 2028 | Statista

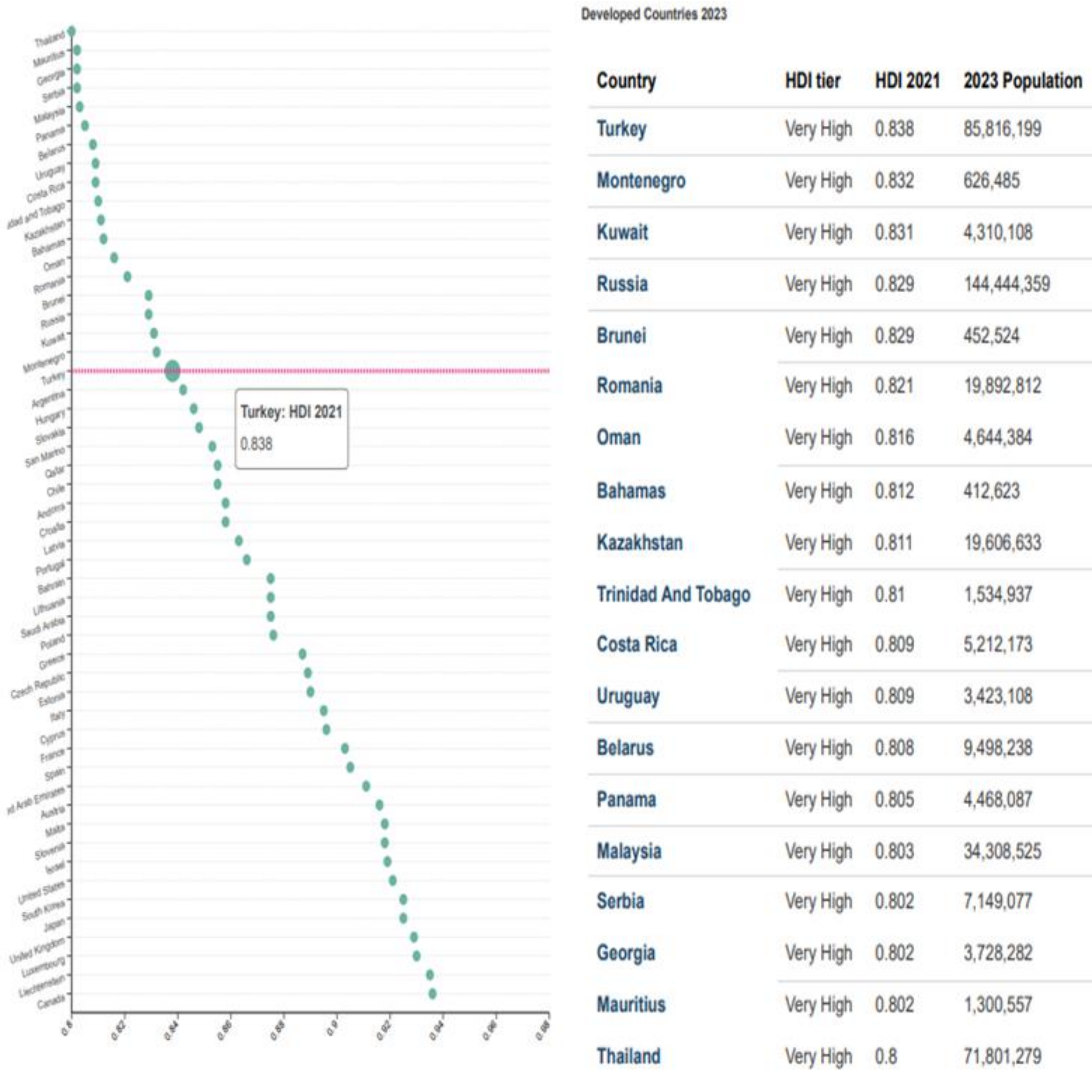
Figure 7: Türkiye: GDP & GDP Per Capita from 2018 to 2020

Source: World Bank <https://www.macrotrends.net/countries/TUR/turkey/gdp-gross-domestic-product>

Türkiye has also ranked in the highest category in the UN Human Development Index for the third consecutive year, according to a new report published by the UN Development Program (UNDP) on Thursday. Türkiye ranks 48th among 191 countries in the 2022 Human Development Index, according to the latest report by the UN Development Program.

Figure 8: Human Development Index (HDI)

Source: Developed Countries 2023 (worldpopulationreview.com)

Figure 9: Türkiye: Human Development Index (HDI) Dimensions and Indicators

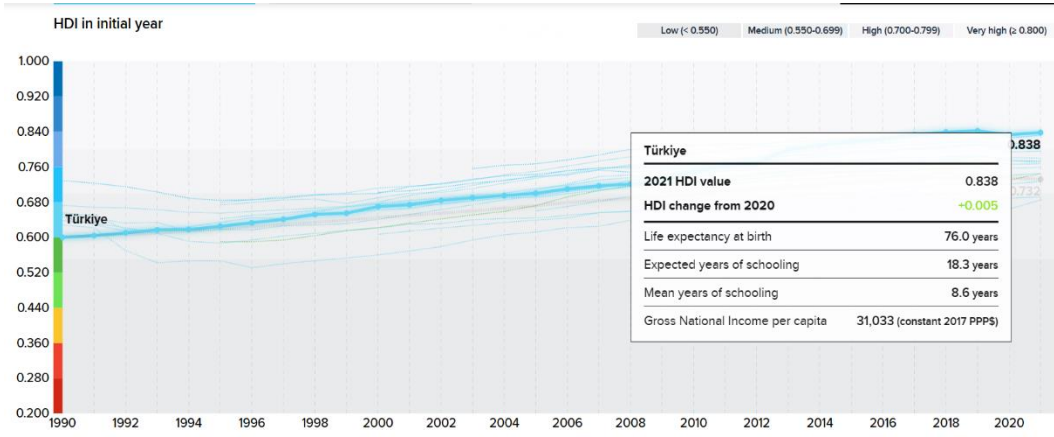
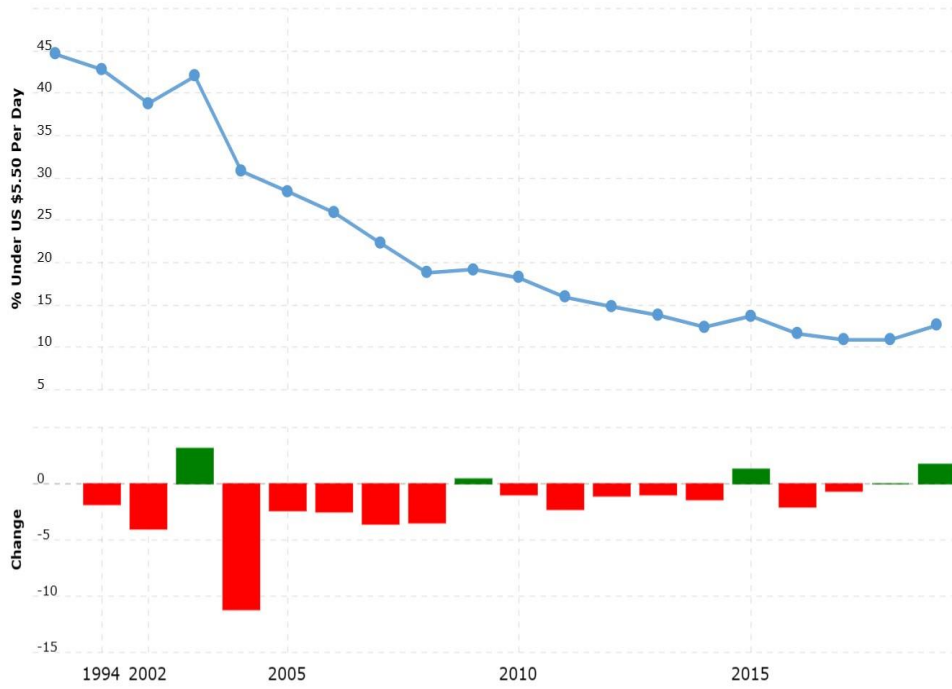

Figure 10: Türkiye Poverty Rate 1987-2023

Source: World Bank <https://www.macrotrends.net/countries/TUR/turkey/poverty-rate>

Conclusion

In conclusion, the Republic of Türkiye has achieved significant progress in economic development, freedom, and entrepreneurship over the last hundred years, with a shift from an agricultural-based economy to a more industrialized and modernized one. The adoption of neoliberal policies in the 1990s led to both positive and negative impacts on the economy.

In recent years, Türkiye has focused on developing the technology sector, which has helped drive innovation and growth. From the industrialization era to the current period of economic diversification and increased foreign investment. Türkiye has managed to maintain a steady growth rate despite numerous challenges.

Türkiye's vast experience in macroeconomic management, proactive economic policies, and the fight against inflation have helped create an enabling environment that has supported the development of the business sector. However, the country's economy faces significant challenges today, including the impact of the Syrian war and political instability.

Recommendations

- ❖ Based on the above findings of the past and present trends in Turkish economic development, policymakers can overcome future challenges and continue to drive Türkiye's economic growth forward. ensure future economic growth, the country must address these challenges and adopt policies that encourage investment and promote stability.
- ❖ The government of Türkiye must remain determined in its commitment to economic development, and freedom, and implement policies that support private property rights and entrepreneurship to secure the nation's future prosperity.

REFERENCES

Acemoglu, D. & Üçer, M., (2015). 'The ups and downs of Turkish growth, 2002–2015: political dynamics, the European Union and the institutional slide', National Bureau of Economic Research working paper No. 21608.

Altuğ, S., Filiztekin, A., & Pamuk, Ş. (2008). 'Sources of long-term economic growth for Turkey, 1880–2005', *European Review of Economic History*, 12 pp. 393– 430.

Arıcanlı, T. & Rodrik, D. (1990) 'An overview of Turkey's experience with economic liberalization and structural adjustment', *World Development*, 18, pp. 1343– 50.

Atiyas, I. (2012). 'Economic institutions and institutional change in Turkey during the neoliberal era', *New Perspectives on Turkey*, 47 (2012), pp. 57– 81.

Baysoy, E. (2017). *The Development Sage of Turkey from the 19th to the 21st Century: a Prelude or a Requiem for a Dream?* *Electronic Journal of Political Sciences Studies*, Vol. 8. No. 2.

Benghoul, M. & Aydın, H. İ. (2019). *Foreign Direct Investment and Economic Growth in Turkey*. Suleyman Demirel University, The Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences, Vol.24, No.4, pp.1181-1194.

Celâsun, M. & Rodrik, D. (1989). Chapter Title: Turkish Economic Development: An Overview. Volume Title: *Developing Country Debt and Economic Performance*, Volume 3: Country Studies - Indonesia, Korea, Philippines, Turkey Volume Author/Editor: Jeffrey D. Sachs and Susan M. Collins, editors Volume Publisher: University of Chicago Press

Coskun, R. (2001), "Determinants of direct foreign investment in Turkey", *European Business Review*, Vol. 13 No. 4, pp. 221-227. <https://doi.org/10.1108/EUM0000000005536>

Demirbag, M., Tatoglu, E. and Glaister, K.W. (2007), "Dimensions of European direct investment activity in Turkey: patterns and prospects", *International Journal of Emerging Markets*, Vol. 2 No. 3, pp. 274-297. <https://doi.org/10.1108/17468800710758404>.

Durmaz, N. (2017), "Foreign direct investments, democracy, and economic growth in Turkey", *International Journal of Social Economics*, Vol. 44 No. 2, pp. 232-252. <https://doi.org/10.1108/IJSE-01-2015-0015>

Flammang, R. A. (1979). Economic Growth and Economic Development: Counterparts or Competitors? *Economic Development and Cultural Change* , Vol. 28, No. 1 (Oct.), pp. 47-61 (15 pages). The University of Chicago Press.

Ivic, M. M. (2015). Economic Growth and Development. (JPMNT) *Journal of Process Management- New Technologies, International*, Vol. 3, No. 1.

Kar, M., Nazlıoğlu, Ş., & Ağır, H. (2014). Trade Openness, Financial Development and Economic Growth in Turkey: Linear and Nonlinear Causality Analysis, *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar*, Cilt: 8, Sayı: 1.

OECD, (2016). *An Introduction to the Economic Structure of Turkey's Regions*.

OECD Economic Surveys: Turkey© OECD 2018.
www.oecd.org/eco/surveys/economic-survey-turkey.htm

Özdener, Ç. (2020). The Impact of Innovation on Economic Development In Turkey. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(8) 94-110.

Pamuk, Ş. (2008). Economic change in twentieth-century Turkey: is the glass more than half full? *Cambridge Histories Online* © Cambridge University Press.

Pamuk, Ş. (2019). Uneven centuries: Turkey's experience with economic development since 1820. *The Economic History Review*; <https://doi.org/10.1111/ehr.12938>.

Qabaja, M. and Tenekeci, G. (2023), "Nexus between construction sector and economic indicators for Turkey and European Union evidenced by panel data analysis", *Engineering, Construction and Architectural Management*, Vol. 30 No. 5, pp. 1978-2007. <https://doi.org/10.1108/ECAM-10-2021-0927>

Saygılı, H., & Özdemir, K. A. (2017). Regional Economic Growth in Turkey: The Effects of Physical, Social and Financial Infrastructure Investments. *Central Bank of the Republic of Turkey*.

Takim, A. & Yilmaz, E. (2011). Economic policy during Ataturk's era in Turkey (1923 - 1938), *Global Journal of Business Management*, Vol. 5 (5), pp. 001-006

Zulhibri, M., Naiya, I. and Ghazal, R. (2015), "Structural change and economic growth in selected emerging economies", *International Journal of Development Issues*, Vol. 14 No. 2, pp. 98-116. <https://doi.org/10.1108/IJDI-09-2014-0064>

CUMHURİYET KENTLEŞMESİNİN POLİTİK PSİKOLOJİSİ

Azize Serap TUNÇER*

Özet

Cumhuriyetin kentleşme politikasının kurucu başlangıç noktası, Ankara'nın kurulmasıdır. İmparatorluk görkemini olduğu kadar yönetim pratiklerini de temsil eden İstanbul'a karşı, mütevazı cumhuriyet başkentinin demokratik ve bürokratik simgeselliği çelişkisi, neredeyse değişmeksizin günümüze kadar yaşatılmıştır. Bu nedenle iki kent politik söylemleri farklıdır; iki ayrı politik iklim ürünü kentleşme süreçleri yaşanır. İmparatorluk mirası geçmişin şaşaalı yapılaşmasıyla batılı kapitalist kent modelinin bir karması olan kaotik yapılanma ile düzenli orta Anadolu kent modelidir açığa çıkan.

Sarp yamaçlara sırtını dayayan Karadeniz kentlerinde ise sözünü sakınmaksızın doğrudan söyleme alışkanlığı olan halkın, virajlı sahilleri yenme duygusunun ürünü düzgün yol tutkusu ile kent uzmanlarının, kentin bağrına bir hançer gibi saplanan yolların yapıldığı, şeklindeki yargıları çatıştır. Son 20 yılın kentsel dönüşüm süreci ise tıpkı dönüştürülmeye çalışılan vatandaş için öngörüldüğü şekilde, kentin de hem homojen, sıkıcı, yetinmeci yüksek TOKİ bloklarına sahip olması, hem de geceleri pembe yeşil ışıklarla bu yapılar ruh verilmeye çalışılması çabalarını içerir. Selçuklu özentisi figürlerle bezenmiş kamusal yapılarıyla kentin orasına burasına yapıştırılmış bir suni tarihselliği sunan gelişmeler de aynı politik psikolojinin ürünüdür. Karşıt politik psikolojik yargı ise Türklerin kent olgusu karşısındaki duyarsızlıklarının, “Batı dillerinde bu karmaşık ve çeşitli olguyu ifade etmek üzere 20'nin üzerinde kelime bulunurken, dilimizde kent anlamına gelen kelime sayısının 3'ü geçmemesi” ile açıklanabileceği görüşü gibi kalıp yargılardır. Çalışma bu ekseninde, Cumhuriyet dönemi kentleşme süreçlerini edebiyatçıların perspektifleri eşliğinde hem iktidar perspektifinden hem de iktidarca şekillendirilen yerel halk politik psikolojisi çerçevesinde genel bir bakışla incelemektedir.

Anahtar sözcükler: Kentleşme, TOKİ, mimari, kentsel dönüşüm, yol

* Prof, Dr, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölüm Başkanı, e-posta: serap@seraptuncer.com. Orcid: 0000-0001-8629-4828

Abstract

The founding starting point of the urbanization policy of the Republic is the establishment of Ankara. The contradiction of the democratic and bureaucratic symbolism of the modest republican capital against Istanbul, which represents the imperial splendour as well as the practices of governance, has been maintained almost unchanged until today. For this reason, the political discourses of the two cities are different; urbanization processes are the product of two different political climates. What emerges is an orderly central Anatolian urban model that is a mix of the chaotic structuring of the imperial heritage and the western capitalist urban model.

In the Black Sea cities, which rest their backs on steep slopes, the passion of the people, who have a habit of speaking their minds directly and without holding back, for smooth roads, which are the product of the feeling of defeating the winding coasts, and the judgment of urban experts that roads are being built that stab like daggers into the bosom of the city, clash. The urban transformation process of the last 20 years, on the other hand, involves efforts to transform the city into homogeneous, boring, unsatisfying high-rise TOKI blocks and to give these buildings a soul with pink and green lights at night, just as it is envisioned for the citizens they are trying to transform. Developments that present an artificial historicity pasted here and there in the city with public buildings adorned with Seljuk wannabe figures are also the product of the same political psychology. The opposite political psychological judgment is stereotypes such as the view that the insensitivity of Turks to the urban phenomenon can be explained by the fact that "while there are over 20 words in Western languages to express this complex and diverse phenomenon, the number of words for city in our language does not exceed 3". On this axis, the study examines the urbanization processes of the Republican period through the perspectives of literary figures, both from the perspective of power and the political psychology of the local population shaped by power.

Key words: Urbanization, TOKI, architecture, urban transformation, road

Giriş

Freud'un, birey ve toplum psikolojileri arasındaki karşılığın, özenli bir incelemede keskinliğinden çok şey kaybettiğini, çünkü "ilk başından beri bireysel psikolojinin aynı zamanda toplumsal psikoloji olduğunu" (Laclau, 2007: 69) iddia etmesinden beri, toplumsalın politik boyutu önemli olmuştur.

Kişiler toplumsal psikolojiyi içselleştirirken, toplumsal denetim türlerinin sınırlarını öğrenirler. Normatif toplumsal denetimin üç temel şekli vardır: özdenetim; toplumun kınama, dışlama vb. yöntemleri ile etkin kıldığı gayri resmi toplumsal denetim; ve son olarak da uzmanlaşmış görevlilerce idare edilen resmi toplumsal müeyyideler (Goffman, 2017: 402).

Bu psikolojiyi yönlendirmede en etkin faktörlerden biri ideolojidir. Marx'ın, ideolojinin yönetici sınıfın fikirlerinin toplumda doğal ve normal görülmesini sağlayan bir araç olduğu ve alt sınıfın kendi toplumsal deneyimlerini, toplumsal ilişkilerini ve dolayısıyla kendilerini, kendilerine ait olmayan fikirler aracılığıyla anlamaya yönlendirilmelerinde ideolojinin işlev gördüğü yolundaki uyarısı da toplumsal psikolojinin ideoloji üzerinden şekillenmesini açıklar. Marx'a göre burjuva ideolojisi, proletaryayı yanlış bilinç durumu içinde tutmaktadır (Fiske, 2014: 297-298).

Toplumsal psikolojiyi bir halk psikolojisi olarak irdelemenin ise etnik karakter bilimine dayanabilecek bir yönü bulunmaktadır. Bu durum, Çağdaş Fransız "Halk Psikolojisi okulunda, ırkçı kültür görüşlerine rastlanılması ile örneklenmektedir (Duverger, 1975: 144).

1. Cumhuriyete Geçiş Dönemindeki Kentsel Psikolojik İklim

Cumhuriyetin kentsel dönüşüm politik psikolojisini anlamak için, cumhuriyete geçiş dönemindeki psikolojik iklimi anlamak gerekmektedir. Bu dönemin kentsel değişim sürecini oluşturan psikolojiyi en iyi anlatan eserlerden biri Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Kiralık Konak eseridir. Yazar bu eserde, padişahlık şehri İstanbul'da yaşanan değişimi, İstanbulluların konak yaşamındaki değişimi gözleyerek aktarır.

Örneğin kışlık konaklardan yazın yalılara taşınmak alışkanlığı, yavaş yavaş terkedilir. Bu değişimde zorlanan romanın ana kahramanı Naim Efendi, "Mısırlıların üşüşmelerinden sonra Boğaziçi'nde yalısı, köşkü olup da kiraya vermekten sakınanlara ya çok zengin, ya çok hesapsız gözüyle bakıldığı"ndan şikayet eder (Karaosmanoğlu, 2018:9).

Yazlık mekanları Kanlıca'ya taşınmama kararı sadece yalı kirası getirisi nedeniyle değil; aynı zamanda yaz mevsimini kentin dingin bir köşesinde geçirmeyi arzu etmeyen gençler için de önemlidir. Zira Boğaziçi'nin bu köşesi, “asri eğlencelerin hiçbirisine müsait değildir; tuhafiyeci camekanları önünde gezinmeler, her adım başında bir ahbaba tesadüfler, akşam üstü çay ziyafetleri” için; “Beyoğlu'ndaki büyük lokantalar, gazinolar, barlar, bazı eğlenceli evler” daha uygun bir adrestir (Karaosmanoğlu, 2018:15).

Görüldüğü gibi bu dönemin kent yaşamına yönelik psikolojik iklim, imparatorluk entelijansiyasının statü simgelerinde yaşanan değişimi, Batıcı modernist yapıların ve onlarla beraber gelen yeni kentsel yaşam alışkanlıklarının kabulünü içerdiği gibi; sahip olunan gayrimenkullerin kira getirisinin önemsenmesinde açığa çıkan kentsel rant sistematığının önem kazanmasını da kapsayan politik bir boyuta da sahiptir.

Kentin mekânsal dönüşümünün, bu şekilde konak hayatından köşk hayatına intikal etmesi sürecinin aktörü ise yeni bir insan modelidir. Dışındaki giysinin saklayamadığı bu “yarı uşak, yarı kapıkulu, riyakar, adi nesil”, sadece “bir saray hademesine” benzemektedir ve “tatsız ve soysuz bir Arnuvo ve bir Rokoko merakı” ile kentsel yapılaşmanın rengini de değiştirmektedir (Karaosmanoğlu, 2018:10-11).

Sonunda damadı Servet beyin, konak yaşamına dair sert eleştirilerine direnemez ve konak kiraya verilerek,

Şişli'nin yeni usul, elektrikli, banyolu apartmanları”na geçilir. Şişli, “cadde, genişliği, gürültüsü, telgraf, telefon, tramvay telleri, otomobilleri, ortasından geçen rayları, duvarlardaki ilanları ile tamamiyle bir Avrupa şehri manzarasını canlandırmaktadır. Hele yeni işlemeye başlayan elektrikli tramvay arabalarının çıkardığı sesler, adeta bir bando mızıkası gibi gelir (Karaosmanoğlu, 2018: 141-142).

Değişime ayak uyduramayan eski nesil ise bazı kültürel alışkanlıklarını değiştiremediğinden bu yeni “vahşi ticari ve sanayi sermayesinin bir parçası” olamaz ve çok değerli mülklerini sermayeye çeviremezler. Naim Efendi ve benzerlerinin dramını değerlendiren bir diğer ünlü edebiyatçımız Orhan Pamuk (2013: 183) da öz yaşam öyküsünde, “son kuşak Batılılaşmacı Osmanlı zenginlerinin, paşaların soyundan geldikleri için hem geleneksel kültürle hem de Batı kültürü ile az çok haşır neşir” olduklarını; bu nedenle “İstanbul'un hızla büyümekte olan vahşi ticari ve sanayi sermayesi” ile uyuşamadıklarını belirtir. Ona göre, bu insanların babalarından, ailelerinden kalan mülkleri sermayeye

çevirememelerinin, zenginliklerini, İstanbul'un hızla büyümekte olan vahşi ticari ve sanayi sermayesinin bir parçası yapamamalarının nedeni: “bu eski insanların, acımasız bir kazıklama ve aldatma alışkanlığıyla, aynı derecede ‘hakiki ve içten’ bir arkadaşlık ve cemaat kültürü paylaşan "kaba saba tüccarlar" ile birlikte, değil üretim ve ticaret yapmak, bir masaya oturup çay bile içemeyeceklerini bilmeleridir”.

2. Cumhuriyetin Kuruluş Yılları Dönemindeki Kentsel Psikolojik İklim

İstanbul, doğulu bir imparatorluk başkenti olarak sahip olduğu siyasi gücü yitirse de hızla Batılı bir kapital merkezine dönüşürken, Cumhuriyet de sahip olduğu politik psikoloji ve ideoloji gereği kendine yeni bir merkez tanımlamaktadır.

Cumhuriyetin kentleşme politikasının kurucu başlangıç noktası, Ankara'nın kurulmasıdır. İmparatorluk görkemini olduğu kadar yönetim pratiklerini de temsil eden İstanbul'a karşı, mütevazı Cumhuriyet başkentinin demokratik ve bürokratik simgeselliği çelişkisi, neredeyse değişmeksizin günümüze kadar yaşatılmıştır. Bu nedenle iki kentin politik söylemleri farklıdır. Ağaoğlu (2004: 275-276) otobiyografik çalışmasında, “Ankara’yı seviyorum. Sanki burası dupduruymuş gibi. Yine de burada sanatçı sanatçıyı, yazar yazarı kirletmeyi ayıp sayar... Ankara çok fazla ve çok değişik kültürlerden olma, burnu büyük, tepeden bakar ‘yamama yorgan’lardan değil” diyerek İstanbul’un ne denli farklı bir politik iklimi olduğuna dikkat çeker.

Cumhuriyetin ilk yıllarında kentlerde aile apartmanları devri vardır. Osmanlı'nın son döneminde başlayıp, cumhuriyetle zirveye çıkan batılılaşma çabası ise bu konutlarda da görünürleşmektedir. Pamuk, yukarıda değinilen eserinde, beş katlı aile apartmanın, “katlarının her birinde birer ikişer piyano” olduğu bilgisini verir. Ancak “hiçbiri çalınmayan bu piyanolar bende kasvet ve hüznü uyandırır” sözlerini eklemeyi de unutmaz. “Yıkım, kayıp ve yoksulluğun acısının geliştirdiği hüznü duygusu, İstanbulluları yeni yenilgilere ve başka yoksulluk biçimlerine hazırlar... Geçmişin gücünün ve zenginliğinin o kültürle birlikte çekip gittiğini, bugünün geçmişle kıyaslanamayacak kadar yoksul ve kafası karışık olduğunu hatırlar” (Pamuk, 2013: 17, 102-103).

Kentlerdeki yıkım esaslı bu değişim, tarihe saygının nüfus artışı ve rant güdüsüne yenik düştüğü, hızlı, karlı ve kente karşı pek çok suç işlenerek süren bir yıkıcı yenilenme karmaşasıdır. Popülizm kentleri şekillendirici temel süreçtir.

3. 1960 Sonrası Dönem

Orhan Pamuk'un Kafamda Bir Tuhaflık (2014) isimli romanında ise İstanbul'un gecekondulaşma ve yoz bir kentsellik üretme aşamalarına dair naif bir öykü anlatılmaktadır. Bu anlamda asıl olarak bir "iç göç" olgusu ele alınmaktadır.

Kafamda Bir Tuhaflık'ta anlatılan öykünün odağında, 1960 darbesinden 3 yıl sonra köylerinden çıkıp İstanbul'a göçen kardeşler ve onlarla ilişkideki birçok göçmen kesimi bulunmakta; tarafların, kentsel sisteme uyumlarına göre kentte varoluşlarındaki farklılıkları vurgulanmaktadır. Mevlut bu öykünün, kentleşme sürecinin –çoğu kez ahlak ve yasa dışı- kimi gerekliliklerine ayak uyduramayan göçmenidir. Oysa bu sürece kolay uyum sağlayan diğer kardeşleri ve akrabaları, yazarın Kültepe ve Duttepe olarak adlandırdığı bölgelerde arsa çevirmeyi, dönemin popüler söylemi olan imar affi uygulamaları üzerinden kurulan siyasi nüfuz ilişkileri ve mafyatik ögeleri yönetmeyi başarabilmektedirler. Anılan uyum süreci, daha çok yasadışı alanda kurulmakta ve kent mekanına hakimiyetle birlikte, zenginleşme sağlamaktadır. Uyumu başaramayan Mevlut gibiler ise fakir kalmakta ve boza/pilav satıcılığı gibi marjinal sektörler olan seyyar satıcılıkla ayakta kalmaya çalışmaktadırlar

Esasen Pamuk bu kurgusunda son derece tutarlı bir çıkış noktası yakalamaktadır. Çünkü marjinal sektörler popülist politikalarla yürüyen hızlı ve çarpık kentleşmenin, önemli supapları olarak işlev görmektedirler. Az gelişmiş ülkelerin yarı işsiz veya işsiz kesim oranları yüksek olmasına karşın, benzer mertebedeki oranların gelişmiş ülkelerde doğuracağı sosyal krizleri doğurmaması, bunun yerine marjinal sektörlerin artmasını sağlaması, Tekeli'ye (1977: 45-55) göre, "batılı terminoloji ile açıklanamayan" bir önemli gelişmedir. İşte Mevlut, bu sürecin bir prototipidir.

Bu açıdan bakıldığında, aklımıza hemen Haldun Taner'in ünlü Keşanlı Ali Destanı gelmektedir. Bu eserde de Sineklidağ isimli bir gecekondulu alanı ve orada yaşayanlar müzikal bir dille anlatılır:

Sineklidağ burası... Her cins insan var burada/ Çalışkanı tembeli/ Dört bucaktan gelmişler/ Hırlı hırsız serseri... Lazı Kürdü Pomağı/ Maraşlısı Vanlısı/ Erzincanlı Kemahlı/ Hepsi kader yoldaşı... Biri hamal kalaycı/ Biri süfli dilenci/ Biri Kıpti macuncu/ Helvacı ya köfteci... Kızlar çoğu hizmetçi/ Ya giderler tütüne/ Yoldan çıkan da olur/ Günahları boynuna... İşsiz çoğu erkekler/Kahvelerde pinekler/ Irgat olur bazısı/ Amelelik ederler (Taner, 2005: 34-35).

Kentin bu kenar yerleşimleri ve asıl merkezi değil de kenarda kalmış işleri sahiplenilenlerin çeşitliliği böylece anılan eserlerde sergilenmiş olur. Kentin kenarları ülkenin dört köşesinden gelenlerin yerleşim alanı olmaktadır.

Liberal felsefeye göre bu grupların, “kapitalizm tarafından ezilmiş bir proletaryayı değil, kendilerini yaşatacak kaynakları sadece kapitalizm husule getireceği için, kapitalizm dışında herhangi bir sistemde hiçbir şekilde hayatlarını sürdüremeyecek bireyler”den oluştuğunu kabul etmek gerekir (Hayek’den aktaran Butler, 2001: 54). Dolayısıyla çeperdekilerin de basitçe kent yoksulları olarak değil, kentin sistemine girmeye aday olan bir kitle olarak görülmesi gerektiği ileri sürülür.

4. Kentleşmenin Hukuk Dışı Alanı

Ancak Hayek’in önermesinin doğrulandığı bu alanın temel özelliği, söz konusu grupların sadece hukuk dışı alanlar sayesinde sistemle bütünleşebilecekleri gerçeğidir. İç göçle beslenen bu kentleşme modelinin ürettiği temel sorun gecekondulaşma olgusudur. Marjinal sektörlerde çalışanların gelirlerinin ancak yetebileceği barınma modeli gecekondulaşma olabilmekte; gecekondulaşma ise siyasi popülizmin araçlarının devreye alınmasını gerektirmektedir.

Pamuk’un gecekondulaşma olgusuna değindiği bir başka romanı ise son eseri Kırmızı Saçlı Kadın’dır. Yazar, kuyu kazarak hayatını kazanan bir usta ile babası tarafından terk edilmiş çırağı üzerinden anlattığı oedipus kompleksi odaklı eserinde, yine köyden kente göçe değinir ve şöyle der:

İşlerin çok iyi olduğu 1970’lerde, Sarıyer, Büyükdere ve Tarabya sırtlarındaki gecekondulaşma mahallerinde pek çok kuyu kazdığını, pek çok çirak yetiştirdiğini bazen aynı anda iki üç kuyu ile meşgul olduğunu özlemle hatırlardı. O yıllarda herkes Anadolu’dan İstanbul’a geliyor; Boğazın yukarısındaki tepelere suyu, elektriği hiçbir şeyi olmayan gecekondular yapıyordu. Üç dört komşu aralarında birleşir, para toplar, kuyu kazsın diye Mahmut Usta’yı ararlardı (Pamuk, 2016: 34).

Kafamda Bir Tuhafılık romanında ise siyasi popülizme özel vurgu yapılmakta; “1965 seçimleri sırasında hazine arazisi çevirenlerin” muhtarlık, uyanık inşaat malzemesi satıcıları, polis ve iktidar partisi ilişkileri çerçevesinde bu popülizm unsurları detaylandırılmakta; Gazi mahallesi örneği ile çerçevelenmektedir. Buna göre, 1965 darbesinden 3 yıl sonra köylerinden

İstanbul'a gelen kardeşlerin Kültepe'ye diktikleri gecekonduya 1965 yılında yerleştikleri ve biri Kültepe'de diğeri de karşıdaki Duttepe'de iki arsa çevirdikleri ve 1965 seçimlerindeki hoşgörü havasının “seçimden sonra Adalet Partisi imar affı çıkaracak” söylentilerinin etkisiyle, Duttepe'deki arsaya bir de ev yapmaya girişmeleri anlatılır (Pamuk, 2014: 60). Böylece politik uzlaşa psikolojik hakimiyetini de kurmuş olur.

Tepe olgusu kentleşmede diğeri bir önemli simgedir; çünkü kentin doğal yerleşim alanları yasal oturma konusuna olsa da; tepeler, kentlilerin pek de yerleşmek istemeyecekleri, çeperdeki güç ulaşılabilen alanlardır. Tarih boyu düşman saldırılarına karşı muhkem bir alanı temsil eden ve tam tersine iktidarın tepede, kentin hizmet üreticilerinin ise eteklerde yerleştiği kent modeli böylece tersine dönmüş olur. Bu nedenle Pamuk, Kültepe ve Duttepe'den söz eder. Yine Keşanlı Ali Destanı'na bakacak olursak, bu eserde de Sineklidağ isimli bir gecekondulu alanını görürüz. “Sineklidağ burası/ Şehre tepeden bakar/ Ama şehir ırakta/ Masallardaki kadar” (Taner, 2005: 34). Peki ya yaşam mekanları nasıldır? Onu da şöyle anlatır yazar:

Te şurası bizim ev/ Kontrplak dört duvar/ Bir kapı üç pencere/ Tenekeden damı var... Bir yanımız mezbele/ Bir yanımız yokuş yar/ Önümüzden sel gibi/ Şır şır akar lağım... Devlet bizlen uğraşır/ Polis bizlen hırlaşır/ Ağalar leş kargası/ Sus parası sızdırır. (Taner, 2005: 34).

İşte hukuksuz alan tam da burada oluşur. Keşanlı'nın dert yandığı gibi “devlet, polis ve ağalar” dört yandan gecekonducuyu sarar. Söz konusu işlemlerin yasal çerçevenin dışında gerçekleşmesi ise kamusal görev yürütenlerin keyfi uygulamalarına kapı aralamaktadır. Bu görevlilerden biri muhtarlardır. Pamuk,

1965 seçimleri sırasında arsa çevirenlerin muhtara gidip bu arazideki ev ve ağaçları kendi diktiğine ilişkin kağıt aldıklarını; muhtarın bu belgelerde Tapu Kadastro Müdürlüğü'nden alınmışa benzer cetvelle ve elle çizilmiş krokiler hazırladığını, eline fazladan para verilirse bu sınırları daha da büyük gösterdiğini; hazine arazisi olan bu yerlere ilişkin belgelerin hukuki geçerliği bulunmamasına karşın; 10 yılda bir gerçekleşen af yasaları nedeniyle beklentinin yüksek olduğu bu belgelerin satışının da yapılabildiğini

belirtir ve şu cümleyi ekler:

“Göçün hızına göre muhtemelen siyasi gücü de artardı” (Pamuk, 2014: 61).

İşte bu nedenle Keşanlı Ali de gecekondulu dostlarını mahallenin belalılarından koruyabilmek için muhtarlık seçimlerine girer ve kazanarak bu yetkin gücü ele geçirir (Taner, 2005: 48-65).

Kongar'a (1998: 563-625) göre, "gecekondulu halkı, kentsel 'sosyalizasyon' (yani toplumsal değerlerin ve kuralların öğrenilmesi) sürecini, yasadışı yollardan söke söke kopardığı konutunu ve her türlü ilişkiyi seferber ederek bulabildiği işini elde ederken yaşamıştır". Bunun sonucu olarak, "kent hukuku dışında gelişmiş olan bu alanlarda filizlenen, 'yırtıcı ve kural tanımaz yağmacılık ile gittikçe yolsuzluklara batan siyasetin bütünleşmesi', Türkiye'nin 21. yüzyıldaki en büyük sorunu olarak, bir ahlak bunalımı" yaratacaktır.

Son olarak bu hukuksuz alan sakinlerinin marjinal sektörlerde çalışmasının, gerçekten istenmeyen bir sonuç mu olduğu; yoksa bilinçli olarak bu sistematığın sürmesine izin mi verildiği sorusuna dair, "dünya ekonomisindeki muazzam büyümeyi mümkün kılan şeyin, görülmemiş sayıda göçmenin büyük kentlerin sözde gri ekonomisi içinde yaşamasına olanak sağlanması" (Sennett, 2009: 25) olduğunu kaydetmek gerekmektedir.

5. Günümüz Metropolleri

Gerek iç göçler gerekse ticari ve finansal işlemlerin yoğunlaşması özelliği nedeniyle, bazı kentlerin metropolleşmesi ise bu kentlerdeki entelektüel yaşamın politik psikolojisinden bağımsız düşünülemez.

Kasabalardaki duygulara ve duygusal ilişkilere dayalı ruhsal hayatın tersine, metropoldeki hayatın esasen düşünsel olması (Simmel, 2009: 318-319), sürekli olarak zamanı ve fırsatları gözetmeye odaklı bir psikolojik iklimi dayatır. Bu süreç, kentin metropolleşmesine paralel olarak küçük gayrimenkulleri sürekli değerlendiriyor duygusu verdiği için, orta sınıfın da kentsel rant paylaşımının hukuksuzluklarına göz yumduğu yeni bir politik iklimi besleyecektir. Bu sürecin temel aracı ise kentsel dönüşüm uygulamaları olacaktır.

Oysa kent büyüdükçe, merkezde sürekli bir yenilenme ve soylulaştırma yoluyla, orta sınıfın sürekli ötelendiği bir çeper büyümesi de yaşanır. Latife Tekin (2006: 239), Muinar isimli romanında, sürekli büyüyen, değişen, otobanlar üst geçitler ile çevrilen, lüks abartısı içindeki günümüz metropollerinde yaşayan kent yoksullarının psikolojisini İstanbul'a bakarak şöyle değerlendirir: "Durup orada neye baksam, bu onu son görüşümmüş gibi bir duyguya kapılıyorum. Trafik üst katta oturuyor, İstanbul halkı alt katta. Gitmek istiyorsun da, kulüp-şehir olmuş İstanbul, parolayı bilmiyoruz, büyüme kulübüne üye değiliz".

Sadece uzak da gelmez bu merkezler, aynı zamanda insanların fiziki ve duygusal ölümlerine de yol açarlar. İnci Aral (362), Ölü Erkek Kuşlar isimli romanında bu ölüm metaforunu, erkek kuşlar simgesiyle anlatır ve şöyle der:

Kentlerin elektrik ve telefon tellerine asılı ölü erkek kuşlar. Deniz ve göl kıyılarına vurmuş kuş ve balık cesetleri. Sürüp giden otuz beş katlı iş hanları, beş yıldızlı otel ve insanlık dışı sosyal konut inşaatlarının önündeki tahta perdelerin dibine sapır sapır dökülmüş cansız yaratıklar ki ölüm nedenleri hava kirliliğidir. Akla gelen ve gelebilecek anlamlarda.

Böylece hem kentlerdeki gerçek bir çevre sorunu olarak hava kirliliğine hem de kentin insan üzerinde yarattığı ruhen ölü olma haline işaret eder. Bu eserin yazılmasından daha sonraki bir tarihte, Konya’da 35 kat sınırı aşılacak ve kentin plaka kodu olan 42’yi temsilen 42 katlı bina yapımı seçilecektir.

Sarp yamaçlara sırtını dayayan Karadeniz kentlerinde ise sözünü sakınmaksızın doğrudan söyleme alışkanlığı olan halkın, virajlı sahilleri yenme duygusunun ürünü düzgün yol tutkusu arasında pratik gereksinimleri aşan bir paralellik de kurulabilir. Kentleşme alanının duayen ismi Keleş (2018: 30) modernleştikçe otoban ve alt/üst geçitlere boğulan Trabzon kentinin tanjant yolunu, “kentin bağına bir hançer gibi saplanan” bir yol olarak tarif eder. Bu yolların “kente kimliğinden çok şeyler yitirttiğine” üzüldür ve der ki:

Hiç kuşku yok ki, tarihin, kültürün ve doğanın özenle bize bahşetmiş olduğu değerlerle, gelişen, kalabalıklaşan ve küreselleşmenin etkilerine açılan bir kentin gereksinimleri arasında denge kurmak kolay değildir. Gerçekçi olmak gerekir. Ama unutmamalıyız ki, ek kaynak harcamaya bile gerek kalmaksızın koruyabileceğimiz, geliştirebileceğimiz pek çok kentsel ve çevresel değerimiz ilgisizlik yüzünden yok olup gidebiliyor.

Vardığı nihai yargı çok önemlidir: kenti hem daha çağdaş hem de daha kimlikli görebilmek için: “eğitim düzeyinin yükselmesi, kent ve çevre duyarlılığının artması” gerekmektedir.

Sonuç

Bütün bu süreç izlendiğinde, Türkiye Cumhuriyeti’nin 100 yıllık kentleşme deneyiminin, ülkenin politik yönetim karar ve tercihlerine uygun olarak şekillendiği; kentin

medeniyet üreten bir birim olarak politikaya demokratik bir katkı yapmak ve bir kentli kimliği yaratmak yerine, kentsel rantın üretildiği ve paylaşıldığı bir araç olarak görüldüğü anlaşılmaktadır.

Kaçak yapılaşmadan, tarihi yapılarına saygısızlığa, kente karşı suç anlamına gelecek yoğun betonlaşmadan çevre tahribatına, hukuksuzluğun doğallaşmasına kadar, kentlerin tüm kılcal damarlarında atan bu yıkıcı yapılaşma, kendini olumlayan politik dili de yeterince yaygınlaştırmış ve katmansal rant paylaşımını da kurmuş durumdadır.

Paylaşımdan dışlanmış kesimin ilgisizliği ise tarihseldir. Kılıçbay'ın (1996: 44) yorumuna göre: “Türklerin kent olgusu karşısındaki duyarsızlık ve ilgisizliklerinin en tipik örneklerinden biri, batı dillerinde bu karmaşık ve çeşitli olguyu ifade etmek üzere 20'nin üzerinde kelime bulunurken, dilimizde kent anlamına gelen kelime sayısının 3'ü geçmemesidir”. Yazar bu tavrı haklı bulur, çünkü ona göre gerçekten de “sadece ev ve işyeri yığınlarından ibaret, birazcık büyümüş yatakhane ve atölye karışımı” olan mekanların, kent olarak kabul edilmesi zaten beklenemez.

Çalışmayı bir temenni ile bitirmek gerekirse, ülkenin hemen tüm kentlerinin günümüzde bu yol ve beton fetişi ile şekillenmesinde baskın rol oynayan projeci, rantçı yaklaşıma karşı, ancak eğitilmiş ve kent ve çevre duyarlılığı yüksek bir toplumla denge kurulabilir.

KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, Adalet (2004). Damla Damla (Günler I 1969-1977). Alkım Yayın. İstanbul.
- Aral, İnci (1991). Ölü Erkek Kuşlar. Özgür Yayınları. İstanbul.
- Butler, Eamonn (2001). Hayek Çağımız İktisat ve Siyaset Felsefesine Katkısı., Çev. Yusuf Ziya Çelikkaya, Liberte Yayın. Ankara
- Duverger, Maurice (1975), Siyaset Sosyolojisi (Siyasal Bilimin Ögeleri), Varlık Yayınları, İstanbul.
- Fiske, John (2014), İletişim Çalışmalarına Giriş, Çev. Süleyman İrvan, Üçüncü Basım, Pharmakon Yayınevi, Ankara.
- Goffman, Erving (2017), Kamusal Alanda İlişkiler (Toplu Yaşamın Mikro İncelemeleri), Çev. M.Fatih Karakaya, Heretik, Ankara.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri (2018), Kiralık Konak, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Keleş, Ruşen (2018), Başka Bir Aşk İstemez, Ed. Kayhan Kavas, İmge, Ankara.
- Kılıçbay, Mehmet Ali (1996), Felsefesiz Sanat Oyunsuz Tarih, İmge Kitabevi, Ankara.
- Kongar, Emre (1998). 2000li Yıllarda Türkiye. 2.Basım. Remzi Kitabevi. İstanbul.
- Laclau, Ernesto (2007), Popülist Akıl Üzerine, Çev.Nur Betül Çelik, Epos, Ankara.
- Livaneli, Ömer Zülfü (2017), Huzursuzluk, Doğan Kitap, İstanbul.
- Sennett, Richard (2009), Yeni Kapitalizmin Kültürü, Çev. Aylin Onacak, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Simmel, George (2009), Bireysellik ve Kültür, Çeviren: Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul.
- Taner, Haldun (2005), Keşanlı Ali Destanı, 9. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Tekin, Latife (2006), Muinar, Everest, İstanbul.

CUMHURİYET'İN ŞEHİR KAMUSU PROBLEMİ

H. Aliyar DEMİRCİ*

Özet

Kamu, kamusal alan siyaset sosyolojisi alanında önemli kavramlardır. Şehirlerin de kamuları mevcuttur. Bu kamu, bir şehrin sakinlerinin şehri ilgilendiren beledî kararlara ve meselelere dönük dikkatleri, takipleri, kanaatleri kapsamında ortaya çıkar. Mahalli basın, dernekler vb. mecralarda belirir. Modern Batı şehri, bu tür kamularla kendi varlığını idame ettirir. Bu kamular bir müktesebata dayanır. Orta Çağ sonlarında Batı Avrupa'daki özerk şehir yönetimlerinden başlayan bir geçmişe yaslanır. Modern zamanlarda kendi içinde dönüşe dönüş mahalli düzeyde de bir kamunun ortaya çıkması mümkün olmuştur. Bu müktesebat şehirlerde sadece dikey ilişkilerin ve dikey siyasetin değil aynı zamanda yatay ilişkilerin ve yatay siyasetin de etkili olmasını sağlar. Türkiye şehirleri için Cumhuriyet'in hemen öncesinde böyle bir müktesebattan söz edilebilir mi? Cumhuriyetimiz bu yönüyle eksiklikleri içerir. Rejimin tercihleri başta olmak üzere farklı sebepler ülkemizde bu kamunun oluşmamasına ya da gelişmemesine sebep olmuştur. Cumhuriyetin katılımcı yönünün zayıf kalmasına yol açmıştır. Tebliğ iki bölümden oluşur. İlk bölümde şehir kamusu kavramı işlenecektir. İkinci bölümde Cumhuriyet modernleşmesi içinde şehir kamusunun niçin teşekkül etmediği üzerine bir çerçeve çizilecek, bu durumun muhtemel sebepleri ve sonuçları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şehir Kamusu, Kamu, Kamusal Alan, Kamusalılık

* Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, e-posta: ademirci@pau.edu.tr

Abstract

Concepts of the public and public sphere are central to political sociology. The public is existent also in the cities. It emerges from the attention, prosecution, and consideration of the municipal decisions and enforcement by the city's residents. It is manifested in local papers and associations. Modern Western cities subsist with the existence of such kinds of public. The public sphere is shaped by the accumulation of knowledge and experience gathered from past to present. The history of the European notion of the public goes back to late medieval city-states. The gradual transformation of the public sphere through time brought about the development of the local public sphere in modern times. Having a long and enduring tradition of public and public sphere enables not only vertical social relations but also horizontal relations to be influential in local and central politics. If so, is it possible to talk about the existence of that kind of public in Turkish cities during the pre-republican period? In fact, our republic has deficits on this matter. The emergence and development of the public have been hindered by republican rulers due to the regime's preferences. Therefore, political participation remained limited during the republican period. This article is composed of two parts. In the first part, the concept of city public will be scrutinized. In the second part, the possible reasons behind the underdevelopment of the public during the republican modernization process and the consequences of such underdevelopment will be discussed and argued.

Keywords: City Public, Public, Public Sphere, Publicity

Giriş

Modernler “Şehri antiklerin izinden giderek, insan hayatının en iyi ve yüksekte olduğu yer olarak görmüştür” (Taylor, 2001, s. 47). Şehirlerin sosyal açıdan gelişmişlikleri, çoğulculukları kamusal alanların genişliği ile ilişkilidir. Taylor’a göre (2001) kamusal alan “modern toplumsal tahayyüllerden” biridir. Kendisi kavramı, “toplum üyelerinin matbu veya elektronik çeşitli iletişim araçları sayesinde bir araya gelerek ya da yüz yüze görüşerek kamu yararı ile ilişkili konuları tartıştığı ve böylece bu konular hakkında bir fikir oluştuğu varsayılan ortak bir mekân” (s. 96) şeklinde tarif eder. Bu soyut bir çerçevedir, fizikî bir mekân değildir, tahayyüldeki bir mekândır. Sunay’ın (2002) dikkat çektiği üzere müzakere edilen, tartışılan konunun niteliğine göre kamular farklılaşırlar. Mesela eğitimle ilgili bir kamu, güvenlikle ilgili bir kamu düşünülebilir. Her bir kamunun kendi içinde tarafları, muhatapları mevcuttur. Kavramın kendisi nicelikle değil nitelikle ilişkilidir (s. 53) Kamuların bu şekilde çeşitlenmesinin kendisi de bir medeniyet aşamasının göstergesidir. Kamusal alan kavramı şehir merkezlidir, şehirlerde yaşanan etkileşimlere, etki ve tepkilere, duyarlılıklara dayanır. Her bir kamu kendi içinde aynı konuyla ilişkili farklı takipleri, duyuları, kavrayışları barındırır. Bu makale kamusal alanın beledî ayağıyla şehir kamusuyla ilişkilidir. Beledî köyle ilgili olmayan anlamına gelir (Kubbealtı Lugati). Şehir sakinleri şehre dair konuşarak, yazarak, farklı iletişim biçimlerini kullanarak şehrin maddî ve manevî varlığının gelişimine doğrudan ya da dolaylı katkı sunarlar, bu etkileşim soyut bir çerçeve oluşturur. Şehir kamusu, beledî kamu kavramları metinde birbirlerini ikame etmek üzere kullanılacaktır.

Kavram makaledeki bağlamlarda daha önce kullanılmamıştır. Makalenin araştırma evreni, Cumhuriyet devridir, bununla birlikte Cumhuriyet’in bir ardalanı olduğu dikkate alınarak Osmanlı modernleşme devrine de çözümlenelerde yer verilecektir. Bu kapsamda Tanzimat’tan itibaren beledî kamusal alanın izi sürülecektir. Bu kamusal alan, temel beledî hizmetlerin yeterli ölçüde karşılanmasıyla sınırlı kalmayan, korumacı boyutlara, tarihi çevreye tabii çevreye sahip çıkmaya, onun üzerinde düşünmeye, geniş bir yelpazede büyük veya küçük ölçekli demeden şehre ve şehrin problemlerine karşı bir ilgiye, takibe dayanır. Batı modernliği, beledî kamusal alanın ürünü olarak şehirlerle ilişkili kamusal duyarlılıkları da içerir, bu bazen farklı inisiyatifleri de tetikler, karar alma süreçlerini etkiler, bu süreçlerin sadece dikey ilişkilere dayanmayan yatay ilişkilerle gelişen bir muhteva kazanmasını sağlar. Çalışmada modernleşme devri öncesi şehir kamusunu düşündürtebilecek unsurlar dışarıda bırakılacaktır. Yine okuyucu, Cumhuriyet devri meslek kuruluşlarının beledî kamusal alan içinde yerini bazı istisnalar dışında bu metinde bulamayacaktır. Bu yazarın bu kuruluşları önemsiz bulmasından değil, çalışmanın

kapsamının daha da genişlemesi ve bir makale hacmini aşması endişesini taşımasından da kaynaklanır. Mimarlar camiasının meslekî söylemin araçları olarak tanımlanan farklı dergileri (Baydur, 2012) makalenin problematiği açısından incelenmeye elbette değerlidir. Bununla birlikte beledî kamunun Batı modernliği içinde oluşumunda, profesyonel meslek gruplarını da etkileyen zümreler olduğu metinde görülecektir. Çalışma ağırlıklı olarak İstanbul merkezlidir, aynı kaygıyla beledî kamuyu Ankara ve İzmir vd. şehirlerde aramak, mukayeseler yapmak çalışmanın potansiyel açık kapılarıdır. Şu belirtilmedir ki kendi başına İstanbul için bir okuyucu eksikler bulabilir. Bundan dolayı metin meseleye giriş düzeyinde bir çerçeve oluşturmakta, tüketici olma iddiası taşımamaktadır.

Makale Cumhuriyet şehirlerinde, beledî kamusal alanının uzun yıllar son derece cılız kaldığı, gelişmediği varsayımına dayanır. Bu amaçla ilk bölümde şehir kamusu tanımlanacak, daha sonra Batı şehri içinde Avrupa ve ABD'de şehir kamusunun modernliğin geçmişi içinde oluşumu açıklanacak, buna dair örnekler verilecektir. İkinci bölümde Osmanlı modernleşmesi içinde beledî kamusal alana dair küçük filizlere dikkat çekilecek, müteakiben 1923-1950 arasında bu filizlerin serpilmediği gösterilecek, bunun sebepleri açıklanacaktır. 1950'den 1980'e popülist modernite döneminde de bu alana dair bazı ipuçları üzerinde durulacak, küreselleşmeye entegre olan liberal dönemle metin sonlandırılacaktır.

1. Kavram: Şehir Kamusu-Beledî Kamusal Alan

Şehir sakinleri belediye hizmetlerinden az ya da çok yararlanır. Temel belediye hizmetlerine dair kanaatler bir şehrin tüm ahalisi içinde şekillenir. Çöp, kanalizasyon, ulaşım gibi hizmetlere dair takipler ve kanaatler hemşeriler arasında oluşur. Bu metinde şehir kamusu bunları aşan daha geniş bir düzlemde ele alınmaktadır. Beledî kamusal alan, bir şehirde yaşayanların o şehrin kimliğine, o şehirdeki kamu tasarımına, şehrin maddî, fizikî ve manevî varoluşuna, tabîî ve tarihî çevresine, dününe, bugününe, geleceğine dair ilgileri, kavrayış, duyuş ve düşüncüleri, buna dair dikkatleri, takipleri, vaziyet alışları, etki ve tepkileri içerir. Şehir kamusu da bu maksatla etkileşime geçen, okuyan, yazan, dinleyen, müzakere eden, konuşan, bu kapsam dikkate alınarak soyut çerçevelerle somut çerçeveleri birbirine bütünleyen, kırla bağlantısı kopmuş, tam bir şehirli olmuş, rafine ilgilere, dikkatlere, vizyona sahip, şehrin estetik, varoluşsal boyutlarını da az ya da çok işin içine katarak değerlendiren, süzen, muhasebe yapan, faaliyet gösteren bir topluluktur. Beledî kamusal alan bu topluluğa ait soyut ortak mekândır. Bu bir okurluk düzeyinin, bir fikrî gelişimin, geniş bir etkileşimin sonucu, bir iletişim

dünyasının birikimidir. Bu iletişim dünyası karar alma süreçlerini de etkiler. Bu kamunun oluşum dinamikleri onun dar ya da geniş, etkili veya etkisiz olmasına yol açar.

Sartori'nin Karl Deutsch'dan mülhem verdiği çağlayan örneğine bakarak, bir kamunun genişliğini ve yeterliliğini kendi bünyesi içinde var olan etkileşimlerin çeşitliliği belirler diyebiliriz. Beledî kamunun geniş, yeterli olduğu durumlarda Sartori'ye göre, kanaatler tıpkı bir çağlayanda çok basamaklı biçimde yukarıdan aşağıya doğru akarlar bir dizi gölcükte kesintiye uğrar, su buralarda çağıldar, bazı basamaklarda yatay bir şekilde akar, havza içi etkileşimlere girer. Havzalarda gölcük içi etkileşimler yaşanır. Bir yerde kesintiye maruz kalır, başka bir köşede canlanır. En sonunda birleşir. Bunun zıttı hiyerarşik çağlayandır, bu da aşağıya doğru kesintisiz, aralıksız biçimde akan durgun gölcükleri barındırır, bunların sesleri az çıkar ya da hiç çıkmaz (s. 102-103). Akış, büyük ölçüde tek hatta gerçekleşir, kararlar da bu hat içinde alınır. Batı modernliğinin 20. yüzyılda şehircilikte ulaştığı seviye, şehirliliğe ilişkin formasyon, sadece bir teknik bilgisinin yansıması değildir, bunun yanı sıra beledî kamusal alanın genişliği, derinliğiyle ilişkilidir ve bir birikime bağlıdır. Bu birikim tıpkı çağlayan örneğindeki gibi bir dizi etkileşimi içerir. Dikey ilişkilerin yatay etkilerle kesiştiği, farklı kanaatlerin aynı potada birleştiği süreçleri içerir. Bu tür etkileşimlere hiç rastlanmadığı durumlarda hiyerarşik çağlayandan söz edilebilir. Burada su aşağıya doğru kesintisiz, aralıksız biçimde akar, suyun iniş güzergâhı içinde havza içinde gölcükler mevcutsa da bunların sesleri az çıkar ya da hiç çıkmaz. Batı modernliğinin evrimi dikey ilişkilerle yatay ilişkileri dikey siyasetle yatay siyaseti harmanlamış, bunlar iç içe geçmiştir. Ülkemizde 100 yıllık Cumhuriyet tarihinin önemli kısmında beledî kamusal alanda dikey ilişkiler, dikey siyaset egemen olmuştur. Konunun kapsamını tayin etmek bakımından kamunun Batı sosyal tarihinde nasıl boyutlandığı üzerinde durmak gerekir:

Kavramın kendisi, Avrupa sosyal tarihinde bir aşamada ortaya çıkan gelişmelerin, değişimin yansımasıdır. Habermas'ın teşhis ettiği burjuva kamusal alan, 17. yy sonuna ve 18. yy.'a da dönerek takip edebileceğimiz, siyasal gazetecilik, roman, matbaa merkezli yeni bir kültüre dayanır. Bu parçalarda yaşanan adeta bir patlama, yeni tartışma alanları yaratmış, daha açık ve erişilebilir bir kent kamusal mekânı ve bu mecralar üzerinden sosyalleşme biçimlerini ortaya çıkarmıştır. “Kamu (public) kelimesi literatürde bir izler çevre, dinler çevre yani bir şeyin okur kitlesi, bir konserin, oyunun, sanat sergisinin, tiyatronun kitlesi anlamında da kullanılmıştır” (Melton, 2011, s. 11). Bunların toplamı bir kamusal alan oluşturmuştur. Poggi'nin (1991) vurguladığı üzere bu alan bir izleme sürecinin birleştirdiği kişiler topluluğu şeklinde ortaya çıkmıştır. Poggi fikir ürünlerinin kitle iletişim araçlarıyla yayılmasıyla ilk defa

kişilerin belli bir yerde toplanmasına ihtiyaç olmadan bir katılanlar kümesinin oluştuğu kanaatine varmıştır. Burada burjuvazi vardır. Bununla birlikte soylular ve ruhban zümresi de onlarla etkileşim içinde aynı platformlarda görülür. Avrupa Aydınlanmasını inceleyen eserinde Ulrich Im Hof (1995), bu yüzyıllarda gayri resmi toplantıların yapıldığı, havadan sudan konuların dışına çıkarak edebiyat, felsefe gibi alanlara dair sohbetlerin gerçekleştirdiği salonları, edebiyat konuşulan kahveleri, okuma toplulukları, bilimin ve edebiyatın karşılıklı konuşulduğu, öğrenildiği hatta korunduğu meclisleri zikreder. Bunlara akademiye, gönüllü hayır cemiyetleri ve ekonomik toplulukları da ilave eder, örgütsüz toplulukların yanı sıra örgütlü toplulukların da yer aldığı çok unsurlu bir zemine dikkat çeker.

18. yy.'da merkezileşmiş monarşilerin egemenliği, bu unsurların dar anlamda politikaya girmelerine engel teşkil eder, ancak bunların yaptıkları geniş anlamda da politikadır, devletlerinin refahının yanı sıra şehirlerin refahı üzerinde düşünürler. Bunlar arasında dernekler de vardır, onlar daha geniş bir etki yaratmak istediklerinde dergi de çıkarmışlardır. Bununla birlikte dergicilik bu yüzyıllarda sadece derneklerle sınırlı kalmamıştır. 18. yüzyılın ikinci yarısında Batı Avrupa'da her kentin dergisi vardır. Özellikle Hamburg, Zürih ya da Milano'daki dergiler Aydınlanma çizgisinde içerikleriyle önemlidir (Hof, 1995, s. 145-148). 19. yy.'da Belle Epoque'da (1871-1914) şehir kültürü ulus inşasıyla birlikte güncellenir. Bilhassa başkentler Paris, Londra, Berlin, Viyana, Madrid, Barcelona ya da Roma kendi refah seviyelerini öne çıkarmak için birbirleriyle yarışmışlar, bu yarışmayı kentselliğin gerektirdiği görgü ve gelenekleri yaratmak üzere de kullanmışlardır. Bunun bir aracı gazetelerdir. 19. yüzyıl bir gazete uygarlığı yaratmış, 1860'lardan itibaren gazetelerin sayıları hızla artmıştır. Hegel'in, "Gazeteleri okumak modern insanın sabah duasıdır." tespiti gazetenin yaygınlığını, itibarını anlatır. Günlük gazete kentsel ekosistemin en önemli parçalarından biri olmuştur. Dergiler de onu tamamlamış, bunlar kamuoyunu oluşturmuştur (Loyer, 2022, s. 17-18).

19. yüzyıl modernliğinin Batı Avrupa şehrinde yarattığı etkiler, kaos ortamı geniş bir yelpazede karşılık bulur. Birkaç örnek verilebilir. Edebiyatçılar, sanatçılar, fikir adamları; C. Dickens, Eugene Sue, Balzac, Hugo ya da Goncourt kardeşler, Proudhon, Delvau şehirleri, onların problemlerini eserlerine taşırlar. Modern Avrupa'nın kültürel başkenti Paris'te en önemli ve iz bırakan değişimi gerçekleştiren, 1853-1870 arasında görev yapan Vali Haussmann'ın icraatları edebiyatçıların, fikir adamlarının, yazarların gündeminde olmuştur. Blanc, Baron von Moltke, Milletvekili Picard gibi siyasî figürler için de şehirleşme önemli bir meseledir (Benevole, 1995 s. 210-211). Edebî kamu, beledi kamusal alanla sık sık kesişmiştir. Edebiyatçı Baudelaire, 19. yüzyıl Haussmann'ın modernist inşa programının izlerini taşıyan

duyguları, eserlerine o derece yansıtmıştır ki Marshall Berman aradan uzun on yıllar geçmesine rağmen 1982’de yayımlanan Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor isimli eserinde, modernite deneyimini onun mısraları üzerinden anlatmayı tercih edecektir. Değişen Paris’i yazar, fotoğrafçı Maxime du Camp (1822-1894) aynı değişimi altı ciltlik Paris, Organları, İşlevleri ve On Dokuzuncu Yüzyıl İkinci Yarısında Yaşamı eserinde anlatmıştır (Benevole, 1995, s. 212). Sanayi devriminin getirdiği problemler, toplumsal hayattaki olumsuz etkileri, konut meselesi İngiltere’de E. Chadwick, Engels, Fransa’da Blanc ve Louis Rene Villerme işlemiştir (Benevole, 1995, s. 195). Şair, romancı, oyun yazarı, politikacı romantik akımın önemli figürü Victor Hugo’nun (1802-1885), 1823 ve 1832’de Reveus des Deux Mondes’de yayımladığı makaleler, mesela Fransa’nın Anıtlarının Yok Edilmesi makalesi Hugo’ya daha sonra bu konuda çıkarılacak kanunun hazırlığı sorumluluğunun verilmesinde etkili olmuştur (Yeter, 2007, s. 85). Dolayısıyla 19. yüzyıl Avrupası’nda şehirlerde hızlı fizikî değişim geniş bir kamusal alanda, farklı çevrelerden edebiyattan güzel sanatlara, tiyatroya, siyasete elitlerin gündemine girmiş, okuyan kamunun müşterek meselelerinden birine dönüşmüştür.

Beledî kamunun, şehir meclisleri, şehir idareleri üzerinde etkileri olmuştur. Batı ülkelerinde belediyeler mahalli idare geleneği içinde açıklanır, hatta bir sivil toplum kurumu olarak ele alınır (Tekeli, 1983). Avrupa’da şehirler, bağımsız Orta Çağ topluluklarının işlevleriyle ilişkilendirilir, bazı örneklerde varlıklarını neredeyse Orta Çağdaki feodal idari alanla aynı sınırlar üzerinden sürdüren yerel yönetimleri barındırır. Devlet toplum ilişkilerini belirleyen Batı Avrupa’da vatandaşlık bağı (citizenship) geçmişi itibarıyla ülkeyle değil öncelikle şehirle ilişkili bir boyuta sahiptir. Kelimenin etimolojisi de bize bu ipucunu verir. Belediye kurumunun toplumsal temelleri vardır. Vatandaşlık bir yönüyle beledîdir. Vatandaşlığın bu hacmi her zaman demokratik bir toplum, mahalli demokrasi yaratmayabilir (Ortaylı, 1999). Mutlak monarşilerin merkezileştirici süreçlerine rağmen, şehir kimliği, şehre dair aidiyet bağı, şehir bilinci toplumsal bilinçte bir katman olarak yaşamıştır. Devletin yukarıdan oluşturmaya çalıştığı kamu alanına rağmen, şehir geleneğine, site ananesine dayanan bir müktesebat ve geçmiş, bir toplumsal tecrübe bu katmandadır. Feodal bir Avrupa’nın arkasından merkezi krallıkların inşa edildiği bir Avrupa gelir ve merkezi devlet karşımıza çıkar. Ancak uzun asırlar süren feodal geçmiş, merkezileşmeye rağmen yerelliğin tamamen unutulmasına mâni olacak, merkezileşmiş devlet, 20. yüzyıl içinde buna bir miktar saygı göstermek mecburiyetinde de kalacaktır. Turan (1998), bunu biraz da geçmişin ağırlığıyla açıklar. Vatandaş ve yönetimi iki ayrı varlık olarak görmek, özerk bir alan tasavvur etmek fikri de buradan gelir (s. 9).

Bu mahalli müktesebat, beledî kamusal alanın derinliğini etkiler. Yerel yönetimler işlevlerini yerine getirirken beledî kamuyla kaçınılmaz olarak etkileşime girer. Özerk idarî kent geçmişi, mahalli aristokratik geçmiş, mahalli yazılı edebiyatlar, romanlar, hikâyeler, şiirler, korolar, orkestralar, şenlikler, festivaller, beledî kamusal alanın kendisini etkileyecektir. Bu müktesebat bir sosyal tarihin ürünü, birikimdir. Kıta Avrupası tarihinde merkezî krallıkların kurulması, ulus devletin inşası süreçlerine rağmen özerk belediye bu müktesebatın içinden boy vermiştir. Merkezileşmeye rağmen bu müktesebatın unutulmaması kanımca beledî topluluğun Batı Avrupa'daki doğasıyla ilişkilidir. Mardin'e atfen şu söylenebilir “Her topluluk tek bir kattan değil tarihten kendisine miras kalan bazılarının izi güçlü, bazılarının izi daha zayıf çeşitli yan yana yaşayan katlardan oluşur. Yeni bir katın yanında eskinin izini görmek mümkündür, eskiden alınan şekiller değişik bir çehreyle kendisini gösterebilir” (1998, s.15-16).

Merkezleşmenin Avrupa'da lokomotifi Fransa'da beledî kamusal alan her şekilde yaşamış, yerel çeşitlilik tamamen ortadan kalkmamış, yerel otoriterle merkezi otoriteler arasında bir denge 20. asır içinde kurulmuş, toplum içinde özerklik bir alan var olmuştur (Turan, 1998: 9). “Bu durumun hem yararları hem zararları vardır.” Yurttaş ile yöneticilerin bir araya geldikleri zeminde bir diyalog, bazı konularda iki taraf arasında oluşan forum (Benevola, 1995, s.249), bir müzakere, çekişme, konuşma zemini eksik olmamıştır. Bu alan bir katılım alanıdır. Yerel kararların dikey ve hiyerarşik ilişkilerin dar dairesinde değil geniş bir dairede bir etkileşim içinde bir sürecin meyvesi olarak tezahür ettiği, 20. yüzyıl içinde bunun tam yerini bulduğu öne sürülebilir. Bunun kuru bir katılımdan ibaret olmadığı zaman içinde rafineleşen bir kültür içinde bedenlendiği aşikârdır (Öğün, 1998-9). Beledî kamusal alan düşünülürken mahalli idare geleneğinin varlığı yokluğu önemlidir. Bununla birlikte Batı Avrupa'da görülen tablo ABD'de karşımıza çıkmaz.

Ama aynı kamu, ABD'de farklı bir güzergâh izleyerek oluşur. Amerika'da devlet, sivil toplum üzerine oturmuştur (Turan, 1998, s. 9). Mahalli idare, Avrupa'da merkezi devletten kopan onun verdiği ruhsatla ayrışan bir parça, ama bunun yanı sıra Orta Çağ geçmişini de hatırlayan o tarihsel katla da ilişkilendiren bir birimdir. Buna mukabil bir göçmen ülkesi olarak Kuzey Amerika'da aristokratik bir geçmiş, feodalite, özerk kent geçmişi olmaksızın, göçmenlerin tabandan gelen birleşmeleri organizasyon ve inisiyatifleri Amerikan toplumsal yapısını oluşturmuştur. Tocqueville'e göre (2016) Amerikalılar tüm dönemlerde tüm koşullar altında tüm eğilimler karşısında durmaksızın birleşmiştir. “Çok farklı örgütlenmeler, (...) gündelik yaşamında örgütlenme alışkanlıkları (...) önemli şeyleri müşterek yerine getirme becerisini yaratmıştır” (s. 545). Büyük birimin yanı sıra her vilayette her bir şehirde adeta her

bir kasabada yerel idareyle ilgilenmek için küçük örgütlenmeler kurulmuştur. Gazete de müşterek eylemin aracı olmuştur. Buna göre “Gazeteler çok sayıda insanın tekrarlayan şekilde birbirleriyle haberleşme ve müşterek eyleme ihtiyaç duyup duymamasına göre çoğalır veya azalır” (s. 551). Dernekler, mahalli idareler gazete sayısını artırır. Tocqueville’in tezine göre, gazeteler halkın birlikte hareket etme ve ilişki kurma ihtiyacına göre azalır veya çoğalır (Türkbağ, 2002, s. 66). Beledî kamusal alan edebiyat (roman, şiir, deneme), resim, fikir hayatı, gazete, dergilerin yanı sıra örgütlü, örgütsüz toplulukların içinde oluşur.

19. yüzyılda Anglo-Amerikan dünyada tabandan gelen tarihe sahip çıkma bilinci ve hatta tarihi kentsel öğelerin korunması için örgütlenme girişimleri, modernliğin tarihi açısından dikkat çekicidir. Aygen’e göre (1996) örgütlü bir topluluk olarak, ABD’de Massachusetts Tarih Derneği 1789’da kurulmuştur (s. 53). Erken bir dönemde tarihi kentsel öğelerin korunması için inisiyatif, kadın derneklerinden gelmiştir (s. 46). “Bu kadınların bir bölümü ünlü kişilerin ve romantik öykülerinin yaşandığı evleri onarıp hayata kazandırmayı, kendilerine iş edinmişlerse de olaya ciddi ve bilimsel yaklaşanlar da çoktur”, İngiltere’de “1826’de York’ta bir grup kentlinin kurduğu bir koruma grubu, belediye meclisinin yıkmayı planladığı orta çağa tarihlenen kent surlarının yıktırılmasını önleyecek kamuoyunu oluşturmuş ve surları Yorklulardan para toplayarak onartmıştır. ABD’de 1876’da 78 adet yerel koruma derneği vardır” (46). Kıta Avrupa’sında Hollanda’da 1911’den beri varlığını sürdüren sivil toplum örgütü De Bond Heemschut bu örgütler içinde en etkilisidir (s. 49) Amerikan şehirleri gibi güncellenen büyük ölçekli kent planlarıyla müktesebatların, birikimlerin çiğnendiği bir ülkede, şehir kamusunun gazetecilik, dergicilik vasıtasıyla kendini belirginleştirdiği söylenebilir. Meslekten şehir planlamacısı, mimar olmayan yazarların genel okuyucuya hitap eden ünlü dergilerde şehircilik üzerinde yazması, sadece 20. yüzyıldaki değişimin hızıyla açıklanamaz. Yukarıdaki örneklere bakıldığında 18. asırda modernlik spontane bir şekilde gelişirken, okur/yazar zümrelerin mekâna atfettikleri değerlerde bunların cevaplarını aramak daha doğru olur.

Bu müktesebatın 20. yüzyılda yansımalarına dair bir iki örnek beledî kamunun ölçeği hakkında fikir verebilir. 1960’lı yıllarda New York’un başkanı Robert Moses, kentin tarihî dokusunu yıkmak için 267 milyon dolar harcamıştır. Bir New Yorklu gazeteci Jane Jacobs kendi bölgesinin de yıkılacağını fark ettiğinde verdiği mücadeleyle 1968’de onun görevi bırakmasını sağlamıştır (Aygen, 1996, s. 55). Jane Jacobs bu olayların öncesinde yazdığı Büyük Amerika Şehirlerinin Ölümü ve Hayatı başlıklı eserde modernizmin yarattığı kentsel mekânların fizik bakımından düzenli ve temiz ama toplumsal ve manevî bakımdan ölü doğduğunu yazmış, Amerika tipi şehirciliği sert bir şekilde eleştirmiştir (Berman, 2009, s. 231).

Klasikleşmiş bir metin olan Tarih Boyunca Kent'in yazarı Lewis Mumford (1895-1990) meslektan bir mimar ya da plancı olmamasına rağmen Amerikan şehirlerindeki planlamacılığın yarattığı radikal değişime tepki göstermiştir. Edebiyat eleştirmenliği, yazarlığı, dergi editörlüğünün yanı sıra, New Yorker gibi popüler bir dergide 30 yılı aşkın bir süre şehirciliğe dair yazmıştır

Ulusal basın dışında Amerikan mahalli basınının da mekâna dair dikkatlerinin derecesini göstermek bakımından şu örnek değerlidir. Mimar, planlamacı, fikir adamı Turgut Cansever, 1970'lerde Cengiz Bektaş'la San Fransisco'da buldukları bir toplantıda kendilerine iki hanım rehberlik yapar. İkisi de haftada iki üç defa gazetelere yazı yazmaktadır, onlar gibi aynı şehirde günlük gazetelere yazı yazan 25-30 kişi vardır. Cansever (2008) onların şehir içinde meydana gelen olumlu olumsuz değişiklikleri, ev renginin değişmesinin sokaktaki renk skalasına olumlu ya da olumsuz yönde neticelerini, yeni bir çiçekçinin veya büfenin etkilerini yorumladıklarını aktarır (s. 129).

1960'larda otoyol inşaatı gibi iddialı projelere karşı ABD'de zaman zaman yurttaş inisiyatifleri ortaya çıkmış onların marifetiyle engellendiği de olmuştur (Berman, 2009, s. 232). ABD'deki beledî kamunun bu vb. tezahürleri, elbette Kıta Avrupası'nda da eksik olmamıştır. Büyük projelerin mekânsal etkilerini vatandaş inisiyatiflerinin dikkatleriyle makul çizgilere çekilmiş veya bunlara engel olunmuştur. 1950'lerde Hilton otelleri zincirinin sahibi, Conrad Hilton, Viyana'da şehir parkını otel yapmak istemiş, şehir meclisi, Viyanalılar buna tepki göstermiş ve izin vermemiştir. Hilton daha sonra kendisine gösterilen paten pistine razı olmak zorunda kalmıştır. 1970'lerin başında Viyana'da Tarım Fakültesi için yeni binaların yapılması ihtiyacı doğmuştur. Bunun fakülte binasının yanında bir parka yapılması gündeme geldiğinde bir imza kampanyasıyla bu kararın önüne geçilmek istenir. Konu Viyanalılara sorulur. Bunun için yapılan oylamada Viyanalılar parkların bozulmaması yönünde karar verir (Arpad, 1983, s. 13-14). Yüzyılın içinde oturan kurallarla Viyana'da şehir sakinlerinin yeni satın aldıkları evlerin rengini diledikleri gibi değiştirme hakları yoktur, sokak sakinleri sonra semt belediyesi buna engel olur. Arpad (1983) şunu sorar: 20. yüzyılda bireyci bir ülkede bunu mümkün kılan nedir? (s. 13-14). Örnekler artırılabilir. Sartori'nin çağlayan örneğinden yola çıkarak şu söylenebilir: Batı'da 20. yüzyılda şehirlerin dikey ilişkilere dayanan kararlara teslim edilmediği, yatay etkilere açık olduğu, müzakerenin, konuşmanın farklı havzalardan beslenen kanaatlerin dikkate alındığı, mahalli topluluğun tanındığı görülür.

Burada bir sosyal sermayeyi gözlemek mümkündür, şehirciliğin sadece meslek erbabı mimar, mühendis, şehir plancılarıyla sınırlı kalmayan mahiyeti, beledî kamusal alanın genişliği,

zenginliği, derinliği burada bir sosyal sermayenin oluşmasına sebep olmuştur. Pinçon'a göre (2012) "Sosyal sermaye az çok tanışıklıklara dayanan, kurumsallaşmış kalıcı ilişkiler ağına bağlı mevcut ya da potansiyel kaynaklar bütünüdür. (...) Bunlar yararlı ve daimi bağlantılara dönüşür" (s. 21). Gazetelerden, popüler dergilere, edebiyata, sivil toplum kuruluşlarına, yurttaş inisiyatiflerine modernliğin kentsel süreçlerine karşı toplumsal deneyimleri olan şehir kamusu, Batı modernliğinin önemli bir unsurudur. Bunun aşağıdan yukarıya doğru şekillenen, tabanda da karşılığı olan, yatay ilişkileri içeren, dolayısıyla toplumsal derinliği olan bir mahiyet taşıdığı söylenebilir.

2. Türkiye'de Beledî Kamusal Alanın Oluşumu

1.1. Osmanlı Modernleşmesi ve Beledî Kamusal Alan

Şehir kamusu gazetenin, derginin, dernekçiliğin, mahalli idare geleneği ve kültürünün ve edebî kamunun beslediği alanda oluşur. Osmanlı modernleşmesinin şehir kamusu oluşturmada birikimi nedir? Osmanlı modernleşmesi içinde Habermas'ın, Poggi'nin ya da Melton'un söz ettiği anlamda bir burjuva kamusu düşünmek yine aynı tipte bir burjuva toplumu tasavvur etmek elbette mümkün değildir. Bununla birlikte bu makalenin problemi olduğu içindeki alanlarda, okuyan bir kamunun olup olmadığını belirlemek için, gazetenin derginin, dolaşıma girdiği 19. yüzyıla bakmak gerekecektir.

Bu devre beledî hizmetlere dönük bir dikkatten bahsedilebilir. Bu da Avrupa şehirlerindeki gelişmeyi gören büyük ya da küçük bürokratların ilgisiyle açıklanabilir. Ancak bunun makalenin bağlamı içinde beledi kamusal alanı yaratacak yoğunlukta olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak gazete ve dergiler, beledi hizmetlerin yeni şartlarda değişmesinin gereğini ve yeni ihtiyaçları vurgulamaya başlayacaklardır. Sanayi Devrimini yaşamamış bir ülkede Avrupa'yla kıyaslamalar, Osmanlı şehirciliğinin parlak yıllarının hayli geride kaldığını gösterir. Avrupa medeniyetiyle karşılaşma, bir medeniyet meselesini, Osmanlı elitlerinin karşısına çıkarmıştır. Tanzimat fikriyatı Avrupa şehirleriyle kıyasla, beledi hizmetlerin yetersizliğini vurgular, Batı şehirlerindeki yeni üst yapı unsurları (kaldırım, aydınlatma vb.), yapı teknolojisi, temizlik dahil pek çok mesele basında dile getirilir. Tanzimatçılar Avrupa'daki örgütlenme modelini ithal etme ve şehir yönetimini yeniden organize etme yoluna gidecektir. 19. asır Osmanlı modernleşmesi içinde bürokratların hem yönetmesi hem de modern kamunun parçaları olan gazete, dergi yayıncılığına girişmesi, yazarlık gibi sorumluluklar üstlenmesi, dönemin realitesidir. Bu konuda ilk kapsamlı yazılardan

biri 1864'te, Osmanlı maarifinin ve bürokrasisinin önemli simalarından Münif Paşa'nın yayıncı, yönetici olduğu Mecmua-i Fünun'da yayımlanan aydınlatma meselesine, yol ve caddelerin isimlendirilmesi ve numaralandırılmasına dair tekliflerini içerir. Teklif, İstanbul'da merkezi alanlarda meydan, cadde açılması, Osmanlı coğrafyasının 3000 m. genişliğinde bir arsa üzerinde minyatürize edilerek Osmanlı Devleti Parkı'nın kurulması projesini de kapsar (Budak, 2007: 200). Şinasi'nin (1826-1871) iki ay sonra Tasvir-i Efkâr'da yayımladığı yazı benzeri ihtiyaçlara dairdir (Lewis, 1984, s. 392). Yazar, gazeteci, yayıncı Ahmet Mithat Efendi'nin de (1844-1912) (Okay, 1991, s. 61-84), kaymakamlık, mutasarrıflık gibi görevler de yapan edebiyatçı, fikir adamı Namık Kemal'in de (2005) belediye problemlere dair gündelik gazetelerdeki yazıları, bir medeniyet meselesi içinde yer bulur (s. 212-220, 247-251).

Tanzimat süreci içinde modern bir kamuya Osmanlı dünyasının adım atmasını sağlayacak olan gazetedir. Ancak gazetenin bu aracın belediye kamusal alanı düşündürtecek bir boyut kazandığını söylemek mümkün değildir. Okurluğun yaygınlaşmaması önemli bir meseledir. Diğer taraftan yazılı edebiyat ürünlerinin çeşitlenmesi zaman alacaktır. Gazete ve dergideki eleştiri yazılarının yanı sıra, edebiyatın farklı türlerinde, şehrin kimliğine dair tasavvurları besleyecek bir muhteva için 19. asır erken bir tarihtir. Tanzimat devrinde İstanbul'daki cılız sanayileşmenin, ithal ulaşım teknolojisinin ve yapılaşmanın tarzı, bir süre sonra 20. asrın başında Meşrutiyet devrinde ortaya çıkan sonuçlarıyla gazete makalelerinde eleştiri konusu olacaktır. Çevreyi kirleten imalathaneler, bazı yıkımlar sadece belediye hizmetlerin değil İstanbul'un tabii ve tarihî dokusunun korunmasına dönük bir dikkati de ortaya çıkarır, bunlar gazetelerde zaman zaman yer bulur. Ama bunun önemli bir düzeyde olduğunu söylemek yine güçtür. Temel belediye hizmetlerin ötesine geçerek farklı bakış açılarını gündeme getiren önemli bir isim Yahya Kemal olacaktır.

Edebiyatçı, yazar, fikir adamı Yahya Kemal (1884-1958), hem Cumhuriyet öncesi hem de sonrasında bu konuda takibi olan bir yazardır. 1921 ve 1922 senesine ait gazete yazılarında Selimiye Kışlasıyla yeni inşa edilen Haydarpaşa Garı arasında estetik farklar, Nizam-ı Cedit Devri eserlerinin gözden çıkarılarak idarece yıkılması, tarihi eserlerin yıkımı, restorasyon problemleri, Bakü'den gelen gazın, uluslararası akaryakıt taşımacılığının ve depolamasının Boğaz'a verdiği zararlar, İstanbul'un Beyoğlu yakasının yanı sıra Anadolu yakasına Kadıköyü'ne Bostancı'ya doğru doğru yayılmasının muhtemel olumsuz sonuçları, Yahya Kemal'in (2016) İstanbul'u İstanbul'a dair sorumluluklarını hatırlatan uyarıları (s. 134, 144-146). Cumhuriyet ilanının hemen öncesinde gazete sayfalarında yerini alır. 1919-1922 arasında İstanbul'un merkezî bölgelerinde apartmandan, iş hanına, elektrik fabrikasına, yakıt deposu

inşaatına kadar tarihî eserleri, mezarlıkları etkileyen arazi satışları, bazı gazeteler ve dergilerin de dikkatini çekmiş bu konular haberleştirilmiştir. Oral (2014), İleri gazetesinden örnekleri paylaşmıştır (s. 380-411). Dolayısıyla İstanbul basınında Yahya Kemal'in dışında da bu tür dikkat sahipleri vardır. Ancak Yahya Kemal entelektüel bir arka planda kendi fikir dünyasında İstanbul'u konumlandırır.

Kendisi, İstanbul'da 1915'te Darülfünun'da hocalık yapar, Meşrutiyet Türkiye'si'nde dönemin etkili kuruluşu Türk Ocaklarında sohbet programlarına konuşmacı olarak katılır, öğrencilerine zaman zaman şehir turu yaptırarak Sur içinden Boğaz'a kadar şehrin tarihî ve tabii dokusuna dair kentsel bir bilinci oluşturmaya dönük gayretleri kayda değer. Onun düşünceleri ve dikkatleri etrafında bir çevre oluşacaktır. Öğrencisi ve bu gezilerin katılımcısı Ahmet Hamdi Tanpınar (1963), bu programı aynı zamanda bir pedagojinin parçası olarak anacaktır (s. 20), Yahya Kemal'in öncülüğünde yayımlanan Dergâh dergisinde (1921-1923) onun telkinleriyle İstanbul'un imarına ve eski eserlerin korunmasına dönük makaleler yayımlanır (Demirci, 2019, s. 89, 96-97, 106).

Yahya Kemal'in sıkı takipçilerinin, onun yarattığı dikkatler çerçevesinde, ondan beslenerek müstakbel beledî kamunun bir parçası olması mümkündür. Bu kapsamda asıl etkileri Cumhuriyet devrinde görülecektir. Onun yaklaşımları, seneler sonra 20. yüzyıl Avrupa'sında şehir sakinlerinin haklarını (kentli hakları) çerçevlendiren Avrupa Kentsel Şartının (1992) içeriğinde yer alan vizyonun bazı önemli parçalarını içerir. Tekeli'nin (2011) sıraladığı bu Şart'ın içeriğinde yer alan kentliliğin bizce ileri bir aşamasını oluşturan “oturduğu yere bağlılık duyabileceği, ona anlam yükleyebileceği, kimliği olan bir kentte yaşama hakkı”, “tarihsel mirasın ve geçmişle sembolik bağların korunduğu, nitelikli, uyumlu mimarlık değerlerinin bulunduğu ve bunlara yenilerinin eklenebildiği kentsel çevrede yaşayabilme hakkı”nı (s. 195) düşündürtecek boyutlar, onun yazılarında ortaya çıkar, Yahya Kemal köşe yazarları havzası içinde bu yönüyle öne çıkar. Darülfünun'dayken öğrencisi olan Ahmet Hamdi Tanpınar da 1940'lı yıllarda aynı çizgide yazılarıyla edebî kamu içinde yer alacak, İstanbul'a dair dikkatlerini okuyucularla paylaşacaktır. Edebî kamunun dikkatleri arasına şehir kimliğinin girmesinde, Yahya Kemal'in hissesi küçümsenemez. Milli Mücadele Devri sonrasında da 1940'larda onun etkileri dikkate değer düzeydedir.

Ama Tanzimat ama Meşrutiyet devri basınının giderek genişleyen hacmine rağmen, beledî kamusal alanının ancak filizlendiği söylenebilir. Bunun zayıf kalması, savaşlar, göçler başta olmak üzere ülkenin içinde olduğu problemlerin büyüklüğüyle de ilişkilidir. Ayrıca, basının tek başına bir beledî kamusal alanın doğmasına yetmesi mümkün değildir. 1923

öncesinde beledî kamunun basın ayağında sürülebilecek izler olsa da örgütlü toplum ayağında söylenebilecek fazla bir şey yoktur.

Osmanlı toplumsal hayatının, ilk dernekleşmeleri Tanzimat dönemindedir. Eğitim hayatında nisbi gelişmeye rağmen, dönemin otokrasisi, sivil toplum alanında bir genişlemeye meydan vermemiştir. İkinci Meşrutiyet'te dernekleşmede yaşanan patlama, sayısal artış bilhassa siyasal dernekler, partiler alanındadır. 31 Mart Ayaklanması sonrası durağanlaşma yaşanmış, İttihat ve Terakki iktidarında özellikle Birinci Dünya Savaşı devresinde tek partinin ve onun etkisindeki kuruluşların menziline, dernekler hayli kontrollü bir dönem yaşamıştır. Mütareke Devri, dernekleşme açısından ikinci patlama devridir, 1920'de İstanbul'un işgali dernekleşmede bir gerilemeye sebep olmuştur (Alkan, 1998, s. 10-109, 115, 117). Bu inişli çıkışlı grafiğe rağmen dernekleşme büyük politikayı teşkil eden alanlardadır, diğer alanlar içinse aynı durum söz konusu değildir. İstisnai ama önemli bir örnek İstanbul Muhipleri Cemiyetidir (1911), Prens Sait Halim Paşa Başkanlığında kurulan Cemiyet'in idare meclisi üyeleri arasında Ahmet Mithat Efendi de vardır. Cemiyet, İstanbul'un bazı tarihi eserlerini tamir ettirmiş, Evkaf Nezaretinin alanına giren bazı tarihi eserlerin restorasyonunu (çeşme) sağlamış, sivil mimarî alanında ev restorasyonu gerçekleştirmiştir. İbrahim Müteferrika'ya mezar, Kâtip Çelebi için anıt yapılması teşebbüsünde bulunmaları, müzeye, belediyeye bazı tercihleri sebebiyle teşekkür etmeleri, Fenerbahçe, Boğaziçi sahillerinde yaşanan tahribatı kamuoyunun dikkatlerine sunmalarına baktığımızda geniş bir yelpazede ilgi sahibi oldukları söylenebilir. Cemiyet'in bürokrasiden üyeler dahil üye sayısı 185'e ulaşmıştır ki bu da küçümsenmeyecek bir rakamdır (Kurşun, 1995).

Dönemin dinamikleri cemiyetçiliğin dar anlamda politik düzlemde gelişmesine sebep olmuştur. İkinci Meşrutiyet Devri (1908-1918) süre olarak uzun olmasa da siyasî cemiyetçilik ağırlıklıdır ve hayli çatışmacıdır. II. Abdülhamit Devrinin zoraki suskunluğundan sonra sivil toplum içinde fazla çeşitlenmeyen cemiyet hayatı önemli bir zaaftır. Cumhuriyet devrinde gazeteci, yazar, politikacı olarak tanınan İsmail Habib (Sevük)'ün (1892-1954) o yıllardaki tespitleri önemlidir (1922). Kendisi bu yoğun cemiyetçiliğin, "ictimai cemiyetçiliği" içermemesini eleştirmiştir. Sevük'e göre (1988) Garbın yükselişinde en büyük âmil "cemiyetçilik", Şark'ın gerilemesinde en büyük müessir "fertçilik"tir (s. 278). Garp içtimai hayat, Şark ise ancak izdiham hayatı yaşamaktadır. Sevük'ün kelimeleriyle Avrupa Medeniyetinin harikuladeliği alelade fertler değil, o fertlerin birleşmesinden husule gelen binlerce cemiyettir. Cemiyetleri fertler teşkil eder ve cemiyetler kuvvetlerini fertlerden alır, fakat cemiyet de kuvvetini fertlere verir, yüz kişilik bir cemiyetin her ferdinde doksan dokuz

kişinin kuvveti vardır (s. 278-300). Dernekler bir bilincin uyandırılması, taşınması, etkileşim sağlanması bakımından potansiyeli yüksek gruplardır. O kuvvet merkezi, Erken Cumhuriyet'te güçlenmek bir yana zayıflayacaktır.

1.2. 1923'ten 1950'lere Şehir Kamusu

Batı'da beledî kamusal alanın oluşumunda basın, dernek, edebiyat ve mahallî idare geleneği önemlidir. Bunların etkileşiminin meyvesi bir beledî kamu vardır. Erken Cumhuriyet döneminde tek parti rejiminin kontrolü altında olan bir basın olmasına rağmen, belediyenin temel hizmetlerine dair eleştirileri basında yer bulmuştur. Birkan (2014), o dönemlerde gazetelerde köşe sahibi birçok yazarın iç politikayla ilgili özgürce yazamamalarından dolayı sık sık belediye meselelerini kaleme aldıklarını ve bunun sıkıntısı içinde olduklarını belirtir. Bunu ara ara dile getirenlerden biri dobra bir üslupla ve mahlaslı bir isimle Akşam'da yazan Nazım Hikmet'tir. Onun (1936) "Haliç iskelelerinde bakımsız yollara, tramvaylara çatmaktan başka bir iş gelmediğini, gelemeyeceğini bildiğim için yine Tramvay şirketinden şikayet edeceğim" (s. 25) kelimeleri bir tepkinin yansımasıdır. Yine Birkan, çok sayıda örneğe bakarak demokrasi devri öncesinde Türk basınında iç siyaset hakkında yazarken kendilerini sürekli gemlemek zorunda kalan yazarların "ananevi can simidi(nin) belediye hücum adeti" olduğunu tespit eder (s. 25 dipnot).

Dolayısıyla Tek Parti Devrinin basınında belediyecilik, çevre, tarihi dokunun korunması türünden hassasiyetler köşe yazarlarınca dile getirilir, kamu otoritesini uyarmak, düzeltmek için farklı icraatlar olumlu ya da olumsuz yönleriyle gazete sütunlarında yer bulur. Ancak bunun şehrin sakinleri arasında bir etkileşime sebep olduğunu söylemek güçtür. Onlar arasında bir önceki dönemde de ilgi, dikkat ve düşünceleriyle öne çıkan Yahya Kemal (2006) 1935'te İstanbul'un imarı konusunda valinin başkanlığındaki toplantıya davet edilebilmiştir. Edebî kamunun içinden bir simanın meslek erbabından olmamasına rağmen, başkent Ankara'ya hiyerarşik olarak bağlı belediye tarafından bir toplantıya çağırılmış olması hayli anlamlıdır (s.171) Ama bu şehrin yöneticilerinin bu tür etkileşime açık olduklarını gösteren pek çok örnekten biri değildir.

"Cumhuriyet'in icat edilmiş kenti" Ankara'da (ifade için bkz. Cantek, 2019) ise 1930'larda 1940'larda modernizmi hedefleyen bütün stratejiye rağmen, böyle bir beledî kamusal alanı düşünmek için erkendir. Mesela Ulus Gazetesi başyazarı, politikacı Falih Rıfki Atay Ankara'da şehir planı jürisinde üyedir ve İmar Komisyonu başkanıdır, bunun yanı sıra

Ulus'ta da şehircilik meselelerine dair de zaman zaman yazan bir simadır. Yine gazeteci-politikacı Yunus Nadi Ankara'da belediye hizmetlerine dair yazar. Belediyeyi arsa üretmekteki başarısızlığı, spekülasyonları önleyememesi, açtıkları yolların kenarlarında istimlaklara giderek şehrin fizikî büyümesini kontrol altına almak mümkünken bunun yapılmamasını eleştirir (Uşaklıgil, 2014, s. 27-28). 1934'te yayımlanan romanı Ankara'da gazeteci-yazar Yakup Kadri Karaosmanoğlu başkentteki arsa spekülasyonu meselesine ve haksız zenginleşmelere işaret eder. Bu vb. örneklere bakarak beklentiye girmek doğru olmaz. Modernleşme hedefine rağmen, şehir kamusunun teşekkül etmesi kısa vadede mümkün değildir. Şehrin kapasitesi buna müsaade etmez, daha da önemlisi devlet düzenlenmesi ile politik toplumun müdahalesiyle bunun oluşabileceğini düşünmek işin doğasına da aykırıdır. M. Belge'nin vurguladığı üzere kamusal alan sivil toplumla ilişkilidir. Sivil toplum da yasayla yaratılamaz (s. 1920). Ankara için 20. yüzyılın daha sonraki yılları beklemek gerekir.

Buna mukabil İstanbul müktesebatı, toplumsal yapısı, büyüklüğü itibarıyla beledî bir kamusal alanın varlığını beklemenin daha mümkün olduğu bir şehirdir. 1923'e kadar Türklerin beş asra yakın süre başkentidir. Osmanlı-Türk modernleşmesinin 80 seneyi aşkın bir süre kalbinin attığı bir merkezdir. Basında bir beledî kamu için malzeme arandığında T. Birkan'ı teyit edecek örnekler sayıca çoktur. Ama burada iletişimin ölçeği, yarattığı etkilere bakmak gerekir.

İstanbul aşığı olan 155'liklerden Refik Halit Karay'ın (1888-1965) bir sürgün hayatından sonra 1938'te ülkeye dönmesiyle İstanbul'da yeniden başlayan köşe yazarlığı içinde İstanbul'a dair, 1938-1958 arasında kaleme aldığı gazete yazıları hayli yekûn tutmaktadır. Karay'ın (2014) İstanbul'a ayak bastıktan kısa bir süre sonra Emniyet'e çağırılması ve hiç niyetlenmemesine rağmen Zavallı İstanbul başlıklı bir yazı yazacağını doğru olup olmadığının sorulması, dönemin baskıcılığının düzeyini göstermesi bakımından önemlidir (s. 24). İstanbul, Cumhuriyetin ilk 15 yılında rejimin ihmal ettiği şehirdir. Mesela Nazım Hikmet 1930'lu yıllarda Akşam ve Tan'da defalarca İstanbul'u susuz ve yolsuz bir şehir olarak niteler, 1938 sonrasında Refik Halit Karay, dahil pek çok yazar bu tespiti tekrarlar (Birkan, 2014, s. 28). İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı döneminde İstanbul, Prost planıyla bir değişim içine girecektir. Beledî hizmetlerdeki çok sayıda eksiklik karşısında Lüftü Kırdar'ın vali/belediye başkanlığı devrinde (bitişi: 1949), Karay'ın eleştiri dozu artan yazılarının yanı sıra Kırdar'ı takdir eden yazıları da vardır (Birkan, 2014, s. 33). Bütün bunlara rağmen aslında o ve benzerlerinin muhatapları, otoriter merkeziyetçi idaredir. Belediye başkanı şehrin atanmış valisidir. İstanbul'da, Meşrutiyet ve Mütareke yıllarındaki örgütlü toplumdan bile söz etmek

mümkün değildir. Tek parti rejiminde, basın havzasının, kanaatlerin akışı üzerinde yaptığı etki çok sınırlıdır. Süreçlerin nasıl işlediğini göstermek açısından on seneye yayılan bir meselenin evrimi fikir verebilir.

Mimar, restoratör Sedat Çetintaş'ın 1930'ların sonunda Sultanahmet Meydanındaki İbrahim Paşa Sarayı için verdiği mücadele 1930'lar, 1940'lar Türkiye'sinde şehir kamusunun sınırlarını bize gösterir. İstanbul Valisi Muhittin Üstündağ, Ankara'dan aldığı emirle Sultanahmet'teki İbrahim Paşa Sarayı'nın yıkılması için karar vermiş, basında İstanbul Cumhuriyet Savcısının etkisi ve baskısı altında bazı yazarlar bu kararı desteklemiştir. Cumhuriyet gazetesinin bu konuyu kendisine mesele eden köşe yazarı, mimar-restoratör Sedat Çetintaş olmak üzere bir grup yazar ise buna karşı çıkmıştır. Hüseyin Cahit Yalçın Yeni Sabah'ta, Yunus Nadi Abalıoğlu Cumhuriyet'te, Asım Us Vakit'te¹ yazmış (2011, s. 345) hatta üniversiteden Mustafa Şekip Tunç da bir gazete makalesiyle yanında olmuştur (s. 75). Yunus Nadi aynı zamanda Cumhuriyet'in sahibidir, Sedat Çetintaş'a "İbrahim Paşa Sarayı Savaşı"nda destek olmuştur. Çetintaş, ileriki yıllarda Y. Nadi'nin gazetesinde kendisine lüzumu kadar yer verdiğini şükranla hatırlar, CHP'nin yayın organı Ulus dahil birçok gazetenin Çetintaş aleyhine yayınına rağmen onlar takviye edici ve onu savunan başmakaleler yazılır (s. 342). Celal Bayar Hükümeti devrinde, Vali Üstündağ başkanlığında mimar-mühendislerden oluşan komisyonun teşebbüslerine rağmen (s. 75), eser yıktırılmaktan bir süreliğine kurtulmuştur. Saraçoğlu Hükümeti devrinde Lütfi Kırdar valiyken ise yapının bir kısmı yıktırılır. Diğer kısmının yıkılmaması için Bakan Hasan Âli Yücel devreye girerek Cumhurbaşkanı İnönü'yü ikna etmiş ve engel olmuştur. Kamu otoritesi, 1947-1949 aralığında bu sefer bir başka hükümet devrinde yıkım için yine teşebbüste bulunur. Çetintaş, Hasan Âli Yücel, Bayındırlık Bakanı Kasım Gülek gibi bakanlarla yine ilişki kurmaya çalışır, kimiyle yüz yüze kimiyle açık mektup marifetiyle iletişime geçer (s. 346-349, 362-363, 393-405), yeni bir yıkıma engel olur. Üniversitede görev yapmakla birlikte zaman zaman gazetelerde makaleler kaleme alan Ahmet Hamdi Tanpınar da (2005) bu teşebbüse Cumhuriyet'te yazarak tepkisini (1947) ifade etmiştir. (s. 199).

Netice olarak tarihî bir yapının korunması, Tek Parti Cumhuriyeti Devrinde de çok partili siyasal hayata geçtikten sonra da görüldüğü kadarıyla Sedat Çetintaş gibi aslında resmi görevleri de olan bir yazarın siyasal toplumla bizzat ilişkiye girmesiyle mümkün olmuştur. Hem gazeteci hem CHP milletvekili olan Yunus Nadi, Asım Us gibi kişilerin de katkılarıyla ilk yıkım

¹ Asım Us hatıralarında (2012) konuyu Belediye, Tarih Kurumu ve Eski Eserleri Muhafaza Komisyonu arasında bir ihtilaf olarak açıklamıştır (s. 257).

teşebbüsünde yalnız kalmamış, ikincisinde kısmen başarısız olmuştur. H. A. Yücel'in bu yıkımda Başbakan Saraçoğlu karşısında kendisinin politik açıdan güçlü olmadığını söyleyerek, Çetintaş'ın sitemine karşı kendisini savunması dikkat çekicidir.

Tek Parti Cumhuriyetinde belediye hizmetlerine ilişkin problemlerin basında sıklıkla gündeme getirildiği kesindir. Tarih ve kültür varlıklarının korunmasına dönük basında hassasiyetlerin olduğu da anlaşılmaktadır. Ancak aynı mekân için kamu otoritesinin duyarsız kanadının yıkım için 10 sene içinde üç defa teşebbüste bulunması, bunlardan birinde kısmen sonuç alması, otoritenin korumacı kanadının konuyu şahsî meselesine dönüştüren meslek erbabı bir köşe yazarının çabası olmasa zayıf kaldığı, otoritenin yıkımcı kanadının dilediği sonuca ulaşabildiği, vali/belediye başkanlarının (önce M. Üstündağ sonra L. Kırdar) aslında sürecin belirleyici unsuru olamadığı, tek kişinin başkentteki politik toplumla temas ederek, yoğun uğraşlar sonucunda neticeye ulaştığı görülmektedir. İbrahim Paşa Sarayı Savaşları, eski başkentte şehir kamusunun yetersizliğini gösterir.

Beledî kamusal alan içindeki unsurlar edebî kamuyla etkileşime geçerek genişler, topluma mal olur. Tek Parti Rejiminde 1933'te Yozgat mebusu, 1935'te Tekirdağ mebusu, 1942'de ancak İstanbul mebusluğuna layık görülen Yahya Kemal'e tekrar dönülebilir. Kendisi İstanbul'un kimliğine dair İstanbul Halkevi'nde verdiği bir konferansta (1942) "Türk İstanbul" kavramlaştırmasıyla İstanbul şehir fikriyatı ve kimliği açısından önemli anlamlar ve çağrışımlar yaratan tezler ortaya koyar. Bu fikirler demokrasi devrine geçildikten sonra fikir hayatı açısından çapa niteliğinde olacaktır (Yahya Kemal, 2006, s. 9). Bu konuşma basında da yankılanacaktır (Güngör, 1942). Daha sonra Ahmet Hamdi Tanpınar da (1946) aynı fikir üzerinde duracaktır (Tanpınar, 2005, s. 184-189). Onun, Halkevlerinin dergisi Ülkü'de yayımladığı daha sonra Beş Şehir kitabının parçalarını oluşturacak şehir monografileri de (ilk baskısı 1946) İstanbul'la başlar, nitelik itibarıyla Yahya Kemal çizgisinin devamıdır. Bununla birlikte metin Tanpınar'ın vefatından çok sonra kıymetini bulacaktır. O da üniversitede edebiyat tarihi hocası olmasına rağmen, İstanbul'a dair sadece kimlik boyutuyla değil maddi ekonomik boyutlarına ilgi duymuş ve düşüncelerini gazete sütunlarına taşımıştır. Bununla birlikte Yahya Kemal'in ya da Tanpınar'ın belediye idaresi üzerinde etkisini düşünmek güçtür.

CHP devrinde dokuz yıl İstanbul'da valilik görevi yapan Lütfü Kırdar'la, Demokrat Parti devrini kıyaslayan Refik Halit Karay, Menderes devri imar hareketlerini takdir eder, ama yaşlı başlı gün görmüş, çok yer görmüş birkaç yazarın buna rağmen süreçle ilişkili görüş ve düşüncelerinin alınmamasını esfle anlatır (1958). 1950 öncesi belediye başkanlığı yapan Lütfü Kırdar'ın bu tür yazarlarla teması olduğunu ve yazılarına kıymet verdiğini açıklamaktan geri

kalmaz (Karay, 2014, s. 546). Mamafih 1950 öncesinde de karar alma süreçleri farklı havzalardan gelen etkilere çok da açık değildir.

Kuşkusuz modern beledî kamusal alanı basından ibaret düşünmek mümkün değildir. Aşırı kontrolcü tek parti rejimi, beledi kamusal alanın oluşumunda gönüllü iradi birleşmeleri, dernekleri teşvik etmemiştir. 1950'ye kadarki devrede sivil toplum alanında aylık olarak çıkardığı belleteninde makaleler yayımlayan Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, kurum bünyesinde faaliyet gösterdiği izlenimi veren İstanbul'u Sevenler Kurumu gibi sayılı zikre değer istisnalar dışında bu alanda örgütlü toplum unsurları sayıca azdır. Bu kurum İstanbul Muhipleri Cemiyeti'nin 1941'de yeniden örgütlenen devamıdır. Kurum İstanbul Belediyesi'nin ve Turing Kurumu'nun maddi desteğiyle bazı onarımlar gerçekleştirmiştir (Madran, 1997, s. 83-85)

Cumhuriyet başlangıçta, "kamusal yaşamı üniterleştirerek" mesafe almak istemiştir (Çaha, 1998: 86). Atatürk ve İnönü devrinde, devlet güdümünde bir dernek hayatı oluşturulmaya çalışılmış, kamusal alan ideolojikleştirilmiş, sadece kamu alanına dönüştürülmüştür. Beledî kamusal alanı besleyecek dört bileşenden, gazetenin beledî içeriği üzerinde konuşulmaya değer düzeyde ise de aynı alanda dernek bileşeninin gelişmesine izin verilmemiştir. Bu da şehrin beledî kamusunun yetersiz kalmasında önemli rol oynamıştır. Bunun yanı sıra bir mahalli idare geleneğinin olmaması, belediye özerkliğinin bulunmaması da büyük dezavantajdır. Bunlardan sivil inisiyatifler, birliktelikler, teşvik edilen değil engellenen, kendilerine fırsat verilmeyen yapılardır. 1950'lerin başında Türkiye, bir fikir adamı ve politikacı Remzi Oğuz Arık'ın (1899-1954) nitelemesiyle bir "dernekler mezarlığıdır". Oysa dernekler, kamuoyunun oluşumuna hizmet eder. Bu dernekler, tekleri yetiştirirken, bu yetişmiş tekler de topluluk kamuoylarının doğup yaşamasına tesir eder (Arık, 1974, s. 97). Kıyaslanacak olursa 19. asır Avrupa için bir demokrasi çağı değildir ama demokratikleşme asrıdır. Toplumun giderek daha fazla kısmı, çeşitli alanlarda faaliyet gösteren sivil organizasyonlar, dernekler vasıtasıyla sivil hayata katılmıştır (Hoffman, 2005, s. 26; Kocka, 2004, s. 75-76). Türkiye Meşrutiyet Devrinde bir ölçüde böyle bir döneme adım atmışsa da, Cumhuriyetin ilk birkaç yılını müteakiben sivil hayat hayli daralmıştır (Alkan, 1998). Ülkenin diğer şehirleri gibi İstanbul'un da müktesebatında şehir özerkliği yoktur. Belediye kurumunun kendisi İstanbul gibi gelişmiş bir şehirde, sivil toplumla ilişkili değildir, bilakis belediye hükümete bağımlıdır, atanan vali/ başkan belediyenin başındadır. Bu sebeplerle kanaat oluşumu ve karar alma süreçlerinin sıklıkla hiyerarşik çağlayan şekilde çalıştığı tahmin edilebilir.

Derneklerin beledi kamusal alanın oluşumunda sivilliğinin ne kadar değerli olduğunu gösterecek bir örnek, İstanbul Fetih Cemiyeti'nin hikâyesinde izlenebilir. Fethin 500. yıldönümünü kutlama fikrinin etrafında, hükümetin hazırlıkları 1945'te başlar. Bu çalışma yıllara yayılır. Amaç, yıldönümünü ilim sanat ve imar hareketi olarak kutlamaktır. Bunlar için Ankara'da Maarif Vekâleti uhdesinde, İstanbul'da vilayetin nezaretinde işleri hızlandırmak için bir dernek kurulması uygun görülür, bu maksatla İstanbul'da vali ve belediye başkanının da dahil edildiği bir komite teşkil edilir, ardından İstanbul'un Beşyüzüncü ve Müteakip Fetih Yıllarını Kutlama Derneği kurulur (Yetiş, 2003c, s. 27; Tağmat, 2014). Derneğin fahri başkanı İstanbul valisi ve Belediye Başkanıdır. 1950'de Demokrat Parti iktidara gelmeden önce dernek kurulur. İktidar değişikliği sebebiyle resmi kuruluşlarla irtibatı kesilir. Demokratlarla takip eden aylarda irtibat tekrar sağlanır. 1952'deki adıyla ve o güne kadar ki çalışmalarıyla İstanbul Fetih Derneği, yarı resmi bir dernektir. (Yetiş, 2003c, s. 30). Yetiş'in belirttiği üzere (2003c) İstanbul Fetih Cemiyetinin, fetih yıldönümü kutlamalarında katkısı vilayet, belediye vb. kuruluşların katkıları arasında belirsizleştiyse de (s. 32), sonraki yıllarda gönüllülerin katılımıyla İstanbul tarihine, kültürüne sanatına bilimsel düzeyde katkıları artacak ve faaliyetleriyle dikkat çekecektir. Derneğin bünyesinde bir İstanbul Enstitüsü açılır (1954). 1959'da Yahya Kemal'in vefatı üzerine (1958) onun bütün eserlerinin bir araya getirilmesi, kitaplaştırılması ve hakkında araştırmalar yapmak üzere Yahya Kemal Enstitüsü kurulması ve Yahya Kemal Müzesi açılması kararlaştırılır; kitapların yayımlanması ve dergi çıkarılması kararı alınır (Yetiş, 2003c, s. 36). Bunlar zaman içinde hayata geçirilir. İstanbul Fetih Cemiyeti'nin resmi bir kararla kurulup daha sonra gönüllülerle buluştukça üretkenliğinin, faaliyet yoğunluğunun arttığı görülür. İstanbul kültür tarihinin Türk dönemine ait imar, sanat, bilim faaliyetine odaklanan (Yetiş 2003 a, b, c) 1958'de benimsedikleri adıyla İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul'a dair çalışan ender sivil bir kültür kurumu olacaktır. Ekrem Hakkı Ayverdi burada uzun süre başkanlık yapacaktır (1955-1984). Cemiyet'in İstanbul kültürünün mimari, edebiyat, tarih vb. alanlarda akademik toplantıları, yayıncılık faaliyeti, programlarıyla akademik seviyede hizmetleri olacaktır. Bünyesinde Yahya Kemal Enstitüsü'nün kurulması, Yahya Kemal'in vefatı sonrasında eserleriyle etkisinin sürmesini sağlamıştır.

Bu derneğin yönetim istikrarına kavuşmak için yolunu bulmaya çalıştığı devre Menderes İstanbul'udur ki bu devir bir taraftan yıkım diğer taraftan hızlı inşa devridir. Basında Menderes'in imar faaliyetleri için lehte görüşler egemendir (Gül, 2015, s.182) Bilhassa Cemiyet'in Yahya Kemal'le ilgili faaliyetlerinde öne çıkan edebiyatçı yazar Nihat Sami Banarlı, Hürriyet'teki yazılarında bu sürece dair temkinli bir dil kullanır (Banarlı, 1986). Banarlı,

bunların dışında kendi tabiriyle “belediye terbiyesi” gibi şehirliliğin görgü kısmını da yazılarında işler, şehir sakinlerinin beledî sorumluluklarını önemser, 1950’li yıllarda yaşanan hızlı değişimin 20. yüzyıla kalan kısmında sürececek sorunlar onun yazılarında yer bulur. Hem o hem E. Hakkı Ayverdi (Demirci, 2019, s. 133) Boğaz’daki yapılaşmanın gelişim biçimine tepki gösterir. 1950’li yıllarda İstanbul Fetih Cemiyeti, o tarihte de faaliyetlerini sürdüren Turing Kurumu gibi sayılı istisnalar dışında beledî kamusal alana katkıda bulunacak örgütlü yapılar hayli eksiktir.

1.3. 1950’lerden 2000’li Yıllara Şehir Kamusu

“Tarihin durdurulamaz yürüyüşü”, “düşük şiddetli devrim” olarak nitelenen iç göç hareketi 1950’lerde başlar, Türkiye şehirlerini dalgalar halinde vurur. Tekeli’ye göre (1982) İkinci Dünya Savaşı sonrasında kentleşme hızı tüm ülke kentlerinde yaklaşık olarak yüzde 6 dolaylarına çıkmıştır ki bu savaştan önce sadece Ankara’da görülen kentsel bir büyümedir, ülkenin bunun doğurduğu sorunları çözmeğe ne ekonomik gelişme düzeyi ne de örgütlenme modeli hazırdır (s. 330-331).

Şehir kamusunun Tek Parti Cumhuriyeti devrindeki yetersizliğinin getirdiği sorunlar, asıl Türk modernleşmesinin popülist döneme adım atmasıyla kendisini hissettirecektir. Köyden şehre göç, mahrumiyetler, yokluklar seneden seneye büyükşehirlere daha fazla yük bindirir. Serbest dönemlerde toplumsal mobilizasyon artar, bu da İstanbullular arasında örgütlenme ihtiyacı yaratacaktır, 1950’ler bunun başlangıcıdır (Oktay, 1998, s. XVIIİ). İstisnalar bir tarafa güzelleştirme dernekleri gibi sivil oluşumlarda nicel artışın nitel bir iyileşmeye sebep olduğu söylenemez. Bütün bir şehre hitap etmesi bakımından Burhan Felek’in İstanbul Hemşeriler Cemiyeti (kuruluşu: 1951) başarılı bir örnek değildir.

1960’lı yılların daha da akışkan, hareketli toplumunun beledî kamuyu güçlendirdiğini düşünmek güçtür. Bir taraftan kamu özgürlükleri genişlemiş, dernek sayısı yıllar içinde daha da artmıştır. Mahalli idarelerin organlarının 1961 Anayasası kapsamında demokratik seçimi gerçekleşmiştir. 1961 Anayasası döneminde belediye başkanları halkoyuyla seçilmiş, ilk seçim 1963’te gerçekleşmiştir. (Turan, 2008, s. 103, 105). Buna mukabil belediyelerin yetkileriyle orantılı gelir kaynakları yoktur, üzerlerindeki vesayet denetimi hayli fazladır.

Beledî kamunun Tek Parti Cumhuriyetinde olmayan ağırlığının (!) daha da gerilediğini düşünmek mümkündür. İç göçteki hızlı artışa karşı belediyelerin bir hazırlığı, önlemi yoktur. Cumhuriyet’in ilk 30 yılında gerekli ve yeterli ölçüde örgütlenemeyen eski şehrin sakinleri ve

onların temsil ettiği kültür karşısında, göçmenler mesken problemlerini gecekodu aracılığıyla çözmeye, şehre tutunmaya çalışmış, kendi kültürlerini şehre taşımışlar, onların şehirlileşmelerini sağlayacak imkânların ve mekanizmaların yokluğu karşısında kendi çözümlerini üretmişlerdir. Kemal Karpat 1968-1974 arasını kapsayan bir alan araştırmasında kırdan kente göç edenlerin şehri ve onun kültürünü değiştirmedeki büyük potansiyeli gözlemiştir (Karpat, 2020, s. 212-213). Bununla birlikte bu dinamikler makalenin bağlamı içinde bu kesimlerin beledî bir yurttaşlığı benimsemelerini mümkün kılmamaktadır, burada sorumluluğu bu kesimlerde aramak yerinde ve hakkaniyetli bir tutum olmaz. Diğer taraftan büyükşehirlerin değişen demografisi içinde sayıları aşırı hızla artan göçmenlerin seçmen olarak talepleri, temel ihtiyaçlarını karşılamaya dönüktür. Karar organları halkoyuyla belirlenen belediyelerde etkileri de ona paralel artmıştır.

Göçün hızı ve şiddeti karşısında bunu dengeleyebilecek bir şehir kamu olmamıştır, beledî kamusal alanın cılız birikimiyle şehirlerin yeni sakinlerinin bütünleşmesi gerçekleşmemiştir, bu da kentselliği (urbanity) geriletmiştir. Şehirlerin mevcut sakinlerinin de kentsel rantlardan yararlanma arzusunu gemleyecek bir kamusal müzakere de olmamıştır. Eski şehirliler aileden intikal eden müstakil evlerin yerine 1960'ların sonu, 1970'lerde yüksek katlı apartman ve iş hanlarından elde edilecek kazançlara bel bağlamış hem onlar hem de kamu arazileri üzerine önce gecekodu daha sonra apartman yapma fırsatçılığıyla hareket eden göçmenler aynı yolda birleştirmiş, büyükşehirlerde plansız bir yapılaşma yaşanmıştır. Buna dönük basında uyarılar olduysa da sivil toplumda karşılığı olmayacaktır. Banarlı (1986) Bebeği Güzelleştirme Derneği'nin kuruluşu (1968) vesilesiyle kaleme aldığı bir yazı da derneğin Bebek'teki apartmanlaşmanın önüne geçmek üzere kurulduğunu anlatır, bununla birlikte bu teşebbüsler mevziidir (s. 177-183). Merkezî hükümet, belediye ve şehir halkı topyekûn adeta bu süreç için seferber olmuştur. En çok değişen şehirlerden biri olan İzmir'de 1973 sonrası belediye başkanı şehre imar getirme adına, 19. yüzyıl yapılarını yıkabilmiştir (Tekeli, 1983 s. 20). Bu açıdan İzmir'in de buna direnç gösterecek bir şehir kamusuna sahip olmadığı rahatlıkla söylenebilir.

Bu tablonun geldiği noktayı, Cumhuriyet'te Burhan Arpad, haftada bir kaleme aldığı yazılarıyla dile getirmiştir (Arpad, 1983). Yazılarındaki kavrayışa bakıldığında Özyalçiner'in onu "İstanbul yurttaşı" olarak zikretmesi çok da yadırganmayacaktır (<http://tgc.org.tr>). Burhan Arpad'ın, 1978'den 1982'ye kadar ki yazıları Yok Edilen İstanbul başlığıyla derlenmiştir, İstanbul'un 1950'den itibaren 25 yılını politik olarak yakınlık duyduğu partilerin iktidarda olduğu devirler de dahil olmak ele almış, İstanbul kültürü, şehirleşme, şehirlilik meselelerinde

kayıpları, geçmişi ve o günüyle teşhir etmiştir. Köşe yazarlığı mesaisinin önemli bir kısmını buna ayırmasına bakarak bu konuda ihtisaslaştığı söylenebilir. Bir şehir plancısı, bir mimar değildir. Buna rağmen bir İstanbullu olarak; gözlemleri, belediye memurlarıyla, politikacılarla temasları, davet edildiği akademik toplantılar, meslek odalarının toplantıları (Arpad, 1983, s. 153-156), okuyucu mektupları gibi farklı (Arpad, 1983, s. 120) mecralardan beslenmiştir, Arpad, İstanbul'un cılız beledî kamusunda istisnai bir örnektir. İstanbul gazeteciliğinde bir ayrık otudur.

Bir başka ayrık otu, Türkiye Otomobil ve Turing Kurumu Başkanı Çelik Gülersoy'dur (1930-2003). Gülersoy İstanbul kitaplığı kurmak, İstanbul kültürüne dair yayınlar yapmak, kaynak tahsisinin yok denecek kadar az olduğu devirde sivil mimari örneği küçümsenmeyecek sayıda yapının restorasyonunu gerçekleştirmek gibi katkılarıyla 1970'li yılların sonlarından 1990'ların ortalarına kadar sivil toplumun İstanbul kimliğine katkıda bulunan, kendisinden söz ettiren bir parçası olmuştur. Şehrin müktesebatını hatırlatmak ve korumak için mücadele etmiştir.

1970'li yıllar göçün damgasını vurduğu, çarpık şehirleşmeyle tamamen sakatlanmış büyükşehirlerden oluşan bir Türkiye portresi sunar. Ülke, şehrin tabii ve tarihî çevresiyle maddî ve manevî bütün müktesebatıyla korumaya dönük dikkatleri olan, bunu müzakere edebilen bunu yazan, bunu konuşan, buna dair gündem oluşturabilen beledî kamunun güçlenmesinin de imkân dahilinden çıktığı bir dönemi yaşamaktadır. İdeolojik kutuplaşmalar keskindir. Arpad'ın (1983) sözünü ettiği küçük imza kampanyaları etkisizdir. 1978'de (4 Nisan 1978) İstanbul Etiler'de semt sakinleri birkaç katlı ve bahçeli konutlardan oluşan vaktinde özel bir tercihle inşa edilmiş semtlerinin karakteri bozulmasın, evlerinin ve bahçelerinin yerlerine altı katlı apartmanlar yapılmasın diye imza toplayıp Belediyeye başvurularının, semt/şehirli girişimi (burger initiative) olarak şehirde bir ilk olduğunu zikreder. İstanbul Belediyesi konuyu yetkili uzmanlara inceletir ve basın aracılığıyla kararın yasalara uygun olduğunu ilan eder (s. 14-15). Yüzyılın sonlarına doğru bunların daha yüksekleri yapılacaktır. 20. yüzyıl Türkiye'sinde Boğaz'ın eteklerindeki korular, site yapmak için sahiplerinin iradesi ve idarenin oluruyla kesilmiştir. İstanbul edebiyatının, estetiğinin önemli bir parçasını oluşturan yeşil doku büyük ölçüde yok olmuştur.

Belediye otoritesinin merkezî otoriteye karşı direnmek için mahalli topluluğu ikna ve seferber etmesi, kanaat oluşum süreçlerinin teşekkülü açısından hayli istisnaidir. İstanbul Belediye Başkanı Ahmet İsvan (1976) kendisinden önceki belediye başkanının Moda Burnuna İmar ve İskân Bakanlığı'yla müşterek hareket ederek yüksek bir binanın yapılmasına dair

kararını değiştirir, plan değişikliğine gider. Ancak Bakanlık yeni işlemi iptal eder. İsvan, Moda burnunun denizden fotoğrafını çektirir ve ölçekli bir şekilde bina yapıldıktan sonra halinin ne olacağını resmettirir, bir panoya iki resmi de astırır ve sergiler. Moda'da Kadıköylü belediye meclisi üyeleri ve çevre mahallelerinin muhtarlarının katılımıyla bir basın toplantısı yapar (11 Haziran 1976), Bakanlığı halka şikâyet eder. Daha sonra Kadıköylü belediye meclisi üyeleri ve muhtarları bir imza kampanyası başlatır, binlerce imza toplanır, mahalle halkı da katılır. Sonunda kampanya başarıya ulaşır, Bakanlık planı değiştirmek zorunda kalır (İsvan, 2011, s. 346-348). Süreç, Belediye Başkanının girişimiyle başlamış, dikey ve yatay düzeyde etkileşimlerle sürmüştür, kamu yararını içeren bir konuda irade oluşumunu mümkün kılmıştır.

Türkiye, 1980'li yıllardan itibaren küreselleşme sürecinin etkisine girer. Özal dönemi reformlarının tezahürleri, ülkemiz şehirlerinde hissedilir, ihracata dayalı kalkınma modeliyle bir zenginleşme yaşanır. Mahalli idare reformuyla belediyelerin gelir kaynaklarında önemli bir artış yaşanır. Bu temel beledî hizmetlerin yerine getirilmesi açısından onlara önemli imkânlar sunacaktır. Sanayileşmede alınan mesafe, hizmet sektöründe büyüme, tarımsal kazançlardaki nisbi gerileme gibi bir dizi sebep, şehirlere göçün sürmesine yol açacaktır. Kentsel rantlar daha da cazip hale gelecek, inşaat sektörünün güçlenmesiyle daha büyük ölçekli her tür yapı, Türk özel sektörünün ve profesyonellerinin birikimiyle yapılabilecek, şehirlerde kendisine yer bulacaktır. Yoğunluklar dikkate alınmadan AVM'ler, iş merkezleri 1990'ların içinden başlayarak 21. yüzyıla sarkacak bir şekilde inşa edilecektir. İhracata dayalı kalkınma modeli yeni aşamada Anadolu şehirlerinde de büyük etkiler yaratacaktır (bkz. Keyman, Lorasdağı. 2010). Büyükşehirlerde yol, su, kanalizasyon, ulaşım hizmetleri gibi temel kalemlerde ilerlemeler kaydedilirken kentsel rantlar şehirlerin tabii çevrelerine ve tarihî dokularına büyük zararlar verecektir. İstanbul olumsuz etkilenen şehirlerin başında gelecektir.

1980'lerden 1990'lara uzanan devrede, İstanbul'da 80 öncesine ait politik angajmanları bırakan yüksek eğitilmiş, küçük grupların yeşil alan, kent dokusu, park mücadelesi verdiği görülür. Büyük fizikî değişimler karşısında aralarında İstanbul Mimarlar Odası'nın da olduğu inisiyatifler gelişir, protesto eylemleri, davalar, projelerden doğrudan etkilenecek kesimleri harekete geçirmek için çabalar, 1990'ları önceki yıllardan farklılaştırır (Gümüş, 2003). 1983 sonrası siyasi liberalizmin gelişmesi, eski Türkiye'nin klasik sağ-sol çatışmasının dışına çıkan bir sivil toplum alanının doğmasına da sebep olur, kamusal alan çeşitlenmiştir. Buna özel televizyonculuk, radyoculuk eklenir. Baskı sayıları itibarıyla büyük artış olmasa da tür, çeşit olarak, telif ve tercüme kitap sayısı ve yayınevi sayısı olarak büyüyen bir yayıncılık sektörü de oluştu. Yayın sayısı itibarıyla bakılırsa hem meslekî hem edebî şehir ve şehircilikle ilgili kitap

sayısının arttığı çeşitlendiği, şehir bölge planlama ve mimarlık bölümlerinin sayıca çoğaldığı, meslek erbabının hepsinin kapitalist ilişkilere teslim olmadığı, belli dikkatlere, hassasiyetlere sahip uzman sayısının sayıca az olmadığı görülür.

Gümüş'ün 2003'e kadarki devre için ele aldığı sivil toplum alanında zikrettiği inisiyatifler, beledi kamu alanında yeni bir soluğa işaret eder (Gümüş, 2003). Sonraki yıllarda da bu eğilim sürer. Merkezî idarenin ya da belediyelerin imar işlemlerinin dava konusu yapıldığını, basın toplantılarıyla bu çabanın duyurulmaya çalışıldığını, bu davaların sıklıkla basında haberleştirildiğini söylemek mümkündür.

Bütün bunlara mukabil bu duyarlılıkların şehir halkının önemli kesiminin benimsediği duyarlılıklar olduğunu, bu kapsamda geniş ve yeterli bir beledi kamunun da teşekkül ettiğini söylemek mümkün değildir. Sivil toplum kuruluşları için Gezi olayları vesilesiyle bütün ülkenin haberdar olduğu Taksim Gezi Parkı Koruma ve Güzelleştirme Derneği, Boğaz'da konutlar arasında kalan Kuzguncuk Bostanı'nı korumak için mücadele eden Kuzguncuklular Derneği (Hürriyet, 25 Nisan 2014) gibi oluşumların yaygın olduğunu söylemek mümkün değildir. Özellikle bütün bir şehre yük yükleyecek devasa projeler sadece odaların takibinde görünmektedir. 2000'li yıllarda İstanbul'dan İzmir'e Bursa'ya uzanacak şekilde yaygınlaşan gökdelenler, depreme dayanıksız bulunup yıkılıp yeniden inşa edilen ama daha yüksek yapılmaktan geri kalınmayan apartmanlar, neredeyse her metrekaresi binayla doldurmak için çaba sarfedilmiş merkezî semtler, silüetleri kaybolan, aşırı kalabalıklaşan tahammül ötesi bir trafik yoğunluğuna maruz kalan büyükşehirler, 20. yüzyıl Türkiye'sindeki hataların 21. yüzyılda daha büyük ölçekli olarak tekrarlandığını göstermektedir.

Sonuç

Cumhuriyet'in erken döneminde millet inşası projesi, köy merkezlidir. Köylüyü köyünde tutmak ama milletin bir parçası kılmak, bir hedef olarak benimsenmiştir. Bu kesitte şehir üzerine bir tefekkür yoktur. İstisnai bir örnek, Cumhuriyet'in ilk çeyreğinde yazar fikir adamı Peyami Safa'dır. Kendisi, Cumhuriyet rejiminin fikriyatını oluşturmak istediği Türk İnkılabına Bakışlar isimli eserinde (1938) muasır medeniyetin şehirli vasfına işaret eder. Bu şehirlilik halinin bir ananeye, ahlaka ve disipline dayandığını vurgular. Bu kapsamda "site ananesi, site ahlakı, site disiplini" kavramlarını üretir. Safa, muasır medeniyeti simgeleyen şehirlerin, insanların bir arada yaşadığı kalabalık yerleşim yerleri olmanın ötesinde bir şahsiyeti olduğunu fark etmiştir. Kendisi siteleşmek kelimesiyle birlikte andığı riyazileşmek kavramının

üzerinde daha fazla durur, aynı şehirlerin mühendislik ve matematik temelli bir işleyişe sahip olduğuna da dikkat çeker. Mamafih mühendislik ve matematik bilgisi şehir sakinlerin maddi ve manevi varoluşları bakımından onların tek başına huzuruna ve konforuna, hayat kalitesine hizmet etmez. Onun kavramlarını kullanacak olursak riyazileşmek, site ananesi ve site ahlakı ile birlikte bir anlam kazanır. Bu iki unsur birbirini tamamlar.

Safa'nın sözünü ettiği anane ve ahlak bir müktesebata dayanır. Safa'nın üzerinde durmadığı bu müktesebattır. Söz konusu müktesebat için, Orta Çağ sonlarında izi sürülebilen Batı Avrupa'daki özerk şehir yönetimlerine atıfta bulunmak mümkündür. Bu müktesebat dönüşe dönüş modern Batı demokrasilerinin sadece ülke ölçeğinde değil mahalli düzeyde de barındırdığı şehir kamularını yaratmıştır. Nasıl ülke düzeyinde vatandaşların politikaya dönük kanaatlerinin özeti bir kamuoyu varsa mahalli düzeyde de şehrin sakinlerinin, şehir yöneticilerinin şehre dair kararlarını, tasarruflarını takip eden, süzgeçten geçiren, karar alma sürecini etkileyen bir kamu mevcuttur.

Cumhuriyet devrinde şehirlerin yerleşim düzenini, tabii ve tarihi çevresini ilgilendiren boyutlarda, sayısız olumsuzluğa karşı beledî topluluğun teslimiyetinin ağır basması, idari merkezîyetçilik, mahalli idare geleneğinin olmaması, sivil toplum geleneğinin bulunmaması, protesto kültürünün yokluğu gibi genel sebeplerle açıklanabilir. Şehrin maddî ve manevi hayatı açısından etkisi olan konularda, merkezi veya mahalli otoritenin tasarruflarına, şehir sakinlerini az ya da çok etkileyen işlemlere ve davranışlara karşı bu topluluğun kayıtsız kalması, tepkisizlikleri sosyokültürel tarihimizin bir başka parçası üzerinden de yorumlanabilir. Bir asırlık Cumhuriyet tarihi içinde Türkiye şehirlerinde beledî kamu yoktur ya da cılız kalmıştır. Bu eksiklik, kamu otoritelerinin ya da özel şahısların, şehre dönük tasarruf ve eylemlerinin şehir sakinleri nezdinde yankılanmamasına, bu meselelerin tartışılmamasına yol açmış, hassasiyet sahibi olan kişi ya da çevrelerin yalnız kalmasına, pek çok kararın otoritenin tesis ettiği dikey ilişkiler içinde şekillenmesine sebep olmuştur.

Beledi kamununun oluşumu, bize göre kültürel bir meseledir. Dellaloğlu'nun (2020) işaret ettiği üzere modernlik Batı'da spontane bir şekilde ortaya çıkan kültür merkezli bir vakadır, modernliğin inşasına katılmayan ama modernleşmek isteyen ülkeler, kültürden çok siyaset ve kalkınma ile mesafe almak istemişlerdir (s. 212). Cumhuriyet'in müfredat ve maarif konusunda yaptığı seçim, beledî kamunun oluşmasında yardımcı olmamıştır. Erken Cumhuriyet'in bir yanda sil baştan bir milli kültür oluşturması ve onu nesillere aktarması diğer yandan yerlere tükürmeyiniz, çimenlere basmayınız, kılık kıyafetinizde belli normlara göre hareket ediniz düzleminde şehir adabı için çabalaması değersiz değildir (bkz. Demirci, 2020). Ancak beledî

kamunun bunun üzerinden oluşması da mümkün değildir. Demokrasi devrinde de aynı eksiklik sürmüştür. Edebî kamunun imkânlarından faydalanmak şehirlerin kültürel müktesebatını bilhassa gelenekli şehirlerde, müfredatın ve maarifin bir parçası olarak kullanmamak, genç nüfusu milletin bir parçası yaparken yaşadıkları şehrin kültürel kimliğine dair bir dikkat yaratmamak handikaptır. Nesillerin geçmiş, bugün, gelecek bütünlüğü içinde sadece millete ait değil şehre ait zamanı da algılayamamaları, geçmişi bütün tezahürleriyle eskiliğe mahkûm etmeleri, yaşanan hayatın dışına çıkarmaları, şehirlerin sadece Cumhuriyet öncesi birikiminin değil Cumhuriyetin ilanı sonrası yıllar içinde oluşacak fizikî birikiminin de başta Ankara olmak üzere büyük zarar görmesine yol açmıştır. Cumhuriyet devrinde üretilen eserlerin de aynı yönde değerlendirilmedikleri söylenmelidir.

Cumhuriyet'in kuruluş devrinde bir kültür programı vardır. Bununla birlikte kendi milli devletleşme sürecimizi şekillendirenler, milli kültürü inşa süreci içinde vatandaşların şehirlerle aidiyet ilişkisini kuracak hazneleri, eğitim öğretim hayatı içine yerleştirmeyi tercih etmemiştir. Oysa nesillerin aidiyet duygusudur ki kentsel problemlere karşı dikkatleri yaratır. Şehir hayatını besleyecek şehre özgü tarih, edebiyat, sanat, estetik her türlü birikim, mensubiyet duygusunu geliştirir. Her bir nesil bu birikimi işler, günceller, tazeler. Şehrin şairine, yazarına sahip çıkar, onları okur, okutur, onlar üzerine konuşur, yenilerinin yazılmasına vesile olur. Vefat ettiğinde şehre, kültüre katkısına göre evi müze haline getirilir. Hâtırasına yarışma düzenlenir, o şehrin ressamaları ve resimleri, üzerine konuşulur, sergi açılır, yenileri teşvik edilir. Farklı kültürlenme süreçleri içinde şehir hayatına dahil olanlar, çocuklar, gençler, yeni yerleşenlerin zaman içinde şehrin dokularına, büyük küçük demeden peyzajlarına, silüetlerine, tarihî dekorlarına değer vermeleri gerektiğini fark ederler. Değişim gerektiğinde bu müktesebat değişimi değerlendirir, bir müzakere, konuşma ortamı gerçekleşir, karar verir. Erken Cumhuriyetin modernleşme çizgisi hayli serttir. Fiziken bir Avrupa şehri gibi hayal edilen planlı iskâna sahip, tiyatrosu, konservatuvarı, konser salonu, meydanları, parkları, üniversitesi olan, temiz bakımlı bir şehir ve onun kamu alanlarından oluşan Cumhuriyet Ankara'sının bile 20. yüzyılın dördüncü çeyreğinde bütünlüğünü tamamen yitirmiş olması, Türk modernleşmesinin doğasına içkin hafızaya karşı ilerleme modeliyle açıklanabilir. Beledî kamuyu besleyecek olan edebî kamudur. Edebî kamunun gönüllü kuruluşlarla, hareketlerle etkileşimi gönüllü kuruluşların belediyelerle ilişkisi, müstakbel beledî kamunun oluşmasına hizmet edecektir. Yurttaşlığı beledî yurttaşlığı da kapsayacak şekilde dönüştürmek, Cumhuriyet'in 21. yüzyıldaki hedefleri arasında olmalıdır.

KAYNAKÇA

Alkan, M. Ö. (1998). 1846-1945 İstanbul'da sivil toplum kurumları toplumsal örgütlenmenin gelişimi [devlet-toplum ilişkisi açısından bir tarihçe denemesi], Tanzimattan günümüze İstanbul'da STK'lar (der.). (79-146).Tarih Vakfı Yayınları.

Arık, R. O. (1974). Meseleler. Hareket Yayınları.

Arpad, B. (1983). Yok Edilen İstanbul. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını.

Aygen, Z. (1996). Kentlerin tarihi dokusu korunmalı mıdır?, Cogito, 8, 43-62.

Banarlı, N. S. (1986). İstanbul'a dair. Kubbealtı Neşriyat.

Baydur, G. (2012). Osmanlı Türk mimarlarında meslekleşme. TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.

Belge M. (ty). Sivil toplum. Cumhuriyet dönemi Türkiye ansiklopedisi, C. 7, 1920

Benevolo, L. (1995). Avrupa tarihinde kentler. Afa Yayıncılık.

Berman, M. (2009). Katı olan her şey buharlaşıyor (12. baskı). İletişim Yayınları.

Birkan, T. (2014). Sunuş. Memleket yazıları hep İstanbul (21-42). İnkılap Kitabevi.

Budak A. (2007). Tanzim-i İstanbul'a dair minyatür devlet parkı projesi. Sivil Toplum 5, (17-18), s199-203.

Cansever, T. (2008). İstanbul'u anlamak (2. baskı). Timaş Yayınevi.

Cantek F. Ş. (2019). İcad edilmiş şehir Ankara. İletişim Yayınları.

Çaha, Ö. (1998-9). İdeolojik kamusalın sivil kamusala dönüşümü. Doğu Batı, 5, 73-94.

Çetintaş, S. (2011). İstanbul ve mimari yazıları. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Dahl, R. (1993). Demokrasi teorisine geri dönüş. Türk Demokrasi Vakfı.

Dellaloğlu, B. (2000). Poetik ve politik bir kültürel çalışmalar ansiklopedisi (2. baskı). Timaş Yayınları,

Demirci, H. A. (2019). Muhafazakârların dünyasında bir şehri düşünmek. İstanbul Fetih Cemiyeti Neşriyatı.

Demirci, H. A (2020). Kamusal alanda medenileşme/leşememe meselemize dair bir girizgâh(ed: Mithat Aydın, Süleyman İnan) Dr. Kemal Daşçıoğlu'na Vefa Kitabı (953-971), Pegem Akademi.

Gül, M. (2015). Modern İstanbul'un doğuşu bir kentin dönüşümü ve modernizasyonu. Sel Yayıncılık.

Gümüş, K. (2003). Türkiye'de STK tarihini yeniden okumak. Sivil Toplum, 1, 63-71.

Güngör, S. (1942). Yahyâ Kemal'e göre Türk İstanbul, Cumhuriyet, 15 Mart 1942, Yahyâ Kemal için yazılanlar (haz. K. Yetiş) içinde (236—242). İstanbul Fetih Cemiyeti Neşriyatı.

Hof, U. I. (1995). Avrupa'da aydınlanması. Afa Yayınları.

Hoffmann, S.-L. (2005). Civil society and democracy in nineteenth century Europe: entanglements, variations, conflicts. (Discussion Papers / Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung, Forschungsschwerpunkt Zivilgesellschaft, Konflikte und Demokratie, Forschungsgruppe Zivilgesellschaft, Citizenship und Politische Mobilisierung in Europa, 2005-405). Berlin: Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung gGmbH. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ss0ar-117444>.

Hürriyet, (25 Nisan 2014). <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/26295644.asp> .

<https://www.tgc.org.tr/etkinlikler/meslekte-iz-birakanlar/463-burhan-arpad-ornek-bir-gazeteci-ydi.html>.

İsvan, A. (2011). Başkent gölgesinde İstanbul. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Karpat, K. (2003). Türkiye'de toplumsal dönüşüm, kırsal göç, gecekondular ve kentleşme (4. Baskı). Timaş Yayınevi.

Karay, R. H. (2014). Memleket yazıları hep İstanbul. İnkılap Kitabevi.

Keyman, F. Lorasdağı B. K. (2010). Kentler Anadolu'nun dönüşümü Türkiye'nin geleceği. Doğan Kitap.

Kocka, J. (2004) , Civil society from a historical perspective. European Review, 12 (1), 65 – 79.

Kurşun, Z. (1995). İstanbul muhipleri cemiyeti. Tarih ve Medeniyet. 22, 49-51.

Lewis, B. (1993). Modern Türkiye'nin doğuşu (5. baskı). Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Loyer, E. (2022). Avrupa'nın kısa kültür tarihi. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Madran, E. (1997). Cumhuriyet'in ilk otuz yılında (1920-1950) koruma alanının örgütlenmesi-II, ODTÜ MFD, 17 (1-2). 75-97.

Mardin, Ş. (1998). Otorite ve kompromi. Demokrasi Sempozyumu 13-14 Aralık 1997 (14-18), İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yayınları.

Melton, J. V. H. (2011). Aydınlanma Avrupası'nda kamunun yükselişi. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Namık Kemal (2005). Osmanlı modernleşmesinin meseleleri. Dergâh Yayınları.

Okay, O. (1991). Batı medeniyeti karşısında Ahmet Midhat Efendi. MEB Yayınları.

Oktay, C. (1998). İstanbul hayatında sivil toplum kuruluşları (XVIII-XIX). Tanzimattan Günümüze İstanbul'da STK'lar (der.). Tarih Vakfı Yayınları,

Oral, A. (2014). Charles Harington (2. baskı). Demkar Yayınevi.

Ortaylı İ. (1999). Yerel yönetim geleneği ve geleneğin etkinliği. Sivil Toplum İçin Kent Yerel Siyaset ve Demokrasi Seminerleri (105-113). Demokrasi Kitaplığı, WALD Yayını.

Örik, N. S.(2011). İstanbul Yazıları. TTK Yayınları.

Öğün, S. S. (1998-9), "Kamusal hayatın kültürel kökleri üzerine: Sennett, Habermas ve Abdülaziz Efendi", Doğu Batı, 2 (5), 49-56.

Pinçon, Michel, Pinçon-Charlot, M. (2012). Burjuvazinin sosyolojisi. Epos Yayınları.

Poggi, G. (1991). Modern devletin gelişimi. Hürriyet Vakfı Yayınları.

Safa, P. (1938).Türk İnkılabına Bakışlar. İnkılap Kitabevi.

Sartori, G. (1993). Demokrasi teorisine geri dönüş. Türk Demokrasi Vakfı.

Sevük, İ. H. (1998). İsmail Habib Sevük'un Açıksöz'deki yazıları 1920-1922 makaleler fıkralar (haz. M. Eski). Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Sunay, R. (2002). Cumhuriyetçi ve liberal müzakereci kamusal alan modelleri ve Türkiye'de kamusal alanın gelişimi. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 10 (3-4), 51-78.

Tanpınar, A. H. (1963), Yahyâ Kemal. Yahyâ Kemal'i Sevenler Cemiyeti.

Tanpınar, A. H. (2005). Yaşadığım Gibi. Dergâh Yayınları.

Taylor, C. (2001). Modern toplumsal tahayyüller. Metis Yayınevi.

Tekeli, İ. (1982). Türkiye'de kentleşmenin kavranma dinamiği üzerine. Türkiye'de Kentleşme Yazıları (s.327-346). Turhan Kitabevi.

Tekeli, İ. (1983). Yerel yönetimlerde demokrasi Türkiye’de belediyelerin gelişimi. Amme İdaresi Dergisi, 2, 3-22.

Tekeli, İ. (2011). Kent, kentli hakları, kentleşme ve kentsel dönüşüm yazıları. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tocqueville, A. (2016). Amerika’da demokrasi. İletişim Yayınları.

Turan, İ. (1998). Dünya’da ve Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının gelişimi. Üç sempozyum sivil toplum kuruluşları (s. 8-1), Tarih Vakfı Yayınları.

Turan, A.E (2008). Türkiye’de yerel seçimler. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Türkbağ, A. U. (2002), “Bir demokrasi klasiği: Alexis de Tocqueville’de demokrasi kültürünün temel kurumları olarak yerel yönetimler”, Doğu Batı, 21, s. 61-68.

Us, A. (2012). Hatıra notları. Kitabevi Yayınları.

Uşaklıgil, E. (2014). Bir şehri yok etmek İstanbul’da kazanmak ya da kaybetmek, Can Yayınları.

Yahya Kemal (2006). Aziz İstanbul (2. baskı). İstanbul Fetih Cemiyeti-YKY Yayınları.

Yeter, E. (2007). Kentsel gelişme ve kültürel değerler. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı, basılmamış doktora tezi.

Yetiş, K. (2003c) İstanbul’un fethinin 500. yıldönümü kutlamalarından 550.yıldönümüne, Kubbealtı Akademi Mecmuası 32 (2),27-36.

Yetiş, K. (2003b) İstanbul’un fethinin 500. yıldönümü kutlamalarından 550. yıldönümüne, Kubbealtı Akademi Mecmuası 32 (1), 117-125.

Yetiş, K. (2002a) İstanbul’un fethinin 500. yıldönümü kutlamalarından 550. yıldönümüne, Kubbealtı Akademi Mecmuası 31 (4), 27-35.

SİYASAL İTTİFAKLARIN SURIYELİ GÖÇ YAKLAŞIMLARI

Zeynep ARPA *

Sabri EFE **

Özet

Ortadoğu’da demokrasiyi canlandırma ümidiyle ortaya çıkan Arap Baharı Ortadoğu’ya demokrasi yerine savaş ve kaosu getirmiştir. Arap Baharının yıkıcı etkilerine maruz kalan ülkelerden biri de Suriye olmuştur. 2011 yılında Suriye’de yaşanan iç savaştan dolayı milyonlarca insan, göç etmek zorunda kalmıştır. Türkiye’nin Suriyelilere uygulamış olduğu açık kapı politikası ile birlikte büyük bir kitlesel göç akını yaşanmıştır. Türkiye’nin ev sahipliği yapmış olduğu Suriyeli göçü, beraberinde birtakım sorun, değişim ve gelişmelere neden olmuştur. Ülkede yaşanan sosyokültürel, hukuki ve ekonomik değişim ve gelişmeler, Türkiye siyasetinde de farklı söylemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle 2023 yılı seçim arenasında Suriyeli göçü, politika üreticileri tarafından seçim beyannamelerinde ve siyasi gündemde yoğun bir şekilde ele alınmaktadır. Bu çalışmada da Cumhuriyet İttifakı ve Millet İttifakının Suriyeli göçüne yönelik yaklaşımları ve politikaları, söylem analizine tabi tutularak analiz edilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap Baharı, Siyasal İttifaklar, Göç, Suriyeli Göçü

* 100/2000 Doktora Bursiyeri, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, e-posta: turgazeynep12@gmail.com

** 100/2000 Doktora Bursiyeri, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, e-posta: sabriefe47@gmail.com

Abstract

The Arab Spring, which emerged with the hope of revitalizing democracy in the Middle East, has brought war and chaos to the Middle East instead of democracy. One of the countries that suffered the devastating effects of the Arab Spring was Syria. In 2011, millions of people were forced to migrate due to the civil war in Syria. With Turkey's open-door policy for Syrians, there has been a massive influx of migration. The Syrian migration hosted by Turkey has caused a number of problems, changes and developments. Sociocultural, legal, and economic changes and developments in the country have led to the emergence of different discourses in Turkish politics. Especially in the election arena of 2023, Syrian migration is intensively addressed by policy makers in election declarations and political agenda. In this study, it is aimed to analyze the approaches and policies of the People's Alliance and Millet Alliance towards Syrian migration by subjecting them to discourse analysis.

Key Words: Arab Spring, Political Alliances, Migration, Syrian Migration

Giriş

Göç olgusu, insanlık tarihi kadar köklü bir geçmişe dayanmaktadır. Literatürde göç kavramı, genel olarak insanların bir yerden başka bir yere doğru gerçekleştirmiş oldukları yer değişimi olarak tanımlanmaktadır. Ancak göç kavramı salt bir insani hareketlilik değildir, göç ayrıca değerlerin ve kültürel mirasların da hareketliliği demektir. İnsanlar göçle birlikte sadece fiziki olarak yer değiştirmemekte, ayrıca değerlerini, kültürlerini ve tutumlarını da beraberinde getirmektedir. Bu kapsamda göçü, insanoğlunun maddi-manevi varlığının sınırlar arasındaki hareketliliği olarak tanımlayabiliriz (Castles ve Miller, 2008: 4-10). İnsanoğlunun varlığıyla beraber ortaya çıkan göç, günümüzde de halen aynı canlılığını korumaktadır. Tarih boyunca insanlar; doğal felaketler, savaş, kuraklık/kıtlık ve ekonomik nedenlere dayalı olarak göç etmişlerdir. Bu göçler kimi zaman gönüllü kimi zaman ise zoraki olarak gerçekleşmektedir. Son zamanlarda yaşanan ülkesel krizlerden dolayı göçlerin çoğunluğu, zoraki olarak meydana gelmektedir. Bunun en büyük örneği de Arap Baharı'dır. Ortadoğu'ya demokrasiyi getirme ümidiyle ortaya çıkan Arap Baharı, demokrasi yerine savaş ve yerinden edilmiş milyonlarca insanı geride bırakmıştır. Arap Baharı'nın en yıkıcı etkilerine maruz kalan ülkelerden biri de Suriye'dir. Arap Baharı'nın etkisiyle 2011 yılında Suriye'de yaşanan iç savaştan dolayı milyonlarca insan, ana yurdunu terk ederek başka ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır.

Türkiye'nin Suriyelilere uygulamış olduğu açık kapı politikası ile birlikte yoğun bir kitlesel göç yaşanmıştır. Yaşanan bu kitlesel göçler beraberinde birtakım sorunlar meydana getirmiştir. Bu sorunların başında güvenlik, işsizlik ve sosyokültürel sorunlar yer almaktadır. Ayrıca bu durum da Suriyeli göçünün siyasal arenada sıklıkla ele alınmasına neden olmuştur. Türkiye'deki kitlesel Suriyeli göçü ve göç beraberinde yaşanan sorunlar, siyasi elitler tarafından siyasi alana taşınmıştır. Bu konuda, her bir siyasi aktörün Suriyeli göçüne yönelik farklı tutumları yer almaktadır. Bu çalışmada da siyaset gündeminde farklı bakış açıları ile ele alınan Suriyeli algısını ortaya koyabilmek için siyasal ittifakların Suriyeli söylemleri ele alınmıştır.

1. Metodoloji

Bu çalışmada, nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Nitel araştırma; olay, durum ve olguların nasıl gerçekleştiği ve olayları meydana getiren faktörlerin neler olduğuna yönelik cevap üretmeye çalışmaktadır. Bu doğrultuda nitel araştırma yöntemi ne kadar sorusundan ziyade nasıl ve neden soruları üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu sorular ile çalışmada

katılımcıların ifade ve davranışlarının anlamlandırılması amaçlanmaktadır (Büyüköztürk vd., 2019: 252-253).

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden ise söylem analizinden yararlanılmıştır. Söylem analizi, sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan ama oldukça da farklılık arz eden bir kavramdır. Dilbiliminde kullanılan söylem, dilsel eylemde bulunmadır. Ancak, söylem sadece bir iletişim aracı olarak kullanılan dil eylemi değil, ayrıca kişiler arasında gerçekleşen karşılıklı ilişkilerin, durumların, geleneklerin ifadesidir. Dar kapsamıyla söylem, sosyal bağlamda ele alınan dildir. Dilin işlevsel pratiği olarak söylem, karşılıklı fikir alışverişi, iletişim, ideoloji ve dilin anlamsal boyutuyla gücü elde etme sürecidir. (Sözen, 1999: 20).

Dil, insanlar arasındaki temel iletişim araçlarından biridir. Ancak dilin toplumsal bir etkileşim ağı oluşturması için dilin rasyonel ve düzenli anlamlar meydana getirecek metinler, oluşturması gerekmektedir. Oluşturulan bu metinler, söylem analizinin parçacıklarıdır. Söylem analizi, metinlerin incelenmesi ve dilin anlamsal boyutunun çözümlenmesidir (Akar ve Martı, 2017: 242-243). Söylem, toplumsal dinamiklerin bir parçasıdır. Toplumsal kodların bir göstergesidir. Bu nedenle söylem, göreceli bir kavram olarak toplumdan topluma değişmektedir (Foucault, 1987: 40). Söylem, içinde bulunan toplumun kültürel öğelerinin taşıyıcısıdır. Bu nedenle söylem, kültürel ve toplumsal unsurlarla birlikte ele alındığında anlam ifade etmektedir.

Dilbilimciler tarafından dil ve söylem arasındaki ilişkide söylemin dilden farklılaştığına yönelik birçok çalışmalar ele alınmıştır. Akademik bir disiplin olarak söylem analizi, 1970'li yıllarda ele alınmaya başlanmıştır. Söylem analizinde temel veri kaynağı, doğal ortamda üretilen dildir. Veri kaynağı olarak kullanılan dil; sözlü, yazılı ve kurumsal dil örneklerinden oluşabilmektedir (Akar ve Martı, 2017: 244-245). Bu çalışmada ise söylem analizinde veri kaynaklarını yazılı metinler oluşturmaktadır. Türkiye siyasetinde Suriyeli algısını ortaya koyabilmek için siyasal ittifakların Suriyeli söylemleri ele alınmıştır. Çalışmada siyasal ittifaklardan Cumhuriyet İttifakı ve Millet İttifakı ele alınmıştır. Özellikle de siyasal ittifakların 2017-2023 yılı söylemleri çalışma kapsamına alınmıştır. Bu çalışma kapsamında, siyasal ittifakların mitinglerde, toplantılarda ve söyleşilerde Suriyelilere yönelik söylemleri incelenmiştir.

2. Siyasal İttifak

Hem parlamenter hem de başkanlık sistemi şeklindeki demokrasilerde seçim ittifakları, sık karşılaşılan bir durumdur (Ölçek, 2023: 43). Seçim ittifakları, siyasi partilerin seçimlere

anlaşarak girmeleri ile kurulur. İttifaktaki her partinin kendi politikası vardır. Ancak bu partiler, seçmenlerin desteğiyle seçimleri kazanma ortak ideolojisini ve hedefini paylaşmaktadırlar. Taraflar arasındaki ittifaklar çeşitli şekillerde gerçekleşir. Seçim ittifakları, genel olarak seçim adaylarının ortak bir liste üzerinde belirlenmesi, seçimleri yürütmek için ortak bir platformda bir araya gelinmesi veya seçim öncesi veya sonrasında iş birliği duyurusu yapılmasıyla gerçekleştirilebilir (Erkan, 2020: 28-30).

Siyasi ittifak kavramı, en basit haliyle iki veya daha fazla siyasi partinin zaman içinde koordinasyonunu ifade eder. Daha genel olarak bir siyasi ittifak, iki veya daha fazla üyenin karşılıklı olarak çelişen hedefleri gerçekleştirmek ve çelişkili olmayan bir dizi hedefe ulaşmak için katılımıyla oluşturulan bir siyasi ittifaktır (Arklan, Soy ve Sandıkçı, 2021: 1183). En genel biçimiyle seçim ittifakı, “iki veya daha fazla siyasi partinin bir seçimden önce veya seçim sırasında güç, faaliyet veya eylemde kalıcı veya geçici iş birliği” olarak tanımlanır. Çok partili sistemde siyasi partilerin seçimlerde iş birliği yapması doğaldır. Aslında sistem bu durumun önüne geçemez. Özellikle seçim engellerinin yüksek olduğu ve siyasi bölgelerin oldukça parçalanmış olduğu ülkelerde, küçük parti seçim koalisyonları, küçük parti oylarının israfını önleyen ve seçim sürecini azaltan çok önemli bir mekanizmadır. Aynı zamanda büyük partilerin sandalyelerini ve seçmen tabanını artırmaları için önemli bir fırsat sunduğu görülmektedir (Erkan, 2020: 28-30). Seçim ittifakı bir seçimden önce veya seçim sırasında birden fazla siyasi parti katıldığında kalıcı veya geçici güç/iş/eylem birliği yapması sonucu oluşan birlikteliktir. Amacı, kendi adı altında seçimlerin sonucunu etkilemektir. Daha geniş anlamda, iş birliği aynı zamanda seçim ittifakı teriminin kapsamına girer. İttifak aynı zamanda bir arada kalma ve siyasi sonuçlar elde etme isteği olarak da tanımlanır. Bu görüşün odak noktası şudur: toplumun farklı katmanlarını temsil eden kişilik özellikleri farklı siyasi dinamiklerin (kültür, ideoloji, etnisite, sınıf, din) iş birliğidir. Bu iş birliğinin amacı ise seçimleri etkilemektir (Uzun, 2018: 126).

İttifaklar, bir partinin aday göstermedeki bağımsızlığını ve siyasetteki konumunu kontrol etme yeteneğini sınırlar. Bazen bu çok ileri gider ve parti bütünlüğünü kaybeder. Ayrıca bu durum, seçim ittifaklarının oluşumunda ciddi sorunlar oluşturmaktadır. Bu nedenle seçim ittifakı kurarken adayın kim olduğu net olmalı ve ittifak kurmak adayın seçimi kazanma şansını artırmalıdır (Erkan, 2020: 28-30). Ortak çıkarlar doğrultusunda karşılıklı yarar sağlayan ittifaklar, farklı alanlarda pek çok biçimde ortaya çıkar. Bazen askeri alanda, bazen ekonomik alanda, bazen de siyasi alanda ittifaklar kurulmaktadır. Dolayısıyla “ittifak, kullanıldığı çerçeveye göre farklı anlamlar taşımaktadır.” Verilen anlam veya ad, kullanıldığı bağlama göre değişir, ancak temelde karşılıklı çıkar ve çıkarlara dayalı anlaşmayı temsil eden bir kavramdır.

Siyasal alanda bu anlaşma biçimi siyasal ittifak kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır (Arklan, Soy, Sandıkçı 2021: 1183).

Seçim ittifakları, seçim gününden önce en az iki siyasi parti arasında yapılan anlaşmalarla kurulur. Bu anlaşmalarda siyasi partiler ekonomik ve kurumsal kaynakları paylaşmaya ve seçimlere katılmak için birlikte çalışmaya karar verirler. Ancak bu tür kararlar tek başına yeterli değildir. Siyasi partilerde açıkça ittifak ilan etmeli ve seçim stratejilerini ayarlayarak müttefik partilerle rekabet etmeyi tercih etmelidir. Siyasi parti yöneticilerinin seçim koalisyonuna katılıp katılmama kararını dikkatli bir değerlendirmeden sonra vermeleri beklenmektedir. Bunun nedeni, her ittifakın üyelerine bazı faydalar ve maliyetler getirmesidir. Yani siyasi meseleler, kamusal pozisyonlar ve oylar söz konusu olduğunda parti liderlerinin belirli öncelikleri vardır. Bir ittifak oluşturma niyetiyle bile, tarafların bu konularda sıklıkla farklı öncelikleri ve değerlendirmeleri vardır. Bu, taraflar arasında bir anlaşma oluşturmak için karşılıklı tavizler gerektirir. Diğer bir deyişle, parti liderleri belirli hedeflere ulaşmak için bazı hedeflerden vazgeçmek zorundadır. Bu aynı zamanda parti liderlerinin seçmenlerini motive etmede zorluk yaşama riskini de artırır. Çünkü ittifaklar kurulurken parti kuruluşunun öncelikleri ile parti liderliğinin öncelikleri çatışabilir (Doğan, 2022: 121).

Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçildikten sonra 24 Haziran 2018 seçimleri öncesinde siyasi partiler, siyasal ittifak kurma girişimlerine başlamıştır. Yapılan bu değişikliklere siyasi partilerin kısa bir zamanda uyum sağladıkları görülmektedir. Çünkü Haziran 2018 milletvekili genel seçimlerinden önce iki tane seçim ittifakı kurulmuştur. Bu ittifaklar Cumhur İttifakı ve Millet İttifakı’dır. İlk seçim ittifakını Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) kurmuştur. Bu ittifaka Büyük Birlik Partisi’nin (BBP) de destek verdiği görülmüştür. Kurulmuş olan bu ittifakın protokol metninde bu ittifakın sadece seçim için değil sürdürülecek tarihi bir birliktelik olduğu ifade edilmiştir. Nitekim seçimlerden sonra Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, ittifakın seçimden sonra mecliste de devam edeceğini söylemiştir (Aydoğan Ünal, 2019: 325-326).

Yeni sistem ile beraber kurulan diğer seçim ittifakı ise Millet İttifakı’dır. Bu ittifak, 5 Mayıs 2018’de Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, İyi Parti (İYİ Parti) Genel Başkanı Meral Akşener, Saadet Partisi (SP) Genel Başkanı Temel Karamollaoğlu ve Demokrat Parti (DP) Genel Başkanı Gültekin Uysal öncülüğünde Partiler Seçim İş Birliği Bildirisinin imzalanmasıyla kurulmuştur. Millet İttifakı’nın bildirisinde bu ittifakın temel amacının farklı dünya görüşlerine sahip olmalarına karşın tüm seçmenlerin siyasi tercihlerinin meclise noksansız yansması ve temsilde adaletin sağlanması olarak ifade

edilmiştir (Aydoğan Ünal, 2019: 325-326). Millet İttifakına daha sonra Ahmet Davutoğlu'nun Genel Başkanı olduğu Gelecek Partisi (GP) ve Ali Babacan'ın Genel Başkanı olduğu Demokrasi ve Atılım Partisi (DEVA Partisi) de katılmıştır.

3. Cumhuriyet İttifakı'nın Söyleminde Suriyeliler

Cumhuriyet İttifakı'nın iki önemli aktöründen biri Adalet ve Kalkınma Partisi, diğeri ise Milliyetçi Hareket Partisi'dir. Bu çalışma kapsamında Cumhuriyet İttifakı'nın ana aktörleri olan AKP ve MHP'nin Suriyelilere yönelik yaklaşımları, ele alınacaktır. Cumhuriyet İttifakı'nın seçim beyannameleri ve medyada öne çıkan söylemleri doğrultusunda Suriyeli göçüne yönelik yaklaşımları ele alınacaktır.

AKP ve Erdoğan'ın söyleminde, Suriyeliler genellikle ülkede yaşanan savaş ve terörden kaçan mağdur insanlar olarak ele alınmaktadır. "Çatışmadan kaçan 3,5 milyonu Suriyeli olmak üzere, 4 milyon mağdur ve mazluma kucak açtık." (Erdoğan, 2023) söylemiyle Suriyelilerin Esad'ın zulmünden dolayı göç etme nedenine vurgu yapılarak Türkiye'nin mağdur insanlara ev sahipliği yapması, insani boyutta değerlendirilmektedir. Erdoğan'ın kamuoyunda Suriyelilere yönelik söyleminde genellikle "muhamir, ensar, kardeş, mazlum" gibi dini-kültürel argümanların ön plan çıktığı görülmektedir. Erdoğan "Biz bu meseleye kardeşin kardeşe zor günlerinde destek olması, kucak açması olarak bakıyoruz" söylemiyle Türkiye'nin Suriyelilere uygulamış olduğu açık kapı politikası, dini vazifenin bir gereği olarak zorunluluk arz ettiği görülmektedir. Erdoğan, her söyleminde sıklıkla vurguladığı din kardeşliği ile Suriyeli göçmenlere, Türkiye'nin her türlü yardımda bulunacağını aktarmaktadır. Ayrıca Erdoğan, "Ülkemize sığınanları geri göndermedik. Suriye'deki çadır kentlerde hayata tutunmaya çalışanlara yardım götürürken kimsenin inancına kökenine bakmadık." sözleriyle herhangi bir dini, etnik ayrımcılığa gitmeden din kardeşliğine vurgusuyla eşitlikçi bir anlayışı da sürekli olarak dile getirmektedir. Erdoğan "Bizim Peygamberimiz muhamirdi, unutmayın. Medine Müslümanları ensardı. Şimdi Allah bizlere ensar olmayı nasip etti." sözleriyle İslamiyet'e atıfta bulunarak, yaşanan insani krizler karşısında dini vazifenin savunucusu olan bir lider profili çizmektedir.

Erdoğan "Muhalefet 'Geldiğimiz anda Suriyelileri kovacağız' diyor. Bunlar mandacı zihniyet. Biz ensar olmaya talip olduk. Varil bombalarından kaçıp bize sığınanlara kucak açtık." söylemleriyle muhalefeti, Suriyelilere yönelik ırkçı söylemlerde bulunduğu ve siyasi çıkar olarak kullandıklarından dolayı sert eleştirilerde bulunarak Suriyelilerin korunması gerektiği,

Suriyelilere yapılan haksızlığın dini ve vicdani değerlere uygun olmadığını sürekli dile getirmektedir. Suriyelilere uygulanan açık kapı politikası ile Suriyelinin ülkeye girişi kolaylaşmıştır. Bu durum ise muhalefet tarafından ülkenin güvenlik sorunlarına işaret edilerek, iktidarı eleştirilerin hedefi haline getirmektedir. Muhalefetin bu eleştirilerine yönelik Cumhur İttifakı, Türkiye'nin Suriyelilere kucak açması her isteyenini elini kolunu sallayarak girebileceği anlamına gelmediğini, sınır güvenliğinin sağlanması için gerekli her türlü önlem ve tedbirlerin alındığı ve ülke içinde güvenlik ve huzuru bozanların derhal sınır dışı edileceği dile getirilmektedir. Binali Yıldırım

Bir güvenlik problem oluştururlarsa, İstanbul'unun huzurunu herhangi bir yerde, herhangi bir ilçede veya mahallede bozan olursa hemen kulaklarından tutar göndeririz. Yani bu konuda en ufak bir müsamahamız yok. Yani, tabiri caizse dağdan gelip bağdakini kovacak bir pozisyona girmelerine asla izin vermeyiz.

sözleriyle güvenlik noktasında hiçbir şekilde taviz verilmeyeceğinin altını çizmektedir.

Cumhur İttifakı, Türkiye'nin Suriyelilere ev sahipliği görevini üstlendiği gibi Suriyelilerin de ülkelerine güvenli bir şekilde, insani değerlere uygun olarak göndermeyi vazife olarak görmektedir. Bahçeli "Suriyeli sığınmacıların ülkelerinden kopuşlarına neden olan iç çatışma ortamı geçer geçmez, sükunet sağlanır sağlanmaz ülkelere dönüşleri el birliğiyle hepsinin rızasıyla hayata geçirilmelidir" sözleriyle Suriyelilerin geri dönüşlerinin gönüllülük esasına dayalı ve güvenli ortamın sağlanmasıyla gerçekleşebileceğini ortaya koymaktadır. Kurtulmuş

Can emniyeti sağlandıkça Suriyeliler dönüyor. Önümüzdeki dönemde de Suriye'de güvenli bölgeler oluşturarak burada kalan Suriyeli kardeşlerimizin süratli bir şekilde kendi ülkelerine geri dönmelerini sağlayacağız. Ama bu zorla olmaz. İnsanları zorla ölüme gönderemezsiniz. Üç tane oy fazla alacağız diye Suriyeli düşmanlığı yapmak da insanlık suçudur.

sözleriyle muhalefeti, Suriyelileri siyasi bir propaganda aracı olarak kullandığını, Suriyeliler üzerinden siyasi rant sağlamanın insani değerlere aykırı olduğunu dile getirmektedir. Çelik, Türkiye'nin Suriyeli göçüne yönelik politikası var mı sorusuna "Türkiye'nin bir göç ve göçmen politikası vardır, bu tutarlı bir şekilde işletilmektedir." sözleriyle özellikle de muhalefetin kamuoyunda sürekli olarak Suriyelileri geri göndereceklerini ancak bunun sadece laftan ibaret olduğunu, politikadan mahrum olduklarını; iktidarın ise göçe yönelik politikasının

olduğunu, bu politikalar doğrultusunda Suriyelileri planlı bir şekilde göndereceklerini aktarmaktadır.

Cumhur İttifakının 2023 yılında yayınlamış olduğu seçim beyannamesinde, Suriyeli göçüne yönelik ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir. Cumhur İttifakında yer alan iki önemli aktör olan AKP ve MHP her ne kadar seçim beyannamelerini ayrı olarak ele alsada siyasi söylemde aynı politik değerler üzerinden ilerlemektedirler. MHP 2023 seçim beyannamesinde, Suriyeli göçüne yönelik olumlu ya da olumsuz herhangi bir programa yer vermemiştir. MHP'nin seçim beyannamesinde Suriyeliler yer almasada MHP'nin siyasi gündeminde Suriyeliler sıkça yer almaktadır. Özellikle de MHP, AKP ile ittifak sürecine girmesiyle beraber MHP'nin Suriyelilere yönelik söylemlerinin ılımlaştığı görülmektedir. Örneğin Bahçeli “Düzensiz göç, adı konmamış bir istiladır, demografik yapımıza kumpastır.”; “Suriyelilerin aşama aşama ülkelerine dönmelerini milli beka ve demografik istikbalimiz açısından mecburiyet gördüğümüz de bir gerçektir.” konuşmasında Suriyeli Türkiye'nin kültürel, demografik ve milli değerlerine yönelik bir tehdit olarak gördüğü ve bu nedenle Suriyelilerin bir an önce gönderilmesi gerektiğini savunmuştur. Ancak ittifakla birlikte ilerleyen dönemlerde Bahçeli'nin “Geçici koruma statüsü altında bulunan Suriyeli kardeşlerimizi kavganın ve kutuplaşmanın içine çekmek isteyen, bu suretle milletimizi tahrik ve tacize yeltenen kim ya da kimler varsa Türkiye'nin hasmıdır” söyleminin özellikle de “kardeş” vurgusuyla Suriyelilere yönelik tutumunun biraz daha ılımlaştığı görülmektedir. Ayrıca, uluslararası arenada Suriyelilere yönelik korumacı rol üstlendiğinin ve Suriyeliler üzerinden ayrıştırıcı siyasete yer vermeyeceğinin altını çizmektedir.

AKP seçim beyannamesinde “insancıl ve etkin göç yönetimi” başlığı altında Türkiye'deki Suriyeli göçü, diğer düzenli ve düzensiz göçler ile ilgili düzenlemeler yer almaktadır. Özellikle de herhangi bir insani ve hukuki gerekçelere dayanmayan göçlerin kabul edilemeyeceğinin altını çizilmektedir. Seçim beyannamesinde “evrensel hukuk ilkelerine dayalı, insancıl, tarihi-kültürel ve dini argümanlara dayalı, ırkçı söylemlere yer vermeyen” entegre göç yönetimi benimsenmiştir. Beynamede sıkça başvurulan sayısal verilerle Türkiye'nin insancıl göçe ev sahipliği yaptığının altını çizilmektedir. Türkiye'nin resmi olarak göç alan bir ülke olduğu ve bu nedenle göç yönetiminin zorunluluğuna vurgu yapılmaktadır. Düzenli ve düzensiz göçle mücadelede uzun vadeli göç yönetim ve politikalarına sıklıkla değinilmektedir. Ayrıca beynamede yer alan sayısal verilerle de düzensiz göçle mücadele ettiği ortaya konulmaktadır. Büyükşehirlerde göçe bağlı olarak yaşanan ekonomik ve sosyal sorunların önüne geçmek için Suriyelilerin, demografik olarak planlı ve programlı bir şekilde tüm yurt içinde dengeli bir

şekilde dağılımına dikkat edilecektir. Ayrıca beyannamede, Suriyelilerin geri dönüşüne yönelik projelere de yer verilmiştir. Suriyelilerin geri dönüşündeki en önemli koşul “güvenli ortam”dır. Suriyelilerin terörden arınmış, can ve mal güvenliğinin sağlandığı ve sosyal hayatlarını idame edebilecekleri bir ortam oluşturulduğu ve bu projenin tamamlanmasıyla birlikte gönüllülük esasına dayalı olarak Suriyelilerin beyannamede yer alan “onurlu, gönüllü, güvenli” sloganıyla geri dönüşü sağlanacaktır.

4. Millet İttifakının Söyleminde Suriyeliler

Millet İttifakı'nın iki önemli ve başat partisi Cumhuriyet Halk Partisi ve İYİ Parti'dir. Bununla beraber Altılı Masa olarak bilinen ve bu ittifakta bulunan diğer partiler ise Saadet Partisi, Demokrat Parti, Demokrasi ve Atılım Partisi ve Gelecek Parti'dir. Bu çalışma kapsamında bu bölümde Millet İttifakını oluşturan partilerin Suriyelilere yönelik yaklaşımları, ele alınacaktır. Millet İttifakını oluşturan Altılı Masa'nın ortak mutabakat metni ve medyada öne çıkan söylemleri doğrultusunda Suriyeli göçüne yönelik yaklaşımları ele alınacaktır.

Burada ilk olarak Altılı Masa'da yer alan partilerin ve liderlerin söylemlerine geçmeden önce Millet İttifakı'nın ortak mutabakat metni üzerinde durulacaktır. Millet İttifakı'nın bütün paydaşlarının bir araya gelerek hazırladığı Ortak Politikalar Mutabakat Metni'nin Göç ve Sığınmacı Politikaları başlığı altında Suriyeli göçmenlere yönelik aşağıdaki yaklaşımların ele alındığı görülmektedir;

- ❖ Göç İdaresi Başkanlığı'nın ve sığınmacılarla ilgili bütün kurumların yönetim, personel ve alt yapılarının güçlendirileceği ve bu kurumların yeniden yapılandırılacağı,
- ❖ Uluslararası Koruma Statü Belirleme Merkezlerinin kurulacağı,
- ❖ Göçmen ve sığınmacılarla ilgili çalışmaların yapılacağı ve bununla beraber eğitim ve araştırma merkezlerinin kurulacağı,
- ❖ Avrupa Birliği ve Türkiye arasındaki 2014 Geri Kabul Antlaşması ve 18 Mart 2016 Mutabakatının yeniden gözden geçirileceği,
- ❖ Düzensiz göçün kaynağı olarak kabul edilen ülkelerle geri kabul antlaşmaları yapılacağı,
- ❖ Türkiye'nin göç konusunda bir tampon ülke yapılmasına izin verilmeyeceği,
- ❖ Türkiye'ye yönelik herhangi bir kitlesel göçün kaynak ülkede kontrol edilmesine öncelik verileceği,

- ❖ Türkiye sınırlarının optik kuleler, gece görüşlü kameralar, aydınlatma sistemleri, entegre güvenlik sistemleri, insansız hava araçları ile kaçak geçişlere izin verilmeyeceği,
- ❖ Göçmen ve sığınmacılar için geri gönderme merkezlerinin sayılarını ve kapasitelerinin artırılacağı,
- ❖ Resmi ve kamuoyuna açıklanmış bir mutabakat olmadan Türkiye'ye giriş yapacak olan göçmenlerin üçüncü ülkelere sınır dışı işlemlerinin hızlandırılacağı ve bununla ilgili yasa ve ikincil mevzuatın gözden geçirilerek istisnai vatandaşlık verilmesi uygulamasının kapsamının daraltılacağı,
- ❖ Kaçak olarak Türkiye'ye gelen göçmenleri kaçak olarak çalıştıran işletmelere cezai yaptırımların artırılacağı,
- ❖ Sığınmacıların yaşadıkları mahalle, ilçe ve illerde gettolaşmaya izin verilmeyeceği,
- ❖ Geçici koruma kapsamında Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacılar ve diğer göçmenlerin kayıtlı oldukları iller dışında gerekçe olmadan ve uzun süre orada kalmalarına izin verilmeyeceği,
- ❖ Suça bulaşan göçmen ve sığınmacıların kesin bir şekilde sınır dışı edileceği ve bir daha Türkiye'ye yenden girişine müsaade edilmeyeceği,
- ❖ Avrupa Birliği kaynaklı olup Kızılây Kart vasıtasıyla yabancılara verilen Sosyal Uyum Yardım Programıyla ilgili esasların yeniden düzenleneceği,
- ❖ Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyelilerin güvenli, iç hukuk ve uluslararası hukuka uygun bir şekilde ve en kısa zamanda ülkelerine geri dönmelerinin sağlanacağını bundan dolayı da Suriye yönetimi ve uluslararası kurumlarla yakın iş birliği kurulacağı,
- ❖ Türkiye'de yaşayan Suriyeli düzensiz göçmenlerin ve sığınmacıların geri dönüşleri konusunda diğer ülkelerle külfet ve sorumluluk paylaşımına gidileceği,
- ❖ Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması, barışın sağlanması ve mültecilerin geri dönüşüne yönelik 2254 sayılı karar başta olmak üzere Birleşmiş Milletler siyasi çözüm çabalarının destekleneceği, ikili ve çok taraflı diplomasinin başlatılacağı,
- ❖ Geri dönecek olan sığınmacıların can ve mal güvenlikleri tüm haklarının tanınması, alınan hakların iadesi gibi konularda BM Mülteciler Yüksek Konseyi başta olmak üzere hem bölgesel hem de uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapılacağı, gerekli izleme, takip ve denetim mekanizmalarının kurulmasının destekleneceği,
- ❖ Son olarak kaynak kullanımı başta olmak üzere göç yönetimiyle ilgili veri ve istatistiklerin düzenli bir biçimde kamuoyu ile paylaşılacağı ifade edilmektedir.

Bu bölümde ikinci olarak Millet İttifakının içinde yer alan parti liderlerinin Suriyeli göçmenlere yönelik tutumları ele alınacaktır. İlk olarak CHP genel başkanı olan Kemal Kılıçdaroğlu'nun söylemlerine baktığımızda sosyal medyada kendi hesabından ve medyada bununla ilgili olarak birçok haberin yapıldığını görülmektedir. Kılıçdaroğlu Cumhurbaşkanı adaylığını ilan etmeden evvel bu konuya değindiğini görülmektedir. Kılıçdaroğlu Temmuz 2021'de resmi Twitter hesabında önümüzdeki seçimlerde iktidar olmaları durumunda Suriyelilerin iki yıl içinde ülkelerine geri göndereceklerini söylemiştir. “Bu iktidarımızın en önemli beş önceliğinden biridir.” şeklinde bu konudaki tutumunu net bir şekilde ortaya koymuştur. Yine Ağustos 2021'de Habertürk kanalında yaptığı söyleşide ve Ekim ayında Aydın'da yaptığı konuşmada da Suriyelilerin iki yıl içerisinde memleketlerine geri gönderileceğinden bahsetmiştir. Geri dönüş için ise karşılıklı büyükelçiliklerin açılacağını, ülkelerine gidecek sığınmacılar için can ve mal güvenliklerinin sağlanması gerektiğini ifade etmiştir. Devamında da Avrupa Birliği'nden alınacak fonlar ile Suriye'de ev, okul, kreş ve hastane yapacaklarını ayrıca fabrika açılması için yerli sanayicilerin teşvik edileceğini söylemiştir. Kılıçdaroğlu 2022 yılının Ocak ayında ise Hatay'da bir konuşma yapmış ve burada Suriyeli sığınmacılar için “En geç iki yıl içinde Suriyeli kardeşlerimizi davulla zurnayla kendi ülkelerine yolcu edeceğiz” ifadelerini kullanmıştır.

Kılıçdaroğlu Suriyelilerin geri dönüşü ile ilgili ayrıca aynı yıl içinde “2 Yıllık Dönüş” planını anlatan birçok video yayınlamıştır. Kılıçdaroğlu 6 Mart 2023'te Altılı Masa'nın diğer liderleriyle Saadet Partisi Genel Merkezinde Millet İttifakının Cumhurbaşkanı adayı olduğu açıklamış ve bu tarihten sonra da sığınmacılarla ilgili “Bizim sınırlar neden yol geçen hanı, 3 milyon 600 bin Suriyelinin bizim ülkemizde ne işi var? Biz Suriyeli kardeşlerimizi Bay Kemal'in sözüdür, en geç iki yıl içerisinde kendi ülkelerine, ırkçılık yapmadan göndereceğiz” ifadelerini kullanmıştır. Kılıçdaroğlu Millet İttifakı adına Suriyeli sığınmacılarla ilgili şöyle demiştir:

Millet İttifakı olarak iktidar olduğumuzda ilk yapacağımız, Suriye meşru hükümetiyle görüşmek ve karşılıklı büyükelçilikleri açmak olacak. Çünkü kavgayla sorun çözemezsiniz. Suriye'ye gidecek sığınmacıların evlerini, okullarını, yollarını, kreşlerini Avrupa Birliği fonlarıyla müteahhitlerimiz yapacak. Buradan gidenlerin can güvenliği için meşru hükümetle protokol yapılacak, gerekirse Birleşmiş Milletler dahil olacak. Bizim iş insanlarımızın da oradaki fabrikalarını yeniden açmalarını isteyeceğiz. Hem biz hem

Suriyeliler kazanacak. Bunu iki yıl içinde yapabileceğimizi öngörüyoruz. Biz ırkçılık yapmıyoruz, Türkiye'nin itibarını koruyoruz.

Millet İttifakının ikinci en büyük ortağı kabul edilen İYİ Partinin lideri olan Meral Akşener'in de Suriyeli sığınmacılarla ilgili medyada öne çıkan birçok konuşması bulunmaktadır. Bir konuşmasında Akşener "Bugün geldiğimiz noktada artık sığınmacılar için kaynak ülke Suriye, hendek ülke Türkiye, hedef ülkeler Avrupa haline gelmiş durumda." demiştir. Akşener İYİ Parti tarafından düzenlenen Göç Doktrini ve Stratejik Eylem Planı tanıtım toplantısında Türkiye'de an itibarıyla "en düşük rakamlara dayalı iyimser tahminle 3 milyon 654 bin 257 Suriyeli sığınmacı" bulunduğunu dile getirmiştir. Akşener sığınmacılar ile ilgili sorunun kaynağının ise Ak Parti ve Cumhurbaşkanı Erdoğan olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

AK Parti iktidarında ve Sayın Erdoğan sayesinde, asla bunu unutturmamak gerekir, mültecilere, göçmenlere, kaçakçılara, sığınmacılara, müracaatçılara kızabiliriz ama o öfkenin odaklanacağı yer, Sayın Erdoğan ve AK Parti iktidarındır. Bu öfke eğer, sadece bu yabancılar üzerinde odaklanırsa tam da iktidarın beceriksizliklerini, hatta bu ülkeye bilerek yaptıkları en büyük kötülükleri unutturmuş olur, onları perdelemiş olur ve biz yani aziz Türk milleti, hepimiz çırak çıkmış oluruz. Bu hesap sorulmalıdır, bu hesap, ülkemizi bir hendek haline getiren Sayın Erdoğan ve iktidarından sorulmalıdır. Nerede sorulmalıdır? Bu iktidarı götürmek üzere sandıkta sorulmalıdır, demokrasiyle sorulmalıdır.

Yine Akşener Suriyeli sığınmacılar konusunda "Suriye'ye gidip Esad'la görüşmeye hazırım." ifadelerini kullanmıştır.

Sonuç

Türkiye siyasetinde önemli yer kaplayan konulardan biri de Suriyeli göçüdür. Suriye'deki iç savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınan Suriyeliler, siyasetçiler tarafından siyasal gündeme sıklıkla taşınmaktadır. Siyasal sahneye taşınan Suriyeliler, siyasetçilerin bakış açılarıyla farklı imajlarda karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada da siyasetçilerin söyleminde Suriyelilere yönelik farklı tutumları ortaya koymak amacıyla siyasal ittifakların Suriyeli göç söylemi ele alınmıştır. Çalışma kapsamında, Cumhur İttifakı ve Millet İttifakının Suriyeli söylemi ele alınmıştır.

Cumhur İttifakında öne çıkan siyasal partiler AKP ve MHP'dir. AKP, Suriyelilere yönelik söylemleri çoğunluklu olarak "mazlum, mağdur, ensar-muhacir" gibi dini ve vicdani değerler kapsamında ele alındığı görülmektedir. Suriyelilerin korunmasını, dini bir vazife olarak görülmektedir. Ayrıca Suriyeli göçünün nedenine (savaş, zulüm) vurgu yapılarak Suriyelilerin insani ve vicdani zorunluluğun gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. AKP'nin Suriyeli söyleminde herhangi bir ayrıştırıcı dilin kullanmadığı ve Suriyelilerin toplumsal kabulü için daha çok dini argümanlara başvurduğu görülmektedir. MHP'nin Suriyelilere yönelik söylemleri incelendiğinde ise siyasal ittifakla beraber Suriyelilere yönelik tutumunda, ılımlı gelişmelerin yaşandığı görülmektedir. Bu kapsamda bakıldığında, ittifakta yer alan partiler her ne kadar ayrı siyasi kimliklere sahip olsa da ittifakların aynı çizgide ilerledikleri söylenebilir. İttifaktan önce MHP, Suriyeli göçüne yönelik sert söylemlerinin olduğu, Suriyelilerin Türkiye için birer tehdit olduğu ve bu nedenden dolayı bir an önce ülkelerine geri gönderilmesinin zorunluluğu üzerine vurgu yapmaktaydı. Ancak İttifakla birlikte MHP'nin Suriyelilere yönelik yaklaşımlarının ılımlaştığı, Suriyelilerin insani ve vicdani değerler kapsamında korunması gerektiği ve Suriyelilerin can güvenliğinin sağlanmasına yönelik çalışmaların üzerinde durduğu görülmektedir.

Millet İttifakının Suriyeli söyleminde açık kapı politikasına yönelik eleştiriler, yoğun bir şekilde ele alınmaktadır. Millet İttifakı, açık kapı politikasıyla birlikte Türkiye'de yoğun bir Suriyeli göçünün yaşandığı ve bu durumun güvenlik açısından riskine vurgu yapmaktadır. Yaşana bu yoğun göçlerin başta güvenlik olmak üzere, işsizlik, ekonomik ve sosyokültürel sorunların ana kaynağı olarak görülmektedir. Millet İttifakı, göçlerle beraber yaşanan bu sorunların çözümü için kurumsal bir göç önerisini ortaya koymaktadır. Göçün kurumsal yapısındaki nitelik ve nicel iyileştirmelerle Türkiye'deki başta Suriyeli göç sorunu olmak üzere diğer göçlerin kontrol altına alınacağını ileri sürmektedir. Ayrıca Millet İttifakı, göç yönetim sürecinde uluslararası kuruluşlar ile daha yakın temas halinde bulunacağını da çözüm önerisi olarak öne sürmektedir.

Son zamanlarda, göçlerin beraberinde getirmiş olduğu sorunlar, toplum içerisinde göçün kalıcı hale gelmesine yönelik algıların giderek artmasından dolayı hem Cumhur İttifakı'nın hem de Millet İttifakı'nın gündeminde, Suriyelilerin geri dönüşüne yönelik projeler yer almaktadır. Her iki Siyasal İttifak, Suriyeliler için güvenli bir bölgenin oluşturulması gerektiği, can ve mal güvenliğinin garanti altına alınarak Suriyelilerin insani ve vicdani değerlere uygun bir biçimde geri gönderilmesi gerektiği dile getirilmektedir.

KAYNAKÇA

Akar, D. & Martı, L. (2015). Söylem Çözümlemesi. F. N. Seggie ve Y. Bayyurt (Ed.), Nitel araştırma: Yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları içinde (ss. 242-252). Ankara: Anı Yayıncılık.

Arklan Ü., Soy S. & Sandıkçı Y. T. (2021). Siyasal İttifaklarda Aranan Özellikler Ve Bu Özelliklerin Cumhuriyet İttifakı'na Atfedilme Durumu: İstanbul Seçmeni Üzerine Bir Araştırma. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, 12(3), 1182-1202.

Aydoğan Ünal B. (2019). Türkiye'nin Yeni Sisteminde Seçim Öncesi İttifaklar. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, 10(2), 321-328

Büyüköztürk vd., (2019). Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.

Castles, M. ve Miller, M. J. (2008). Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslar arası Göç Hareketleri. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Doğan, S. (2022). Türkiye'de 2018 Seçimlerinde Gerçekleştirilen Seçim İttifakları: Rasyonel Tercih Kuramcılığı Temelli Kuramsal Bir Tahlil. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Foucault, M. (1987). Söylemin düzeni. (Çev. T. Ilgaz). İstanbul: Hil Yayınları.

Ölçek, İ. (2023). Seçim İttifaklarının Siyasi Söyleme Etkisi: 2019 Yerel Seçim Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Salih, U. M. (2018). Siyasi Partiler ve Seçim Hukuku Kısıtları İçerisinde Türkiye'de Seçim İttifakları ve Alternatif Seçim İttifakı Modelleri. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sözen, E. (1999). Söylem, belirsizlik, mübadele, bilgi/güç ve refleksivite. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Türkan, E. (2020). Türkiye'de Yapılan Seçim İttifaklarının Seçim Sonuçlarına Etkisi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <https://chp.org.tr/yayin/ortak-politikalar-mutabakat-metni/Open>
- <https://teyit.org/demec-kontrolu/kilicdaroglu-ve-millet-ittifakinin-siginmacilar-konusunda-14-mayistan-once-konusmadigi-iddiasi>
- <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/ak-partili-kurtulmus-can-emniyeti-saglandikca-suriyeli-kardeslerimizin-ulkelerine-geri-donmelerini-saglayacagiz/2873926>
- <https://www.aa.com.tr/tr/politika/bahceli-suriyeli-siginmacilari-guvenli-bir-sekilde-geldikleri-gibi-ugurlamak-onceligimiz/2567328>
- <https://www.akparti.org.tr/media/3qkcsy0c/tu-rkiye-yu-zy%C4%B1%C4%B1-ic-in-dog-ru-ad%C4%B1mlar-yar%C4%B1n-deg-il-hemen-s-imdi-2023.pdf>
- <https://www.akparti.org.tr/media/3qkcsy0c/tu-rkiye-yu-zy%C4%B1%C4%B1-ic-in-dog-ru-ad%C4%B1mlar-yar%C4%B1n-deg-il-hemen-s-imdi-2023.pdf>
- <https://www.akparti.org.tr/parti/dosya-arsivi/>
- <https://www.cnnturk.com/turkiye/700-bin-suriyeli-ile-ilgili-su-sozumu-manset-yapin>
- <https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/amerikanin-sesi-suriyeli-siginmacilar-kilicdaroglu-kazansin-istemiyor-2083106>
- <https://www.gazeteduvar.com.tr/erdogandan-sonra-bahcelinin-de-gundemi-multeciler-koklu-sekilde-cozulmeli-haber-1561295>
- <https://www.haberankara.com/politika/ak-parti-sozcusu-celik-ten-suriyeli-siginmaci-aciklamasi-h222221.html>
- https://www.mhp.org.tr/htmldocs/mhp/beyanname/mhp/mhp_beyannamesi.html
- https://www.mhp.org.tr/htmldocs/mhp/beyanname/mhp/mhp_beyannamesi.html
- <https://www.ntv.com.tr/turkiye/bahceliden-siginmaci-aciklamasi,QtzLM73R4kyqnRg7jdDy8w>
- https://www.ntv.com.tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogandan-basortusu-icin-referandum-sinyali,c5bOmzO_CUu5M_-NAPX7_A
- <https://www.veryansintv.com/bahceliden-suriyeliler-vaadi/>
- <https://www.veryansintv.com/erdogandan-muhalefete-biz-yonetimde-oldugu-surece-suriyelileri-gonderemeyeceksiniz/>
- <https://www.veryansintv.com/suriyelilerin-sayisini-verdi-soyludan-gonullu-donus-aciklamasi/>
- <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/cumhur-ittifakinda-olay-yaratacak-sozler-suriyeli-ve-afgan-gocu-demografik-yapimiza-kumpastir-466044h.htm>

**YÜZÜNCÜ YILINDA
CUMHURİYETİN
POLİTİK PSİKOLOJİSİ
SEMPOZYUMU**